

17—18 april

Debatter m. m.

Torsdagen den 17 april

Sid.

Svar på frågor av:

herr Lindkvist (s) ang. tidpunkten för informationsutredningens framläggande av förslag om ökad samhällsinformation	5
herr Larsson i Norderön (cp) ang. sysselsättningsläget i Jämtlands län	5
herr Nygren (s) ang. sysselsättningsläget i Västerbottens län	7
fru Ryding (vpk) ang. arbetslöshetskassornas anvisningar om arbete på annan ort.	8
herr Fridolfsson i Stockholm (m) ang. åtgärder mot vanvård av barn	9
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. väntetiden för måls avgörande vid försäkringsdomstolen	11
herr Sjöholm (fp) ang. åtgärder mot olyckor föranledda av vätgas- ballonger	13
herr Källstad (fp) ang. de teologiska fakulteternas framtida orga- nisation	13
herr Strömberg (fp) ang. reglerna för stationär vägbelysning	15
herr Wikner (s) ang. ifrågasatt indragning av persontrafiken å bandelen Mora—Sveg—Brunflo	15
fru Jonäng (cp) ang. ifrågasatt nedläggning av persontrafiken å bandelen Söderhamn—Kilafors	17

Svar på interpellationer av:

herr Vigelsbo (cp) ang. försvarets lagerlokaler	18
herr Stridsman (cp) ang. olägenheterna av vägspärrar i Norrbot- tens län	22
herr Tobé (fp) ang. länsplaneringen inom lokaliseringpolitiken	24

	Sid.
herr Andersson i Billingsfors (s) ang. postbefordran inom norra Dalsland	30
fru Jonäng (cp) ang. åtgärder mot serviceförsämringen efter omläggningen av postdistributionen	34
herr Tobé (fp) ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet	36
Interpellationer av:	
herr Andersson i Storfors (s) ang. kommunernas ansvar för miljö- och naturvården	48
herr Oskarson (m) ang. planerad utbyggnad av europaväg 6	49
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Mellqvist (s) ang. fördelningen av den extra bostadskvoten	49
herr Björk i Påarp (s) ang. kommunernas uppsökande socialvårdande verksamhet	49
Fredagen den 18 april	
Meddelande ang. dagens plenum	50
Anslagen till rundradioverksamheten m. m.	51
Anslag till vissa allmänna kultur- och bildningsändamål samt internationellt-kulturellt samarbete:	
Konstnärstipendier. Konstnärbelöningar	94
Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.	98
Bidrag till Tekniska museet	117
Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag	119
Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning	130
Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.	136
Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet	137
Ersättningen vid yrkesskada	142
Interpellationer av:	
fru Ryding (vpk) ang. utformningen av arbetsförmedlingarnas förteckningar över arbetslösa	146
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. rätten till avdrag vid beskattningen för kostnader för intäkternas förvärvande	147
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Hedin (m) ang. möjlighet för värnpliktig att erhålla sjukvårdsutbildning med befrielse från vapenutbildning	150
herr Westberg i Ljusdal (fp) ang. åtgärder mot export av pornografisk film m. m.	150

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 18 april	Sid.
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 44 i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till S:t Lukasstiftelsen	50
— nr 45, ang. överlämnande till jordbruksutskottet av vissa till statsutskottet hänvisade motioner	51
— utlåtande nr 40, rörande anslagen till rundradioverksamheten m. m.	51
— nr 41, ang. överlåtelse av staten tillhörig fast egendom.	94
— nr 43, om anslag till vissa allmänna kultur- och bildningsändamål samt internationellt-kulturellt samarbete	94
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 33, om samordning av samtliga lagbestämmelser angående underhåll till barn	142
— nr 34, ang. förbättrat skydd vid sjukdom i anslutning till anstaltsvistelse eller värnpliktstjänstgöring	142
— nr 35, ang. ersättningen vid yrkesskada	142
— nr 36, ang. värnpliktigs sjukpenningavgift.	146
— nr 37, ang. ersättningen från den allmänna sjukförsäkringen för sjukhus- och läkarvård utomlands	146
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 26, om föreskrifter angående personalmatriklar bekostade av allmänna medel	146

Torsdagen den 17 april

Kl. 15.30

§ 1

Svar på fråga ang. tidpunkten för informationsutredningens framläggande av förslag om ökad samhällsinformation

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindkvist har frågat justitieministern när informationsutredningen beräknas lämna förslag till ökad samhällsinformation. Frågan besvaras av mig i min egenskap av tillförordnad justitieminister.

Enligt vad jag inhämtat kommer informationsutredningen att under maj 1969 lämna ett delbetänkande om kungörelseannonsering, som är av viss betydelse för samhällsinformationen. Utredningens huvudbetänkande om ökad samhällsinformation beräknas komma under hösten i år.

Vidare anförde

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Behovet av vidgad samhällsinformation har vid flera tillfällen uttalats av riksdagen. Vi upplever det som en avsevärd brist i våra kommunikationer med allmänheten att beslut i viktiga frågor inte når ut på ett tillfredsställande sätt. Det är visserligen sant att dagspressen samt radio och TV har en relativt god bevakning hos såväl riksdagen som i regeringen och i andra myndigheter, och därigenom får allmänheten en snabbkontakt med de åtgärder som viktiga beslut avser, men dessa nyhetsbetonade artiklar behöver kompletteras med andra inslag av information, som för den enskilde kanske

också bör vara av mera inträngande slag.

Låt mig här i mitt korta inlägg begränsa exemplifieringen till två områden. Det ena är lagen om vapenfri tjänst, det andra det nya och från den 1 januari 1969 utgående bostadsstödet till barnfamiljerna. Beträffande den vapenfria tjänsten skötes upplysningen av en nybildad riksorganisation, som emellertid ger lagen en tolkning som riksdagen aldrig har avsett.

Vad gäller bostadsstödet befarar vi, trots att reformen börjat tillämpas för bara en kort tid sedan, att åtskilliga bidragsberättigade barnfamiljer saknar tillräcklig kännedom om sina rättigheter. Detta är två exempel bland många som tydligt visar nödvändigheten av en vidgad samhällsinformation.

Nu har statsrådet Nilsson meddelat att informationsutredningen är inne på slutvarvet. Vi får ett delbetänkande i maj månad och slutbetänkandet beräknas ligga färdigt under hösten 1969. Samtidigt som jag tackar för svaret uttalar jag den förhoppningen att vi, när vi har fått utredningens förslag, handlar med berömlig snabbhet, så att vi på allvar kan få igång en vidgad och ökad samhällsinformation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. sysselsättningsläget i Jämtlands län

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Svar på fråga ang. sysselsättningsläget i Jämtlands län

Herr talman! Herr Larsson i Norderön har frågat mig om jag vill lämna en redogörelse för de aktuella planerna för att genom samhälleliga åtgärder förbättra sysselsättningsituationen i Jämtlands län t. ex. genom förläggande av teleunderhållsverkstad till Östersund.

Lokaliserings- och arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Jämtlands län har hög prioritet. Under innevarande år har ett par ansökningar om lokaliseringsstöd till större projekt bifallits. Tre ärenden av mindre omfattning är under behandling. Samtidigt görs fortlöpande försök att finna nya lämpliga lokaliseringsobjekt. Dessa strävanden omfattar såväl statliga som enskilda och kooperativa verksamheter.

Vad gäller frågan om televerkstaden kommer försvarsministern att lämna en redogörelse i anledning av en interpellation i denna kammare.

Vidare anförde

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för svaret på min fråga. Det har nu gått fem veckor sedan jag framställde frågan, men den har samma aktualitet i dag. Jag gjorde det mest med tanke på frågan om teleunderhållsverkstaden. Den delen av frågan har inrikesministern gått förbi och överlämnat till försvarsministern att besvara.

Men jag kan inte underlåta att framhålla att de förväntningar som vi i Jämtland haft på en televerkstad har funnits länge utan att kunna infrias. Den 29 maj 1963 sade försvarsminister Sven Andersson här i kammaren att televerkstaden i Östersund, som det då fattades beslut om, under den allra närmaste tiden skulle komma att utvidgas med 70 plus 50 man, och han tillade att under 1960-talet skulle arbetsstyrkan komma att ökas med ytterligare cirka 100 man. Med andra ord kommer denna verk-

stad, fortsatte försvarsministern, att under den aktuella tidsperioden få en personalstyrka på mellan 200 och 250 personer.

Man måste med dessa uttalanden som bakgrund förstå att vi i Jämtland har känt oss oroliga, när vi nu en bra bit in på 1969 kan konstatera att försvarets fabriksverks teleunderhållsverkstad i industribyn i Östersund för närvarande sysselsätter 14 personer och att ytterligare två personer skall anställas inom kort. Det framstår inte som något särskilt gott resultat vid en jämförelse med vad som sades då beslutet fattades 1963.

Nej, det har verkligen tagit lång tid att få i gång arbetet med någonting som beslutades för sex år sedan. Jag är naturligtvis införstådd med att det krävs en mängd förberedelsearbeten för en sådan verksamhet, men med hänsyn till den prekära sysselsättningsituationen i Jämtland måste jag ändå ställa frågan, om ett sådant dröjsmål kan betraktas som försvarbart. Jag hade hoppats att inrikesministern skulle säga någonting om detta, men eftersom han inte gör det får jag väl invänta vidare meddelanden i annan form.

Sysselsättningsituationen i Jämtland är allt annat än ljus. Denna vinter har i genomsnitt 1 400 personer varit helt arbetslösa. I beredskapsarbeten har under vintern sysselsatts mer än 1 400 personer, och i arbetsmarknadsutbildning med elever från länet har mer än 1 200 deltagit. Alltså har mer än 4 000 personer varit utan ordinarie sysselsättning i vinter.

Lokaliseringspolitiska åtgärder för Jämtlands vidkommande har alltså inte åstadkommit i någon större utsträckning. En hög prioritet är naturligtvis bra, men konkreta åtgärder är bättre.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. sysselsättningsläget
i Västerbottens län

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Nygren har frågat om regeringen planerar några speciella åtgärder för att öka sysselsättningen i Västerbottens län, där arbetslöshetsutvecklingen enligt arbetsmarknadsstyrelsens senaste mittmånadsrapport är mycket oroande.

På grund av den ogynnsamma utvecklingen av sysselsättningen i skogs-länen koncentreras de arbetsmarknads-politiska åtgärderna i hög grad till dessa län. Arbetsmarknadsutbildningen är t. ex. nu betydligt mer omfattande i Västerbottens län än vad den var förra året och det har tillkommit nya utbildningscentraler i Lycksele och Skellefteå. Arbetsmarknadsstyrelsen har också under mars månad i år beslutat om nya beredskapsarbeten för 300 man i länet. Samtidigt fortsätter strävandena att lokalisera nya företag till länet och att stabilisera och bygga ut de redan befintliga. Statligt lokaliseringsstöd har hittills utgått med cirka 100 miljoner kronor i länet. Enbart under de tre senaste månaderna har fem företag fått stöd och ytterligare tre ansökningar håller på att behandlas.

Vidare anförde

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga. Påståendet i denna att sysselsättningssituationen i Västerbotten är mycket oroande vill jag belysa med bara ett par uppgifter.

Sedan början av 1960-talet har vissa grupper drabbats mycket hårt av arbetsinskränkningar. Byggnadsarbetarna har förlorat 2 000 arbeten, skogsarbetarna också nära 2 000 och pappersarbetarna 400. Under samma tid har Väs-

terbottens län avtappats på ungefär 15 000 personer, som flyttat söderut för att få sysselsättning. Trots denna avtappning, som väl till viss del har varit oundviklig, har arbetslösheten fortsatt att öka. Under mars månad i år var de arbetslösa 700 fler än under motsvarande tid i fjol, en ökning med ungefär 30 procent. Omkring hälften av dem finns i skellefteåregionen.

Det är beklagligt att de arbetsmarknadspolitiska insatserna samtidigt har kommit att omfatta färre personer. Jag vill på den punkten bestrida uppgiften att arbetsmarknadsutbildningen skulle vara mera omfattande. Ungefär 400 färre deltar i arbetsmarknadsutbildning i år än motsvarande tid i fjol. En orsak till detta tycks vara att villkoren för de omskolade f. n. inte tycks vara konkurrenskraftiga med lågavlönade jobb i de sydligare delarna av landet.

Skulle man till detta också lägga den stora dolda arbetslösheten i Västerbotten, särskilt bland kvinnorna, skulle bilden bli mycket dyster. Som exempel vill jag nämna att när ett varuhus i guldstaden Skellefteå för drygt ett år sedan annonserade efter 135 biträden fick man 700 ansökningar, och när ett hotell nyligen sökte 75 personer fick man 500 sökande. Här behövs naturligtvis kraftfulla samhällsinsatser för att skapa en bättre situation. Jag noterar med tacksamhet statsrådets besked om nya beredskapsarbeten för 300 personer, men det krävs större insatser.

Låt mig påpeka att bollen ligger hos regeringen när det gäller några stora projekt. Det ena är kraftverksutbyggnaden i Vindelälven, som mycket snart skulle kunna ge sysselsättning åt 500 man i de områden där arbetslösheten är allra störst. Det andra är gruvföretaget i Stekenjokk som, om besked ges i god tid, snabbt skulle ge ett hundratal man arbete i vilhelminabygden. Låt mig också erinra om ett annat projekt: televerkstaden i Skellefteå, länets enda statliga industri. Där arbetar för närvarande 84 kollektivanställda, men man

Svar på fråga ang. arbetslöshetskassornas anvisningar om arbete på annan ort

har plats för 200. På arbetsförmedlingen i Skellefteå finns i dag 250 anmälda för att träda in i dessa arbeten.

Detta var bara några kommentarer till svaret. Jag noterar det besked som statsrådet har givit med viss tillfredsställelse, och jag hoppas att insatserna skall fortsätta och att de uppslag som jag här har nämnt exempel på också skall tas med vid bedömningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på fråga ang. arbetslöshetskassornas anvisningar om arbete på annan ort**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat om jag anser skäl föreligga för anvisning till de lokala arbetslöshetskassorna att arbetsanvisningar till arbetslösa om arbete på annan ort inte bör lämnas, om garanti ej finns för att arbete kan beredas de arbetslösa.

Sådan anvisning till kassorna som fru Ryding åsyftar finns intagen i den handbok om arbetslöshetsförsäkringen som arbetsmarknadsstyrelsen delger arbetsförmedlarna. Däri heter det att arbetserbjudande måste avse faktiskt tillgängliga lediga platser. Det får inte gälla endast en obestämd möjlighet att erhålla arbete. I enstaka fall kan det dock inte undvikas att det, t. ex. på grund av väderleksförhållanden eller av andra oförutsedda orsaker, blir uppehåll i arbetet på den nya arbetsplatsen. Om så sker bör kassamedlemmen anmäla sig till ortens arbetsförmedling. Kan annat arbete då inte erbjudas, kan han få ersättning från kassan under uppehållet.

Vidare anförde

Fru **RYDING** (vpk):

Herr talman! Först vill jag tacka för svaret på min enkla fråga, även om det dröjt och inte bara jag utan alla som är berörda av frågan har fått vänta länge.

Det är bra att det finns sådana anvisningar som inrikesministern nämnde, men det vore ännu bättre om de fungerade i praktiken. Därför är jag inte riktigt nöjd med svaret.

För några veckor sedan diskuterade vi här bl. a. om arbetarna från Luleå som skickades till Stockholm. Då blåste det — det var väl de ogynnsamma väderleksförhållandena som inrikesministern avsåg — och de fick inte något arbete; de fick stämpla här i stället för hemma. Men inte lång tid därefter råkade några arbetare från Piteå ut för samma öde: de blev skickade hit till Stockholm och alla reste utom tre. Hade de inte gjort det skulle de blivit avstängda från arbetslöshetsunderstöd. Inte heller de fick emellertid något arbete i Stockholm då utan måste vänta, därför att 40 ordinarie stuveriarbetare från Stockholm gick arbetslösa.

Det skulle vara lämpligt om man kunde upprätta bättre kontakter mellan dels arbetsförmedlingarna på de olika orterna, dels arbetsförmedlingarna och arbetslivet. Det nuvarande systemet blir ekonomiskt kostsamt inte bara för staten utan också för den enskilde arbetslöse. Han får ungefär 200 kronor i veckan i arbetslöshetsunderstöd; 140 eller 150 kronor går åt för hans levnadsomkostnader. Han har sedan kvar 50—60 kronor i veckan, och så får han 300 kronor i familjebidrag i månaden. På detta skall han försörja sin familj. Det torde bli billigare för samhället om han, när han ändå inte kan få arbete på annan ort, fick stanna kvar hemma och stämpla där. Därtill kommer en annan viktig faktor, nämligen den psykiska press som det måste innebära för en arbetslös familjeförsörjare att skickas 50—100

Svar på fråga ang. åtgärder mot vanvård av barn

mil och där inte få det arbete han hade hoppats på.

Jag vädjar därför till inrikesministern att han försöker få till stånd en bättre tingens ordning. Även om anvisningar finns intagna i den handbok som arbetsförmedlaren har kanske det inte skadar om man tar bättre kontakter och försöker friska upp minnet av vad som står i anvisningarna. Den ordning som nu råder har enligt min uppfattning inte fungerat tillfredställande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. åtgärder mot vanvård av barn**

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru **ODHNOFF**, som yttrade:

Herr talman! Herr Fridolfsson i Stockholm har frågat chefen för socialdepartementet om han avser att vidta några åtgärder för att minska riskerna för uppenbar vanvård av barn i hem. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Barnavårdslagen reglerar förutsättningarna för barnavårdsmyndigheternas rätt och skyldighet att ingripa i enskilda fall. Bl. a. skall barnavårdsnämnden vidta åtgärder om någon, som inte fyllt 18 år, misshandlas i hemmet eller annars behandlas där på sådant sätt, att hans kroppsliga eller själsliga hälsa utsätts för fara, eller om hans utveckling äventyras på grund av föräldrarnas eller annan fostrares olämplighet som fostrare eller bristande förmåga att fostra honom.

De åtgärder som nämnden kan tillgripa finns också angivna i barnavårdslagen. Åtgärderna kan vara av många olika slag och sträcker sig från hjälpåtgärder, som innefattar råd och stöd, till omhändertagande för samhällsvård,

som innebär att den unge skiljs från sin hemmiljö.

Rätt tillämpade torde barnavårdslagens bestämmelser ge barnen ett tillfredsställande skydd mot vanvård i sina hem. Men barnavårdsnämnderna möter givetvis på detta område svåra avvägningsproblem. De skall å ena sidan försöka förebygga missförhållanden i barnens hemmiljöer men å andra sidan ta hänsyn till enskilda människors anspråk på att få ordna sina personliga förhållanden utan inblandning från det allmännas sida.

De här berörda problemen ingår bland de frågor som skall prövas av den förra året tillsatta socialutredningen i samband med den allmänna översyn av barnavårdslagen som utredningen enligt sina direktiv skall göra.

Vidare anförde:

Herr **FRIDOLFSSON** i Stockholm (m):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för den redogörelse hon lämnat med anledning av min fråga.

Orsaken till att jag ställt den är naturligtvis offentliggörandet av den närmast otroliga vanvården av en tioårig pojke i Stockholm. Allmänhetens reaktion har varit mycket häftig, och man frågar sig ibland varför vanvård och misshandel av barn så djupt griper sinnena. Förklaringen är enkel: barnen framstår som mer hjälplösa, mindre kapabla att föra sin talan, mindre ansvariga för det elände som drabbar dem.

I det aktuella fallet fick tioåringen medan föräldrarna under månader hängav sig åt spritorgier klara sig själv bäst han kunde. Kontakten mellan sonen och föräldrarna var på grund av den obekräftliga röran i hemmet närmast obefintlig. Det gick så långt att pojken fick söka kontakt med sin mor via skrivna lappar. »Mamma. Se efter pappa! Är han död, så ring efter en präst. Är han sjuk, ring sjukhuset.» — Så lär ett av

Svar på fråga ang. åtgärder mot vanvård av barn

de meddelanden ha lytt som han lämnade på morgonen när han gick till skolan.

Några dagar senare fann tioåringen sin styvfar död på golvet. Pojken försökte få kontakt med sin mor, som dock på grund av långvarigt alkoholmissbruk låg medvetslös i sin säng och inte reagerade.

Naturligtvis skall jag inte gå in på handläggningen av det offentliggjorda tragiska fallet. Detta skall inte tas upp i detta sammanhang. Det intressanta är symtomen. Det relaterade är inte enastående. Det blottlägger brister som ingen i denna församling, allra minst fru statsrådet, får slå sig till ro inför. Det väsentliga är hur detta kan ske i vårt välfärdssamhälle.

Hur kan det vara möjligt att människor kan ligga och dö mitt ibland oss och att små barn utsättes för en närmast otrolig vanvård utan att vi får någon närmare kännedom om det? Det är, herr talman, bevis på riktigheten i uttrycket »den ofärdiga välfärden».

Vår lagstiftande församling måste ständigt vara vaken för bristerna i vårt samhälle och fråga hur vi skall kunna komma till rätta med dem. Det räcker inte bara med att allmänheten är vaksam. Den redogörelse fru statsrådet lämnat ser bra ut på papperet men fungerar inte tillfredsställande. Det får väl inte vara så, herr talman, att framstående tjänstemän inom berörda myndigheter på grund av eventuella bristfälligheter i lagen eller i sina instruktioner skall kunna göra utalanden av typen »Vi lever farligt» eller »Vi tar chanser». Man får väl ändå inte, fru statsråd, i en så oerhört ömtålig fråga som barnavården utgör »leva farligt»!

Statsrådet fru **ODHNOFF**:

Herr talman! Utan att gå in på det enskilda fall, som herr Fridolfsson i Stockholm refererar till, vill jag understrika att jag är den första att beklaga

om samhällets barnavård inte alltid kan förhindra att barn utsätts för vanvård trots allt det arbete, som de barnavårdande myndigheterna utför för att förebygga tragedier av olika slag. Jag har den uppfattningen att detta arbete ofta utförs under stora personliga uppoffringar från personalen.

Jag har i mitt svar nämnt att vi på detta område har att brottas med svåra avvägningsproblem. Jag vill också säga till herr Fridolfsson att det är lätt att vara efterklok, oavsett om man efteråt vill klaga antingen över brist på åtgärder eller över eventuella tvångsåtgärder som insatts. Jag tror också att en sådan efterklokhet stimuleras av de kategoriska domar, som eventuellt kan förordas av den presentation en del fall får i massmedia.

Risken för felbedömningar kommer väl aldrig helt att kunna undvikas. Jag tror emellertid att dessa risker kommer att minska allteftersom barnavårdsnämndernas befattningshavare får bättre utbildning och fler experter till sitt förfogande. Den uppsökande barnavården blir allt viktigare i dagens samhälle. Den byggs nu ut i enlighet med riksdagens beslut från förra året, och detta ökar möjligheterna för att man i framtiden skall kunna undvika missförhållanden av olika slag.

Slutligen vill jag säga att en stor del av de barn som utsättes för vanvård kommer från hem med komplicerade sociala problem. En sanering av den sociala miljön uppfattar jag därför som väsentlig i detta sammanhang, och jag utgår från att herr Fridolfssons i Stockholm parti vill medverka till ett öppnare samhälle, där inte minst barnens möjligheter att finna kontakter utöver familjens trånga krets vidgas. Ett sätt att åstadkomma detta öppnare samhälle och vidga kontaktkretsen anser jag vara en intensifiering av barnstugeverksamheten, och jag räknar med herr Fridolfssons stöd i det fallet.

Svar på fråga ang. väntetiden för måls avgörande vid försäkringsdomstolen

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Jag har litet svårt att förstå statsrådet fru Odhnoffs reaktion på mitt inlägg. Jag är också väl medveten om att detta är en svår fråga. I frågestunderna talar vi också om små vardagsnära ting; men vi tar också upp allvarliga frågeställningar. Och detta är en sådan. Det är en fråga av vitalt intresse för människor av alla kategorier, ett spörsmål som inte enbart gäller kommunala institutioner, utan är en riksangelägenhet.

Enligt 93 § barnavårdslagen skall »var och en som får kännedom om att barn misshandlas i hemmet eller eljest där behandlas på ett sådant sätt att dess kroppsliga hälsa utsättes för fara anmäla detta». Det är ju klara verba.

Jag håller med statsrådet fru Odhnoff om att vi så långt som möjligt skall slå vakt om familjens integritet, samtidigt som vi måste tillvarata barnets rättskydd. Det är denna prioritering, som jag erkänner är svår, som statsrådet måste följa upp. Här gäller det värnlösa och hjälplösa barn i svåra situationer.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på fråga ang. väntetiden för måls avgörande vid försäkringsdomstolen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat om jag avser att vidta sådana åtgärder att väntetiden vid försäkringsdomstolens behandling av ärenden kan nedbringas.

Med anledning av det ökade antalet besvärsmål i försäkringsdomstolen har i årets statsverksproposition begärts riksdagens bemyndigande att inrätta ytterligare en domartjänst, som är av-

sedd att tillsättas om försäkringsdomstolens arbetsbelastning skulle kräva detta. I statsverkspropositionen har också beräknats medel för vissa andra personalförstärkningar vid domstolen under nästa budgetår. Riksdagen har nyligen bifallit de i propositionen framlagda förslagen.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Vidare anförde:

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min fråga.

Det är ett särskilt fall som jag har kommit i beröring med som föranlett mig att ställa denna fråga. Det var en person som av behörig läkare hade förklarats vara helt sjukskriven, men han fick genom försäkringskassans beslut sjukpenningen ändrad till halv sjukpenning den 19 augusti förra året. Från att tidigare ha fått 28 kronor per dag fick han nu 14 kronor. Det är lätt att förstå att detta skapade en prekär situation för personen i fråga. Han sökte rättelse hos centralkassan och senare hos riks-försäkringsverket men utan framgång. Under hösten, jag vill minnas i oktober, klagade vederbörande hos försäkringsdomstolen, men där har man upplyst att fallet kan komma upp först någon gång i maj eller juni; jag har själv varit i kontakt med försäkringsdomstolen.

Förhållandena innebär att vederbörande får vänta mycket länge på rättelse, om nu sådan kommer till stånd. Man anför i domstolen som skäl för den långa väntan en alltför stor arbetsbörda.

De rådande förhållandena är enligt min mening synnerligen otillfredsställande — och jag hoppas att statsrådet delar den meningen. Det är de enskilda människorna som får sitta emellan.

Arbetsbalansen i försäkringsdomstolen har under flera år varit besvärande, och den har också stigit. Den 26 augusti 1967 var den 666 mål, den 1 januari

Svar på fråga ang. väntetiden för måls avgörande vid försäkringsdomstolen

1968 690 mål och den 26 augusti 1968 hade den stigit till 1 026 mål. Totala antalet mål i domstolen har också ökat.

Försäkringsdomstolen begärde i sina petita för budgetåret 1969/70 två kanslistbefattningar, en expeditionsvaktsbefattning avseende halvtidstjänst och två kontorsbiträdesbefattningar, men i statsverkspropositionen föreslogs endast två kanslisttjänster och en biträdestjänst. Vidare har, som statsrådet framhöll, medel upptagits för att inrätta ytterligare en tjänst som försäkringsdomare i C 2, vilken enligt svaret »är avsedd att tillsättas om försäkringsdomstolens arbetsbelastning skulle kräva detta». Jag vill då ställa frågan, om statsrådet anser, att den situationen nu föreligger, att tjänsten bör inrättas. Och kan man räkna med ytterligare förstärkning av personalen inom försäkringsdomstolen i den rådande situationen, som jag anser vara prekär?

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Westberg bör väl känna till att reglerna i denna kammare är sådana att jag inte kan diskutera enskilda fall — och det var tydligen ett enskilt fall som bildade utgångspunkten för herr Westbergs fråga. Jag vill emellertid göra följande tillägg.

Under år 1968 kom 1 600 mål till försäkringsdomstolen. Det innebär en ökning från föregående år med omkring 250 mål. Denna relativt kraftiga ökning av arbetsbelastningen har medfört att handläggningstiden förlängts för vissa ärenden.

Om tendensen till ett ökande antal mål håller i sig är det min avsikt att utnyttja riksdagens bemyndigande och tillsätta en ny domartjänst vid försäkringsdomstolen efter den 1 juli. Och det var en domartjänst som man framför allt begärt.

Herr Westberg bör också komma ihåg att man vid handläggningen av de ärenden som kommer in till försäkrings-

domstolen tar hänsyn till omständigheterna i de enskilda fallen och behandlar vissa ärenden med förtur. Det innebär t. ex. att man normalt försöker klara av ärenden som har avgörande betydelse för enskilda personers försörjning oberoende av ärendebelastningen i övrigt. — Väntetiden kan också bero på att man för att klara ärenden måste inhämta kompletterande material i form av yttranden o. d. Detta händer inte alltför sällan.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att statsrådet inte kan diskutera enskilda fall, och det var heller inte min mening att ta upp en debatt om ett sådant. Vad jag vill diskutera är den situation som föreligger i försäkringsdomstolen.

Statsrådet säger att han skall vänta och se om arbetsbelastningen fortsätter att öka. Jag tycker emellertid att de siffror över ökningen av antalet mål, som ej är avgjorda, som jag anförde är tillräckligt talande — de visar att arbetsbelastningen blivit större och större. Och den växer successivt. Det borde alltså vara klarlagt att denna domartjänst behövs. Försäkringsdomstolen behöver tydligen också de tjänster i övrigt, som den begärt.

Det var en intressant uppgift statsrådet lämnade, när han sade att om det gäller speciella fall, som berör enskilda människors existensmöjligheter, man tar upp dem i förtur. Detta vill jag gärna få ytterligare belyst. När jag talade med försäkringsdomstolen hade man inga som helst upplysningar att ge i den vägen, utan sade: »Vi har över 1 000 ärenden på hög, och någon gång i maj eller i juni kommer vi fram till det som herr Westberg talar om.» Ändå gällde det ett fall där vederbörande skulle leva på 14 kronor om dagen. Vem som helst förstår att det är närmast en omöjlighet. Enligt min uppfattning borde detta fall ha den förtursrätt som statsrådet talar om.

Svar på fråga ang. åtgärder mot olyckor föranledda av vätgasballonger — Svar på fråga ang. de teologiska fakulteternas framtida organisation

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag vill för herr Westberg påpeka att det första tillfälle vi har att inrätta domartjänsten är den 1 juli, när ett nytt budgetår börjar. Vidare föreligger inom försäkringsdomstolen den principen att vissa ärenden kan behandlas med förtur.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. åtgärder mot olyckor föranledda av vätgasballonger

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**, som yttrade:

Herr talman! Herr Sjöholm har frågat statsrådet Odhnoff om hon vill ta initiativ till åtgärder för att förhindra ytterligare olyckor — företrädesvis drabbande barn — föranledda av ballonger med vätgas. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Frågan avser tillämpningen av förordningen om brandfarliga varor. Komerskollegium meddelade i september 1963 förbud mot att medföra vätgasfyllda ballonger i allmänt trafikmedel. I går beslöt kollegiet att införa förbud mot att fylla ballonger med vätgas. Förbudet gäller dock inte ballonger för vetenskapligt ändamål. Beslutet är avsett att träda i kraft den 30 april.

Vidare anförde:

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för det bästa svar jag någonsin har fått från denna talarstol, och jag är en rätt trågen frågare. Det är helt enkelt rena önskesvaret.

Jag är inte, herr talman, så inbilsk att jag tror att det lyckliga beslutet står i

samband med att frågan har ställts. Det är också rätt ovidkommande. Det enda som är viktigt är att detta beslut har fattats, och det är förvisso ett mycket klokt beslut.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag vill bara bekräfta att detta problem har varit föremål för övervägande åtskillig tid innan herr Sjöholm ställde sin fråga.

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Handelsministern lyckas inte dämpa min glädje över svaret med vad han nu har anfört.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. de teologiska fakulteternas framtida organisation

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **MOBERG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Källstad har frågat chefen för utbildningsdepartementet om planerna för de teologiska fakulteternas framtida organisation. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Av vad jag anfört angående de teologiska fakulteterna vid min anmälan i årets statsverksproposition av anslagen till Teologiska fakulteterna framgår att avsikten är att låta utreda bl. a. den religionsvetenskapliga utbildningens organisation och frågan om den praktisk-teologiska utbildningen av blivande präster.

Vidare anförde:

Herr **KÄLLSTAD** (fp):

Herr talman! Jag vill först tacka stats-

Svar på fråga ang. de teologiska fakulteternas framtida organisation

rådet Moberg för svaret på min enkla fråga.

Det förhåller sig så att departementschefen har fått klarsignal från alla berörda parter i fråga om ombildningen av de teologiska fakulteterna till religionsvetenskapliga fakulteter. Det gäller de teologiska fakulteterna själva, det gäller fakultetsberedningen för humaniora och teologi och det gäller den teologiska kontaktkommittén, d. v. s. den kommitté som svarar för sambandet mellan de teologiska fakulteterna och deras avnämare.

Det gäller sist men inte minst universitetskanslersämbetet som sådant. Alla dessa instanser har alltså signalerat grönt ljus för den ombildning som jag nyss nämnde. Men trots denna klara inställning från dem vill statsrådet ha en utredning om den religionsvetenskapliga utbildningens mål och organisation. Det kan alltså bli fråga om en institutionell samordning med ämnen inom den humanistiska och den samhällsvetenskapliga fakulteten.

Varför denna utredning när alla berörda parter inställning är så klar? När skall den utredningen i så fall tillsättas? Hur länge skall den arbeta? Varför sker inte nu en ombildning och ett namnbyte? Skall den religionsvetenskapliga verksamheten i framtiden inte få hänföras till särskilda fakulteter? Är det egentligen fråga om att så småningom försöka avveckla de teologiska eller religionsvetenskapliga fakulteterna och helt och hållet integrera ämnena i andra fakulteter? Och varför har inget ställningstagande nu skett till professuren i religionssociologi vid Lunds universitet från den 1 juli 1970 som också klart förordats av universitetskanslersämbetet?

Det är alltså många frågor som är oklara på grund av att statsrådet har sagt att en utredning är nödvändig trots att berörda instanser givit så klara rekommendationer.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Jag finner det något anmärkningsvärt att herr Källstad i dag tar upp denna fråga. Herr Källstad vet lika väl som jag att det finns anledning att debattera den på onsdag i nästa vecka, när kamrarna skall behandla utskottsutlåtandet över statsverkspropositionen på denna punkt. Då blir det anledning att ta upp sakdebatten.

Herr **KÄLLSTAD** (fp):

Herr talman! Jag trodde verkligen att en riksdagsman hade rätt att när som helst framställa en fråga i ett ämne som han ansåg vara angeläget. Vi har i statsutskottets andra avdelning haft besök av universitetskansler Rosén, och han uttryckte sin förvåning över att man i departementet inte hade följt den entydiga rekommendation som universitetskanslersämbetet och alla berörda instanser har givit. Nu har han avisat att han kommer att upphöra med sitt arbete. Vi vet också att ordföranden i fakultetsberedningen för humaniora och teologi har avisat sin avgång, men även från det hållet har klartecken givits för den utveckling som jag antydde. Jag vet inte i vad mån deras avgång beror på att de inte har fått sina förslag och önskemål beaktade.

Frågan kommer visserligen att behandlas i riksdagen nästa vecka, men jag hade önskat få bättre klarhet i varför utredningen skall komma till stånd trots berörda instansers klara uttalanden.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Jag vill bara upprepa att jag är beredd att ta upp debatten i dess naturliga sammanhang nästa onsdag.

Härmed var överläggningen slutad.

Svar på fråga ang. ifrågasatt indragning av persontrafiken å bandelen Mora—Sveg—Brunflo

§ 9

Svar på fråga ang. reglerna för stationär vägbelysning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Strömberg har frågat mig, om jag har för avsikt att lägga fram förslag om nya regler för stationär vägbelysning enligt betänkandet av 1960 års vägsakkunniga.

Förslagen i betänkandet behandlas för närvarande inom kommunikationsdepartementet och jag kan inte på detta stadium uttala mig om vilken ställning som kommer att tas till olika frågor som behandlats av utredningen.

Vidare anförde

Herr **STRÖMBERG** (fp):

Herr talman! Jag ber först att få tacka statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga.

Ett viktigt delproblem som tas upp av utredningen »Allmänna vägar» är frågan om stationär vägbelysning. Utredningen har föreslagit att staten i vissa begränsade fall skall kunna ta på sig kostnaderna för anordnande och drift av stationär vägbelysning. Företrädesvis skulle detta engagemang koncentreras till hårt trafikerade leder intill städer och större samhällen. För närvarande finns inte rättsliga grunder för en sådan statlig verksamhet.

Utredningen har sagt att man icke vill låsa sig till generella regler utan har föreslagit att statens vägverk inom relativt vida gränser skall få avgöra hur tillgängliga resurser skall satsas. Den tunga motivering som utredningen framför är konstaterandet att bättre vägbelysning medför minskad olycksfallsfrekvens. Detta har också starkt understrukits av flera remissinstanser.

Även om de föreslagna åtgärderna — vilka jag finner mycket välmotiverade

— kommer att successivt innebära ett visst ökat statligt kostnadsengagemang, är det av trafiksäkerhetsskäl önskvärt att förslagen genomföres. Utredningen har också visat att kapital- och driftkostnaderna för stationär vägbelysning i förhållande till hela vägenslaget är relativt blygsamma.

Den nuvarande situationen är icke tillfredsställande. Låt mig ta ett par exempel av olika typer från Storstockholm.

Längs E 4 finns ett flertal avfarter som ej är belysta. Endast den väl orienterade bilisten kan vid mörkerkörning veta vart dessa avfarter leder. Olycksfallsrisken är stor. Kommunerna anser att belysningen bör bekostas av vägverket, men detta har ej möjligheter härtill. Resultatet är att vi står utan belysning.

Vidare byggs väg 601 från Stockholm om genom de snabbt expanderande kommunerna Tyresö och Österhaninge. Här har diskussioner om den fasta belysningen förts sedan 1966, men utan resultat trots att de båda kommunerna erbjudit sig att betala drift- och underhållskostnaderna.

Jag får slutligen, herr talman, uttrycka den förhoppningen att statsrådet vid det fortsatta arbetet i departementet dels ställer sig positiv till det föreliggande förslaget, dels understryker att det är angeläget med ett snabbt beslut. Detta sista önskemål kan styrkas med att kvällstidningarna i dag talar om vägbyggnader i norra Storstockholm för drygt 200 miljoner kronor.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. ifrågasatt indragning av persontrafiken å bandelen Mora—Sveg—Brunflo

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**, som yttrade:

Svar på fråga ang. ifrågasatt indragning av persontrafiken å bandelen Mora—Sveg—Brunflo

Herr talman! Herr Wikner har frågat mig, om jag anser att indragning av persontrafiken på bandelen Mora—Sveg—Brunflo motsvarar de serviceprogram för glesbygdens människor som regeringen lagt fram.

Frågan om nedläggning av trafik på bandelen Mora—Sveg—Brunflo behandlas för närvarande — efter genomförd distriktsundersökning — inom SJ:s centralförvaltning. Innan SJ till Kungl. Maj:t ingivit nedläggningsframställning och denna remissbehandlats och beretts på sedvanligt sätt, är jag inte beredd att göra något närmare uttalande.

Vidare anförde:

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Kommunikationsministern har faktiskt gått förbi huvudfrågan. Den fråga jag ställde avsåg huruvida indragningen av persontrafiken på den aktuella bandelen motsvarade de serviceprogram för glesbygdens människor som regeringen lagt fram. Jag hade därför förväntat mig att statsrådet på detta stadium i alla fall för att lugna befolkningen i trakten skulle nämna något om en eventuell ersättningstrafik. Av hövlighets skull ber jag emellertid ändå att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Jag har tagit del av SJ:s utredning, som visar att utgifterna för persontrafiken på denna bandel under de senaste åren varit dubbelt så stora som inkomsterna. Sådana påminnelser är ju inte så ovanliga. De framförs med jämna mellanrum, och vilket syfte de tjänar förstår jag inte. En del påstår att de skulle utgöra en service för befolkningen — jag tror snarare att de är ett irritationsmoment.

Man kan också fråga hur det skulle kunna bli något annat än dålig ekonomi med de indragningar av hållplatser som

görs, med de försämrade förbindelserna och dessutom de kraftigt tilltagna biljettpriserna. Jag tror att det är dessa faktorer som minskar resandefrekvensen. Detta är också allmänhetens uppfattning.

Jag vill till sist nämna att detta inte är det första tillfälle när man i min hemtrakt gör indragningar inom järnvägstrafiken. När Sveg—Hede-banan drogs in i början av 1966 blev vi lovade en bra landsväg i stället som förbindelse från Sveg till Vehån-Vemdalen mot Hede. Jag bilade under påskhelgen mellan Vehån och Vemdalen, och det var verkligen som att köra över en potatisåker, lindrigt sagt; det var nästan omöjligt att ta sig fram. Sådant skapar stor irritation, speciellt som sträckan är en viktig turistled. Vi i dessa glesbygder är ju också skattebetalare, och vi vill ha en viss service. Om nu den persontrafik det här gäller dras in — det är ju ändå cirka 20 mil mellan Sveg och Östersund — blir förhållandena sämre när det gäller förbindelserna såväl söderut som norrut, och det vill vi inte vara med om.

Sedan har heller inte bussarna den standard som man har rätt att fordra vid daglig trafik så långa sträckor. Man kan kräva att standarden höjs. Jag säger än en gång att vi vill ha bättre service i dessa glesbygder!

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDEKVIST:

Herr talman! Om framställning angående nedläggning i detta fall inkommer — det har ju inte skett ännu — så tas frågan upp till beredning i kommunikationsdepartementet, och den skall då självfallet behandlas i den ordning som vi sedan länge tillämpar för sådana här frågor och som har vunnit riksdagens godkännande. Därvid kommer således att beaktas olika sociala och lokaliseringspolitiska aspekter.

Svar på fråga ang. ifrågasatt nedläggning av persontrafiken å bandelen Söderhamn—Kilafors

Jag vill i sammanhanget erinra om det interpellationssvar om glesbygds-kommunikationerna som jag så sent som den 20 mars i år i denna kammare lämnade till fru Holmberg.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Om man drar in den persontrafik det här gäller, så finns det också en smal landsväg mellan Råtan och Åsarna, men enligt min mening är det olämpligt att pressa in mera trafik på den vägen, speciellt med tanke på de tunga virkestransporter som där förekommer. Om det skall släppas in mera persontrafik på den vägen, så hoppas jag verkligen att vi får besked i god tid, så att vi kan ordna med de vägar som är nödvändiga för den ökade trafiken.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Frågor om såväl ersättningsstrafik som behövlig upprustning av vägarna i dessa sammanhang tas också upp vid beredningen och besluten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11**Svar på fråga ang. ifrågasatt nedläggning av persontrafiken å bandelen Söderhamn—Kilafors**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat mig, om jag anser att den planerade nedläggningen av persontrafiken på bandelen Söderhamn—Kilafors är förenlig med den målsättning för den statliga trafikpolitiken som riksdagen antog år 1963.

SJ:s framställning till Kungl. Maj:t om tillstånd att lägga ned persontrafiken på bandelen Söderhamn—Kilafors remissbehandlas för närvarande. Först då remissyttrandena kommit in och sedvanlig beredning skett är jag beredd att göra något uttalande i denna fråga.

Vidare anförde:

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Det är inte särskilt fyllda svar som kommunikationsministern i dag består oss med. Jag anser att svaret på min fråga omöjliggör den diskussion som jag hade hoppats på.

Jag vill dock upplysningsvis framhålla att till grund för det av SJ framlagda förslaget ligger ett utredningsmaterial som är otillfredsställande. Man har en stelbent indelning i trafikområden som ger ett helt felaktigt befolkningsunderlag. Sålunda räknar man endast med tätorten Kilafors i Hanebo kommun med 975 invånare. De övriga 3 525 invånarna i kommunen tar man inte med. Befolkningsunderlaget bör således fördubblas för att bli adekvat.

Man gör upp tabeller över biljettförsäljning men tar inte med vare sig de biljetter som säljs i Kilafors och Söderhamn eller de biljetter som säljs på tågen.

Man räknar med minskade kostnader av storleksordningen 278 000 kronor om persontrafiken upphör men kalkylerar inte med att det blir ökade kostnader för busstrafiken. De ekonomiska beräkningarna är mycket bristfälliga. Någon sårredovisning rörande linjens ekonomi föreligger inte.

Bollnäs kommunblock begär i sitt remissvar en ny utredning, och jag vill understryka att det behövs en utredning som bättre ansluter sig till verkligheten och till kommunernas behov och önskemål. Jag tror också det är angeläget att få till stånd ett bättre samråd mellan berörda kommuner och SJ.

Svar på interpellation ang. försvarets lagerlokaler

Såväl från Hanebo kommun som från samarbetsnämnden för Bollnäs kommunblock har uttalats att det inte visats tillräcklig förståelse, inte tagits tillräcklig hänsyn från centralförvaltningens sida.

Rent principiellt kan väl sägas att en överföring av persontrafiken till bussar över huvud taget betyder sämre service. Det innebär fler olycksrisker, det innebär luftföroreningar och det innebär misshushållning att inte utnyttja järnvägens kapacitet. Man får ofta vänta ute vid vägarna i köld och rusk utan möjlighet att komma under tak. Det gäller alla åldrar — det gäller våra pensionärer och det gäller våra allra minsta skolbarn. Enligt den utredning som SJ lagt fram blir restiden vidare nästan dubbelt så lång med buss som med tåg.

När statsrådet och jag senast diskuterade sådana här frågor framhöll statsrådet att det är angeläget att restiden förkortas. Jag förmodar att detta fortfarande gäller och att det avser alla människor.

Jag ber att få återkomma till saken när också statsrådet har läst remissvaren.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Fru Jonäng tyckte det var underligt att vi inte kunde föra en diskussion i dag. Men jag utgår från att fru Jonäng förstår att det är orimligt att jag skall ta upp en debatt i en sådan här fråga innan jag sett de remissvar som kommit in med anledning av den — det vill jag understryka — mycket grundliga behandling som dessa frågor skall ägnas och också ägnas.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Jag förstår att vi inte kan föra en diskussion nu, och jag sade också i mitt anförande att det var därför jag rent upplysningsvis ville nämna några saker.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Justerades protokollen för den 9 innevarande april.

§ 13

Svar på interpellation ang. försvarets lagerlokaler

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Vigelsbo har frågat mig, om jag har min uppmärksamhet riktad på lagerbyggnadsorganisationen inom försvaret och om jag — därest så är fallet — ämnar vidta de undersökningar som kan anses vara påkallade med anledning av de rådande förhållandena.

Den snabba tekniska och taktiska utvecklingen medför behov av en fortlöpande översyn av försvarets krigsorganisation. Beslutade förändringar i denna organisation genomförs i den takt som är möjlig med hänsyn till disponibla medel. Sådana ändringar i krigsorganisationen påverkar i stor utsträckning förrådsställningen av förbandens materiel. Det blir nödvändigt att i vissa fall flytta befintliga förråd och att vidta förändringar när det gäller såväl storleken som sammansättningen av förråden.

Under de senaste åren har vidare meddelats skärpta bestämmelser för förvaring av vapen och ammunition i syfte att i möjligaste mån förhindra inbrott i förråden. Ökade krav på brandtekniskt skydd för den ofta dyrbara materielen har vidare uppställts. Även dessa omständigheter har medfört omfattande och för försvaret kostsamma omdispositioner på förrådssidan.

Omlokaliseringar av förråd är sålunda som regel föranledda av beslutade förändringar i krigsorganisationen eller

Svar på interpellation ang. försvarets lagerlokaler

av de skärpta bestämmelserna för förvaring av försvarsmateriel. De omdispositioner av förråd som åsyftas i interpellationen har varit nödvändiga av dessa skäl, men man har även erhållit ändamålsenligare och i längden billigare lokaler.

De centrala staberna och ämbetsverken utövar en noggrann kontroll av den förrådsplanering som äger rum på regional och lokal nivå. En ingående granskning sker av såväl föreslagna nybyggnads- eller hyreskostnader som beräknade kostnader för iståndsättning av förhyrda lokaler m. m.

Förrådsplaneringen inom försvaret bedrivs nu enligt min mening på ett från såväl ekonomisk som försvarspolitisk synpunkt tillfredsställande sätt. De rådande förhållandena påkallar därför inte några undersökningar från min sida.

Vidare anförde:

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret och för den redogörelse som han däri har lämnat.

För att förekomma överraskningar vill jag inledningsvis påpeka att jag själv har försvaret som hyresgäst i mig tillhöriga byggnader. De förbindelser som jag på det sättet har erhållit har gett mig det allra bästa intryck av militärens sätt att respektera ingångna avtal liksom att — åtminstone på denna plats — klart ekonomiskt avväga sina åtgärder. Därav torde också framgå att interpellationen ingalunda tillkommit på grund av några meningsskiljaktigheter mellan hyresgäst och hyresvärd i detta fall.

Orsaken till interpellationen är i stället iakttagelser gjorda på andra håll. Ute på landsbygden förhyr militären för lagringsändamål en hel del genom jordbruksrationaliseringen ledigblivna ekonomihus. Dessa lagerutrymmen är till sin storlek ganska varierande, många

gånger kanske rätt små. Motiveringen för uppläggningsen av denna spridda lagerorganisation är att man vid ett inträffat krigsfall skulle kunna bättre begränsa skadeverkningarna än om materielen sammanfördes i stora centrallager. Denna motivering förefaller mig vara riktig, och jag tror att man också lyckats ganska bra med att på detta sätt få den spridningseffekt som man eftersträvat. Man har också härigenom haft möjlighet att utnyttja byggnader som redan finns, medan nybyggnader skulle ha inneburit mycket stora investeringar.

Emellertid har dessa byggnader vid förhyrningen inte varit i sådant skick att de utan rätt omfattande ändringsarbeten kunnat utnyttjas för sitt nya ändamål. Därför har förfarits på det sättet att antingen har husets ägare åtagit sig ändringsarbeten som erfordrats samt härför erhållit högre hyresersättning, eller också har militären själv svarat för dessa arbeten samt reglerat detta med ett lägre hyresbelopp. Hyrestiden är som regel satt till tio år. Allt detta torde, efter vad jag förstär, vara i sin fulla ordning.

När dessa tio år har gått är följaktligen varken husägaren eller hyresgästen längre bunden av kontraktet rent juridiskt. Man kan å ömse håll förfara på det sätt man finner lämpligast, och det är här frågan framställer sig: Är det ekonomiskt riktigt att hyresgästen, även om husägaren inte påkallar ändring, oavsett de omfattande investeringar som sålunda skett gör nya investeringar på annat håll, samtidigt som kanske husägaren i de övergivna lagerutrymmena nödgas genomföra dyrbara ändringsarbeten för att lämpliggöra husen för andra ändamål?

Statsrådet anför i svaret att »omlokaliseringar av förråd är sålunda som regel föranledda av beslutade förändringar i krigsorganisationen eller av de skärpta bestämmelserna för förvaring av försvarsmateriel». Denna för-

Svar på interpellation ang. försvarets lagerlokaler

klaring bör kanske kunna godtagas, men huruvida man uppnår denna målsättning genom att flytta ett lager från en bondgård till en annan ganska närbelägen undandrar sig mitt lekmanmässiga bedömande.

Det var ingalunda husägaren utan folk från bygden som gjorde mig uppmärksam på det fall som jag nu har tagit upp. Man frågade hur mycket pengar militären egentligen fick disponera och om den utan vidare kunde förfara på det sätt den gjort här. Med hänsyn till försvarsministerns mycket generösa uttalande att han önskar få en öppen diskussion om försvarspolitiska frågor — en önskan som han för övrigt underströk även i gårdagens försvarsdebatt — tog jag mig friheten att framställa denna interpellation.

Statsrådet finner att förhållandena är bra som de är. Några vidare undersökningar anses inte motiverade. Att all möjlig omsorg bör ägnas vården av den dyrbara krigsmateriel som vi måste ha i lager är begripligt, men rent lekmanmässigt måste man likväl fråga sig om inte detta kan ske utan att vart tionde år ändra lagringsplatsen med de stora kostnader som detta alltid kommer att medföra.

Jag är övertygad om att försvarsintresset har en stark förankring hos vårt folk, inte minst på landsbygden. Med den sparsamhet och återhållsamhet som människorna själva måste ålägga sig i sin personliga livsföring kommer varje yttring av misshushållning med allmänna medel att starkt kontrastera däremot. Om det är nödvändigt att handla på sätt som här skett — vilket statsrådet anser ställt utom all diskussion — vore det därför lämpligt att inför en större allmänhet något fylligare redovisa skälen än vad som är möjligt i ett kortfattat interpellationssvar i riksdagen.

Jag har endast i korthet velat föra frågan på tal. Statsrådet har rätt att bli trodd på sitt ord, och jag hoppas att

man allmänt är beredd att acceptera de förklaringar som lämnats. Jag ber än en gång att få tacka för det svar som jag har fått.

Chefen för försvarsdepartementet,
herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag för min del är tacksam för att herr Vigelsbo tar upp sådana här saker. Den fråga han nu ställt har givit mig anledning att göra en noggrann undersökning. Av en mängd skäl har jag inte i detalj redovisat resultaten av denna i svaret — jag har framför mig en hel bunt med hemliga handlingar som är resultatet av ett par månaders genomgång av detta ärende.

Utöver vad jag sagt i svaret kan jag nämna att denna flyttning är orsakad av den ändring i förvaringsbestämmelserna som har utfärdats. Dessa har, som herr Vigelsbo vet, särskilt under de senaste fem åren ändrats och skärpts oerhört mycket. Det har kostat oss mycket att nu behöva bygga för att undvika risker för eldsvådor och inbrott.

Denna förklaring är emellertid inte tillräcklig i detta fall, såsom herr Vigelsbo också känner till. Det hela var även en prisfråga. Man arbetar med en omorganisation av förrådshållningen inom detta område, som när den är genomförd kommer att medföra besparingar i form av minskade driftkostnader på 200 000—300 000 kronor om året. Det är därför som omflyttningar görs.

I det fall som herr Vigelsbo pekat på och som jag inte anser mig kunna gå in på — även om jag gärna skall låta herr Vigelsbo ta del av siffrorna — tjänar staten på att få en billigare hyra än man tidigare haft. Det är riktigt att man fick lämna lokaler som man under tioårsperioden hade gjort investeringar i, men dessa genomfördes innan de nya, skärpta bestämmelserna trädde i kraft. Vi är nu tvungna att följa upp det hela och fullborda byggnadsarbetena enligt de nya bestämmelserna. Riksdagen har ju under senare år tvingats anslå allt

Svar på interpellation ang. försvarets lagerlokaler

större belopp för att åstadkomma — framför allt med tanke på inbrottsriskerna — säkrare förrådsutrymmen.

De uppgifter som herr Vigelbo lämnat i sin interpellation är riktiga, dock med ett undantag, nämligen beträffande de belopp som investerades för 10—12 år sedan och som är precis hälften så stora som vad som angetts i interpellationen. Detta framgår av de utredningar vi gjort, vilkas resultat vi noga kontrollerat — det har jag funnit vara ganska väsentligt.

Jag har inget ytterligare att tillägga i sakfrågan. Under de senaste åren har vi inom försvarsdepartementet tvingats ägna oss i stor utsträckning åt förrådshållningsfrågor med anledning av den pågående omorganisationen. Jag har liksom även herr Vigelsbo — om jag fattat honom rätt — stort förtroende för de människor som vi satt in på denna uppgift. Jag tror att herr Vigelsbo, om han tar del av våra vinst- och förlustkalkyler i samband med frågan om lokalbyte skall förstå att den åtgärd som man genomfört i det aktuella fallet inte är så orationell.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag vill inte bestrida statsrådets uppgift att kostnaderna för investeringarna i den ekonomibyggnad som interpellationen närmast avser inte skulle vara så stora som det belopp jag hade angett. Men om statsrådet räknar med de kostnader som man fick vidkännas i samband med ombyggnaden av den nya ladugård, som man flyttade in i, kommer han säkerligen upp till det angivna beloppet och kanske t. o. m. något högre. Under sådana förhållanden skulle jag ändå ha rätt, herr statsråd.

Jag vill också i detta sammanhang beröra en annan fråga där jag kanske skulle kunna få ett besked. Vad jag syftar på är inte något som speciellt gäller den militära förvaltningen utan något som förekommer inom all stat-

lig förvaltning. Det gäller ett förhållande som upptäcktes år 1960, då jag tillhörde statsrevisorerna; sedan denna tidpunkt har såvitt jag vet ingen undersökning i frågan gjorts. Man kom därvid fram till ganska egendomliga siffror, och det skulle vara intressant att veta om någon ändring skett i detta avseende. Jag utgår från att så sannolikt blivit fallet bl. a. i samband med den nämnda omorganisationen, men jag ber, herr talman, att få nämna en del siffror.

Statsrevisorerna inhämtade år 1960 från statskontoret uppgifter om storleken av de belopp, som vissa myndigheter inom försvaret månatligen uttagit från statsverkets checkräkning budgetåret 1959/60. Uppgifterna visade att uttagen från statens checkräkning kraftigt ökat mot slutet av budgetåret. Särskilt framträdande var stegringen under juni månad, i synnerhet under denna månads två sista dagar. Sålunda gjorde armétygförvaltningen uttag om 41,0 miljoner kronor i juli mot uttag om 173,4 miljoner kronor under juni, budgetårets sista månad. Marinförvaltningen tog under juli ut 11,7 miljoner kronor mot 53,4 miljoner kronor i juni.

Flygförvaltningen tog ut 43,9 miljoner i juli och 175,8 miljoner i juni. Den 29 juni tog t. ex. armétygförvaltningen ut 61,6 miljoner kronor och den 30 juni 56,5 miljoner. Marinförvaltningen tog den 29 juni ut 2,6 miljoner och den 30 juni 15,3 miljoner. Flygförvaltningen tog den 29 juni ut 26,4 miljoner och den 30 juni 50,7 miljoner. Dessa uttag gjordes alltså under budgetårets två sista dagar.

Man kunde också konstatera en kraftig ökning av antalet verifikationer i slutet av budgetåret. Inom armétygförvaltningen ökade de sålunda från 5 201 i juli till 15 725 i juni.

I anledning härav ifrågasatte statsrevisorerna om det kunde vara riktigt att myndigheterna tog ut så stora be-

Svar på interpellation ang. olägenheterna av vägspärrar i Norrbottens län

lopp under budgetårets sista månad för att därmed skapa underlag för krav på ännu högre anslag vid nästa budgetårs början. Statsrevisorerna angrep detta tillvägagångssätt granska kraftigt.

Med hänsyn till de enligt min mening höga kostnader som jag i min interpellation har visat på vill jag nu fråga försvarsministern vilka åtgärder som har vidtagits i anledning av statsrevisorernas den gången gjorda påpekanden. Enligt statsrevisorernas egna uppgifter har de inte haft anledning syssla med dessa saker mera och vet följaktligen inte om systemet alltjämt tillämpas, men det vill synas som om revisorerna var ganska intresserade av hur det förhåller sig med dessa saker.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag beundrar den före statsrevisorn Vigelsbo för att han håller så väl reda på sitt gamla fögderi, och jag tycker att statsrevisorerna gärna kan se på dessa frågor igen.

Vad som här skett är ett försök till bättre planering av beställnings- och utbetalningsverksamheten. Det är ju känt att myndigheterna gärna samlar på sina räkningar, men om anslagen skall kunna utnyttjas måste utgifterna betalas före den 1 juli — vilket herr Vigelsbo vet — och då kan det bli en anhopning just i den arbetsfyllda månaden juni. Det är liksom rytmen i hela verksamheten. Men jag kan försäkra herr Vigelsbo att man inte bara inom försvaret utan även inom alla andra förvaltningar försöker att åstadkomma en bättre planering och därmed få verksamheten att löpa jämnare.

Vad försvaret beträffar vet herr Vigelsbo också att vid den tidpunkten då den omnämnda statsrevisionen genomfördes arbetade försvaret liksom nu med mångåriga fastställda budgetplaner. Där vet man därför år i förväg hur mycket man har att röra sig med.

Men jag tycker som sagt att statsrevisorerna kan få se på dessa ting och konstatera om vi har lyckats bättra oss inom förvaltningarna jämfört med tidigare.

Vad slutligen angår det fall som vi här diskuterar menar jag att det är ett uttryck bl. a. för ett försök att förbilla verksamheten. Man har inte förlorat på det byte av lokaler som herr Vigelsbo talat om, utan man räknar tvärtom med att göra en vinst. Men vi kan låta statsrevisorerna se på den saken också, så kan de konstatera om det är en dålig affär som kronan gjort i det fallet.

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det löfte han nu gav. Statsrådet behöver inte tro att jag — det har jag redan visat — skall dra mig för att medverka, om det gäller att förbilla försvaret!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Svar på interpellation ang. olägenheterna av vägspärrar i Norrbottens län

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som ytttrade:

Herr talman! Herr Stridsman har frågat mig om jag är beredd att medverka till att olägenheterna med vägspärrar i Norrbottens län elimineras.

Vägspärrar ingår som en viktig komponent i vårt fasta försvar. Med hänsyn till den olägenhet som de i vissa fall innebär för trafiken pågår en kontinuerlig översyn och modernisering av detta slag av försvarsanordningar. De spärrar som inte längre är erforderliga raderas medan de som måste bibehållas byggs om för att bättre motsvara

Svar på interpellation ang. olägenheterna av vägspärrar i Norrbottens län

trafiksäkerhetskraven. Kostnaderna för sådana arbeten är höga och måste därför av ekonomiska skäl inplaneras på lång sikt.

I många fall har man genom god samverkan mellan militära chefer och vägmyndigheter snabbt kunnat förbättra trafiksäkerheten vid en del spärrar. Då man inom krigsmakten är väl medveten om de olägenheter som de äldre vägspärrarna i många fall innebär för den fredstida trafiken och strävar efter att successivt undanröja dessa olägenheter anser jag inte att särskilda åtgärder från min sida är påkallade.

Vidare anförde:

Herr STRIDSMAN (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation.

Svaret visar att vägspärrar ingår som en viktig komponent i vårt fasta försvar. Genom att jag själv större delen av mina levnadsår hittills bott i ett område med vägspärrar kan jag med s. k. lokalkännedom helt ansluta mig till denna uppfattning. Det framgår också av svaret att de vägspärrar som inte längre är erforderliga raseras. De vägspärrar som i huvudsak är kvar sedan byggnadstiden är de som lämnar en öppning i vägbanan på endast 3,3 meter.

I min interpellation har jag berört de olägenheter som ifrågavarande spärrar utgör. Därvid har jag pekat på de svårigheter som de tränga vägspärrportarna ger upphov till för snöplogning och lastbilstrafik. Speciellt besvärligt är det för virkestransportörer, av vilka de flesta till sina lastbilar har tvåaxlade släpvagnar kopplade. Men den allra största olägenheten med dessa vägspärrar är det ständiga hotet om trafikolyckor. Jag har ingen statistik på antalet olyckor som skett i samband med att bilar kolliderat med väg-

spärrar. Under senare år har jag inte heller kunnat erfara att olyckor med dödlig utgång inträffat. Däremot känner jag personligen till flera otäcka olyckstillbud som i en del fall resulterat i rätt långa lasarettsvistelser.

Genom att en del vägspärrar på sikt behöver vara kvar ur försvarspolitiska synpunkter uppstår frågan om inte åtgärder kunde vidtas som eliminerar trafikfarorna i fredstid. Om jag tolkat försvarsministerns svar riktigt är han i princip beredd att undanröja dessa olägenheter så snabbt som möjligt genom att bygga om och flytta vägspärrarna, så att de bättre motsvarar trafiksäkerhetskraven. För dagen verkar dock ingen annan lösning vara framkomlig, enligt försvarsministerns svar, än att på lång sikt planera ett eliminerande av olägenheterna med vägspärrarna — detta av ekonomiska skäl. Jag är väl medveten om att försvarsministern har svårt att på sin huvudtitel föreslå anslag för ombyggnader av vägspärrar. Enda möjligheten att få trafiksäkrare vägar inom ifrågavarande områden är då att genomföra sådana åtgärder i samband med de vägombyggnader som görs.

Tyvärr är emellertid de flesta av de kvarvarande vägspärrarna placerade på vägar, som i ombyggnadshänseende inte är medtagna i vare sig de senaste femårsplanerna eller — efter vad jag förstår — tioårsplanerna.

Därför vill jag ställa följande delfråga till försvarsministern: Kan försvarsministern, som är positivt inställd till tanken att förbättra trafiksäkerheten på vägar med vägspärrar, tänka sig att de kostnader, som är förenade med ombyggnad av kvarvarande spärrar, får utföras som allmänt eller särskilt beredskapsarbete? Just i de områden som berörs av dessa olägenheter är arbetslösheten stor. Ombyggnad och flyttning av vägspärrar kan därför ses som ett samsättningspolitiskt objekt. Kanske rent av inrikesministern, som finns här i sin

Svar på interpellation ang. länsplaneringen inom lokaliseringspolitiken

bänk bakom försvarsministern, kan ge ett tips på den punkten?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Jag vill erinra om två fakta. Det ena är att det förekommer ett ständigt samarbete mellan militärområdesledningen och vägmyndigheterna. Det andra är att det anslag som vi ger för detta ändamål — 300 000 kronor om året — så att säga bestämmer takten för dessa ändringar i hela landet.

Många kommuner har emellertid själva bekostat ändringar av vägspärrar. Jag pläderar inte för att de skall göra det. Vad Norrbotten beträffar antar jag att också arbetsmarknadsmedel har varit inkopplade; jag vet det visserligen inte säkert, men något principiellt hinder finns naturligtvis inte, om det föreligger arbetslöshet på platsen och arbetsmarknadsmyndigheten ger sitt godkännande.

Om man avvaktar att en väg skall ombyggas för att ta ändringen i samband därmed eller om vägspärren är nödvändig och en ombyggnad är mycket kostsam, medger vägmyndigheterna att spärren tills vidare får stå kvar. Jag föreställer mig att de militära myndigheterna i så fall också låter den vara kvar.

Den senaste stora inventeringen och granskningen av vägspärrarna i hela Norrbottens län verkställdes gemensamt av militära myndigheter och vägmyndigheter år 1965. Man följer nu ett program för de ändringar man då var överens om men alla är inte genomförda ännu.

Herr **STRIDSMAN** (cp):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att försvarsministern när han nämnde kommunerna betonade, att en del åtgärder har vidtagits för att motverka farorna ur trafiksäkerhetsynpunkt. Han sade emellertid att det givetvis inte var någonting som han

själv önskade detta att kommunerna skulle ta på sig dessa kostnader. Vi skall inte tala om de platser det gäller, eftersom det kan sägas röra sig om militära hemligheter, fast alla som färdas på dessa vägar känner till dem. I alla fall berör frågan sådana kommuner som kanske har det ekonomiskt sämst ställt, och det vore ett grymt öde för dem, om de fick ta på sig även denna kostnad.

Vi är nog sams om tagen, herr försvarsminister; vi är ju inne på precis samma tankegång, nämligen att dessa vägspärrar utgör en fara. Frågan är bara hur vi praktiskt skall förfara för att så snabbt som möjligt få bort dem. De är verkligen en allvarlig fara för trafiksäkerheten på dessa vägar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på interpellation ang. länsplaneringen inom lokaliseringspolitiken

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Tobé har frågat mig hur det fortsatta arbetet med länsplaneringen kommer att utformas samt hur en sådan planering kan förenas med grundsatsen om självständiga kommuner.

Den regionalpolitiska utvecklingsplaneringen har sin utgångspunkt i 1964 års riksdagsbeslut om riktlinjer för en aktiv lokaliseringspolitik. I 1964 års proposition om lokaliseringspolitiken uttalades bl. a., med riksdagens instämmande, att samhällsplaneringen främst skulle inriktas på att skapa en effektiv samhällelig servicestruktur i form av skolor, sjukhus, vägar och övriga kommunikationer samt annan offentlig service. Samverkan borde ske mellan stat, kommun och näringsliv på ett sådant sätt att samlade insatser kunde åstad-

Svar på interpellation ang. länsplaneringen inom lokaliseringpolitiken

kommas på lämpliga orter. Konkreta planer och handlingsprogram borde utarbetas i vilka bl. a. en avvägning av olika regionala intressen i fråga om samhällelig service och annan offentlig verksamhet skulle ske.

Huvudändamålet med den försöksverksamhet som bedrivits under beteckningen Länsplanering 1967 har varit att få fram ett material som kan ge vägledning om var utvecklingsbestämmande samhällsinvesteringar och lokaliseringpolitiska insatser bör göras. Som framgår av redovisningen i årets statsverksproposition är det regeringens uppfattning att Länsplanering 1967 med vissa modifikationer i målsättningen tjänar detta syfte.

Enligt beslut av regeringen den 28 mars i år skall försöksverksamheten med utvecklingsplanering nu fullföljas. Länsstyrelserna har sålunda fått i uppdrag att tillsammans med planeringsråden utarbeta regionalpolitiska handlingsprogram för länen. Genom handlingsprogrammen skall klarläggas vilka samhällseliga insatser som blir behövliga om den regionala utvecklingen följer målsättningen i Länsplanering 1967. Handlingsprogrammen skall inte begränsas till att avse tillväxtfrämjande insatser utan även innefatta åtgärder för att trygga goda levnadsförhållanden i orter och regioner där en vikande utveckling ter sig ofrånkomlig.

Grundmaterialet för handlingsprogrammen skall skaffas fram genom en enkät till kommuner och landsting om deras långsiktiga investeringsplaner. Programmen skall mynna ut i en prioritering av de olika samhällsinsatserna med sikte på att samordna och koncentrera dessa insatser, så att de på bästa möjliga sätt främjar en regionalt balanserad ekonomisk tillväxt.

När det gäller frågan om hur en planering av detta slag låter sig förena med kravet på självständiga kommuner vill jag först erinra om att 1964 års riksdagsbeslut innebar, att den i anslut-

ning till lokaliseringpolitiken behövliga planeringen skulle vara en i huvudsak statlig uppgift och ha sin tyngdpunkt i länen. Länsstyrelserna fick huvudansvaret för verksamheten tillsammans med de för ändamålet inrättade planeringsråden.

Kommunernas investeringar har självfallet stor betydelse för den regionala utvecklingen. Statliga organ fattar emellertid för närvarande resursfördelande beslut som påverkar kommunernas möjligheter att förverkliga sina utbyggnadsplaner. Exempel finns inom sådana områden som bostadsproduktionen samt byggandet av vägar och skolor. En effektiv regionalpolitisk planering förutsätter, såvitt man nu kan bedöma, inga nya befogenheter för de statliga organen när det gäller de kommunala investeringarna. Det nya är att den resursfördelning som ankommer på dessa organ grundas på en enhetlig målsättning för den regionala utvecklingen. Samtidigt ger länsplaneringen kommunerna en fastare grund att stå på i planeringen.

Svaret på interpellantens sista delfråga är alltså, att den fortsatta regionalpolitiska planeringen inte bara kan förenas med kravet på självständiga kommuner utan genom sin uppbyggnad förutsätter självständiga kommuner med en effektiv planering.

Vidare anförde:

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag ber först att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min fråga.

Den fråga som avslutade interpellationen omnämndes i ingressen till interpellationssvaret, men jag skulle vilja ta ut en mening som finns i själva motiveringen till frågan. Där sade jag:

»En statlig planering av detta slag berör själva livsnerven i kommunernas verksamhet och borde därför rimligen

Svar på interpellation ang. länsplaneringen inom lokaliseringspolitiken

föranleda en öppen debatt innan den ens försöksvis kommer till utförande.» Detta var kvintessensen av min framställning.

Departementschefen säger nu att huvudändamålet med den försöksverksamhet som bedrivits under beteckningen Länsplanering 1967 har varit att få fram ett material som kan ge vägledning om var utvecklingsbestämmande samhällsinvesteringar och lokaliseringspolitiska insatser bör göras. Jag framförde i remissdebatten ett erkännande för och min tillfredsställelse med att inrikesministern i statsverkspropositionen hade lämnat en så grundlig, klar och uttömmande redovisning över resultatet av Länsplanering 1967. Men jag sade samtidigt att jag inte var speciellt imponerad av planeringsmomentet i detta sammanhang. Jag framhöll då liksom jag gjort vid flera tillfällen när anledning härtil funnits, att vad man i detta sammanhang genomfört framför allt är en prognosverksamhet. Jag har tidigare också sagt och upprepar det nu, att en sådan prognosverksamhet är nyttig men inte helt ofarlig, eftersom den är styrande. Framför allt för kommuner eller kommunblock med en negativ utveckling kan det vara förödande att man producerar prognoser som är negativa. En sådan prognos bör omedelbart följas av planerings- och verkställighetsåtgärder för att göra ont bättre.

Enligt interpellationssvaret skall nu försöksverksamheten med utvecklingsplanering fullföljas. Jag kan inte klart utläsa, om det är meningen att även detta är en försöksverksamhet eller om försöksverksamheten är slut och nu skall följas upp med en utvecklingsplanering.

Det skall utarbetas regionalpolitiska handlingsprogram för länen, varvid man skall utvärdera behovet av samhälleliga insatser — och med sådana måste väl menas inte bara statliga utan även primärkommunala och landstingskommunala insatser.

Man skall vidare göra enkäter hos kommuner och landsting om deras långsiktiga investeringsplaner. Det hör till saken att jag starkt arbetat för att investeringsplaner skall införas i kommunerna. Jag har i dag inhämtat att knappt hälften av våra kommuner har sådana långsiktiga investeringsplaner. Det finns på vissa håll ett motstånd mot sådana planer. Man känner sig bunden av dem och vill i stället i samband med skattedebatten på hösten kunna ta upp till diskussion de åtgärder som närmast är aktuella. Samma motstånd mot långsiktiga program förekommer här i riksdagen, när det gäller att fastställa vägplanen för årtal framåt. Finansministern visar också motvilja mot att låsa sina utgifter för framtiden. Kommunernas motvilja i detta avseende kan alltså vara förstaelig. Det är också bara ungefär hälften av kommunerna som förberett sig på detta sätt.

Statsrådet anför att programmen skall mynna ut i en prioritering av de olika samhällsinvatserna med sikte på att samordna och koncentrera dessa insatser, så att de på bästa möjliga sätt främjar en regionalt balanserad ekonomisk tillväxt. Han säger inte så mycket om hur man ser på detta ur kommunal synpunkt, vilket är det viktigaste. Med uttrycket »ekonomisk tillväxt» avses väl mera företagets möjlighet att verka och därigenom ge liv åt sina kommuner.

Jag vill då fråga vem som har kompetensen att avgöra dessa frågor. Ja, det är ju egentligen kommunen. Värderingen av vilka insatser man skall göra är ju en politisk uppgift. Det kan gälla ett vad mellan en skola eller en ishockeybana eller andra uppgifter, som ligger långt ifrån varandra men som skall vägas mot varandra. Vem skall nu överta denna kompetens? Jo, i första hand länsstyrelsens tjänstemän och experter. Jag utgår från att man inte bara ämnar samla in enkätsvaren utan att man också tänker bearbeta dem. Men vem får ta ansvaret, om en kommun inte får

Svar på interpellation ang. länsplaneringen inom lokaliseringpolitiken

fullfölja sin prioriteringsplan? Ja, det är naturligtvis kommunen och inte staten.

Jag vill påpeka att det är en typisk politisk uppgift att avväga vilka investeringar som skall utföras det ena och det andra året. Allt skall tas med i planen för att kommunen skall stå fullt rustad, men det är en typisk politisk uppgift att avgöra i vilken ordning det skall ske. Den saken kan inte överlämnas till tjänstemän och experter.

Statsrådet säger att vid tiden för 1964 års lokaliseringsbeslut var man av den åsikten att lokaliseringpolitiken huvudsakligen var en statlig uppgift, varvid länsstyrelserna med sina planeringsråd skulle spela en framträdande roll. Men beträffande planeringsråden har det framhållits — jag tror också att det har väckts motioner om det här i riksdagen — att man inte är riktigt nöjd med deras sätt att fungera. De fungerar mera som en testgrupp än som ett organ som ligger närmare beslutsprocessen. Vidare är det givetvis skillnad på sådana län där man inte har några direkta lokaliseringsspörsmål och sådana där man har mera markanta problem i den vägen.

Enligt min mening är det klart att statliga bidrag och lån måste mötas av en kommunal beredskap i olika former. Det är det man kallar för infrastruktur; allting måste fungera tillsammans. Och kommunernas investeringar har i det fallet oerhört stor betydelse. De har också stor betydelse i folkushållet som sådant. I finansplanen redogöres varje år för hur mycket i pengar och procent som de kommunala investeringarna tar i anspråk, och det sägs väl ibland en del om att man kanske måste hålla igen för att kommunernas investeringsvolym inte skall växa alltför mycket.

Även finansdepartementet har gjort framstötter — det är väl tio år sedan det skedde senast — om att vi skulle få en författning som stadgar att kommu-

nerna skall självfinansiera minst 25 procent, som det då var tänkt, av sina investeringar och låna till resten. Man skulle alltså inte helt lånefinansiera. Detta motsatte sig kommunerna emellertid, och frågan kom aldrig fram till något beslut i riksdagen. Den saken har därför fått klaras på olika sätt. Det finns ju investeringar som helt skattefinansieras och sådana som helt lånefinansieras.

Nu säger statsrådet att detta att man lägger sig i kommunernas investeringar också förekommer nu. Staten har en resursfördelning. Man fördelar medel till bostadslån, ger statsbidrag till gator, vägar och skolor o. s. v. Såvitt man nu kan bedöma, säger statsrådet, är det inga nya befogenheter som staten tar på sig. Det nya är bara att man gör en resursfördelning grundad på en enhetlig målsättning för den regionala utvecklingen, och den ger samtidigt kommunerna en fastare grund för deras planering. Ja, men man kan också säga att kommunerna blir bundna till händer och fötter. Det är naturligtvis en fast grund för planeringen, men det blir då inte stora möjligheter att pröva alternativa utvägar.

Vidare sade statsrådet att den fortsatta regionalpolitiska planeringen inte bara kan förenas med kravet på självständiga kommuner utan t. o. m. förutsätter självständiga kommuner med en effektiv planering. Ja, jag har inte något mandat från Kommunförbundet, och det kan måhända verka förmätet av mig att gå upp i denna fråga. Men jag har ändå ett kommunalt förflutet och är intresserad av dessa saker. Därför har jag gjort det. Och jag vill avsluta mitt anförande med några ytterligare reflexioner.

Det är uppenbart att rent principiellt är det som 1964 allmänt uttalades om vikten av att lokaliseringpolitiken samordnades med annan planering via en försöksverksamhet med prognoser — Länsplanering 67 — nu kommer att utvecklas till en hård styrning av den

Svar på interpellation ang. länsplaneringen inom lokaliseringpolitiken

kommunala verksamheten även i de delar av landet där en aktiv lokaliseringspolitik är obehövlig. På vissa håll finns det kanske anledning att dämpa lokaliseringpolitiken, men i många delar av landet klarar man sig ändå utan både uppmuntran och dämpning. Är det då rimligt att ett så djupgående ingrepp i den kommunala verksamheten göres utan att riksdagen direkt får ta ställning till systemet?

I årets statsverksproposition finns det, som jag nämnde, en redovisning, men denna del av statsverkspropositionen har ännu inte behandlats i riksdagen. Länsstyrelserna har emellertid redan i mars fått order om att vidta åtgärderna, och kommunerna inges tron att de är tvungna att svara, även om, som jag sade, ungefär hälften av dem inte har någon beredskap på området. De har inte gjort en långsiktig investeringsplanering och måste alltså hafsa ihop en sådan, med de politiska bedömanden som det blir fråga om och som kan behöva tid att mogna.

Beräffande själva sakfrågan undrar jag: Om statliga organ, på länsstyrelseplanet eller det centrala planet, gör en prioritering som sedan visar sig vara ett misstag, tar staten då konsekvensen av det?

Riksdagen inbjuds att fatta beslut i stor och smått. Vi tycker ibland att satsningen är litet ojämn. Vi har ingenting emot att slippa en del detaljer, men stora och principiella frågor vill vi gärna behandla, och det här är en sådan fråga.

Självständiga kommuner med en effektiv planering är enligt min mening en förutsättning för en framgångsrik lokaliseringspolitik. De skall vara skickade att sköta sina angelägenheter, som det står i kommunallagen. Men jag anser inte, som departementschefen, att detta kan anföras som skäl för en hårdare styrning. Jag är rädd för att departementet har förläst sig på fransk »planification». Men i Frankrike finns

det 38 000 kommuner — varav ett tiotal saknar invånare. Det är något annat att handskas med än de kommuner som vi vill skapa här och som skall ha en självständig ställning

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det vore frestande att ta upp en diskussion med något bredare målsättning, men jag skall inte göra det i dag. Jag vill bara säga att jag är förvånad över herr Tobés uttolkning när det gäller det planeringsarbete som utförts. Och jag är så mycket mer förvånad som riksdagen hållits underrättad om planerna. Saken anmäldes ju när vi drog upp riktlinjerna för lokaliseringpolitiken och riksdagen har inte haft något att invända mot att vi skulle gå vidare på detta sätt.

Jag har också intrycket att de kontakter som tagits på ett förberedande stadium, innan materialet skickades ut, har varit tillfredsställande. Både kommunförbunden och andra som haft intressen att bevaka i detta sammanhang har blivit tillfrågade.

Vidare är jag förvånad över att herr Tobé, som ändå i sin dagliga gärning är van vid att arbeta med frågor som har med planering att skaffa, drar så långtgående slutsatser rörande konsekvenserna av det initiativ som regeringen har tagit. Vad innebär detta initiativ? Jo, det innebär helt enkelt att vi inbjuder kommuner — tillsammans med landsting och andra som kan vara berörda — att göra en bedömning av investeringarna under den närmaste femårsperioden.

Detta tycker herr Tobé tydligen är ett ingrepp i kommunernas rätt att styra och ställa i eget hus. Det må så vara. Skulle det verkligen vara så illa ställt som herr Tobé antyder, att det inte föreligger ett intresse ute i kom-

Svar på interpellation ang. länsplaneringen inom lokaliseringpolitiken

munerna i dag att genomföra en framtidsplanering? Jag trodde ändå att det var allmänt erkänt åtminstone av insiktsfullt kommunalfolk att vi i den nuvarande samhällsutvecklingen behöver en sådan planering, om vi på ett tillfredsställande sätt skall kunna sköta våra uppgifter. Vi har således inte tänkt att materialet på något sätt skall användas för att styra kommunerna, utan det är kommunerna själva som inbjuds att redovisa vilka planer de har.

När herr Tobé antyder att det skulle ha varit angeläget med en öppen debatt, som han säger, innan materialet sammanställs, så förstår jag honom inte. Det skulle ju bli en diskussion om hur formulär och annat skulle se ut, och detta är väl tämligen ointressant. Nu får ju kommunerna möjlighet att föra den öppna debatt som herr Tobé talar om, ty självfallet räknar vi med att vårt initiativ skall inspirera till en debatt regionalt och ute i kommunerna kring dessa mycket väsentliga problem. Herr Tobé borde vara medveten om att detta material — om vi nu lyckas samla upp det — kan vara värdefullt på alla nivåer: för kommunerna och vid länsplanering men naturligtvis också för regering och riksdag, när de skall fatta beslut om stora och viktiga reformer.

Jag inskränker mig till att göra denna kommentar till herr Tobés inlägg. När han talar om att man angriper själva livsnerven i den kommunala verksamheten har jag mycket svårt att förstå honom. När han sedan tar till sådana ord som att kommunerna skulle bli bundna till händer och fötter genom att man vågar försöka planera för framtiden har jag lika liten möjlighet att begripa honom.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag får väl vara förvånad över att statsrådet är förvånad, ty jag tycker inte att man behöver vara det. Jag är mycket intresserad av

att man planerar på ett hyggligt sätt, men jag har också under tidens lopp fått lära mig att planering och verkställighet bör vara hårt knutna till varandra. Vi har en statlig nivå, en landstingsnivå och en kommunal nivå, och det är alldeles självklart att de statliga uppgifterna måste planeras ur rikets synpunkt och med statlig inverkan i alla led ända ned till det lokala. Beträffande t. ex. väginvesteringar finns det en ordning för hur man skall gå till väga, och man brukar klara av den saken.

Kommunen har emellertid en uppgift, och den får en ännu större uppgift genom den kommunindelingsreform vi håller på med. Därför är det egendomligt att man just i detta läge säger att nu får kommunerna inte längre klara detta själva. Det är inte bara fråga om en enkät; i svaret sägs det att det är fråga om att prioritera. Men statsrådet nämner inte vem som skall prioritera. Skall kommunerna bara tala om hur de ämnar göra, och sedan lägger man sig inte i det? Blir det inte så att man — i vilket led det än skall göras — säger: »Det går inte an att den kommunen gör det och den kommunen gör det. Vi måste skära bort någonting från någon av dem.» Då gör man alltså en prioritering på en nivå, där man inte har med verkställandet att göra.

När det gäller bostadskvoten är det staten som tillhandahåller pengarna. Då är det självklart att den kan göra prioriteringar, och det gör den redan. Det finns emellertid en del annat — inte särskilt mycket — som hör till den fria sektorn, och jag tycker att det är underligt att man inte har uppmärksammat det mera. Jag påstår inte att detta är fel; jag säger bara att jag finner tillvägagångssättet egendomligt, när riksdagen inte ges tillfälle att diskutera igenom vad det innebär för kommunernas självständighet, att de får denna centralstyrda planering av sina investeringar. Hur mycket naggas den kom-

Svar på interpellation ang. postbefordran inom norra Dalsland

munala självständigheten då i kanten, och vad blir det kvar av den? Det borde vara självklart att man sökte den förankringen.

Statsrådet Holmqvist förklarar vidare att man har presenterat detta förslag i riksdagen flera gånger men att ingen har sagt någonting. Ja, men det har då rört sig om en försöksverksamhet, det har varit fråga om prognoser, men nu gäller det direkta ingrepp, såvitt jag förstår av svaret och av de antydningar som finns i statsverkspropositionen. Nu skall man alltså göra en prioritering, och det kanske man måste göra. Här i riksdagen diskuterar vi alla möjliga petitesseer om huruvida vi skall våga göra det ena eller det andra, men i en sådan, verkligt viktig fråga som denna får vi bara en rapport från departementet.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag förstår att jag misslyckades i mina försök att påvisa att denna planering kan bli till glädje på olika nivåer. Naturligtvis skall kommunerna få möjlighet att ange hur de bedömer frågorna.

Herr Tobé är misstänksam mot de tjänstemän som så småningom kan blanda sig i denna bedömning. Det är i och för sig en sund reaktion. Eftersom herr Tobé själv är tjänsteman och planerare är han i första hand ängslig för att de tjänstemän, som kan få hand om dessa frågor, inte skulle ha kontakt med verkligheten i sitt arbete — jag tror att det var så herr Tobé uttryckte det. Farhågorna är säkerligen betydligt överdrivna. Vi skall naturligtvis ha samarbete med de kommunala förtroendemännen. De som bär det politiska ansvaret både i primärkommuner och landsting skall ha det avgörande inflytandet i detta sammanhang. Jag anser det emellertid självklart att de sedan i viss utsträckning måste använda de

medhjälpare och serviceorgan på olika nivåer som står till deras förfogande.

Herr **TOBÉ** (fp):

Herr talman! Med anledning av vad statsrådet Holmqvist sade om tjänstemän måste jag ta fram en skrift som jag hade tänkt använda i mitt anförande efter nästa interpellationssvar till mig av kommunikationsministern.

Departementschefen i det danska finansdepartementet Erik Schmidt har i en skrift tagit upp dessa frågor. Han är alltså departementstjänsteman och han säger att om man skall ställa det på sin spets så skall en expert vara saktlig men en politiker osaktlig. Politikern skall ta in värdeomdömen i sin bedömning, under det att experten tar hänsyn till vad han tycker är tekniskt och ekonomiskt riktigt. Politikern har möjlighet att välja. Han är kanske en person med stor överblick över sammanhangen. Han kan fråga sig: Vad är bäst för riket, för kommunen? Han kan också säga: Vad är bäst för mitt parti just i detta ögonblick? Sådana värderingar får en politiker göra. Det är en väldig skillnad mellan politikerns och expertens bedömning.

Mitt uttalande var alltså inte på något sätt avsett att vara nedsättande. Jag har i min verksamhet som tjänsteman försökt att noga skilja på när jag är tjänsteman och när jag är politiker. Det har inte varit så svårt för mig i mitt yrke, men det kan vara svårt för många andra.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på interpellation ang. postbefordran inom norra Dalsland

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**, som yttrade:

Svar på interpellation ang. postbefordran inom norra Dalsland

Herr talman! Herr Andersson har frågat mig, om jag uppmärksammat de försämrade postbefordringsförhållanden som den nya organisationen åstadkommit i Bengtsfors kommunblock i norra Dalsland och om jag i så fall vill vidta sådana åtgärder som ger medborgarna i denna region en bättre postservice.

Eftersom postförbindelserna med norra Dalsland tidigare inte varit helt tillfredsställande, har postverket ägnat området särskild uppmärksamhet vid omläggningen till den nya transportorganisationen. Sålunda har nya förbindelser tillskapats, som bättre tillgodoser landsdelens behov av postservice. Av stor betydelse för postgången till och från andra delar av landet har bl. a. varit det nyinrättade nattpostflyget Karlstad—Borlänge—Stockholm och åter. Genom de viktiga arrangemangen har för de större orterna inom ifrågavarande område postens ankomsttider kunnat tidigareläggas med mellan en halv och en och en halv timme. Härigenom kan postutdelningen på resp. ort i motsvarande mån påbörjas tidigare. För de avgående postlägenheterna gäller i stort sett oförändrade tider. Dock måste huvudposten sändas något tidigare från vissa orter för att hinna fram till de stora genomgående nattpostlinjerna.

Såviit jag kunnat finna har norra Dalsland genom omläggningen till en ny transportorganisation fått allmänt sett förbättrade postförbindelser i förhållande till tidigare.

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Billingsfors (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

När den nya transportorganisationen skapades var riktpunkten att åstadkomma förbättringar i postservicen. Av svaret som lämnats framgår också att det blivit vissa förbättringar i Bengtsfors

kommunblock. Då dessa förbättringar å andra sidan får betalas med försämringar anser jag att resultatet som helhet inte blivit vad man syftade till.

Det sades i svaret att förhållandena före omläggningen inte var helt tillfredsställande. Det kan hända, men vi som bor inom detta område hade då ingen känsla av att transportererna skulle vara särskilt otillfredsställande. Men det kan ju bero på att vi dalslänningar är ett tålmodigt släkte, som aldrig fått vänja sig vid bekväm service på olika områden.

Vari består nu de förbättringar som omtalas i svaret? Jo, vi får nu posten i våra brevlådor en halv eller kanske upp till en timme tidigare om dagen, och det är vi självfallet tacksamma för. Rent praktiskt betyder det emellertid inte så särskilt mycket. Om vi får våra brev och avier klockan halv 11, klockan 11 eller klockan halv 12 tycker vi inte är av så stor betydelse — särskilt om det gäller obehagliga brev kan det vara bättre ju senare de kommer.

Men saken har också en annan sida. Det är inte bara brev som kommer med posten, utan det gäller också tidningar. Vissa tidningar levereras bara genom posten, och det är i detta avseende som en av de stora försämringarna skett. Vissa dagliga tidningar som trycks i Göteborg får vi endast genom posten. Den nya organisationen innebär att vi inte längre kan få tidningarna samma dag som de är tryckta. Detta medför t. ex. att vi kan få lördagstidningen på måndagen. Det säger sig självt att ingen vill prenumerera på gamla nyheter, och därför tvingas många att välja en tidning som de egentligen inte tycker så bra om.

Enligt organisationsplanen skall all post inom området gå till Karlstad för sortering. Detta gäller även den post som skall gå mellan samhällena inom blocket, trots att det inte är så stora avstånd mellan dessa — det kan röra sig om mellan 6 och 25 kilometer. Post-

Svar på interpellation ang. postbefordran inom norra Dalsland

mästarna inom området har emellertid skapat en egen organisation, enligt vilken posten skickas i retur med postbilen, varifrån den lämnas av vid de olika postanstalterna längs den sträcka inom området som bilen trafikerar. En del samhällen får alltså en sådan service på återfärden, men de samhällen som inte ligger längs bilens resväg får vänta på posten, som först skall gå 12 mil upp till Karlstad och sedan 12 mil tillbaka den andra dagen.

Man måste nu lägga på ett brev på brevlådan mycket tidigare än förr för att kunna räkna med att det skall komma fram dagen därpå. Det kan ju uppstå tillfällen när man vill att ett brev som avsänts skall nå grannsamhället dagen därpå. Då får man lämna det i mycket god tid på posten. Särskilt inom organisationer av olika slag har man det besvärligt. Där bedrivs ju ett frivilligt arbete, och dess administration måste således ske på kvällarna, och då är det för sent att skicka brev som skall vara adressaten till handa följande dag. Därför får man i många fall köra till grannsamhället med egen bil och lägga brevet på postens brevlåda där, om man vill att mottagaren skall ha brevet dagen därpå. Tidigare kunde man lägga breven i postens brevlåda på morgonen, och genom att transporten då gick på järnväg kunde adressaten ha sitt brev samma dag. Det är omöjligt nu.

Jag kan också ta ett annat exempel. Vi har i centralorten en lokaltidning, som tidigare kunde skicka sina tidningsexemplar med posten till orterna inom blocket. Efter den 12 maj 1968 går det inte att göra så, ty tidningarna kommer inte fram i rätt tid. Lokaltidningen har därför tvingats att köra ut sina tidningsexemplar med egen bil till dessa orter.

Jag skall inte trötta kammarens ledamöter med fler exempel, men redan de anförda visar ju att det har inträtt en försämring på detta område. Jag

frågar mig om det verkligen var nödvändigt att genomföra denna nya organisation på alla orter i landet, när man ju redan på förhand kunde se att det skulle leda till försämringar i vissa områden. Kunde man inte behållit den gamla organisationen på sådana orter och genomfört den nya bara där man fick förbättringar?

Inom Bengtsfors kommunblock, som det här i huvudsak gäller, har det nu startats en försöksverksamhet med personbefordrande helikoptertrafik mellan de längst bort liggande samhällena och centralorten. En av orsakerna härtill är att många vägar i området är mycket dåliga. Man har med helikoptern velat åstadkomma snabbare förbindelser med centralorten, och vi är mycket tacksamma för det initiativet. Jag hoppas att den försöksverksamheten kommer att slå väl ut, så att den kan permanentas. Det vittnar om nya djärva grepp att starta sådana försök.

Varför inte fortsätta med dessa djärva grepp även på postbefordringens område? Starta en postbefordran med helikopter — eller varför inte med flyg! Vi har en lämplig motorbana som ligger centralt i kommunblocket. Där har privatflygplan tidigare landat. Med någon utbyggnad skulle den bli en förträfflig landningsbana för postflyg och matarflyg för personbefordran. En flyglinje exempelvis Stockholm—Göteborg—Dalsland med post och passage-rare skulle vara en fin sak för oss dalslänningar, något i stil med när den första lilla järnvägen invigdes av Oskar II år 1905. Jag tror att dalslänningarna skulle bli lika glada för en sådan flygförbindelse som de blev på den tiden då detta lilla tåg sattes i trafik och knöt förbindelser med yttervärlden.

Tänk på den saken, herr kommunikationsminister! Det finns kanske en möjlighet att få en sådan ordning att fungera. Den skulle också innebära att Bengtsfors kommunblock fick samma

Svar på interpellation ang. postbefordran inom norra Dalsland

service som det övriga Dalsland. Saken är nämligen den att cirka en mil nedanför Bengtsfors kommunblocks södra gräns fungerar transporterna lika bra nu som tidigare, men på andra sidan den gränsen har de förändringar inträffat som jag här har talat om.

Det kan måhända synas förmätet att belasta Sveriges riksdag med en diskussion om en sådan här liten regional fråga — det gäller ju bara ett område med 18 000 invånare någonstans i vårt land. Men problemerna med den försämrade postservicen är aktuella även i andra områden; nästföljande interpellationssvar gäller också dessa ting, och ytterligare debattinlägg om en förbättrad organisation på området kommer då säkerligen att göras. Det kostar naturligtvis pengar att åstadkomma förbättringar, men vi är väl alla medvetna om att det är nödvändigt att satsa pengar, om vi skall kunna fullfölja vår målsättning att ge glesbygdernas befolkning bättre service på alla områden.

Det talas i dessa dagar mycket om jämlikhet, och vi strävar efter att skapa sådan inte bara mellan människor utan också mellan orter och områden inom vårt land. Jag förstår att postverket inte har så stora ambitioner, men jag uttalar förhoppningen att kommunikationsministern skall motsvara våra förväntningar och försöka åstadkomma en bättre lösning.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Herr Andersson i Billingsfors har i sin interpellation som ett exempel på olägenheterna med den ändrade postordningen i Dalsland uppgett, att ett brev som skall sändas den 6 km långa sträckan från Billingsfors till Bengtsfors numera först måste skickas till Karlstad — en sträcka på cirka tolv mil — och därifrån till Bengtsfors. Denna uppgift har vi kollatione-

rat, och den är enligt postverket felaktig. Posten sänds direkt till Bengtsfors.

Herr Andersson har vidare uppgett att man inom bengtsforsregionen inte kan få en postprenumererad daglig nyhetstidning som distribueras från Göteborg förrän dagen efter tryckningsdagen. Påståendet ger inte en helt riktig bild av läget, eftersom en sådan försening endast uppkommer i fråga om en av de tre morgontidningar som utkommer i Göteborg. Förseningen i detta fall sammanhänger med följande omständigheter: Före omläggningen av transportorganisationen befordrades göteborgstidningarna med en postkupé som avgick från Göteborg kl. 3.15. Det tåg som medförde postkupén indrogs emellertid. I stället har en ny postkupé insatts i ett tåg som avgår från Göteborg kl. 22.55. Tidningen i fråga har på grund av sen pressläggning inte kunnat utnyttja denna lägenhet.

Jag vill framhålla att det vid en omläggning som den som gjordes den 12 maj förra året, där syftet var att åstadkomma förbättringar av postservicen och där vi generellt sett nådde målet, är det svårt att avväga resultatet så väl, att det inte blir några som helst försämringar. Det är bl. a. inte så lätt att anpassa alla tågtider till samtliga tidningars pressläggningsögonblick. Naturligtvis är detta i och för sig beklagligt, men det går inte att uppnå allt i ett sådant här sammanhang.

Jag tycker att herr Andersson i Billingsfors är litet orättvis mot postverket när han säger att postverket har väl inga ambitioner, så av postverket kan vi inte vänta oss något. Jag gav ju i mitt svar ett klart besked om att postverket lagt ned särskild möda på att försöka förbättra postservicen just för norra Dalsland, därför att bekymren där varit rätt stora tidigare. Och jag vidhåller mitt påstående, mot bakgrunden av vad som generellt hände, att det ändå i de flesta avseenden blev rätt

Svar på interpellation ang. postbefordran inom norra Dalsland

betydande förbättringar. Man bör också ta hänsyn till detta när man försöker bedöma slutresultatet som helhet.

Herr ANDERSSON i Billingsfors (s):

Herr talman! Som jag nämnde tidigare har postmästarna inom området skapat en organisation, som innebär att de kan skicka brev tillbaka med postbilen. Därför kan jag anse att den uppgift som kommunikationsministern lämnade var riktig.

Om jag vänder på det hela och talar om ett brev från Bengtsfors till Billingsfors i stället för tvärtom, kommer saken emellertid i ett annat läge. Brevet från Bengtsfors måste följa med till Karlstad för att sedan sändas ned till Billingsfors. Det är just därför att transporten går från Billingsfors via Bengtsfors som man kan skicka med posten därifrån.

Vad beträffar de tidningstransporter som kommunikationsministern talade om förundrar det mig att man kan få dessa tidningar en mil nedanför gränsen till Bengtsfors kommunblock. I Mellerud och Åsensbruk får man dem nämligen, men vi som bor strax ovanför har ingen möjlighet till det. Det måste vara något fel i transportorganisationen när man på detta sätt kan dela landskapet så att den ena delen får en försämring medan den andra har det lika bra som tidigare.

Jag förstår inte vilken »särskild möda» man har lagt ned. Det skulle vara intressant att få en redogörelse för det. Organisationen har ju inte blivit så mycket bättre, efter vad vi kan se. Visserligen får vi posten en halvtimme eller i vissa fall en timme tidigare, men om man har lagt ned så mycken möda just på att få denna biltransport att fungera må vara osagt; det kan jag inte yttra mig om.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17

Svar på interpellation ang. åtgärder mot serviceförsämringen efter omläggningen av postdistributionen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat mig, om jag uppmärksammat att man på en del orter fått en försämrad postbefordran efter omläggningen år 1968 och om jag är beredd att medverka till en bättre postservice för de områden som drabbats av försämring.

Omläggningen förra året av postverkets transportorganisation har för landet i stort medfört en klar förbättring av postservicen. Det gäller i första hand brevposten, till vilken förutom egentliga brev räknas postkort, betalningshandlingar, dagstidningar och ilpaket. Genom att på längre sträckor inrätta nya postförbindelser med flyg och järnväg och genom att över huvud mera direkt anpassa transportapparaten efter verkets behov har befordringstiderna allmänt kunnat förkortas. Sålunda har efter omläggningen andelen övernattbefordrad brevpost kunnat ökas från ca 85 till 95 %.

Den tyngre och mera skrymmande posten — paket, korsband och masspost — kräver större utrymmen och längre lastningstider. För dess del har det därför inte varit möjligt att uppnå samma förbättringar som beträffande brevposten. I vissa fall har det inte kunnat undvikas att man fått något förlängda befordringstider. Det gäller exempelvis i viss utsträckning pakettrafiken inom Gävleborgs län, särskilt till den del den avser paketgoods adresserat till orter i Hälsingland.

Någon försening har emellertid inte uppkommit för det paketgoods som inlämnas på orter i Hälsingland för befordran till andra delar av landskapet.

Svar på interpellation ang. åtgärder mot serviceförsämringen efter omläggningen av postdistributionen

Inte heller har någon försening uppstått för det paketgods, som sänds till detta från Gävle och dess uppsamlingsområde. I angivna fall befordras nämligen posten med direkta övernattförbindelser. Det i övrigt till Hälsingland adresserade paketgodset passerar Ånge för spridningssortering. Till denna del har — trots att åtgärder vidtagits för att såvitt möjligt rationalisera sorteringsrutinerna och förkorta befordringstiderna — en försening uppstått med en dag i förhållande till tiden före omläggningen. Den omständigheten att paketgodset spridningssorteras i Ånge sammanhänger med att Hälsingland inte har tillräckligt trafikunderlag för att bilda ett eget paketområde. Det bör emellertid framhållas, att även om spridningssortering anordnats på lämplig plats i Hälsingland, exempelvis Bollnäs, någon tidsvinst inte skulle gjorts.

Beträffande postförhållandena i Storbiksområdet gäller att posten därifrån numera avsänds med ett mindre antal tåglägenheter per dag än tidigare men att dessa i gengäld har en större räckvidd. Omläggningen möjliggör därmed i vissa hänseenden en förbättrad postservice. Området har sålunda övernattförbindelser med hela Sverige med undantag av vissa delar av Norrbottens län samt vissa orter i södra Kalmar län och Blekinge. Särskilt förbindelserna med västra Sverige och övre Norrland har genom omläggningen blivit snabbare.

Allmänt torde kunna sägas att omläggningen vad avser postservicen i stort inneburit fördelar även för angivna delar av landet. Att sedan vissa områden i fråga om särskilda slag av försändelser fått vidkännas en viss försämring kan tyvärr inte undvikas vid en trafikomläggning av den omfattning och genomgripande karaktär som det här är fråga om. Postverket eftersträvar en mera rationell postservice och kommer självfallet att pröva de möjligheter

till förbättringar som kan finnas inom ramen för den ändrade transportorganisationen.

Vidare anförde:

Fru JONÅNG (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det fylliga svaret. Samtidigt ber jag också att få tacka för senast, eftersom jag faktiskt glömde att tacka för svaret på min enkla fråga nyss — jag upptäckte min faute när herr Vigelsbo tackade både i början och slutet av sitt anförande.

Omläggningen av postverkets transportorganisation har inneburit fördelar men också nackdelar. Det är framför allt paketposten som har fått vidkännas förseningar — i Gävleborgs län kan man räkna med en försening på 1—2 dygn. Statsrådet säger att någon försening av paketposten inte har skett inom länet. Jag är av annan uppfattning, och jag talar av personlig erfarenhet. Jag arbetade i höstas med en omfattande distribution inom länet av studiematerial. Den upplevelsen var synnerligen negativ. Den långa befordringstiden är knappast tillfredsställande. Vad jag nu närmast är intresserad av att få veta är om vi i fortsättningen skall räkna det som normalt att paketbefordringen går 1—2 dygn långsammare än före rationaliseringen eller om man ser någon möjlighet att förkorta befordringstiderna.

Också för korsband och masspost har befordringstiderna blivit längre. Härvid kommer tidningarna i kläm; de tappar prenumeranter som bor långt bort och inte är intresserade av att få sin hemmatidning flera dagar efter utgivningsdagen. Några tidningar har också klagat över förseningar i fråga om brevposten. Beträffande denna växlar bilden; ibland kommer positiva och ibland negativa erfarenheter till uttryck. Det

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

är besvärligt att inte kunna vara säker på att den post man skickar kommer fram i beräknad tid. Flera exempel på förseningar skulle kunna nämnas: sammanträdesmaterial som kommit efter sammanträdet, expressbrev som ofta kommer senare än vanlig brevpost etc. Vi har nyligen läst i tidningarna om tipskupongerna som kom för sent fram, vilket åtminstone enligt tidningarna var postens fel. Där kommer vi också fram till den intressanta frågan om postens skyldigheter att stå för skador som uppkommer, men den skall jag inte nu gå in på.

Det finns kanske inte anledning att nu ta upp frågan om postbefordringen på landsbygden, framför allt lantbrevbäringen. Vi som bor på landsbygden har det besvärligt när vi skall stå vid våra postlådor och vänta på brevberaren för att få ut värdeförsändelser. Såvitt jag vet kommer lantbrevbärsystemet emellertid snart att förbättras.

På papperet ser det ut att bli en god förbättring. Det skall bl. a. bli möjligt att kalla till sig lantbrevberaren, och det är just i detta avseende som dagens system varit bristfälligt. Jag tycker att detta är positivt, och vi som bor på landsbygden uppskattar det. Det är inte så ofta det händer positiva saker för oss. Jag hoppas att den mera rationella postservice som man eftersträvar och som statsrådet talade om i sitt svar också skall bli en realitet, så att det inte blir på det sätt som elakt beskrevs i en tidning som jag läst. Det hette där att man i ett land hade två olika slag av postbefordring: en billig och långsam samt en dyr och snabb. Här hemma, skrev tidningen elakt, har vi ett mellanting: vi har en långsam och dyr postbefordring!

Jag vill gärna i detta sammanhang begagna tillfället att ge en eloge åt de lokala postfunktionärerna, som fått och får lov att bära en del av kritiken och försöka lösa de problem som uppstått inte minst i samband med omlägg-

ningen. Jag kan som exempel nämna att postfunktionärerna på mitt lokala postkontor i omläggningsskedet tog sina privatbilar och åkte ut med posten för att den snabbare skulle komma fram. Jag tycker att de lokala postfunktionärerna är värda ett erkännande för sitt arbete.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Den lilla elakhet som fru Jonäng menade att man kunde tillämpa på postverket i Sverige var inte särskilt berättigad. Om vi har något »jämlikhetsverk» i vårt land, så är det ändå postverket. Tänk t. ex. på vad det kostar att befordra ett ofta mycket litet antal försändelser till de mest avlägsna byarna. Postverket bemödar sig om att till varje pris klara uppgiften att nå ut till varenda kund med den post vederbörande kan få, ofta oberoende av de kostnader som kan vara förknippade härmed och i varje fall oberoende av den erlagda portokostnaden.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Jag sade att jag hoppades att det *inte* skall bli på det sätt som tidningen skrev. Jag är medveten om — och det framhöll jag också i mitt anförande — att man speciellt ute på landsbygden är tacksam för den service man får och kommer att få genom lantbrevbäringen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

Herr talman! Herr Tobé har frågat mig om jag vill lämna en redogörelse för hur långt förberedelserna för en fysisk riksplanering kommit och samtidigt förklara hur det är tänkt, att en sådan planering skall kunna infogas i den demokratiska beslutsprocess, som eljest gäller i planärenden.

Det stora intresse för miljö- och planeringsfrågor, som vi under den senaste tiden fått uppleva, har varit glädjande, och diskussionen kring frågorna om hur vi skall planera vår fysiska miljö har varit väsentlig och stimulerande. Men det har också förekommit många missuppfattningar i den här diskussionen. Det gäller bl. a. den fysiska riksplaneringen.

Riksplanering eller planering för landet som helhet är inte någonting nytt. Vi har många olika former av »riksplanering». Den planering, som våra olika myndigheter bedriver inom vägväsendet, skolväsendet och andra sektorer av samhällslivet, kan med skäl kallas riksplanering.

Inom ramen för regeringens arbete bedrivs också en riksplanering, som ger underlag för avvägningarna bl. a. i statsverkspropositionen. Till denna centrala utrednings- och planeringsverksamhet hör den ekonomiska långtidsplaneringen, arbetsmarknads- och lokaliseringspolitisk planering och fördelningen av de offentliga investeringarna på olika sektorer. Någon översiktlig bedömning av behov och av tillgång på olika slags markresurser har vi däremot inte. De förberedelser för en *fysisk* riksplanering, som vi i samråd med övriga departement för närvarande bedriver inom kommunikationsdepartementet, syftar till att i detta avseende komplettera den övriga riksplanering, som alltså sedan länge bedrivs inom ramen för regeringsarbetet.

Låt mig erinra om hur detta arbete rörande förutsättningarna för en landsomfattande fysisk planering kommit till. År 1965 tillkallade den dåvarande che-

fen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Skoglund, en särskild expert för att medverka i ett utvecklingsarbete avseende den fysiska planeringens hela fält. Våren 1966 meddelade statsrådet Palme, som då var kommunikationsminister, att regeringen ansåg att en översiktlig fysisk riksplanering var angelägen och borde komma till stånd. Frågan har sedan berörts bl. a. i de på våren 1968 givna direktiven till bygglagutredningen. I februari 1967 knöts ytterligare experter till departementet och de har under åren 1967 och 1968 i kontakt med övriga närmare berörda departement utfört vissa metodstudier, nödvändiga för en sådan ny och omfattande verksamhet, och arbetet förs nu vidare för att få det underlag som behövs för en första planskiss.

Det är först med ledning av erfarenheterna från detta arbete och en sådan skiss, som riktlinjer kan dras upp för en fortlöpande fysisk riksplanering i fastare former.

Det är glädjande att konstatera att den skepsis, som från flera håll mötte regeringens första tillkännagivande av att en fysisk riksplanering borde ske, nu avlösts av en insikt om behovet av en sådan planering och önskemål om snara resultat.

Jag skulle vilja uttrycka några av den fysiska riksplaneringens viktigaste funktioner så här.

Den skall vara ett av de hjälpmedel som i stora drag anger förutsättningarna för den fysiska planeringen på central, regional och lokal nivå. Det innebär att den fysiska riksplaneringen i väsentliga hänseenden bör ge information om konsekvenserna för markanvändningen av lokala, regionala och sektoriella målsättningar och av olika existerande planer. Den bör kartlägga konkurrerande markanspråk, ge möjlighet att effektivare pröva den inbördes förenligheten av dessa anspråk och dessutom lämna översiktliga och långsiktiga bedömningar av markbehov och

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

marktillgångar även för sådana områden, där vi i dag inte alls har någon egentlig markanvändningsplanering.

Vidare skall den fysiska riksplaneringen och det material som redovisas i anslutning till denna förmedla information till myndigheter, enskilda individer, organisationer och företag och därigenom bättre belysa arten av den fysiska planeringens problem och stimulera till den breddade diskussion om vår framtida livsmiljö, som är en förutsättning för en allsidig debatt även på detta område.

Byggnader, anläggningar och transportleder har i allmänhet en mycket lång fysisk livslängd. Ett beslut om markens användning för sådana ändamål innebär en mycket långsiktig bindning av markresurser. Fysisk planering måste därför arbeta med ett långt tidsperspektiv, längre än vad som anses praktiskt möjligt i till exempel ekonomiska långtidsplaner. Bedömningen av behov av mark, vatten och andra naturtillgångar på så lång sikt blir med nödvändighet mycket osäkra. Ändrade förutsättningar för industriell verksamhet eller för människans sätt att använda fritiden utgör exempel på förhållanden som på ett par decennier visat sig kunna medföra stora förändringar i markanvändningsanspråken.

Den fysiska riksplaneringen bör därför utgå ifrån flera alternativa utvecklingsförlopp för att därigenom belysa hur olika i dag diskuterade markdispositioner kan tänkas binda framtida handlingsmöjligheter och hur åtgärder i dag kan trygga kommande generationers handlingsfrihet. Om vi ser på förhållandena i andra länder måste vi konstatera att landsomfattande fysiska planer är sällsynta. De utländska exempel som finns ger med hänsyn till de olikartade förhållandena endast begränsad vägledning. Det är därför naturligt, att en fysisk riksplanering i vårt land måste börja med metodstudier.

Dessa studier omfattar metoder, som

kan användas för att inventera marktillgångar och aktuell markanvändning och uppskatta framtida markanspråk.

De verksamheter i samhället som ställer anspråk på mark och andra fysiska resurser får därvid lov att indelas i mycket grova kategorier. Sålunda har de framtida arealbehoven för tätorts-expansion, för industri med behov av läge utanför tätort, för friluftsliv, för fritidsbebyggelse e. d. studerats.

Beteckningen metodstudier anger, att det hittills utförda arbetet inte syftat till en fullständig inventering. Så t. ex. har de studier, som avser metoder för att belysa industrins anspråk på mark och vattentillgångar, omfattat endast två industrigrenar nämligen kraftindustrin och massaindustrin. Vissa studier har i huvudsak fått begränsas till att behandla nuläget.

Trots att resultatet av dessa metodstudier sålunda inte kan ge någon fullständig bild av markanvändningsproblematiken, tror jag att det kan utgöra en väsentlig stimulans för den fortsatta debatten i dessa frågor.

Eftersom en redovisning av metodstudierna inte kommer att vara tillgänglig i skriftlig form ännu på någon tid, vill jag gärna ta tillfället i akt att här något redogöra för vissa frågeställningar som framkommit i arbetet.

Först vill jag dock säga något om hur det använda materialet kommit till. Arbetsgruppen har inte till uppgift att producera primärmaterial. Huvuduppgiften är att från berörda departement, myndigheter, kommunala organ och näringsliv samla in och bearbeta redan föreliggande utredningar och framförda önskemål eller anspråk, d. v. s. belysa de fysiska aspekterna på den planering som pågår på olika håll i samhället. I viss mån har uppgiftslämnarna gjort speciella sammanställningar och bedömanden med anledning av frågor från departementet. I stor utsträckning utgörs sålunda materialet av utredningar och med specialstudier motiverade an-

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet
språk som tidigare varit föremål för offentlig debatt.

Men jag vill samtidigt understryka, att detta sätt att insamla materialet betyder att de exempel på markanspråk för olika verksamheter som jag kommer att nämna, till stor del är önskemål från olika samhällssektorer. De får inte ses som något slags behovsbedömningar, som regeringen har tagit ställning till. Tvärtom är det så, att dessa önskemål skall föras samman och vägas mot varandra, konfliktriskerna belysas och prioriteringsprinciper diskuteras.

Tätorterna upptar i dag omkring en procent av landets areal. Utvecklingstendenserna tyder på att tätorterna fortfarande vid det kommande sekelskiftet kommer att utgöra endast några få procent av landets areal. Normalt bör det vara möjligt att trygga marktillgången på de ställen, där tätortsexpansion kan ifrågakomma.

Det finns emellertid specialfall, då fysiska faktorer utgör absoluta begränsningar för en tätortsutbyggnad eller då regionala intressen eller riksintressen kan medföra, att vissa expansionsriktningar eller expansionsformer för en befintlig tätort bör undvikas.

Den regionala befolkningsutvecklingens huvuddrag fram till år 1980 har nyligen varit föremål för en landsomfattande studie i länsplanering 1967. Vilka tätorter som på längre sikt kommer att expandera och vilka som kommer att gå tillbaka befolkningsmässigt blir beroende av bl. a. strukturförändringar inom näringslivet, av insatser från statsmakternas sida och av kommunernas egen planering.

Marktillgångarna utgör i allmänhet inte den knappaste resursfaktorn och bör inte, såvida man inte stöter på direkta fysiska hinder, få bli styrande eller begränsande för tätbygdens utveckling. Planeringen av den enskilda tätortens expansionsriktningar och expansionsformer bör inom ramen för mer

generella anvisningar normalt utgöra en fråga för de kommunala instanserna.

Utanför tätorterna framstår fyra typer av konflikter om fysiska resurser som de vilka under de närmaste decennierna får den största betydelsen, nämligen mellan rörligt friluftsliv och fritidsbebyggelse, mellan rörligt friluftsliv och industri, mellan fritidsbebyggelse och industri och mellan olika industri-ers anspråk på främst vattentillgångarna. Huvudvikten i metodstudierna har legat på att belysa markanspråk och lokaliseringskrav från dessa verksamheter.

De flesta typer av industri har sin naturliga lokalisering i eller i nära anslutning till befintlig tätbebyggelse. Markbehovet för sådan industri är i första hand en tätbygdplaneringsfråga, alltså en fråga för den kommunala planeringen.

Vissa typer av industri lokaliseras dock utanför befintliga tätorter, s. k. extern lokalisering. Val av sådana lägen kan betingas av att industrin söker en eller flera speciella produktionsförutsättningar, som inte kan tillfredsställas i tätbygd inom det önskade lokaliseringsområdet, t. ex. råvara, processvatten, kylvatten, specialhamn e.d., eller av att industrin medför säkerhetsrisker, immissioner eller annan omgivningspåverkan som gör, att lokalisering till tätbygd inte kan tillåtas. Sådan industri som fordrar eller föredrar läge utanför en tätbygd måste av flera skäl uppmärksammas i en fysisk riksplanering.

De hittills utförda studierna visar, att de speciella lokaliseringsförutsättningarna för dessa typer av industrier i många fall medför att antalet möjliga lokaliseringsalternativ är begränsat. Genom den fysiska riksplaneringen minskas riskerna för att den för sådan industri lämpade marken i vissa delar av landet utnyttjas för andra ändamål utan tillräckliga överväganden.

Vidare innebär lokalisering av vissa industrier till nya områden omfattande

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

förändringar av markanvändningens karaktär och miljön på och omkring lokaliseringsplatsen. Möjligheterna att tillfredsställa befintliga och framtida marknanspråk från andra typer av verksamheter kan härigenom påverkas.

Konkurrens om viss mark kan vidare uppstå mellan olika typer av industri, t. ex. därför att de efterfrågar samma speciella fysiska resurser, främst då sötvatten.

Den ena av de båda industrigrenar som studerats är stora olje- och kärnkraftverk. Vid den tidpunkt då arbetsgruppen inom departementet började sina studier fanns inga bedömningar av produktion och konsumtion av elektrisk kraft, som sträckte sig längre än till år 1985. Efter samråd om metodfrågarna med departementets arbetsgrupp har ett för den statliga, kommunala och enskilda kraftindustrin gemensamt organ gjort en bedömning av utvecklingen av elproduktionsbehovet fram till år 2000. I denna bedömning har man bl. a. med utgångspunkt från antaganden beträffande elkonsumentens utveckling, antaganden om konsumtionens regionala fördelning och antaganden om den elproduktion som kan komma att ske i andra former uppskattat den elproduktion, som med utgångspunkt från nu känd teknik måste ske i kärnkraftverk eller möjligen i stora oljekraftverk.

Om man antar att denna produktion kommer att ske i kraftverk av den storlek Ringhalsverket vid Värö beräknas få vid full utbyggnad, d. v. s. ungefär hälften av den i dag totalt installerade effekten i de norrländska vattenkraftanläggningarna, skulle vi i Sverige vid sekelskiftet behöva 13 till 22 sådana kraftverk. Om alla dessa skall vara vattenkyllda skulle det kunna innebära att de måste spridas längs våra kuster. Det är därför viktigt att principerna för lokaliseringen av sådana anläggningar klarläggs.

Den möjliga utvecklingen av produk-

tionen av kemisk pappersmassa har också studerats. Denna bransch undergår för närvarande en stark strukturrationalisering, som bl. a. tar sig uttryck i nedläggningar av fabriker och koncentration av en växande produktion. Enligt bedömningar inom branschen kommer framtidens fabriker i allmänhet att ha en produktion om minst 300 000 ton massa per år och produktionslinje. Det är också den ungefärliga produktionskapaciteten i första etappen för den planerade fabriken i Väröbacka. Uppförandet av en fabrik i denna storleksklass får därför från miljösynpunkt väsentligen samma effekter som en nylokalisering, även om det skulle ligga en fabrik på platsen förut.

Hur många produktionslinjer vi kommer att få beror givetvis på vår förmåga att avsätta produkterna på den internationella marknaden. Enligt ett beräkningsalternativ, grundat på virkesbalansutredningens preliminära resultat, skulle våra skogar kunna ge underlag för 26 produktionslinjer av angiven storlek. Om avsättningsförhållandena skulle motivera det, är det möjligt att höja avverkningarna genom bl. a. intensivare skogsvårdsåtgärder som skogsgödsling etc. och skogarna skulle då möjligen ge underlag för ytterligare ett tiotal produktionslinjer. Hur många lokaliseringsplatser vi måste bereda utrymme för beror bl. a. på hur många produktionslinjer som läggs på samma ställe, vilket med nu känd teknik i sin tur beror bl. a. av sötvattentillgången.

För norra Sverige anges möjligheterna att öka avverkningarna vara relativt begränsade, och där skulle det i första hand bli fråga om en storleksrationalisering av den befintliga industrin. I de södra delarna av landet föreligger däremot stora virkesöverskott, och möjligheterna att öka skogsproduktionen där bedöms som goda. Det kan bli fråga om helt nya etableringar. Bl. a. kravet på vattentillgångarna visar svårigheten att

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

finna erforderligt antal platser och understryker behovet av en landsomfattande planering.

Det rörliga friluftslivets intressen tillhör dem som lätt glöms bort då markanvändningsbesluten fattas. Ser man bara till det enstaka fallet vid lokalisering av industri eller exploatering av mark för fritidsbebyggelse kan det lätt förefalla som om just den aktuella markbiten inte kan vara av avgörande betydelse för det rörliga friluftslivet. Men om alla de enskilda fallen adderas till varandra inser man risken för att all den för det rörliga friluftslivet lämpade marken tas i anspråk för andra ändamål.

Det kommer alltid att finnas gott om obebyggd mark i Sverige. Uppenbarligen är det meningslöst att uttrycka kraven på friluftsområden enbart i arealsiffror. Studierna har lett till uppfattningen, att man måste beskriva friluftsmarkernas önskade egenskaper och lägen för att ge ett underlag för en planering för friluftslivets behov. De önskade egenskaperna skiftar givetvis för olika typer av friluftsområden.

Avståndet till primärbostaden eller fritidshuset är för vissa friluftsverksamheter den viktigaste faktorn. För andra är tillgången till goda badmöjligheter, strövområden, bra skidterräng etc. det viktigaste.

Gemensamt för många verksamheter är, att anknypningen till vatten i någon form är av stor betydelse. Omväxlingen i landskapet — mellan öppen mark och skog eller mellan land och vatten — tillmäts ofta också ett särskilt värde.

Arbetsgruppen har försökt finna metoder att beskriva, mäta och översiktligt kartera förekomsten av mark med för friluftslivet värdefulla egenskaper.

Antalet fritidshus i landet uppgick enligt lantmäteristyrelsens inventering i september 1967 till 420 000. Ökningen av antalet hus under perioden 1963 till 1967 kan uppskattas till drygt 20 000 hus per år. Om antalet fritidshus skulle

fortsätta att öka i samma takt, skulle vi vid sekelskiftet ha över en miljon fritidshus i landet. Det finns andra uppskattningar som ger betydligt större antal.

Vi kanske inte heller kan bortse från ett efterfrågetryck från utlandet. I stora delar av kontinenten är nya tomter för fritidshus oöverkomliga av ekonomiska eller andra skäl. Samtidigt har de förbättrade kommunikationerna medfört att fritidshus efterfrågas på långt håll från den primära bostadsorten. För många har Sverige speciella miljömässiga kvaliteter att erbjuda, mindre trängsel och stora områden med relativt orörd natur.

Vi måste sålunda göra klart för oss vilka arealer vi är beredda att ställa till fritidsbebyggelsens förfogande, inte minst med hänsyn till det rörliga friluftslivet som ju berör en större del av befolkningen — även dem som har fritidshus.

I vissa delar av landet är det ont om mark som är lämplig för fritidsbebyggelse. De flesta som efterfrågar fritidshus vill ha huset på så nära håll, att de kan utnyttja det som veckoslutsbostad. I de tätare befolkade delarna av landet blir det svårt att tillfredsställa alla önskemål inom det önskade avståndet. Hur skall vi där disponera de arealer som vi är beredda att avsätta för fritidsbebyggelse? Det är en av de frågor, som aktualiseras i metodstudien och som det fortsatta arbetet bör ge underlag för ett ställningstagande till. Skall vi för dessa områden uppställa minimiexploateringstal för att tillse att de områden, som får disponeras för bebyggelse, inte bara kommer ett fåtal till del?

I andra delar av landet torde glesare bebyggelseformer inte behöva ifrågasättas. De bör kunna stå för en väsentlig del av vårt nytillskott av fritidshus.

I materialet ingår även en inventering av områden, där flygbuller förekommer så ofta eller är så störande, att det bör beaktas vid markanvändningsplanering-

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

en. De utgörs till en mindre del av ut- och inflygningsstråk vid flygplatser. Merparten utgörs av militära lågflygningsområden. Totalt är dessa bullerstörda områden av storleksordningen 15 % av landets areal.

Gruppen har också sammanställt material om militär markanvändning och jordbrukets och skogsbrukets markanvändning. Gruppen har vidare studerat metoder för att belysa den vetenskapliga naturvårdens, kulturminnesvårdens och de experimentella vetenskapernas markbehov utanför tätorterna och på längre sikt.

Utmärkande för många av de markanvändningskonflikter, som kan komma att uppstå mellan till exempel industri och friluftsliv eller mellan industri och fritidsbebyggelse, är att de måste bedömas utifrån samlade markbehov och marktillgångar i stora delar av landet, antingen därför att det här är ett fåtal anläggningar som betjänar hela landet eller därför att speciella lokaliseringskrav kan tillgodoses endast på ett fåtal ställen.

Kärnkraftverksstudierna är exempel på en typ av studier av tendenser och önskemål inom en samhällssektor, som måste utföras centralt men som kan få stor betydelse för den fysiska planeringen på lokal och regional nivå.

I det fortsatta arbetet skall de i metodstudierna utförda inventeringarna breddas, så att vi täcker hela det fält som är av betydelse för en översiktlig planering av mark och vattenanvändning.

Jag vill understryka att det arbete som pågår inom departementet till väsentlig del är sammanställningar av planer och prognoser från olika sektorer inom enskild och offentlig verksamhet med sikte på att översätta dessa planer till olika typer av anspråk på mark och vatten. Avsikten härmed är att skaffa fram ett bättre underlag för den fysiska planeringen på olika nivåer och inom olika sektorer.

Enligt min mening är den fysiska planeringen ett av de viktigaste instrumenten när det gäller att forma den miljö, som människorna skall leva i. I planeringen av denna miljö måste våra grundläggande politiska krav på jämlikhet, valfrihet, trygghet och social välfärd vara vägledande.

I den fysiska planeringen i vårt land har kommunerna en central roll. Det är naturligtvis inte avsikten att ändra på detta. Tvärtom kommer det att bli allt viktigare att kommunerna själva ser till att de har en översiktlig och framsynt planering. Det är bl. a. mot denna bakgrund som det är så viktigt att kommunerna är tillräckligt stora för att klara sina planeringsuppgifter. Men det blir också allt vanligare, att vi behöver planera för större områden, som berör flera kommuner och ibland flera län, och vi behöver därför ett samspel mellan planeringen på lokal, regional och riksnivå. Den översyn av byggnadslagstiftningen som nyligen inletts syftar inte minst till att stärka den översiktliga lokala och regionala planeringen. Uppgiften för den fysiska riksplaneringen är bl. a. att ge ett bättre underlag för denna lokala och regionala planering.

Jag vill också betona att vi aldrig kan få en planering som ger bindande besked för framtiden. Det är den fysiska riksplaneringens uppgift att klarlägga och informera om de fördelar och nackdelar beträffande markanvändningen som på sikt är förknippade med ett visst handlande.

Avsikten är att i sommar publicera en rapport som belyser metodproblem och redovisar gjorda inventeringar.

Målsättningen är att senast 1971 redovisa en första planskiss. Delmaterial från arbetet kommer att publiceras allteftersom det färdigställts. Först mot bakgrunden av skissen och erfarenheterna från arbetet på den blir det möjligt att ta upp diskussionen om hur en fortlöpande fysisk riksplanering skall

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

ges fastare form och vilken påverkan på administration och lagstiftning inom olika områden som kan påkallas. Det gäller självklart också interpellantens fråga om hur en sådan planering skall infogas i den demokratiska beslutprocessen, d. v. s. i vilka former de ansvariga politiska instanserna skall handlägga denna planering.

De avvägningsproblem vi i dag kan uppleva inför ett beslut, där priset för en önskad exploatering är uppoffringar av en naturtillgång, kommer vi inte att slippa i fortsättningen heller. Men den förbättrade planeringen bör framför allt ge oss ett underlag för en mera saklig debatt i framtiden och bättre underbyggda beslut.

Vidare anförde:

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för ett ovanligt utförligt svar. Jag hoppas att artigheten inte fordrar att jag skall bli lika utförlig i mitt tack, men jag skall i varje fall knyta några reflexioner till det anförda.

Svaret vill bl. a. visa att det är svårt att riksplanera, och det är också min uppfattning. Det är svårt rent tekniskt. Som statsrådet framhåller har man inte i något land vågat sig på att planera annat än sektorsvis. I några fall har man planerat litet utförligare, men aldrig för hela landet. Enligt min mening är det emellertid också svårt att infoga planeringen i det demokratiska beslutsmönstret, när det gäller fördelningen av uppgifterna mellan stat och kommun. Jag beklagar att det sägs så litet i svaret om den problematiken, som har varit huvudfrågan för mig.

I det fallet knyter jag vissa förväntningar till ett tidigare uttalande av statsrådet Palme, som då hade ansvaret för kommunikationsdepartementet. I anslutning till behandlingen av pro-

position nr 21 år 1967, som gällde inrättandet av planverket, berättade statsrådet Palme att det vid sidan om den arbetsgrupp i departementet som han ledde också fanns en expertgrupp med uppgift att redovisa underlaget samt utforma kriterierna och metoderna i detta fall, alltså det som sedan har redovisats även i ett antal statsverkspropositioner. I den debatt som då fördes sade statsrådet Palme: »Att sedan bestämma hur en sådan riksplanering skall se ut blir naturligtvis en politisk uppgift.» »Jag har i grunden ingen annan mening», tillade herr Palme, »än att när detta utvecklingsarbete är slutfört» — alltså metodstudierna och de andra förberedande arbetena — »ligger det mycket i tanken att det skall överlämnas till det nya planverket.» Det önskemålet hade nämligen framförts från flera håll i den debatten.

Vidare talade statsrådet Palme om att metodstudierna borde avvecklas i snabbast möjliga takt — eller snarast möjligt, vilket som nu är snabbast av de båda sakerna — och han uppfattade det inte som en näsbränna att statsutskottet skrivit att metodstudierna borde avvecklas i snabbast möjliga takt. I stället tog han det som en uppmuntran och som ett hejarop att skynda på. »Allt som i detta arbete är värt att läggas fram i offentlighetens ljus och som kan leda till någonting kommer också att framläggas för riksdagen», sade han. Jag drar därför den slutsatsen att det som nu anses vara värt att läggas fram har redovisats i dagens interpellationssvar. För säkerhets skull vill jag åter betyga att jag är helt ense med statsrådet om vikten av att ha en planeringsverksamhet på riksplanet. Där föreligger sålunda inga delade meningar.

Jag berörde dessa frågor något i årets remissdebatt och gjorde då den historik som nu har redovisats i interpellationssvaret. Det hela började i Uppsala 1965, när statsrådet Skoglund — som då var departementschef — i ett första-

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

majtal där talade om att han hade anställt en expert. Därefter satte man i gång, och sedan har det rullat vidare.

Detta med 1965 har sin betydelse — jag kommer till det senare. Jag hoppar över historiken i övrigt men vill ta upp en sak som statsrådet nämnde, nämligen direktiven till bygglagutredningen. Statsrådet säker att det av dessa direktiv framgår hur planeringen skall inpassas i mönstret. Men i direktiven står endast att man vid uppbyggandet av planeringssystemet skall utgå från att det kommer att finnas en riksplan, en långsiktig plan som skall utarbetas kontinuerligt och som skall revideras i samlad form med vissa intervaller. Den skall inte ha några andra rättsverkningar än dem som följer med fastställelseprövningen av de underliggande planerna — de som kallas för regionplaner och kommunplaner. Bygglagutredningen har sålunda strängt taget inte med detta att göra, trots att utredningen skall utforma beslutssystemet och trots att det ställts så stora förhoppningar på att man skall få en planeringsmetodik som är mera demokratisk och som ger möjlighet för allmänheten att göra sin stämma hörd. Utredningen skall bara konstatera att det i varje fall bör finnas en riksplan.

Mot bakgrunden av detta och med hänsyn till inrikesdepartementets ambition när det gäller den lokaliseringspolitiska regionala utvecklingsplaneringen — jag tar det kanske inte i rätt ordning, men alla dessa ord skall vara med — innebärande hård styrning av kommunernas investeringar är det uppenbart att det är en mycket viktig politisk fråga hur en riksplanering utformas. Jag säger inte riksplan utan riksplanering — det gäller alltså hur själva verksamheten skall utformas. Metodiken är i långa stycken en expertuppgift, men hur denna skall infogas i beslutsprocessen är, som statsrådet Palme på sin tid sade, naturligtvis en politisk uppgift.

När nu inte utredningen får syssla med dessa frågor, så finner jag att det är skäl att framhålla att man redan nu bör vidga vyerna något. Varför inte låta en parlamentarisk kommitté överväga frågan om beslutsfunktionerna, om inte bygglagutredningen kan få göra det? Jag vill betona att jag inte alls ber att bygglagutredningen skall få överväga saken.

Vi har ju nu fått en tidtabell för framläggandet av skissplanen — den skulle komma att framläggas 1971, alltså sex år efter starten. Jag misstänker att det inte är mycket lättare att åstadkomma en beslutsprocess som passar in i vårt demokratiska mönster för beslut. Det kanske inte behöver ta sex år, men det kommer i alla fall att ta några år. Jag tror det vore bra om man gjorde detta parallellt — det kanske också kunde befrukta själva metodikarbetet.

Så några ord om den planskiss som man nu håller på att utbeta i departementet. Det är en nyhet för i år — vi har fått en antydan om det i statsverkspropositionen. Jag har i min interpellation framhållit att detta oroar mig något. Med den erfarenhet jag har av planering vet jag att det är riskabelt om endast expertis sysslar med frågorna i slutna rum, utan kontakt med de politiska beslutsfattarna utanför departementen — det gäller kanske inte bara kommunikationsdepartementet. Mycket av det som tas med i en skiss till riksplan skall, föreställer jag mig, genomföras av kommunala organ, landstingsorgan och andra, och då bör ju dessa få vara med om utformningen av planen. Jag vill alltså peka på möjligheten att göra på det sättet.

Efter att ha diskuterat frågorna om demokratisering av planeringsprocessen vet man att planeringen ständigt blir mer tekniskt betonad. Det blir fler och fler experter, allt blir mer och mer specialiserat och man undrar: Vart tar förtroendemännen vägen i denna process?

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

Då har man väl funnit — det är nog ganska allmänt vedertaget numera — att förtroendemännen-politikerna bör vara med i själva programskrivandet, d. v. s. innan man börjar utarbeta sin plan. Vare sig det gäller en stadsplan, en generalplan eller en riksplan skall alltså politikerna vara med från början i programarbetet. Sedan skall experterna få detta program att arbeta efter, och om de stöter på svårigheter kan man genom ytterligare konfrontation med förtroendemännen-politikerna ändra programmet eller föra in nya idéer i det.

Jag anser alltså att det i längden inte går riktigt bra att verka i slutet rum, som jag kallar det. Jag ser till min glädje att några av experterna är närvarande i denna kammare. Det kan kanske vara en nyttig erfarenhet, ty såvitt jag förstår kommer deras arbete förr eller senare att bli diskuterat inte bara här utan även i olika instanser ute i landet.

Ja, herr statsråd, nu hade jag tänkt säga samma sak om departementschefen Erik Ib Schmidt som jag fick lov att säga till statsrådet Holmqvist. Först hade jag litet svårt att krångla mig från det, men sedan fann jag att statsrådet Lundkvist i slutet av sitt interpellations-svar har använt ordet »saklig» i en annan bemärkelse så att mitt resonemang inte riktigt passar in. Därför är det kanske bra att jag avstår från det.

Jag håller med kommunikationsministern om att det är oerhört många som flyr undan problem genom att säga: »Det skall vi ordna med en riksplan.» De tänker inte så mycket på vad det behövs för underlag för en sådan och hur den skall genomföras. Det är inte bara att låta experter skissera en riksplan, utan den skall också ha en förankring hos beslutsfattarna på olika nivåer. Det är väl lättförståeligt att jag tänker på de kommuner som finns och på de större kommuner, som både statsrådet och jag är angelägna om att tillskapa för att de skall kunna ta hand

om så mycket som möjligt av sina planeringsuppgifter.

Jag kanske slutligen, för att undgå missförstånd, måste förklara att jag ingalunda anser att konkreta planfrågor skall diskuteras här i riksdagen; det är helt omöjligt, även om en del planfrågor av lokal art debatteras här. Däremot bör väl riksdagen inbjudas att på något sätt påverka utformningen av programmet för den riksplanering, som många väntar på och som jag anser vara behövlig.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att också herr Tobé konstaterar att det arbete som man nu håller på med inom kommunikationsdepartementet i och för sig är ganska svårt. Det gäller ju att försöka skapa instrumenten för en ny typ av planering, att försöka skaffa underlag för att vi så småningom som politiskt ansvariga skall kunna träffa beslut om hur denna typ av riksplanering enligt vår uppfattning skall gå till.

På alla de punkter där herr Tobé refererade till statsrådet Palme vill jag förklara att vad han har sagt från denna talarstol i denna fråga också gäller för mitt vidkommande. Det program som han har kungjort i tidigare interpellations-svar och den inställning han har haft i olika avseenden gäller för kommunikationsdepartementet och för regeringen också i dag.

Jag prövade kammarens tålmod ordentligt genom att läsa upp det långa svaret. Min avsikt var, det skall jag gärna medge, att därigenom få tillfälle att belysa hur många problem man får ta ställning till redan när man diskuterar hur man skall kunna bygga upp formerna för denna typ av planering. I svaret har jag ändå inte sagt allt som kan sägas — om jag hade gjort det hade säkerligen både talmannen och kammarens övriga ledamöter blivit otåliga. Jag

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

har dock aviserat att vi till sommaren kommer att publicera resultatet av metodstudierna. Eftersom herr Tobé är planerare av facket vet han säkerligen att man, när man sysslar med sådant här arbete, vill välja en lämplig tidpunkt för att publicera de resultat man kommit fram till; man vill nå en bit på vägen innan man lämnar ut materialet till offentligheten.

Så som vi nu har tänkt oss riksplaneringen blir den i hög grad ett resultat av beslut som fattas i demokratisk ordning av planeringsorgan på lokal och regional nivå samt på riksnivå — en form, hoppas vi, av växelverkan mellan planering på de olika nivåerna. Den planskiss som kommer att vara det första försöket till en sammanfattning av de olika samhällssektorernas anspråk på mark kommer naturligtvis i vanlig ordning att remitteras för diskussion. Jag ser planskissen som ett försök att konkretisera den typ av expertarbete som hittills utförts för att vi med bl. a. den planskissen som underlag skall kunna få en grundlig debatt om hur en fortlöpande fysisk riksplanering skall kunna ges en fastare form och vilka politiskt ansvariga organ som bör ta ställning i sammanhanget.

Det är glädjande att man numera även på borgerligt håll inser nödvändigheten av en effektiv planering under samhällets ledning på detta område. Jag erinrar om det motstånd som på sin tid restes mot tillkomsten av strandlagen. Jag skall inte rikta någon anklagelse mot herr Tobé härför, ty jag tror inte ett ögonblick att han representerar det motståndet, men jag erinrar likväl om de diskussioner som vi då hade. Olika initiativ från socialdemokratins sida för att åstadkomma en effektivare samhällsplanering misstänkliggjordes som uttryck för överdriven lust till centraldirigering.

Tanken på en fysisk riksplanering möttes från början med samma argu-

ment. I dag är man så angelägen att få denna till stånd att man ofta i debatten bortser från att vi här står inför en helt ny uppgift som kräver ett omfattande arbete även på expertnivå.

Herr Tobé, som har god erfarenhet av fysisk planering, inser dessa svårigheter — det är jag väl medveten om — och inser omfattningen av sådant arbete. Han förstår säkert också att den tid som har angivits som nödvändig för förberedelsearbetet är mycket rimlig mot bakgrunden av den tid som betydligt enklare arbeten för översiktlig planering tar i anspråk.

Herr Tobé tillhör själv den utredning som har att se över byggnadslagstiftningen. Där gäller det att ändra befintliga former för planeringen enligt givna direktiv. Trots detta misstänker jag att det kommer att ta sin tid för den utredningen att nå resultat. För den fysiska riksplaneringen är det fråga om att skapa en ny form för planering, varvid vi måste börja med metodstudier och inventeringar, sammanställningar och bearbetning av material från olika samhällssektorer. Svårighetsgraden i den uppgiften gör den inte mindre tidskrävande. Vi hyser emellertid förhoppningen att vi 1971 skall kunna vara färdiga med det underlag för den offentliga debatten som vi kommer att behöva. Då tror jag att vi också blir färdiga innan bygglagutredningen hunnit lämna ifrån sig några mera slutgiltiga resultat.

Låt mig med tanke på den debatt som förts i en tidning om denna fråga slå fast att det inte pågår någon hemlig fysisk riksplanering i kanslihuset av tekniker som fattar politiska beslut. Den arbetsgrupp som arbetar med förberedelserna för den fysiska riksplaneringen håller på att skaffa fram det underlag vi behöver för att i vanlig demokratisk ordning kunna diskutera oss fram till lämpliga former för denna viktiga uppgift.

Svar på interpellation ang. riksplaneringen inom plan- och byggnadsväsendet

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Först vill jag säga att min interpellation skrevs och inlämnades innan det reportage, som statsrådet omnämnde, publicerades. Jag var alltså inte på något sätt inspirerad av detta.

Jag skrev emellertid i min interpellation att jag var litet oroad av den uppgjorda planskissen. Statsrådet gjorde ingen bestämd skillnad mellan å ena sidan metodikstudierna, åtgärdsinventeringarna och arbetet i övrigt och å andra sidan denna planskiss. Jag vill påpeka att en planskiss så snart den lämnas ut blir styrande.

Man tar ett oerhört ansvar om man släpper ut en planskiss med en disposition, som på något sätt är fysiskt betingad och som anger var olika objekt skall placeras in. Man kan möjligen som ett förstadium göra en planskiss över Frankrike, Danmark eller något annat land, som vi inte har något som helst ansvar för, bara för att arbeta in metodiken.

Jag vet inte vad man tänkt sig att en planskiss skall innehålla. Var huvudstaden och andra större komponenter i bilden skall ligga vet vi ju redan, men när det gäller lokaliseringar av stor vikt med avseende på industrier, värmekraftverk, kärnkraftverk och annat, som omtalas i interpellationssvaret, vet vi att en planskiss får styrande inverkan så snart den släpps ut. Vi vet vilken betydelse planarbeten får i kommunala sammanhang, utan att de har någon som helst rättsligt bindande kraft. Man tar därför på sig ett mycket stort ansvar om man lämnar ut planskisser, som enbart är grundade på expertarbete.

Statsrådet ironiserade vidare något över att oppositionspartierna i riksdagen inte skulle ha varit särskilt intresserade av planering o. d. Han sade inte så mycket om detta — man kan nästan säga att han omedelbart tog till-

baka sitt påstående. Däremot ville han ha beröm för att socialdemokraterna är plansinnade och dessutom är det på ett måttfullt sätt. De skulle inte visa någon överdriven lust för centraldirigering när vi nu börjar arbeta med riksplanering o. d. För att undvika en misstanke i denna riktning borde man emellertid när man nu kommer till det andra steget, där det inte längre bara gäller metodikstudier och sådant — även om statsrådet gjorde gällande att även planskissen skulle vara en metodikstudie — försöka förankra arbetet på ett bättre sätt.

Det är viktiga saker det gäller. De är viktiga för riket och för de övriga beslutsfattarna och de har betydelse för hur vår miljö utformas. Därför borde man försöka åstadkomma något ordentligt på en gång.

Jag tror inte att jag i mitt föregående anförande nämnde vilken vikt jag lägger vid att planering och genomförande ligger nära varandra. Finansministern fällde ett yttrande i årets remissdebatt, som jag då tog upp i mitt anförande, vilket inte åhördes av något statsråd. Finansministern sade att den som skall planera också skall betala kalaset — annars blir det ingen planering som har anknytning till verkligheten. Detta uttalande gällde inte den fysiska planeringen, men jag skulle vilja göra det till mitt i detta sammanhang.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag kan gärna konstatera att det inte föreligger särskilt stora meningsskiljaktigheter mellan herr Tobé och mig i denna fråga. Det är väl närmast så att vi behöver i någon mån förklara innebörden av några begrepp för att vi skall vara i stort sett överens. En svårighet kommer emellertid herr Tobé uppenbarligen i när han säger att om man nu skulle offentliggö-

Interpellation ang. kommunernas ansvar för miljö- och naturvården

ra planskissen, skulle den redan då bli styrande. Jag har närmast upplevt det så, att det finns ett utomordentligt stort intresse för att vi skall offentliggöra allt material som över huvud taget kan framkomma.

Planskissen kommer att vara ett resultat av de inventeringar som man inom olika sektorer i samhället gör av den planering som pågår där. Man kommer att i planskissen i stort kunna se en sammanställning av den planering som vi bedriver på olika håll i samhället och vilka anspråk den planeringen skulle komma att ställa på de markresurser som vi har till vårt förfogande. Eftersom jag ser utarbetandet av denna planskiss som ett led i det förberedelsearbete som måste till för att vi politiker skall få ett bättre underlag för att kunna diskutera formerna för den fysiska riksplaneringen, tror jag det blir mycket svårt för oss — även om vi skulle tänka oss möjligheten att sätta till en mindre utredning med uppgift att syssla med hithörande frågor — att hålla undan den här typen av redovisning från den offentliga debatten. Detta skulle ju strida mot de tankegångar, som jag tycker det ligger väldigt mycket i och som går ut på att vi skall försöka att till offentligheten förmedla så mycket som möjligt av debatten kring planeringsfrågorna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 19

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden och memorial nr 40, 41 och 43—45, andra lagutskottets utlåtanden nr 33—37 samt allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 26.

§ 20

På hemställen av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets memorial nr 44 och 45 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ären-

den på morgondagens föredragningslista.

§ 21

Interpellation ang. kommunernas ansvar för miljö- och naturvården

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDERSSON i Storfors (s), som yttrade:

Herr talman! I debatten om kommunernas ansvar för miljö- och naturvården har olika synpunkter framförts, vilket eller vilka organ inom den kommunala förvaltningen som skall svara för detsamma.

I en del inlägg förordas inrättande av speciella miljö- och naturvårdsnämnder med huvudsaklig uppgift att tillvarata dessa intressen inom kommunerna. Andra anser att samtliga miljö- och naturvårdsfrågor borde hänskjutas till hälsovårdsnämnderna, byggnadsnämnderna eller kommunalnämnderna.

Ett motiv för inrättandet av miljö- och naturvårdsnämnder i varje kommun skulle vara, att man därigenom komme ifrån den uppsplittring på flera olika organ, som för närvarande skulle råda i kommunerna. Enligt min uppfattning skulle effekten bli den helt motsatta. Med hänsyn till den aktivitet som råder ute i landets kommuner kring miljö- och naturvårdsfrågorna, bör klartecken ges från ansvarigt håll hur man lämpligen skall ordna ansvarsfrågorna ute i kommunerna.

Med hänvisning till det anförda hemställes om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande frågor:

Har statsrådet för sin del vid bedömningen av ansvaret för miljö- och naturvården i kommunerna stannat för vilket organ som skall handha dessa frågor?

Har statsrådet för avsikt rekommendera kommunerna en enhetlig lösning

Interpellation ang. planerad utbyggnad av europaväg 6

av ansvarsfrågorna för miljö- och naturvård?

Denna anhållan bordlades.

§ 22

Interpellation ang. planerad utbyggnad av europaväg 6

Ordet lämnades på begäran till

Herr OSKARSON (m), som yttrade:

Herr talman! En kommitté bestående av kommunalmän från Halland har med anlitande av expertis gjort en undersökning beträffande europaväg 6 genom länet. Av det framlagda materialet framgår att europaväg 6 med hänsyn till trafikbelastningen icke på långt när fyller kravet på vare sig framkomlighet eller trafiksäkerhet. Undersökningen har också rönt stor uppmärksamhet i såväl radio och TV som i pressen.

Vägrågor behandlades så sent som den 11 april i riksdagen. Därvid hade riksdagen att ta ställning till en motion med krav på snabbare utbyggnad av en viss del av europaväg 6 till motorväg. Statsutskottet skriver i anslutning härtil i sitt utlåtande nr 6, att planering och projektering genom vägverkets försorg sedan länge pågår angående utbyggnad av ifrågavarande sträcka.

Med hänvisning till ovanstående hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet i korthet redogöra för den planerings- och projekteringsplan, som föreligger angående europaväg 6, samt

2. i anslutning härtil för den tidsplan för utbyggnad av europaväg 6 till motorväg som nu kan skönjas?

Denna anhållan bordlades.

§ 23

Anmälades och godkändes beviljnings-

utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 121, till Konungen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 6 juni 1968 (nr 430) om mervärdeskatt jämte motioner.

§ 24

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 106, med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 januari 1968 (nr 25), m. m., och

nr 107, angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 25

Till bordläggning anmälades riksdagens revisorers framställning med anledning av verkställd granskning av riksdagsbibliotekets uppgifter och ställning inom det statliga biblioteksväsendet.

§ 26

Anmälades motionen nr 1155, av herr *Persson* i Heden *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 77, med förslag till kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956 (nr 617).

Denna motion bordlades.

§ 27

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Mellqvist* (s), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående fördelningen av den extra bostadskvoten, och

herr *Björk* i Påarp (s), till herr statsrådet och chefen för socialdepartemen-

tet angående kommunernas uppsökande socialvårdande verksamhet.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.50.

§ 28

Justerades protokollsutdrag.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 18 april

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 10 in-
nevarande april.

§ 2

Meddelande ang. dagens plenum

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom tidigare meddelats måste da-
gens sammanträde sannolikt fortsättas
på kvällen med hänsyn till att det icke
anses möjligt att uppskjuta behand-
lingen av några ärenden till plenum
onsdagen den 23 april. Genomgången
av dagens föredragningslista kommer
att fortsättas utan middagspaus under
förutsättning att det bedömes bli möj-
ligt att därigenom avsluta sammanträ-
det senast omkring kl. 20.00. I motsatt
fall avbrytes förhandlingarna för sed-
vanligt middagsuppehåll omkring kl.
17.00 för att återupptagas kl. 19.30.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl.
Maj:ts å bordet vilande propositioner;
och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen
nr 106, med förslag till förordning om
ändring i tulltaxan den 12 januari 1968
(nr 25), m. m.; och

till jordbruksutskottet propositionen
nr 107, angående reglering av priserna
på jordbruksprodukter, m. m.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till banko-
utskottet riksdagens revisorers å bordet
vilande framställning med anledning av
verkställd granskning av riksdagsbiblio-
tekets uppgifter och ställning inom det
statliga biblioteksväsendet.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till lagut-
skott den å bordet vilande motionen
nr 1155.

§ 6

Föredrogs var för sig följande, vid
kammarens nästföregående sammanträ-
de gjorda men då bordlagda interpel-
lationsframställningar, nämligen av:

herr *Andersson* i Storfors (s), till
herr statsrådet och chefen för jord-
bruksdepartementet angående kommu-
nernas ansvar för miljö- och naturvår-
den, samt

herr *Oskarson* (m), till herr statsrå-
det och chefen för kommunikationsde-
partementet angående planerad utbygg-
nad av europaväg 6.

Kammaren biföll dessa framställ-
ningar.

§ 7

Föredrogs statsutskottets memorial nr
44, i anledning av kamrarnas skiljakti-
ga beslut i fråga om anslag för budget-
året 1969/70 till S:t Lukasstiftelsen.

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

Den i memorialet föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att gemensam omröstning avseende frågan i den nu godkända voteringspropositionen kommer att anställas vid början av kamrarnas sammanträden onsdagen den 23 in-
nevarande april.

§ 8

Föredrogs statsutskottets memorial nr 45, angående överlämnande till jordbruksutskottet av vissa till statsutskottet hänvisade motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Anslagen till rundradioverksamheten
m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslagen för budgetåret 1969/70 till rundradioverksamheten m. m. jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade (bilaga 10, s. 170—171, 469—483 och 485—487) föreslagit riksdagen att *dels* anvisa i statsrådsprotokollet angivna anslag till rundradioverksamheten m. m., *dels* medge att televerket lämnades i statsrådsprotokollet angivna beställningsbemyndiganden.

Kungl. Maj:ts förslag till medelsanvisning för budgetåret 1969/70 under de skilda anslagen innebure bl. a.

att till Ersättning för viss rundradioverksamhet anvisades ett anslag av 31 230 000 kr. (punkt B 65, s. 170—171),

samt att till Rundradioanläggningar anvisades ett investeringsanslag av 76 100 000 kr. (punkt I: 1, s. 469—483).

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 203 av herr *Virgin m. fl.* och II: 217 av herr *Holmberg m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att tilläggsdirektiv utfärdades till 1966 års reklamutredning att snarast utreda och framlägga förslag till erforderliga bestämmelser för den reklamverksamhet som fordrades för ett bl. a. av pressen ägt fristående, reklamfinansierat företag för program 2 i TV med samma förpliktelser i fråga om opartiskhet och mångsidighet som för närvarande ävilade Sveriges Radio,

dels de likalydande motionerna I: 604 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 722 av herr *Wedén m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande radio-TV-verksamhetens organisation i framtiden, varvid utredningen bl. a. borde utarbeta förslag om hur ett från Sveriges Radio fristående reklamfinansierat företag för program 2 i TV borde organiseras, och därvid beakta vad som i motionerna anförts,

dels de likalydande motionerna I: 594 av herr *Axel Andersson* och II: 717 av herr *Sellgren m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 627 av herr *Strandberg* samt II: 723 av herrar *Wennerfors* och *Magnusson* i Borås, vari hemställts att riksdagen till Rundradioanläggningar för budgetåret 1969/70 måtte anvisa ett investeringsanslag av 56 100 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 600 av herrar *Brundin* och *Sveningsson* samt II: 711 av herr *Nordstrandh m. fl.*, vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en översyn av avtalet mellan staten och Sveriges Radio Aktiebolag med beaktande av vad i motionerna anförts,

dels motionen II: 137 av herrar *Fridolfsson* i Stockholm och *Björck* i Näs-sjö,

dels de likalydande motionerna I: 610 av herr *Lidgard m. fl.* och II: 725 av herr *Wennerfors m. fl.*,

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

dels de likalydande motionerna I: 623 av fröken *Stenberg m. fl.* och II: 724 av herr *Wennerfors m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte under åttonde huvudtiteln punkt B e) Radio- och TV-verksamhet — utöver det belopp om 31 230 000 kr. som Kungl. Maj:t föreslagit till ersättning för viss rundradioverksamhet — bevilja 570 000 kr. för utökning av Sveriges Radios programverksamhet för utlandet (UTP),

dels de likalydande motionerna I: 616 av herr *Ottosson m. fl.* och II: 693 av herr *Hovhammar m. fl.*,

dels motionen II: 136 av herrar *Börjesson* i Falköping och *Eriksson* i Bäckmora,

dels de likalydande motionerna I: 617 av herr *Ottosson m. fl.* och II: 694 av herr *Hovhammar m. fl.*

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 203 och II: 217 samt I: 604 och II: 722,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 594 och II: 717,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 600 och II: 711 samt II: 137,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 610 och II: 725,

5. att riksdagen måtte medge att televerket lämnades i statsrådsprotokollet förordade beställningsbemyndiganden,

6. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 627 och II: 723 till Rundradioanläggningar för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under televerkets fond anvisa ett investeringsanslag av 76 100 000 kr.,

7. att riksdagen måtte till Radio- och televisionshus för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 11 000 000 kr.,

8. att riksdagen måtte till Viss beredskapsutrustning för budgetåret 1969/70 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 550 000 kr.,

9. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 623 och II: 724 till Ersättning för viss rundradioverksamhet för budgetåret 1969/70 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 31 230 000 kr.,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 616 och II: 693,

11. att riksdagen måtte avslå motionen II: 136,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 617 och II: 694.

I motiveringen anförde utskottet beträffande motionerna I: 600 och II: 711 bl. a. följande:

De till § 6 knutna programreglerna, som av styrelsen för Sveriges Radio fastställdes 1948, är enligt vad utskottet inhämtat oförändrade.

Med hänvisning till det anförda finner utskottet några åtgärder i ämnet från riksdagens sida inte påkallade och avstyrker därför motionerna i fråga.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande *utredning om ett från Sveriges Radio fristående reklamfinansierat företag för program 2 i TV* av herrar *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Eric Peterson* (fp), *Kaijser* (m), *Strandberg* (m), *Bohman* (m), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Nordstrandh* (m) och *Källstad* (fp), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 203 och II: 217 samt I: 604 och II: 722 hos Kungl. Maj:t anhålla om tilläggsdirektiv till 1966 års reklamutredning att snarast utreda och framlägga förslag till erforderliga bestämmelser för den reklamverksamhet som fordrades för ett bl. a. av pressen ägt fristående, reklamfinansierat företag för program 2 i TV med samma förpliktelser i fråga om opartiskhet och mångsidighet som f. n. åvilade Sveriges Radio;

2. beträffande *avtalet mellan staten och Sveriges Radio* (moment 3 i utskottets hemställan) av herrar *Ivar Jo-*

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

hansson (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Eric Peterson* (fp), *Kaijser* (m), *Strandberg* (m), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Dahlgren* (cp) och *Sundman* (cp), som ansett att ovan intagna del av utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Av bilaga till styrelseprotokoll framgår att radiochefen i samband med att styrelsen för Sveriges Radio för sin del godkände förenämnda avtal framhållit att formuleringen i § 6 inte avsåg att göra någon som helst ändring i de riktlinjer som vore gällande och som på sin tid stadfästes av styrelsen och programledningen i vissa uttalanden 1948 och som införts i programreglerna. Enligt dessa uttalanden uppfattade dåvarande Radiotjänst försvaret av de demokratiska värdena som en av sina främsta uppgifter. Av uttalandena framgår också att upplysning om tanke- och yttrandefrihetens betydelse har sin givna plats i programmet, att opinionsriktningar, vilkas verksamhet riktar sig mot demokratin, inte ensidigt får komma till tals och inte får lämnas oemotsagda samt att det bör tillses att försätlig propaganda mot demokratin inte insmyger sig i till synes opolitiska programpunkter.

Under erinran om innebörden av det sålunda anförda finner utskottet på grundval av de nu förevarande motionerna några särskilda åtgärder i ämnet från riksdagens sida inte påkallade och avstyrker bl. a. därför motionerna i fråga.»;

3. beträffande *investeringsanslag för nästa budgetår* av herrar *Kaijser*, *Strandberg*, *Bohman* och *Nordstrandh* (samtliga m), som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 627 och II: 723 till Rundradioanläggningar för budgetåret 1969/70 på kapitalbudgeten under tele-

verkets fond anvisa ett investeringsanslag av 56 100 000 kr.;

4. beträffande *Sveriges Radios programverksamhet för utlandet* av herrar *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Eric Peterson* (fp), *Kaijser* (m), *Strandberg* (m), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Dahlgren* (cp) och *Sundman* (cp), som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 623 och II: 724 till Ersättning för viss rundradioverksamhet för budgetåret 1969/70 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 31 630 000 kr.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Debatten om radio och TV bör ses mot bakgrunden av den explosionsartade tekniska utveckling som ägt rum på TV-området. Hittills har TV-sändningarna till mottagarna i de olika hemmen haft en mycket begränsad räckvidd. Varje land har självt kunnat besluta om det vill ta emot eller sända vidare några program från utlandet, vare sig dessa förmedlats via satellit eller på annat sätt. Man har därför kunnat bestämma sin TV-politik utan att på något avgörande sätt ta hänsyn till de internationella sammanhangen.

Nu rycker den dag närmare då sändningar kan ske direkt från satellit till den enskilda mottagaren i hemmet. Det enda som behövs är någon form av tillsats för att kunna ta emot dessa program. Det faktum att man alltså inom några få år kan beräknas sända program direkt från en TV-satellit till en mottagare i den enskilda människans hem gör ju, att det inte längre är

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

möjligt att bedriva någon isolerad TV-politik. Vi tvingas att intensifiera det internationella samarbetet.

Självfallet innebär denna tekniska utveckling enorma möjligheter. Låt oss bara ett ögonblick tänka på vilka möjligheter som därigenom kan ges när det gäller utbildning i de fattiga länderna — för att bara nämna ett enda exempel. I detta sammanhang öppnas helt nya perspektiv. Men utvecklingen innebär självfallet också risker, och det är därför vi måste få till stånd internationella överenskommelser.

Jag måste beklaga, herr talman, att förhandlingarna om det internationella satellitorganet Intelsat har gått så dåligt. Delvis beror det väl på den mycket svaga förhandlingsposition Europa har i detta sammanhang. Vi har inte inom Europa kunnat samla oss till att tillverka ens en enda experimentsatellit för eurovisionssändningarna. Detta är inte bara Sveriges fel — det erkänner jag gärna. Det finns många hinder som medfört att detta arbete försenats. Men det är dock ett faktum att Sverige ännu icke har tagit ställning till detta projekt, och jag vill uttrycka den förhoppningen att Sverige snart skall inta en positiv ståndpunkt till arbetet på en europeisk satellit. Det skulle bl. a. bidra till att stärka vår förhandlingsposition när det gäller de stora internationella sammanhangen.

Den svenske radiochefen har nu fått det hedrande uppdraget att vara ordförande i den FN-kommitté, som skall försöka komma fram till internationella regler för TV-sändningar via satellit. Det innebär givetvis inte att Sverige skall kunna pressa på de andra länderna just de regler som vi själva har eller att Sverige skulle kunna utöva någon vetorätt i det internationella TV-sammanhanget. Vi måste givetvis placera in vår TV-politik i detta internationella sammanhang. Jag skall återkomma, herr talman, till frågan vilka återverkningar detta kan få t. ex. på

Sveriges inställning till reklamfinansierad television.

I reservationen 1 vid statsutskottets utlåtande nr 40 hemställes att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om tilläggsdirektiv till 1966 års reklamutredning att snarast utreda och framlägga förslag till erforderliga bestämmelser för den reklamverksamhet som fordras för ett bl. a. av pressen ägt fristående, reklamfinansierat företag för program 2 i TV med samma förpliktelser i fråga om opartiskhet och mångsidighet som för närvarande åvilar Sveriges Radio. Denna reservation syftar alltså till att få till stånd en utredning i avsikt att göra det möjligt att bryta radio- och TV-monopolet under former som är betryggande för en opartisk programverksamhet.

Jag har, herr talman, varit något förvånad över det motstånd man från många håll rest mot tanken på att bryta upp radio-TV-monopolet. Vi anser ju alla att tidningsmonopol inte är bra. Vi tycker att det inte skulle vara bra om vi skulle få en enda stor tidning i vårt land. Även om ledningen för en sådan tidning skulle ha de allra bästa föresatser, skulle den ändå inte kunna ge en allsidig bild av skeendet i landet.

Dessutom skulle givetvis det effektivitetsincitament, som en konkurrens alltid utgör, försvinna.

Jag är alltså förvånad över att de som är bestämda motståndare till ett tidningsmonopol så länge utmålade monopolsituationen som idealisk när det gäller radio och TV. Jag vet mycket väl att de tekniska förutsättningarna inte medger någon fri etableringsrätt för etermedierna, men redan två självständiga konkurrerande företag med målsättningen att vart för sig ge en så allsidig bild av verkligheten som möjligt skulle innebära en klar förbättring. Urvalet av åsikter, nyheter och informationer blir rikare och mer allsidigt, olika grupper inom samhället får lättare att komma till tals, och om ett

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

av de två företagen skulle vägra att ta upp någon fråga har man möjlighet att gå till det andra företaget. Man blir inte helt beroende av ett enda företag. Det skulle givetvis också vara en fördel för dem som arbetar inom radio och TV att inte bara ha att göra med ett enda dominerande företag.

Genom organisationen av de två kanalerna har i viss utsträckning hänsyn tagits till detta behov. Man har alltså erkänt att det är bra med konkurrens också när det gäller TV. Men det finns många, herr talman, som tvivlar på att den form som valts kommer att vara effektiv. Är det inte risk för att sätta sig mellan stolar när man vill behålla den centrala ledningen över båda kanalerna men ändå skapa ett konkurrensmoment?

Herr talman! När man hör en del utläggningar från socialdemokratiskt håll beträffande frågan om två fristående TV-företag, varav det ena skulle vara reklamfinansierat, får man intrycket att den socialistiska ideologin skulle innebära ett klart avståndstagande från reklamfinansierad TV. Låt oss då se på förhållandena i ett annat land än vårt med socialdemokratisk regering. Jag tänker på Storbritannien, där premiärminister Harold Wilson inte bara behåller systemet med ett reklamfinansierat TV-företag vid sidan av de två andra kanalerna utan också vid flera tillfällen på ett demonstrativt sätt har visat att han tycker att det kommersiella TV-företaget har bättre program.

Och när två framstående medlemmar av den engelska regeringen i höstas kritiserade TV:s politiska bevakning var det BBC som kritiken gällde. Man sade — jag vill inskjuta om någon skulle tycka att skildringen verkar välbekant att jag talar om två engelska regeringsledamöters kritik av politiska program i engelsk TV. De två regeringsledamöterna säger att BBC i vad gäller de politiska inslagen eftersträvar en underhållningseffekt, utgår från att tittarna är så

politiskt ointresserade att inslagen måste dramatiseras. En häcklare på ett möte, en uddig eller från replik är mera TV-mässig än ett referat av kärnpunkterna i det politiska budskap som framförts.

Men i Storbritannien finns ju konkurrens — man har två företag. Och jag tror att vi kan vara överens om en sak, nämligen att konkurrensen mellan de olika TV-företagen i Storbritannien verksamt bidragit till att höja kvaliteten på både BBC:s och ITV:s program.

Ett annat skäl att utreda möjligheterna för en reklamfinansierad TV är själva finansieringsfrågan. Vår licenskostnad ligger redan över de 160 kronor som det talades om i den stora TV-debatten 1966, och dessutom finns tillägget för färg-TV

Enligt en uppställning som jag tagit med mig här har Sverige nu den högsta licenskostnaden i Europa. Utvecklingen framåt visar att de licensavgifter som tas ut på inget sätt räcker till att finansiera den framtida utbyggnaden av TV. Man frågar sig varför departementschefen inte vill tala om vad en TV-licens i framtiden kommer att kosta, om vi inte får någon reklamfinansierad television. Det har gissningsvis nämnts en sammanlagd licenskostnad på 350—400 kronor, men det vore intressant att få höra några kommentarer på den punkten.

Då säger man: Vi vill inte ha någon reklamfinansierad TV. Även om denna skulle ge vissa fördelar — vilket man alltså erkänner — skulle den ha enormt stora nackdelar. Och man pekar så genast på förhållandena i USA. Jag har haft tillfälle att se en hel del TV i USA, men jag skall inte gå in på programmen där, även om man kan göra den lilla reflexionen att den icke-kommersiella televisionen i Sverige köper rätt många program från denna förkättrade kommersiella amerikanska TV och att alla dessa program inte ligger på högsta tänkbara kulturella nivå.

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

Jag skall emellertid som sagt inte diskutera detta, eftersom det inte har något att göra med dagens ärende. Vi har aldrig siktat till att få något amerikanskt system. I reservationen sägs det klart ut under vilka villkor ett reklamfinansierat TV-företag skulle kunna etableras.

För det första skulle det finnas särskilda bestämmelser för aktieteckningen i syfte att förhindra att någon viss maktgruppering får ett avgörande inflytande. Vi har nämnt möjligheten att pressen och folkrörelser skulle kunna gå in som delägare. För det andra måste det vara hårda regler i fråga om annonseringen. Reklam får endast sändas mellan olika program eller i sammanhängande programblock och helt skiljas från programverksamheten. Det måste klart framgå att det är fråga om annonsering, och ett visst program får inte bekostas eller understödjas av annonsörerna. Dessa skall alltså inte ha något inflytande över programmets utformning. För det tredje får inte företagets styrelse och finansärer ha något inflytande över programverksamhetens karaktär. Samma regler för opartiskhet och ansvar skall gälla för ett reklamfinansierat företag som gäller för Sveriges Radio.

Jag skall nu gå över till de internationella sammanhangen. Vad kan den framtida utvecklingen på det tekniska området innebära? Såvitt jag kunnat se av en uppställning över 17 europeiska länder och förhållandena när det gäller TV är det bara 4 av dessa 17 som inte har reklam i sin television.

Låt oss anta att det i ett internationellt sammanhang skulle bli majoritet för att man under vissa mycket bestämda förutsättningar skulle godtaga reklam i satellit-TV och att Sverige skulle vara motståndare till detta. Kan då Sverige utöva någon vetorätt och säga: »Nej, alla länder måste följa oss. Vi tar inte någon hänsyn till internationella sammanhang.» De tekniska förutsättningar

för att ta emot programmen även i vårt land finns ju. Då är det klart att regering och riksdag antingen kan stifta en lag som förbjuder folk att köpa den tillsats som skulle behövas för att ta emot dessa program, eller också kan man sätta upp ett stort nät av störningssändare över hela landet efter rysk modell för att hindra de svenska medborgarna att ta emot budskapen från satellit-TV.

Det är väl ingen som tror att det skulle finnas gehör för någondera av dessa metoder, metoder som vi så hårt kritiserat när det gäller de kommunistiska länderna och som vi sannerligen inte vill ha i vårt land.

Jag tror att det perspektivet gör att vi under alla förhållanden måste ompröva vår hållning till en reklamfinansierad TV.

Herr talman! Jag vill med dessa ord yrka bifall till reservationen 1 vid statsutskottets utlåtande.

Utskottet har också behandlat ett par motioner i denna kammare — även väckta i första kammaren — som gäller programverksamhetens karaktär i Sveriges Radio. I motionen II:711 begärs en översyn av avtalet mellan staten och Sveriges Radio eller en kommentar till den paragraf i avtalet som talar om att bolaget skall hävda de grundläggande demokratiska värdena. Utskottet har enhälligt avstyrkt denna motion liksom motionen II:137, vari det mera talas om programverksamhetens karaktär över huvud taget. Vi har sagt att det avtal som nu är träffat gäller för en lång tid framåt och att där finns klara regler. I utlåtandet har vi gjort ett kort referat av de regler som gäller för programverksamheten.

Jag tror inte att alla TV-tittare och radiolyssnare här i landet har klart för sig vilka rättigheter de har gentemot Sveriges Radio, och därför kan det vara nyttigt att nämna, att det i avtalet — enligt utskottets referat — sägs att programverksamheten skall "i sin helhet präglas av skälig balans mellan olika

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

åsikter och intressen. Bolaget skall före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmen. Felaktig sakuppgift skall beriktigas när det är påkallat, och den som har ett befogat anspråk att bemöta ett påstående skall beredas tillfälle till genmäle. Beriktigande och plats för genmäle skall ges utan oskäligt dröjsmål”.

Det finns nog anledning att understryka dessa rättigheter, som de svenska radiolyssnarna och TV-tittarna har gentemot monopolföretaget! Man har rätt att få en felaktig sakuppgift beriktigad när det är påkallat, man skall beredas tillfälle till genmäle, och beriktigande och plats för genmäle skall ges utan oskäligt dröjsmål.

Sedan har vi frågan om det skall behövas någon kommentar till § 6 i avtalet, som säger att bolaget skall hävda de grundläggande demokratiska värdena. Det finns en sådan i programreglerna, men egendomligt nog vill inte utskottsmajoriteten upplysa riksdagens ledamöter och det svenska folket om vad denna kommentar innebär. Det har i stället fått ske i reservationen 2. Denna avser inte på något sätt någon tolkning av avtalet som utskottet eller riksdagen skulle göra; den ger ett referat av de regler som gäller i detta avseende. Därav framgår att Sveriges Radio uppfattar »försvaret av de demokratiska värdena som en av sina främsta uppgifter». Vidare sägs det att »upplysning om tanke- och yttrandefrihetens betydelse har sin givna plats i programmet, att opinionsriktningar, vilkas verksamhet riktar sig mot demokratin, inte ensidigt får komma till tals och inte får lämnas oemotsagda samt att det bör tillses att försätlig propaganda mot demokratin inte insmyger sig i till synes opolitiska programpunkter».

Detta är alltså de regler som för närvarande gäller och som har refererats i reservationen såsom ett motiv för avstyrkande av en motion, som syftar till

att få till stånd just de regler som redan finns. Får jag inom parentes tillägga att det särskilda program som nämns i en av motionerna är prövat och frikänt av radionämnden.

— Det väsentliga är att slå fast att dessa regler föreligger, och sedan får vi i den allmänna debatten bevaka att de följs.

Herr talman! Jag skall allra sist beröra reservationen 4 som avser Sveriges Radios programverksamhet för utlandet. Denna befinner sig i en alldeles speciell situation, eftersom man enligt de regler som gäller inte får ta i anspråk licensmedel för sändningarna till utlandet. Bakom den bestämmelsen ligger tanken att licensbetalarna som regel inte kan höra dessa program och därför inte skall vara med om att betala dem — utgifterna för dem går direkt över budgeten. Men detta har naturligtvis en nackdel: det minskar möjligheterna för Sveriges Radios ledning att föra en flexibel politik i detta hänseende. Man måste hålla sig inom det specialdestinerade anslaget, och det är så snävt tilltaget att Sveriges Radio fått göra inskränkningar i programverksamheten till utlandet.

Vårt anseende i utlandet är kanske inte så högt som det skulle kunna vara. Det finns därför ingen anledning att i det läget inskränka vår information till utlandet; tvärtom skulle den behöva ökas. Reservanternas har föreslagit en höjning av anslaget med 400 000 kronor utöver regeringens förslag för att göra det möjligt för Sveriges Radio att i tillfredsställande omfattning bedriva denna verksamhet.

Herr talman! Utöver de yrkanden jag ställt om bifall till reservationerna 1 och 2 ber jag att få yrka bifall till reservationen 4.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har utförligt uppehållit sig vid reservationen 1 som gäller ett reklamfi-

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

nansierat TV-företag. I den frågan har centerpartiet inte funnit någon anledning att ändra eller ompröva sitt ställningstagande, och herr Eliasson i Sundborn kommer att utförligare redovisa centerpartiets syn på den.

Utskottet har avstyrkt de motioner som önskar en översyn av det befintliga avtalet mellan staten och Sveriges Radio. I motionerna krävs god programkvalitet, objektiv information och respekt för gällande lagar. I och för sig kan alla instämma i dessa krav, och de finns redan klart formulerade i avtalet mellan staten och Sveriges Radio. Men när det i motionerna bl. a. krävs objektivitet får väl motionärerna inse att det inte alltid är så lätt att leva upp till idealet. Man måste alltid fråga sig vad objektiv sanning är och vem som är i stånd att avgöra det. Detta är ett stort filosofiskt problem och som sådant saknar det inte intresse, men när vi diskuterar Sveriges Radios programverksamhet gör vi klokt i att inte fördjupa oss alltför mycket i objektivitetsfrågan. Vi kanske i stället bör konstatera att det inte går att objektivt fastställa vad som är objektivt.

Enligt radiolagen har Sveriges Radio ensamrätt att avgöra vilka radioprogram som skall förekomma. I radiolagen heter det, att nämnda ensamrätt skall utövas sakligt och opartiskt. I anslutning härtill vill jag som min mening framhålla att opartiskhet inte kan innebära att det bara är allmängiltiga sanningar som får utsändas av Sveriges Radio. I stället vill jag tolka opartiskhetskravet så, att alla åsiktsriktningar, grupper och parter skall ges en likartad behandling; ingen skall gynnas och ingen skall missgynnas. Men då måste man också ha klart för sig att opartiskheten inte kan gälla utan gränser. Den måste röra sig inom ramen för de demokratiska principerna. »Bolaget skall i programverksamheten hävda de grundläggande demokratiska värdena», heter det i avtalet med staten. Jag drar därav

slutsatsen att stor försiktighet måste iakttagas när det gäller framträdanden av personer som är ute för att undergräva demokratin.

När det nu är klart utsagt i avtalet, att de grundläggande demokratiska värdena skall hävdas, är tanke- och yttrandefriheten väsentliga, eftersom debatten är av fundamental betydelse i en demokrati. De politiska partierna strävar ju efter att skapa ett bättre samhälle. Man har olika uppfattningar om hur detta skall ske, och idéerna bryts mot varandra i diskussionen. För mig är det självklart att Sveriges Radio skall spegla denna debatt. Men den ensamrätt som har tilldelats Sveriges Radio ställer naturligtvis stora krav på bolaget i fråga om opartiskhet. Det är alltså inte bara nödvändigt att olika meningsriktningar får framföra sina synpunkter, utan parterna måste också ges en så rättvis behandling som möjligt i fråga om tidsavvägning, intervjuteknik, bildframställning och tillfälle till genmälen. I annat fall kan programmen lätt bli en spegling av programledningens eller reporterns egna värderingar.

Även om strävan skall vara att låta olika meningsriktningar komma till tals, så skall inte fördenskull den som ljudligast framför sina åsikter favoriseras. Man får inte förledas att tro att den som talar högst har de klokaste idéerna eller att de som uppträder på ett för oss nytt och främmande sätt bör betraktas som mer intressanta och värdefulla än exempelvis de många ambitiösa grupper av samhällsmedborgare — ungdomar såväl som äldre — som arbetar mera lågmält och på ett mer traditionellt sätt i samhället. I avtalet med radiobolaget är fastslaget att »programverksamheten i sin helhet skall präglas av balans mellan olika intressen och åsikter». Det åligger radioledningen att i allt följa avtalet, och då behövs inte de nya åtgärder eller föreskrifter på det här området som motionärerna krävt.

Mot bakgrunden av vad jag här anfört

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

om radiolagen, avtalet mellan staten och Sveriges Radio samt programbestämmelserna har utskottet inte funnit något skäl att tillstyrka motionen. I denna del är utskottet enigt. Den oenighet som reservationen kan ge uttryck för gäller enligt min mening den bedömningsfrågan hur långt utskottet skulle gå i motiveringen för avslag på motionerna.

Vi reservanter har ansett att det skulle vara värdefullt att inför riksdagen redovisa även radioledningens syn på avtalet och dess bestämmelser. Denna syn återfinns i de skriftliga kommentarer, som gjordes av radiochefen när avtalet godkändes av radiobolagets styrelse och där radiochefen fastslår att en av de främsta uppgifterna för bolaget skall vara att slå vakt om de demokratiska värdena. Därmed föreligger det inte något tvivel beträffande radioledningens ambitioner, och detta tycker vi reservanter är värdefullt att understryka och redovisa inför denna kammare, där så många nya ledamöter tagit plats sedan avtalet kom till.

Jag vill också säga, herr talman, att om man anser att det finns anledning till kritik mot Sveriges Radio — och visst kan det vara fallet; inga företag, institutioner eller enskilda personer undgår kritik — skall man vända sig till radionämnden, vars uppgift är att granska programmen. Riksdagen kan enligt min mening inte vara domare i fråga om enskilda program. Den uppgiften har tilldelats radionämnden och den bör ligga kvar där.

Vad beträffar reservationen 4 vill jag för tids vinnande understryka och helt instämma i vad herr Gustafson i Göteborg har anfört. Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationerna 2 och 4 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Reservationen 2 till det uttåtande vi just nu diskuterar är en

ganska märklig reservation. Det står inte särskilt mycket i den, i varje fall inte mycket som skiljer den från vad utskottsmajoriteten har velat skriva.

Som herr Dahlgren nyss erinrat om är utskottsmajoritet och reservanter överens om att tillstyrka de motioner som har behandlats. Det är egentligen en ganska liten nyansskillnad i skrivningen som enligt min uppfattning är väsentligt, nämligen skillnaden mellan å ena sidan majoritetens skrivning: »Med hänvisning till det anförda finner utskottet några åtgärder i ämnet från riksdagens sida inte påkallade och avstyrker därför motionerna i fråga.» Och å andra sidan reservanternas formulering: »Under erinran om innebörden av det sålunda anförda finner utskottet på grundval av de nu förevarande motionerna några särskilda åtgärder i ämnet från riksdagens sida inte påkallade och avstyrker bl. a. därför motionerna i fråga.»

Reservanterna har alltså velat erinra om innebörden i de avtalsbestämmelser som ligger till grund för Sveriges Radios programverksamhet och inte bara konstatera att bestämmelserna finns. Det är ett mycket modest sätt att framföra en kritik — om det är en sådan. Det är ett modest sätt att ge uttryck åt en oro — om avsikten är att ge uttryck för en oro och jag tror att så är fallet. Vad är det som ligger bakom orden »det anförda»? Jo, att »upplysning om tanke- och yttrandefrihetens betydelse har sin givna plats i programmet, att opinionsriktningar, vilkas verksamhet riktar sig mot demokratin, inte ensidigt får komma till tals och inte får lämnas oemotsagda samt att det bör tillses att försåtlig propaganda mot demokratin inte insmyger sig i till synes opolitiska programpunkter». Det är om innebörden i dessa satser som reservanterna vill erinra.

Den erinran får märkligt nog en större tyngd och ett djupare allvar därför att detta inte är utskottets enhälliga

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

skrivning. Om utskottet hade varit helt överens i de här punkterna, hade kanske erinran haft mindre tyngd. Det är dock här fråga om det som herr Dahlgren var inne på, nämligen att i någon mening fastställa vad som är objektivt, att spegla åsikter och låta politiska och kulturpolitiska meningsriktningar komma till tals.

Om alla är överens om att tillståndet är gott, då är förmodligen allt gott och väl. Om alla är överens om att det är illa beställt, kan detta också vara gott och väl. Om det på alla håll talas om brist på objektivitet, är det i och för sig ett tecken på att det föreligger en viss objektivitet.

Ett resonemang som icke sällan förs av företrädare för Sveriges Radio är detta: Programmen kritiserar från alla håll, ingen är nöjd, alla anser sig illa behandlade och menar att olika intressen är tillbakasatta — alltså måste Sveriges Radio rimligtvis ha lyckats ganska väl med avvägningen. Det är ett resonemang som inte utan vidare kan tillbakavisas, men drygt halva utskottet har genom sättet att skriva förklarat sig mer till freds än den andra halvan av utskottet.

I den representativa demokratin vågar man väl säga att företrädare för ungefär halva folket anser sålunda att det är nödvändigt att erinra om innebörden i de grundläggande reglerna för programverksamheten, och detta är, såsom jag ser det, kanske en starkare erinran än om uttalandet hade gjorts av ett enigt utskott.

Det finns alltså stora grupper människor som känner oro på de här punkterna och inte är till freds med det nuvarande tillståndet, medan andra uppenbarligen är till freds, och detta tyder på att det har gått snett på något vis.

Vart är egentligen denna erinran riktad? Såvitt jag har kunnat förstå innebär den definitivt inte någon kritik av radiochefen. Snarare är väl avsikten att

genom erinran styrka radiochefen i den nyttiga verksamhet han bedriver, då han försöker upprätthålla balans och trohet mot ingångna avtal och givna förpliktelser. Det finns inte i reservationen och knappast heller i de motioner som — även om de är avstyrkta — har givit upphov till reservationen ett enda ord av kritik mot enskilda medarbetare i programföretaget, och jag tror heller icke det är avsett så. Är det en kritik, så är det en kritik av ett system som knappast kan fungera på annat sätt än det gör.

När bristande allsidighet och bristande objektivitet i Sveriges Radios kulturprogram påtalas brukar radiochefen själv svara: »Vår uppgift är att spegla den faktiska, i dag förda levande kulturdebatten i vårt land.» Och kulturdebatten är så beskaffad, att de som för debatten är i mycket stor utsträckning människor av den kategori som jag för min del brukar kalla vänsterextremister. Jag har aldrig hört radiochefen använda detta ord, men jag brukar göra det. Det är till icke ringa del företrädare för dessa riktningar som reservanterna tänker på när de erinrar om behovet att försvara demokratin, alltså mot utomdemokratiska krafter i vårt kulturliv.

Det är sant att dessa intressen i mycket hög grad sätter sin prägel på den svenska kulturdebatten. Ett radio- och TV-företag som ser som sin uppgift att så troget som möjligt spegla den debatten kommer av naturliga skäl att få i stort sett samma innehåll som debatten. På den punkten kan jag inte dela radiochefens uppfattning. Det kan inte vara ett sätt att förvalta det ansvar som man blivit ålagd om man tämligen slaviskt speglar företeelserna sådana de råkar vara. Man glömmer då bort att radio och television själva är våra i särklass största debattfora. Det är ju där den debatt förs som man sedan själv speglar i mycket stor utsträckning. Den är på något sätt självgenererande. Kulturdebatten — även den som förs i tidningar

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

och tidskrifter — är i mycket stor utsträckning initierad och ständigt närd av radions och TV:ns programverksamhet. Dess innehåll och karaktär bestäms i mycket stor utsträckning just av radio och TV och de människor som där framträder. Att sedan i ett andra led sätta upp det målet för sig att spegla den faktiskt förda debatten blir till stor del en självspjuling av mycket egendomligt slag.

Ett monopolföretag som Sveriges Radio måste — och det är väl detta som är innebörden i reservationen — ha ett ansvar som ålägger det en mera aktiv verksamhet än den speglade. Det borde kunna vara enighet och är av allt att döma enighet i varje fall på de punkter som reservanterna erinrar om. De skriver »att opinionsriktningar, vilkas verksamhet riktar sig mot demokratin, inte ensidigt får komma till tals och inte får lämnas oemotsagda samt att det bör tillses att försåtlig propaganda mot demokratin inte insmyger sig i till synes opolitiska programpunkter». Under erinran om innebörden av det sålunda anförda finner utskottet på grundval av de nu förevarande motionerna några särskilda åtgärder i ämnet från riksdagens sida inte påkallade och avstyrker bl. a. därför motionerna i fråga.

Jag tolkar det så, att med anledning av de nu förevarande motionerna må det för denna gång räcka med en erinran om innebörden i de grundläggande reglerna. Det ligger också en tanke i den formuleringen, att det kan bli aktuellt med andra åtgärder. Det kan bli aktuellt att påkalla en översyn av det ifrågavarande avtalet. Det kan bli aktuellt med någonting helt annat.

Jag kommer till sist, herr talman, tillbaka till att i den mån det ligger en kritik i reservationens formulering det inte är en kritik mot en radioledning eller en kritik mot radions personal utan en kritik mot ett system, mot monopolsystemet som sådant, som enligt

min mening är ouplösligt och för alltid förenat med den sortens olägenheter, som har skapat oro hos motionärer och reservanter. Ett monopolföretag kommer aldrig ur den situationen. Vi borde ha lärt oss under några hundra års presshistoria, att det enda som på massmedias område skapar något som liknar garantier för objektivitet och allsidighet är mångfalden. Massmedias sanning, när en sådan sanning finns, är alltid en sanning i mångfalden och utan mångfalden är sanningen omöjlig. Sanning och allsidighet i ett monopoliserat massmedium är icke tänkbar, inte i den mening, som vi har vant oss att kräva sanning och allsidighet av massmedia.

Därför kan man, herr talman, utomordentligt väl se reservationerna 1 och 2 till statsutskottets utlåtande nr 4 som sammanhängande. Jag delar den oro som talar ur reservation 2, och jag tror, att enda sättet att på lång sikt kunna stilla den oron är genom ett bifall till reservationen 1.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Carlshamres yttrande skall jag bara ta upp en rent semantisk fråga. Herr Carlshamre undrar vad som ligger i reservationens formulering »under erinran om innebörden». Vi har sett det mycket enkelt. Motionärerna har sagt att man i fråga om § 6 i avtalet bör antingen åstadkomma en fylligare text i själva avtalet eller också bör avtalet förses med en kommentar. Vi har bara erinrat om att den inte behöver förses med en kommentar, därför att denna kommentar redan föreligger i programreglerna. Det är givetvis viktigt för oss alla att de efterlevs.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Debatten om ett fristående reklamfinansierat TV-företag har av

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

naturliga skäl varit en smula dämpad efter valet. Valutgången stärkte knappast de krafter i denna kammare som ivrar för reklam-TV. Men tiden läker alla sår, och i januari fick vi som vanligt ta del av de gamla välbekanta reklam-motionerna från moderata samlingspartiet och folkpartiet.

Som vanligt gick man fram med två motioner med i stort sett samma innehåll, även om folkpartiet alltid yttrar sig en smula försiktigare. De moderata har också en egen motion och reservation, som går ut på att »avlöva» Sveriges Radio genom en anslagsminskning med 20 miljoner, men det förslaget är för starkt till och med för folkpartiet, som i sin egen motion framhåller att fattade beslut inte kan rivas upp. Den försening av genomförandet av program 2 i TV som ett bifall till reservation 3 skulle innebära vill inte heller folkpartiet vara med om, och det noterar vi med tillfredsställelse.

Men i huvudfrågan — utredning om ett reklamfinansierat TV-företag — har som vanligt de moderata och folkpartiet inga svårigheter att skriva ihop de två motionerna till en gemensam reservation. Tillåt mig säga att repertoaren knappast har förnyats. Vissa avsnitt i årets reservation har exakt samma lydelse som förra året. Man vill som vanligt ha tilläggsdirektiv till reklamutredningen, men jag skall inte ironisera över detta. Det kan inte vara lätt att hitta nya angreppspunkter. Skall jag vara alldeles uppriktig har väl inte heller majoritetens skrivning ändrats i någon större utsträckning.

Det finns i reservationen en ganska festlig formulering, nämligen följande: »TV 2-företaget skall arbeta under samma regler för opartiskhet och ansvar som gäller för Sveriges Radio.» När man skall ta till ordentligt har man alltså svårt att komma längre än till en rekommendation av de regler som gäller för det så hårt kritiserade Sveriges Radio. Litet längre fram står följande:

»Detta», d. v. s. det reklamfinansierade företaget, »bör med samma oberoende och självständighet ledas av företagets chef som f. n. är fallet med chefen i Sveriges Radio.» Målet för det reklamfinansierade företaget är alltså att man hoppas kunna efterleva de regler som gäller för Sveriges Radio. Jag tror att radiochefen kommer att le ganska gott när han läser detta.

Med lika liten framgång som vanligt försöker man med argumentet att det skulle bli billigare med flera företag. Den bilden försöker man frammana med fördeladdat tal om att Sveriges Radio utvecklats till ett kostnadskrävande, tungrott och byråkratiskt företag. Men det har under senare år smugit sig in en nyhet som kan vara värd att notera. Det framhålles nämligen, att man aldrig har förordat den amerikanska modellen.

Det förefaller som om det nu närmast gäller att ligga lågt, och glömda är de käcka fanfarer från TV-främjandets dagar. Om det enligt folkpartiet skall bli riktigt bra bör exempelvis press och folkrörelser förvärva huvudmannskapet i det nya reklamföretaget. Men har man frågat några folkrörelser, om de vill vara med? Det verkar som om man i hastigheten glömt bort att folkrörelserna har 60 procent och pressen 20 procent av aktierna i Sveriges Radio. Har inom folkpartiet aldrig den tanken väckts, att man borde gå ut och fråga exempelvis de religiösa samfunden, nykterhetsorganisationerna och varför inte TCO, om de är anhängare av reklam-TV och om de vill vara med i ledningen för ett sådant företag. Jag verkar, kväll efter kväll, på möten och konferenser inom olika folkrörelser men kan inte erinra mig att jag i dessa sammanhang en enda gång mött kravet på reklam-TV i vårt land. Däremot kan jag intyga att en sådan önskan ofta framförts vid kontakter med näringslivets folk. Det händer inte alltid men ofta. Där går skilje-linjen.

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

Ärade kammarledamöter! Jag tror inte det är någon tillfällighet att just socialdemokraterna och centerpartiet, båda partier med stark folkrörelseanknytning, går emot förslaget om ett fristående reklamfinansierat TV-företag. Att de moderata ivrar för reklam-TV är väl på sätt och vis naturligt med tanke på de goda kontakterna med inte minst storföretagsamheten. Som herr Hedlund sade förra året här i andra kammaren skulle de stora företagen komma att dominera, om vi finge en reklamfinansierad TV. Jag anklagar inte företagen för att de intar denna ståndpunkt. Utifrån deras utgångspunkter kan det vara riktigt. Försäljare av stora och välkända märkesvaror kan säkert via reklam-TV få en ökad marknadsandel. Jag klandrar heller inte de moderata för att de vill stödja sådana intressen; jag konstaterar bara vissa fakta. Men ibland har jag förvånats över folkpartiets ställningstagande. Det måste ändå inom det partiet finnas starka grupper som är främmande för reklam-TV. Herr Gustafsons i Göteborg egen fackliga organisation, TCO, är som bekant bestämd motståndare till sådan reklam.

När vi under årens lopp har diskuterat dessa ting här i kammaren har jag många gånger ställt mig frågan, huruvida positionerna verkligen är helt fastlåsta. Men nu undrar jag om ändå inte fronten sviktar en aning. Jag hoppas uppriktigt att folkpartiet så småningom hamnar på samma linje som socialdemokraterna och centerpartisterna i denna fråga.

Radio och TV är vår viktigaste kulturinstitution, och detta gör att etermedia måste användas under stort ansvar. Vi vill inte ta de risker för kommersiella hänsynstaganden som följer med en reklamfinansiering. Reklamens roll i det moderna samhället har aldrig diskuterats så livligt som nu, och det har verkligen hänt en hel del på detta område sedan vi för 13 år sedan första

gången diskuterade denna fråga i riksdagen.

Även om Liberala förbundet är litet, är det ändå av intresse att förbundet i år på sin kongress i Örebro den 15—16 mars för första gången gick emot förslaget om reklam i radio och TV. Förbundets ordförande Magnus Lagerkvist yttrade om denna uppmärksammade helomvändning följande: »Opinionen har gradvis vänt under de tre senaste åren.» Detta bekräftar min egen iakttagelse. Han fortsätter: »Vi anser att det ofrånkomligen skulle bli så att endast de större företagen kunde nyttja mediet och att det med nuvarande (av oss starkt kritiserade) reklametiska normer skulle inverka rent skadligt med reklam i TV.»

Man kan naturligtvis säga att detta inte betyder någonting, men det är ändå ganska starka ord från ungdomar som står folkpartiet rätt nära. Jag vill för min del inte överbetona betydelsen av det anförda, men jag noterar det dock som ett intressant tidens tecken. Det är väl så, att ungdomen stormar fram i alla partier, och det sagda är väl ett uttryck för detta.

Men kanske håller knuten ändå på att lösas upp, och därför ställer jag frågan: När skall folkpartiet i denna viktiga kulturfråga ta ett steg från höger mot mitten, där partiet ju tycks trivas så väl i andra sammanhang? Förslaget om en kommersiell TV bör avvisas på nytt, och det kan vi göra med gott samvete eftersom den s.k. reklamutredningen som bekant skall pröva skälen för och emot reklam i etermedia men ur ett vidare perspektiv.

Som någon talare här anført har vi också — överraskande även enligt vår mening — i år fått en reservation i statsutskottet angående avtalet mellan staten och Sveriges Radio. Vi socialdemokrater har inte imponerats av den motion från moderat håll, där det insinueras att avtalstexten ej framstår klart för radioledningen. Detta ovanligt skar-

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

pa och som vi tycker oriktiga påståenden utmynnar i krav på en tydligare avtalstext eller på en kommentar i anslutning till denna.

Vi har tidigare när sådana krav framförts alltid i statsutskottets fjärde avdelning enligt vad jag förspott hänvisat till gällande avtal, och vi socialdemokrater har i år fullföljt denna linje. Överraskande nog har de borgerliga ledamöterna reserverat sig häremot. De har genom ett tillägg såvitt jag förstår velat markera en särskild mening. Tillägget är emellertid bara en upprepning av vad som tidigare anförts. För att ingen oklarhet skall råda och ingen tvekan skall uppstå om var vi socialdemokrater står vill jag läsa upp kommentaren till den av socialdemokraterna åberopade § 6 i avtalet, som är av följande lydelse:

»Bolaget skall enligt § 6 i avtalet i sin programverksamhet hävda de grundläggande demokratiska värdena. Programverksamheten skall vidare enligt avtalet i sin helhet präglas av skälighetsbalans mellan olika åsikter och intressen. Bolaget skall före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmen. Felaktig sakuppgift skall beriktigas när det är påkallat, och den som har ett befogat anspråk att bemöta ett påstående skall beredas tillfälle till genmäle. Beriktigande och plats för genmäle skall ges utan oskäligt dröjsmål.»

Till detta har vi bara fogat följande kommentar:

»De till § 6 knutna programreglerna, som av styrelsen för Sveriges Radio fastställdes 1948, är enligt vad utskottet inhämtat oförändrade.

Med hänvisning till det anförda finner utskottet några åtgärder i ämnet från riksdagens sida inte påkallade och avstyrker därför motionerna i fråga.»

Ärade kammarledamöter! Bättre än så kan saken knappast uttryckas. Vi har ytterligt svårt att förstå varför de bor-

gerliga ledamöterna denna gång haft behov av ett särskilt yttrande som i sak bara är en upprepning av § 6. Då denna extratur till slut utmynnar i ett yrkande om avslag på motionerna, framstår det nästan som en tom gest och en obegriplig handling.

Min slutsats kan vara felaktig — Expressen tillmätte häromdagen den borgerliga reservationen den allra största betydelse. Reservationen inrymmer, skrev tidningen, stark kritik och är en kraftig erinran om innebörden i avtalet mellan staten och Sveriges Radio. Jag har tidigare haft svårt att tro på denna tolkning, och inte heller herrar Gustafson i Göteborg eller Dahlgren gav uttryck för synpunkter som skulle kunna göra den trolig.

Enligt vad som framgick av herr Carlshamres anförande inlägger dock herr Carlshamre en annan innebörd i yttrandet än vad folkpartiets och centerpartiets representanter gjort. Om den tolkning, som herr Carlshamre utvecklat i sitt anförande och som tidningen Expressen antytt, är den verkliga innebörden i reservationen, tycker jag att man borde ha sagt ut detta i klartext. För mig framstår denna reservation, till dess att jag får en förklaring, som en halvkväden visa.

Herr talman! Jag har haft tillfälle att utveckla utskottsmajoritetens synpunkter på de frågor som behandlas i reservationerna 1, 2 och 3. Reservationen 4 kommer att bli föremål för ett särskilt inlägg av herr Zachrisson, som står efter mig på talarlistan, och han kommer där att utveckla den socialdemokratiska ståndpunkten.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nu har vi fått en intressant förklaring till varför de socialdemokratiska ledamöterna inte ville gå med på det som står i reservationen 2.

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

Herr Lindahl trodde nämligen att det som han läste upp var en kommentar till § 6 i avtalet, men det är det inte. Det som utskottet skrivit och som vi är överens om är en kommentar till avtalet i dess helhet. Men sedan finns det också en kommentar till § 6 — det är den som gäller de grundläggande demokratiska värdena — och där uttalar majoriteten följande: »De till § 6 knutna programreglerna, som av styrelsen för Sveriges Radio fastställdes 1948, är enligt vad utskottet inhämtat oförändrade.»

Skillnaden oss emellan är att majoriteten inte vill tala om vad dessa programregler innebär. Men vi tycker att när en motionär begärt att få en kommentar och vi kan peka på att en sådan finns är det rimligt att vi, då motionen avstyrks, inte håller hemligt vad dessa regler innehåller. Det är precis vad som står i reservationen, och det är förbluffande att man bara nöjer sig med att säga att reglerna är oförändrade. Jag skulle kunna läsa upp dem — de är litet mer utförliga än vad som framgår att vårt referat. Det står bl. a.: »Opinionsriktningar, vilkas verksamhet riktar sig mot demokratin, sådan denna uppfattas inom västerländsk kultur, får icke ensidigt komma till tals och får icke lämnas oemotsagda.» Det är alltså dessa regler som man nu säger är oförändrade. Vi tyckte att det var rimligt att lämna en upplysning om vad programreglerna innehåller — ingenting annat.

I själva huvudfrågan förvånar sig herr Lindahl mycket över att vi på liberalt håll är motståndare till ett radio- och TV-monopol. Jag tycker inte att han behöver vara så förvånad över det. Det väsentliga är att få till stånd en konkurrens mellan fristående företag i etern under former som garanterar opartisk programverksamhet. I England har det ju visat sig att konkurrensen mellan de två företagen BBC och ITV verksamt bidragit till att höja

kvaliteten på båda programmen. Det är ett sådant system vi vill ha.

Herr Lindahl förklarar att det är en nyhet att vi inte vill ha det amerikanska systemet. Men vi har ju från början sagt ifrån, att vi inte vill ha en reklamfinansierad TV efter amerikanskt mönster, där annonsörerna själva bestämmer vilka program som skall sändas och ofta själva producerar programmen. Nej, vi vill ha en reklamfinansierad TV där annonsörerna inte har något inflytande på programmets utformning, och vi tror att ett genomförande av det förslag vi framlagt verkligen skulle stimulera den kulturella verksamheten.

Herr CARLSHAMRE (m) kort gemmäle:

Herr talman! Herr Lindahl har fått för sig att, som han sade, de moderata ivrar för reklam-TV. Det är fullständigt fel, herr Lindahl. Vi ivrar för vidgad yttrandefrihet, för bättre och mångsidigare information, för friare och friskare opinionsbildning. Vi ivrar för en större frihet i etern, som åtminstone kunde närma sig den frihet vi har för pressen. Det är detta iver gällar, ingalunda reklamen i TV. Reklam i TV är ett medel att finansiera den reform som vi vill ha till stånd. Märkvärdigare än så är det inte.

Det är riktigt som herr Lindahl säger att så värst mycket nytt har det inte funnits att vare sig skriva eller säga i denna fråga som vi haft uppe till debatt varje år, någon gång t. o. m. två gånger om året under den senaste tiden. Det känns litet besvärande att det skall vara så svårt att hitta nya infallsvinklar på det här problemet. Det är bara så, att nästan allting är sagt, men annars skulle det vara skönt om man kunde hitta några nya infallsvinklar.

Som det nu är känns det som om man talade mot en våt filt då man talar med herr Lindahl. Ingenting tycks gå in. Här läser herr Lindahl upp några

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

rader ur reservationen 1: »TV 2-företaget skall arbeta under samma regler för opartiskhet och ansvar som gäller för Sveriges Radio.» Detta kallar herr Lindahl för en festlig formulering. Har herr Lindahl verkligen trott att vi vill ha någon sorts sämre radio, sämre television, mindre opartisk eller någonting annat nedsättande? Det är bara så att det finns bra regler rörande opartiskhet och ansvar för Sveriges Radio. De är förträffliga. Att sedan några reserveranter har funnit det nödvändigt att erinra om innebörden av dessa regler är en annan sak. Men reglerna är bra. Följaktligen skall ett tillkommande företag naturligtvis arbeta under samma krav på ansvar och opartiskhet. Det är inte festligt, herr Lindahl, det är fullständigt självklart. Jag trodde verkligen att detta hade gått fram under de senaste årens diskussioner i ärendet här i kammaren men det har det uppenbarligen inte gjort.

Jag lovar herr Lindahl att vi till nästa år skall försöka att hitta några nya festliga formuleringar, som möjligen kan hjälpa honom att komma loss ur den förstelnade monopolism som är den enda förklaringen till hans sätt att se på denna fråga.

Herr DAHLGREN (cp) kort genmäle:

Herr talman! För att inga missförstånd skall uppstå vill jag säga att jag inte delar herr Carlshamres uppfattning om innebörden av reservationen 2. För mig och mina partikamrater är innebörden en ytterligare information och ett understrykande av hur radioledningen har uppfattat avtalet. Sedan ålägger det radioledningen att följa detta avtal, och i den delen tror vi på att den goda viljan finns.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Här har omedelbart bekräftats vår misstanke om att reservationen skulle tolkas olika, och det var verkligen utmärkt att herr Dahlgren

fick ordet innan jag kom upp i min replik. Herr Dahlgrens uttalande bekräftar vad vi socialdemokrater sagt, nämligen att man inte vet hur den reservation skall tolkas som de borgerliga enat sig om. Den tycks betyda två olika saker, en i moderat tappning och en i centerpartiversionen. Då återstår bara frågan, huruvida folkpartiet kanske står på en tredje linje. Herr Gustafson i Göteborg kan ju utveckla folkpartiets synpunkter så vi får veta.

Herr Carlshamre vill inte ha en sämre TV. Nej, det är klart. Målsättningen har blivit blygsammare för reklamintressenterna under de senaste åren. Det är inte så många år sedan vi fick färgglada broschyurer i denna kammare, i vilka TV-främjandet talade om vilka urusla program Sveriges Radio förser oss med och vilka utmärkta program vi skulle få bara vi fick ett särskilt reklamföretag. På senaste tiden har det inte hörts mycket av dessa tongångar.

Beträffande avtalet kan sägas att vi socialdemokrater tycker att det var onödigt att komma med reservationen, eftersom utskottsmajoriteten så klart och tydligt uttalat sig. Det av radiochefen sagda föranleder ingen erinran från min sida, men vi är rädda för att börja citera olika avsnitt i de tal som radiochefen kan hålla i skilda sammanhang. Vi har fruktat att detta skulle betraktas som en pekpinne mot Sveriges Radio, och herr Carlshamre har bekräftat att våra farhågor på den punkten verkligen var berättigade.

Vi tycker också att det är litet märkligt att riksdagens statsutskott skall åberopa en bilaga till ett styrelseprotokoll. Radiochefen uttrycker med flera ord samma sak som jag tidigare har återgivit och som utskottsmajoriteten står bakom.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror fortfarande, herr Lindahl, att det är en skillnad

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

mellan att hänvisa till existensen av en regel och att erinra om innebörden av regeln. Jag skall emellertid till undvikande av missförstånd påpeka att jag inte är med bland reservanterna. Jag är kanske helt vilseförd; jag talar inte å någon annans vägnar än mina egna, och jag har föredragit att lägga in denna innebörd i reservationen. Har den inte denna innebörd, herr talman, då har den ingen innebörd alls, och i så fall delar jag herr Lindahls uppfattning att den var ganska meningslös att sätta dit. Jag tror inte att reservanterna har varit så utan mening med sitt handlande.

Det kan hända att ambitionerna kan ha minskat, det vet jag inte. Det är herr Lindahl som för upp frågan om programkvaliteten i radio och TV. Den intresserar mig dock ganska litet. Vad vi här diskuterar är principerna för yttrandefrihet och åsiktsbildning och de regler som måste gälla för radio- och TV-verksamhet i ett demokratiskt land som vårt. Om sedan det ena eller det andra programmet är roligare eller tråkigare, färggladare eller dystrare, tycker jag är en andrahandsfråga — men vi kan gärna diskutera den vid något tillfälle.

För att inte undanhålla herr Lindahl någon sanning skall jag meddela, att min privata uppfattning är den, att ett dåligt program i radio är ungefär lika sällsynt som ett bra program i TV, men det är liksom inte på den bogen vi har att diskutera denna fråga. Det är väl principerna som det hela tiden måste gälla.

Då blir det hela ungefär så som vi har lagt upp det hittills. Det viktiga för oss, som ivrar för ökad frihet i etern, är alltså inte att några företag får tillfälle att göra reklam för sig. Det kan vara viktigt nog, men det som har varit väsentligt när motioner och reservationer har utformats är att reklamen i TV är ett medel att finansiera en reform, som vi av helt andra skäl anser alldeles nödvändig.

Fronten börjar luckras upp, tror herr Lindahl. Det är möjligt, men den front där herr Lindahl försvarar ett avsnitt kommer inte att luckras upp, det är jag helt övertygad om, ty någonting så uråldrigt förstelnat är det mycket sällan man hör.

Något tidigare år har jag i denna kammare erinrat om att det tog 100 år att få någonting som liknade pressfrihet här i landet. Från mitten av 1600-talet till 1766 fanns det monopol. Det som i dag heter Post- och Inrikes Tidningar — Ordinari Post Tjendender hette det på den tiden — förblev i 100 år efter sin tillkomst ensamt den svenska pressen. Sedan fick vi tryckfrihet. Det tog alltså 100 år. Det har inte gått mer än ungefär 40 år sedan Sveriges Radio kom till. Vi har 60 år på oss, herr Lindahl, innan vi har slagit pressens rekord i dess kamp för frihet. Men jag är övertygad om att inte ens under dessa 60 år kommer herr Lindahl att ge med sig.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nu börjar man förstå varför socialdemokraterna inte gick med på reservationen: de har blivit ut-satta inte för *ett* utan för *två* missförstånd. I sitt första anförande trodde herr Lindahl att det som stod återgivet i majoritetsyttrandet var en kommentar till § 6 i avtalet, vilket det inte var. Det var en kommentar till avtalet i dess helhet. I sitt andra anförande trodde han att det som står i reservationen bara är ett uttalande från radiochefen och menade att man inte i reservationer bör ta upp yttranden av radiochefen.

Sanningen är den — det ser herr Lindahl, om han slår upp s. 14 i reglerna för programverksamheten inom Sveriges Radio — att det är fråga om ett uttalande år 1948 av styrelsen för dåvarande Radiotjänst, som på nytt bekräftades vid det styrelsesammanträde som vi talade om.

Nu säger herr Lindahl att han ingen-

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

ting har att invända mot vad som står där. Det är utmärkt. Vad vi velat åstadkomma är att de programregler, som gäller beträffande hävdandet av de demokratiska värdena, blir kända för ledamöterna i riksdagen och för allmänheten. Detta hade man på socialdemokratiskt håll inte något intresse av.

Herr LINDAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är skyldig herr Carlshamre en ursäkt. Jag har hela tiden trott att han talade för moderata samlingspartiet; nu hör jag att han har utvecklat en privat företagsamhet på detta område och talat för sig själv. Jag noterar det med ett visst intresse.

I mitt första inlägg sade jag att reservationen beträffande avtalet mellan staten och Sveriges Radio är något av en halvkväden visa. Anser reservanterna att Sveriges Radio inte uppfyllt avtalet med staten, tycker jag att det hade varit hederligt om de hade sagt detta. Vi har haft misstanken, som bekräftats efter ett enda socialdemokratiskt inlägg i kammaren, att de borgerliga reservanterna inte var överens om innebörden. Vi har hela tiden sagt att detta var en onödig reservation av de borgerliga; de borde i år liksom tidigare ha nöjt sig med en hänvisning till gällande avtal. Det kan då vara olika avsikter som ligger bakom reservationen, och vi har frågat oss om denna kommit till som en följd av den förtroendekris som det så ofta talas om på borgerligt håll. Nu har vi fått bekräftat, och jag är tacksam för det, att man lägger in olika innebörd i den borgerliga reservationen. Hade man velat kritisera Sveriges Radio för att inte ha uppfyllt avtalet hade det som sagt varit hederligare, om detta skrivits på ett sätt som inte kunnat missförstås.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Radio- och TV-verksamhetens organisation har nu diskuterats åtskilliga år här i riksdagen, och argumenten är vid detta laget ganska väl

kända. Opinionen är ganska entydig: det finns en betydande majoritet för att man avvisar kravet på ett privatägt reklamfinansierat radio- och TV-bolag vid sidan av Sveriges Radio. Någon förändring av dessa principer är alltså inte aktuell. Med tanke på de viktiga principiella frågor som detta problem inrymmer måste det naturligtvis även från centerpartiets sida än en gång deklaras hur vi ser på denna fråga.

Under senare år har man fått det intrycket att motionärer och reservanter från folkpartiet och moderata samlingspartiet något har flyttat sina positioner. Tidigare har de starkast betonat kravet på etableringsfrihet och frihet att göra reklam; på senare tid har de skjutit själva konkurrensaspekten mer i förgrunden. I varje fall har man tidvis kunnat få detta intryck; jag är inte säker på att dagens debatt ger anledning att fälla liknande omdöme.

Det förefaller också som om de numera i någon mån vill hålla frågan öppen om vem som skall vara ägare till det andra radio- och TV-företaget. På ett tidigare stadium fick man ett intryck av att det var de starka kapitalintressena som gärna ville komma fram. Men alltjämt håller man fast vid att detta skall finansieras med reklammedel och att det statliga bolaget skall finansieras med licensmedel. Ingen förnekar väl att det kan finnas behov av ett inslag av konkurrens och tävlan i radio- och TV-verksamheten i syfte att förbättra programmen och ge dem högsta kvalitet. I den nya organisationen som nu håller på att byggas upp inför starten av det andra TV-programmet har man försökt tillgodose denna synpunkt så till vida att de båda kanalerna i stor utsträckning kommer att arbeta i tävlan med varandra. Samtidigt har de som intar reservanternas ståndpunkt tvingats medge att det tidigare talet om eterns frihet inte varit alldeles adekvat. Tyvärr måste jag konstatera att dagens debatt har inslag på den punkten som

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

förefaller vara ett återfall i tidigare argumentation. I en språkgrupp på ungefär 8 miljoner människor och med de tekniska begränsningar som gäller kan det inte bli någon verklig etableringsfrihet när det gäller radio- och TV-verksamheten för mer än någon enstaka kapitalstark grupp.

Jag är ytterligt förvånad över att de som talar om behovet av konkurrens och återoppar valfrihet, mångsidighet och opartiskhet som motiv härför, inte för fram tanken på två från varandra fristående företag som vart och ett finansieras på samma sätt. Vad är det som säger att reklaminkomsterna — om man nu vill ha reklam i TV — skall tillföras endast ett av företagen och att detta företag skall vara helt beroende av annonsinkomsterna, något som knappast kan vara önskvärt om man vill ha konkurrens på lika villkor. Varför är det inte intressant? Vad är det man vill? Vill man inte att folkrörelserna, om vi skall ha två fristående företag, skall ha det dominerande inflytandet? All right, vill man ha det så blir nästa fråga: Varför vill man inte ge de två från varandra fristående företagen *samma* finansieringsmöjligheter? Då skulle ju kravet på att dessa företag skall vara helt fristående från varandra uppfyllas, det skulle bli konkurrens på lika villkor, o. s. v. Är det någonting annat man eftersträvar bör det sägas ut nu, så att vi efter alla dessa år med debatter om dessa problem verkligen får klarhet om vad saken gäller.

Accepterar man de synpunkter jag här fört fram kvarstår endast lämplighetsfrågan, huruvida vi skall gå ifrån det system vi nu har med två från varandra fristående TV-kanaler — för att nu hålla mig till det området — och ta konsekvenserna av vad det innebär i fråga om kostnader och annat, eller huruvida man skall bibehålla och kanske öka momentet av tävlan mellan de två kanalerna i det företag vi nu har.

Det måste väl under alla förhållanden

bli fråga om en konkurrens på lika villkor, vare sig man har två kanaler i ett företag eller två från varandra fristående företag med var sin kanal. Följer vi reservanternas förslag innebär det att vi inte får konkurrens på lika villkor, det ena företaget skall finansieras med licensmedel, medan det andra skall finansieras med reklammedel. Reservanterna kan aldrig komma ifrån att detta betyder att det andra företagets programverksamhet och möjligheter att sända goda program under ett visst antal timmar helt och håller hänger ihop med vilka annonsinkomster man får. Företaget blir beroende av sina annonsörer, i varje fall av de stora annonsörerna. Ja, säger man, vem vill påstå att Dagens Nyheter är beroende av de stora annonsörerna? Nej, men i TV skulle det finnas en enda kanal där man kan sälja och köpa reklam. Om de stora annonsörerna skulle besluta sig för att så att säga hålla TV-annonseringen på sparlåga några månader, medan man framför synpunkter på bolagets sändningsverksamhet, så frågar jag om det verkligen är möjligt att få likvärdiga förutsättningar för dessa företag.

När man inte kan bygga upp mer än högst två TV-företag borde detta klargöras i debatten. Det är på tiden att man ger allmänheten en mer objektiv skildring av det verkliga förhållandet än vad som sker i debatten på sina håll än i dag när det gäller möjligheterna att skapa vad man kallar eternas frihet, valfrihet och likvärdiga konkurrensförhållanden.

Jag vill än en gång understryka att vare sig man skulle välja den ena eller andra lösningen kan det inte vara rimligt att i ett land där vi kommer att ha två eller högst tre TV-kanaler — det lär inte bli mera under överskådlig tid, vi har problem redan med att bygga upp den andra kanalen — det dominerande inflytandet i något av dessa företag eller på någon av dessa kanaler skall överlåtas åt en politisk gruppering eller åt någon grupp med kapital i bakgrunden.

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

Det måste ändå vara fråga om att ge de olika folkrörelserna inflytande och en dominerande ställning.

Jag måste bekänna att jag blev något besviken när jag hörde min vän herr Gustafsons i Göteborg anförande där han talade om att nu gällde det att bryta radio- och TV-monopolet. Jag hade uppriktigt sagt inte väntat mig den argumentationen anno 1969. Skulle vi inte kunna hjälpas åt att något tona ned debattläget och i stället försöka klargöra vad problemen verkligen innebär?

Herr Gustafson gjorde — som många gånger tidigare gjorts — en jämförelse med dagspressen. Vi håller på att få en situation i pressen där ett fåtal röster kan göra sig gällande, vilket är djupt oroande. Men av detta kan man inte dra parallellen mellan den möjlighet man har tekniskt att trycka tidningar och möjligheten att sända radio och TV. Det finns inga som helst tekniska hinder att trycka praktiskt taget hur många tidningar som helst här i landet. Det är inga tekniska hinder att skaffa tryckpressar, sätterianordningar o. s. v. för att ge ut tidningar. Men vi har inte — även enligt internationella avtal — tekniska förutsättningar att ha hur många radio- och TV-kanaler som helst. Inte heller finns det ekonomiska möjligheter att i detta land med 8 miljoner invånare bygga ut många kanaler. Det problemet kommer man inte ifrån, och därför är jämförelsen med dagspressen inte realistisk.

Säger man då att de två kanalerna ändå inte bör drivas i Sveriges Radios regi utan bör bli fristående, återupprepar jag mitt argument: Varför föreslår man då inte att de två företagen skall ha samma finansieringsmöjligheter, samma ägarintressen o. s. v. ? Talet om eterens frihet borde enligt min mening kunna avskrivras vid det här laget.

För övrigt måste jag göra den reflexionen, herr talman, att talet om att bryta monopol ter sig ganska märkligt ur ideologisk synpunkt. Anser man att

man här har ett monopol som bör brytas, förefaller det i varje fall mig föga konsekvent att föreslå att *ett privatägt radio- och TV-företag skall ges monopol på reklamsändningar och reklaminkomster.*

Vill man ha — jag understryker det ännu en gång — två från varandra helt fristående företag för att försäkra sig om att det verkligen blir konkurrens, då bör det vara företag där folkrörelsetresset dominerar och där finansieringsmöjligheterna är desamma. Om det sedan är bättre än det system vi nu har är en fråga som kan diskuteras, även om den för dagen inte förefaller mig aktuell. Det går lika bra att finansiera ett statligt TV-bolag som ett privat med reklaminkomster. Alla finansieringssystem har ju sina för- och nackdelar. Skall verksamheten finansieras med licenser, kan licensavgifterna komma att te sig höga om några år. Det problemet bör vi inte blunda för.

Jag betraktar i och för sig inte reklam i TV som någonting önskvärt — snarare tvärtom. Vi har nog av reklam i andra former för vissa varor, som har en tendens — i varje fall att döma av erfarenheterna från utlandet — att dominera annonserna: sprit, cigaretter och skönhetsmedel o. d. Jag tror inte man kan påstå att den reklamen är särskilt konsumentupplysande, och det blir kanske likadant här. Dessutom begränsar reklamen utrymmet för andra program.

Om vi skall ha reklam i radio och TV eller inte är en fråga som för närvarande håller på att utredas. Vi kommer så småningom att få ta ställning till om vi skall tillåta reklam för att minska behovet av att öka licensavgifterna i framtiden. Jag vill bara säga att om vi skall ha reklam i TV, skall det vara reklam som iakttar begränsade och bestämda regler, det skall vara en reklam på bestämda tider och inte på bästa programtid, och den får inte förekomma som inslag i andra program.

Herr talman! Jag har inte särskilt ofta

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

deltagit i debatten i riksdagen om dessa problem — om jag inte missminner mig har jag bara gjort det en gång tidigare — men låt mig till sist säga att det har förvånat mig många gånger att positionerna är så starkt fixerade i denna debatt. Man diskuterar t. ex., om verksamheten skall finansieras med licensmedel eller med reklam eller båda delarna och i vilket företag verksamheten skall bedrivas.

Jag undrar, herr talman, om det inte i den politiska debatten borde kunna finnas även andra aspekter på detta. Det har väl kommit fram ibland, men enligt min mening ganska sällan. Låt mig ta ett exempel och låt mig för att inte bli missförstådd från början få säga att jag tycker att samhället skall ge Operan och Dramaten ett generöst stöd. När detta utlåtande från statsutskottet är färdigbehandlat kommer vi till ett annat utlåtande där statsutskottet bl. a. tillstyrker att vi ger 38 miljoner kronor i anslag till Operan och Dramaten. Riksdagen brukar utan någon debatt anslå tiotals miljoner kronor till de kungliga teaterns här i Stockholm. Och vi gör det även om vi är medvetna om att det av flera skäl är och kommer att bli på det sättet att det ändå är en begränsad del av svenska folket som går dit och har tillfälle att gå dit.

Vad är det då som säger att inte samhället också över budgeten skall kunna ge ett tillskott till den omfattande musik- och teaterverksamhet som vi har i radio och TV och som har skapat de tekniska förutsättningarna för oss att ge möjlighet att få ta del av de kulturella aktiviteterna även åt människor vilka annars aldrig skulle haft sådan möjlighet?

Vi talar om och det finns kanske någon här i kammaren som först har präglat uttrycket »demokratins radio». Hur är det då med detta? Hur ser vår progressiva kulturpolitik ut? Om det är självklart att vi över budgeten skall ge Operan, Dramaten, stadsteatern o. s. v.

ganska betydande anslag för att hålla vårt kulturliv på en hög nivå, vad är det då som säger att vi inte skall kunna ge ett mångdubbelt större tillskott för att finansiera den verksamhet vilken ger möjligheter som aldrig tidigare för många människor att få del av de kulturella aktiviteterna via radio och TV?

Herr talman! Jag har en känsla av att i en tid då jämlikhetsfrågorna debatteras så mycket borde det vara naturligt att betrakta detta som ett viktigare både praktiskt och principiellt problem än om man skall ha kvar första klass på tågen eller inte. Varför inte samtidigt avskaffa första klass på flyget? Detta är en praktisk och stor principiell jämlikhetsfråga, men den finns fortfarande i skymundan när vi diskuterar om valfrihet och när vi diskuterar om jämlikhet.

Jag ber, herr talman, att i fråga om utredningen få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte med den tid som står till förfogande för en replik försöka gå in på herr Eliassons uppslag om en skattefinansierad statlig monopol-TV. Det får vi kanske ta litet senare, men däremot vill jag beröra ett par av de frågor han aktualiserade tidigare i sitt anförande. Han säger själv att han inte ofta har deltagit i denna debatt. Han har uppenbarligen inte heller ofta hört på den. Just de frågor, där han här efterlyste ett klarläggande, har i mycket stor utsträckning diskuterats tidigare år, t. ex. frågan: Varför vill man inte ge de två tänkta TV-företagen samma finansieringsmöjligheter, och varför skall ett vara licensfinansierat och ett reklamfinansierat? Varför kan de inte få dela lika? Det finns flera sätt att se på det, och ingen har väl ännu presenterat något helt färdigt system. Det får bli en utredningsfråga. Men så mycket kan

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

man säga, herr Eliasson, att man kan vara ytterligt tveksam om att införa ett inslag av reklamfinansiering i ett företag som i huvudsak är licensfinansierat. Det finns flera konkurrenter i bilden att ta hänsyn till, i första hand pressen och för övrigt alla reklammedia. Ett företag som kan gå ut på annonsmarknaden och sälja annonsstid, annonsplats, och göra det till ett pris som det kan sätta uteslutande av konkurrenshänsyn utan att behöva ta hänsyn till lönsamheten, därför att det får täcka förlusterna genom att rekvirera mera licensmedel, är verkligen en konkurrent till övriga annonsmedia och skulle inta en mycket favoriserad ställning. Skall ett TV-företag leva på annonser är jag för min del övertygad om att det bör leva helt på annonser och inte ha möjlighet att täcka sitt underskott med andra pengar, ty annars blir konkurrensen snedvriden.

Vad beträffar frågan om beroendet vill herr Eliasson i Sundborn inte säga, att de stora tidningarna är beroende av sina annonsörer, men han har fått för sig, att om det bara finns ett annonsmedium kan det komma i ett sådant beroende. Men det måste väl i all rimlighets namn, herr Eliasson, vara tvärtom. Om det bara funnes en annonsör, skulle verkligen denne kunna utöva ett inflytande över både tidningar och radio. Men om det finns ett enda medium på TV-området som står till förfogande, ger det verkligen inte annonsörer något inflytande över detta medium, utan motsatsen är fallet.

Det finns många olägenheter med tidsningsmonopol, även om de är lokala, men om de kan anses ha någon fördel, är det bl. a., att den tidning som har blivit ensam på den lokala annonsmarknaden verkligen inte behöver ta vare sig råd eller order av sina annonsörer. Då är det tvärtom tidningen som har makten. Så blir det också med ett reklamfinansierat TV-företag, så länge det bara finns ett. Det skulle det säkert också bli,

om det fanns några fler, men det är i varje fall inte annonsörerna som kan ta makten därför att det är ett enhetligt företag.

Vidare frågar herr Eliasson: Varför talar man så mycket om frihet i etern, kunde inte det talet snart tystna? Nej, herr Eliasson, talet om frihet kan icke tystna, förrän friheten är vunnen. Dessutom tror herr Eliasson uppenbarligen, att endast några penningstarka grupper skulle kunna göra sig gällande, om vi hade en fri etableringsrätt för radio och TV. Låt oss inte stirra oss blinda bara på TV. Det finns också ljudradio. Ingen skulle i dag våga sig på försöket att starta en stor tidning utan att disponera många tiotals miljoner kronor; för att sätta upp en lokal radiosändare behöver man några få tusen kronor.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn säger att man inte kan ha fri etableringsrätt i fråga om TV, och det tror jag vi är överens om. Jag har understrukt det i mitt första anförande. Men redan två självständiga TV-företag skulle innebära en klar förbättring. Det har man kunnat konstatera i Storbritannien.

Med anledning av att herr Eliasson säger att vi här är fastlåsta i positioner vill jag säga att det är en sak som man måste beklaga. Jag sade i mitt första anförande, att det verkar när man hör vissa diskussionsinlägg som om det vore någon socialistisk dogm, att man inte får ha en reklamfinansierad TV. Får jag hänvisa till förhållandena i Storbritannien, där man från labour inte gillade den reklamfinansierade televisionen, när den genomfördes? Men när den nu väl finns där, har premiärminister Harold Wilson vid flera tillfällen demonstrativt visat, att han tycker att det reklamfinansierade TV-bolaget sköter sig bättre än det andra bolaget.

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

Nog borde vi här kunna föra en diskussion. Det väsentliga ur mina synpunkter är att vi får två — mer kan jag inte tänka mig för närvarande — självständiga, av varandra oberoende TV-företag. Sedan kan vi gärna för mig diskutera — herr Eliasson utesluter inte reklam i TV — men det skall vara under vissa bestämda förutsättningar, förutsättningar som mycket väl sammanfaller med de synpunkter jag framförde i mitt första anförande.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna säga till herr Carlshamre, att argumentet att jag inte har följt debatten inte är riktigt. Tyvärr har jag nödgats följa debatterna nästan till leda. Man har väl inte kunnat undgå det efter alla års tal här om eterns frihet.

Men jag vill fråga herr Carlshamre: Var finns i reservationen ens en antydning om att det väsentliga är att man får denna fria konkurrens och att man mycket väl kan tänka sig, att folkrörelserna skall dominera inflytandet? Säg det då klart ut och att finansieringssystemet skall vara detsamma. Om jag nu håller mig till finansieringsfrågan finns det en uppenbar risk, att det blir ett klart missgynnande av pressen. Det kan jag hålla med herr Carlshamre om. Men det finns en lika stor risk att pressen kommer att dominera ägarintresset, och herr Carlshamre vill väl ändå inte att pressen skall ha en dominerande ställning i det reklamfinansierade företaget? I så fall bör herr Carlshamre säga klart ifrån. Är det meningen att pressen skall bestämma om vi skall ha en andra kanal och vilka resurser den i så fall skall ha? Det finns därtill en risk för att kanalen kan ha en alltför låg prissättning, så att tidningarna får en alltför besvärande konkurrens. Detta är väl ändå uppenbart.

Jag vill bara understryka att vi bör undvika att införa reklam i TV. Det

är den slutsats jag för min del dragit. Det vore ganska välgörande om man efter denna debatt kunde få en hyfsning av ekvationen och om allmänheten finge klarare besked om vad problemställningarna egentligen innebär, i stället för att höra slagordsmässigt tal om fri konkurrens, brytande av monopol, frihet i etern o. s. v.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! I den partimotion från moderata samlingspartiet som reservationerna bygger på står det uttryckligen, herr Eliasson i Sundborn, att reklamfinansiering bara är en av flera tänkbara möjligheter till finansiering av ett fristående TV-företag. Jag måste ännu en gång understryka att debatten i första hand inte gäller om vi skall ha reklam-TV eller inte, utan frågan är om vi skall bryta monopolet, om vi skall skapa frihet och rättighet att etablera flera företag. Som så ofta är fallet innehåller reservationen ett utredningskrav. Utredningen skulle självklart få ta ställning till vilken finansieringsform som är bäst. På denna punkt har jag uttalat en viss oro. Dubbelfinansiering genom annonser och licenser då det gäller ett, två eller flera TV-företag är någonting ytterst tvivelaktigt med hänsyn till konkurrensen med övriga reklammedia.

För att herr Eliasson skall få klart för sig vad jag menar upprepar jag, att situationen inte får bli den, att ett stort och mäktigt reklamsäljande företag skall kunna sätta sina priser utan hänsyn till sina kostnader, bara med hänsyn till konkurrenternas. Om företaget får för sig att det vill slå ut en eller flera konkurrenter, får det inte sätta priserna godtyckligt för att sedan rekvirera licensmedel för att täcka underskottet. Därför är jag mycket tveksam mot tanken att låta två eventuella TV-företag dela på såväl licensinkomster som reklaminkomster. Enligt min mening är det bättre att hålla isär detta. Men än

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

en gång vill jag framhålla att spörsmålet om reklam i TV är en andrahandsfråga. Det viktiga, principen, gäller om vi skall ha rättighet och möjlighet att etablera flera företag och jag upprepar, herr Eliasson, att det inte endast är fråga om TV. De här debatterna har också alltid gällt ljudradion, och jag tycker att det på många sätt är mer stimulerande och kanske mer givande att till en början diskutera den sidan av saken, ty där finns de verkligt stora möjligheterna. Här föreligger inte hinder av ekonomiska, tekniska och andra slag som kan anföras då det gäller TV. Det finns praktiskt taget oändliga möjligheter att få plats med radiosändare i etern och det är mycket billigt att etablera sådana. Det är, herr Eliasson, inte mycket märkvärdigare än vad många intresserade amatörer kostar på sig. En FM-sändare med lokal räckvidd över en stad kostar några tusen kronor. Det kan jämföras med de tiotals miljoner kronor som det kostar att etablera en tidning på samma ställe.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Denna debatt fyller nog ändå en viss uppgift. Herr Carlshamre har här utan tvivel givit uttryck åt tankegångar som man får spana förgäves efter i reservationen 1, där argumentationen inte ligger på samma plan. Det har inte heller debatten i övrigt gjorts. Jag förstår att herr Carlshamres replikrätt nu är utnyttjad, men jag skall ändå ställa en fråga till honom, som han ju kan besvara vid något annat tillfälle.

Finansieringen är en fråga som vi ju har olika uppfattningar om. För att omöjliggöra beroende av annonsörintressena föredrar jag att man delar på inkomsterna i två fristående bolag. Men, herr Carlshamre, där finns en principiell fråga, nämligen vilka ägarintressen som skall dominera. Skall de stora folkrörelserna ha det dominerande in-

flytandet eller inte? Ni har aldrig skapat någon klarhet i den frågan, och så länge den oklarheten består får ni också förstå att det är ett starkt skäl för oss att vidhålla vår ståndpunkt att vi skall ha ett statsägt bolag, men att folkrörelserna skall ha ett dominerande inflytande där. Det är klart att det bolaget inte går fritt från kritik i skilda hänseenden, men det är något som gäller alldeles oavsett hur vi ordnar denna verksamhet.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Tillsammans med min partikamrat Anders Björck har jag i år väckt motionen II:137, i vilken vi hemställt att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att Kungl. Maj:t upptar förhandlingar med Sveriges Radio inom ramen för gällande avtal, syftande till att programverksamheten i radio och TV blir föremål för en fortlöpande översyn som främjar god programkvalitet, objektiv information och respekt för gällande lagar.

Att spränga reservationsvallen i det mäktiga statsutskottet hör förvisso inte till det enklaste här i riksdagen, men reservationen 2 vid utskottets utlåtande innebär ändå i stort sett ett bifall till vår motion, och jag är som motionär givetvis mycket tillfredsställd med de borgerliga utskottsledamöternas ställningstagande till motionen. Det är inte tu tal om att det sänds många utmärkta program i TV vad gäller både reportage och underhållning. Man kan sitta bänkad framför TV så att man glömmer både tid och rum. Men även om det görs många goda TV-program, inte minst av underhållningskaraktär, kan berättigad kritik ändå riktas mot vissa program. Bakgrunden till de anmärkningarna är i så fall allmänhetens intresse av kultiverad och engagerande underhållning. Exempelvis en lördagskväll sitter praktiskt taget hela svenska folket framför sina TV-apparater. Detta

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

gäller hela familjen, från de äldsta till de yngsta. Den saken vet man naturligtvis mycket väl om uppe på TV:s underhållningssektion. Därför är det enligt mitt förmenande naturligt att programmen för TV-tittarnas stora kväll komponeras på sådant sätt att det inte — i varje fall inte så länge de yngre familjemedlemmarna ser på TV — förekommer olämpliga programinslag.

Även om anspråken på underhållning varierar anser jag att det inte borde vara omöjligt att uppställa allmänt godtagbara regler för vad som lämpar sig och inte lämpar sig att visa i TV för den stora allmänheten. Det har några gånger förekommit att innan TV sändt ett avancerat program, t. ex. ett teaterstycke eller liknande, har svenska folket i pressen och på tidningarnas löpsedlar förvarnats. Man har meddelat att programmet hade ett sådant innehåll att det kunde komma att föranleda en folkstorm. Jag antar att man menat att tittarna sedan får skylla sig själva om de slår på sina apparater och ser programmet.

Eftersom televisionen har en fantastisk genomslagskraft — det finns ju mottagare i praktiskt taget alla svenska hem — är det naturligtvis viktigt att så många program som möjligt kan hänföra till kategorin »lämpliga program.»

Herr talman! Jag är som sagt nöjd med den behandling vår motion fått i reservationen 2 och ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr ZACHRISSON (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt gå in på frågan om radioavtalet men kan ändå inte avhålla mig härifrån. Den demonstration av oenighet inför den kostliga reservationen 2, som vi fått uppleva, är alltför märklig för att jag skall kunna avstå att beröra den. Herr Carlshamre har klart och rejält sagt ifrån att han anser att denna reservation skall betraktas som en erinran. Vis-

serligen är han ibland ödmjuk och säger att han bara talar för sig själv, men stundtals menar han att han har halva svenska folket med sig.

Herr Dahlgren vill inte att reservationen skall betraktas som en erinran men han har ändå skrivit under reservationen, och jag antar att han gjort det i god tro. Herr Gustafson i Göteborg ägnar sig däremot åt semantiska problem, men han vill inte komma ut med språket. Herr Fridolfsson i Stockholm, en av motionärerna, har nu deklarerat att han är mycket nöjd med reservationen 2. Den ger honom vad han tänkt sig att han skulle få ut av sin motion. Herr Lindahl har redan påpekat att det var precis detta som vi miss-tänkte. Herr Gustafson i Göteborg har onekligen i detta sammanhang hamnat i ett mycket underligt sällskap. Han har dessutom sällskap med den ledamot i riksdagen som står bakom den kanske mest markerade av de motioner som tar upp avtalet med Sveriges Radio. Vederbörande motionär sitter nämligen också i utskottet och han har lagt sig på reservationens skrivning.

Nej, det är säkrast och rejälast att hålla sig till avtalstexten, såvida man inte som herr Carlshamre vill göra en erinran. Denna erinran har herr Carlshamre framfört mycket schvungfullt från denna talarstol men egentligen helt utan konkret bakgrund. Jag antar att han inte har mycket mera material bakom sig än motionären, som i sin motion hänvisar till ett enda program, vilket behandlats och friats av radionämnden. Att på det sätt som herr Carlshamre gör ösa ut stereotypa beskyllningar är ju detsamma som att utlämna en hel yrkesgrupp inom Sveriges Radio. Något sådant kan knappast vara önskvärt i denna kammare, såvida man inte har en mera konkret bakgrund för sina beskyllningar.

Härefter, herr talman, några ord om den reservation som gäller anslaget till programverksamheten för utlandet. Vi

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

är säkerligen alla överens om att anse att Sveriges Radios programverksamhet i detta hänseende är mycket angelägen. Ett tecken på denna uppfattning är ju de betydande höjningar, med mer än 50 procent, som skett vid anslagsgivningen under de senaste fem åren, från 4,2 miljoner till 6,36 miljoner kronor. I fjol höjdes anslaget med 360 000 kronor. Dessutom får denna verksamhet bidrag från kollegiet för Sverige-information.

Ett programarbete av det slag som utlandssändningarna utgör skulle väl kunna motivera ökat anslag, men det är denna verksamhet som bekant inte ensam om. Eftersom detta anslag under senare år svällt mera än de flesta andra har utskottsmajoriteten inte ansett det motiverat att frånga den prioritering som Kungl. Maj:t gjort.

Hur anslaget sedan programmässigt skall utnyttjas är det Sveriges Radios uppgift att bestämma. Herr Gustafson i Göteborg sade att det blir inskränkningar i Sverige-informationen. Jag har mycket svårt att tro att Sveriges Radio skulle disponera medlen på ett sådant sätt att dess möjligheter att förse utlandssvenskarna med väsentlig information försämras.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Zachrisson säger att han tror att Sveriges Radio skall disponera pengarna på ett riktigt sätt vill jag erinra om det faktum, att Sveriges Radio inte får ta licensmedel i anspråk för utlandsverksamheten utan måste hålla sig inom ramen för det anslag som lämnas. Att detta innebär nedskärningar har vi fått bekräftelse på från Sveriges Radio, såsom herr Zachrisson mycket väl känner till. Det är därför som det är så motiverat att i dagens läge öka anslaget med 400 000

kronor, så att det kan bli en tillfredsställande programverksamhet.

Jag vill inte ytterligare kommentera den olyckshändelse som socialdemokraterna har råkat ut för när det gäller reservationen om programreglerna. Det har ju nu blivit fullständigt klarlagt att man trodde att det förhöll sig på ett annat sätt än det i själva verket gör, och då skall jag inte lägga lök på laxen.

Herr DAHLGREN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Zachrisson yttrade att jag inte skulle ha vetat vad jag skrev på. Jo, för all del — om herr Zachrisson hade lyssnat när jag talade, så skulle han ha uppfattat att jag klart deklarerade att den aktuella reservationen skall ses som en ytterligare information, utöver vad utskottets majoritet ville vara med om, och ett understrykande av att radioledningen har fattat sin uppgift som ett vaktslående kring de demokratiska principerna.

Herr ZACHRISSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag respekterar att herr Dahlgren intar denna ståndpunkt. Jag vill bara än en gång erinra om att herr Dahlgren skall rösta för samma reservation som herr Carlshamre och trycka på en knapp som ger samma utslag. Visserligen visar era lampor då en och samma färg på voteringsablån, men det finns uppenbarligen ett helt spektrum av åsikter bakom denna färg.

Herr DAHLGREN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag tala om för herr Zachrisson, att när jag röstar för reservationen ansluter jag mig till den sådan den föreligger och inte med den tolkning som herr Carlshamre har velat göra.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag tar för givet att den debatt som här föres noga kommer att penetreras av både utbildningsministern och Sveriges Radio-TV. Det är min

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

förhoppning att positiva synpunkter som framförs under debatten skall få påverka utformningen av programmen i framtiden — detta inte minst med tanke på den monopolställning som Sveriges Radio-TV har.

Inom kort kommer Sveriges Radio att ta i bruk en andra kanal för sändning av televisionsprogram. Tiden för televisionssändningarna ökas därigenom avsevärt. Den ökade programtiden bör givetvis fördelas mellan olika slags program. Härvid bör man ta stor hänsyn till områden och grupper som har mycket litet av sändningstiden i den nuvarande kanalen. Jag vill då särskilt understryka angelägenheten av att de religiösa programmen ges större utrymme. En mycket stor del av den svenska televisionspublikens står bakom ett sådant krav. Aktiviteterna inom såväl statskyrkan som frikyrkorna tyder på ett program av här ifrågasatt art får stora lyssnar- och tittargrupper. Naturligtvis bör gudstjänster sändas i betydligt större utsträckning än som nu sker. Det synes vara rimligt att gudstjänst sändes varje sönd- och helgdagsförmiddag. Aftongudstjänstfrekvensen bör på något längre sikt nå motsvarande omfattning. Med tanke på den vidsträckta barn- och ungdomsverksamhet som bedrivs inom stats- och frikyrka ter det sig rimligt att barn- och ungdomsprogram sändes varje vecka. Vidare bör den vidgade sändningstiden möjliggöra större utrymme åt reportage och liknande från religiös och kyrklig verksamhet, och utöver det nämnda kan anföras social- och nykterhetsverksamhet. Dessutom bör enligt min mening mer än hittills religiösa frågor tas upp i diskussioner och föreläsningar.

De religiösa programmen torde vara förhållandevis billiga att framställa genom att det grundläggande materialet i stor utsträckning ställs till förfogande av statskyrkan och frikyrkorna. Medan jag tacksamt noterar alla de program som kan accepteras och avlyssnas av en

stor majoritet, uttrycker jag förhoppningen att radio och TV tar hänsyn till de synpunkter jag här framfört.

I detta anförande instämde herrar *Börjesson* i Falköping (cp) och *Sellgren* (fp).

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Efter den välvilliga skrivning som statsutskottet gjort i fråga om min motion II: 717 borde jag kanske vara belåten. I motionen har jag och mina medmotionärer yrkat på en snabbare utbyggnadstakt för TV 2 än planerat. Detta har uttalats med hänsyn till de stora områden inom nordvästra Svealand och Norrland, som enligt tidigare planer får vänta kortare eller längre tid på möjligheterna att se TV 2. Alternativt borde enligt vårt förmenande en lägre avgift tillämpas för dem som från början inte nås av sändningarna.

Vi och de många människor som berörs av frågan är inte ensamma om denna uppfattning. I proposition nr 136 till 1966 års riksdag uttalar sig departementschefen för en differentiering av avgiften med hänsyn till möjligheterna att ta emot programmen intill dess att hela distributionsnätet utbyggs. I sitt svar härpå anför telestyrelsen att den nya kombinerade avgiften för rundradio och TV 1 och 2 blir efter 1966 års penningvärde endast 10 kronor högre per år än den tidigare avgiften för radio och TV tillsammans. Det bleve således efter deras bedömning en så blygsam skillnad att en geografisk differentiering av avgiften skulle kosta televerket förhållandevis mera än den skulle smaka abonnenterna.

Detta måste vara en chimär. Sanningen är väl att man sänkt den andel som TV 1 har av den gemensamma avgiften. I annat fall förleds man att tro att kostnadsökningen för driften av TV 2 skulle motsvara endast 10 kronor per år. Vid en avgiftsdifferentiering borde skillnaden kunna göras större.

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

Men låt oss efter statsutskottets välvilliga skrivning glömma den lilla orättvisan att 15—25 procent av befolkningen under en tid får betala för faciliteter som man inte har. Man är heller inte alltid van vid millimeterrättvisa gentemot glesbygdsmrådena; ibland kan man glädja sig även om det bara blir kilometerrättvisa. Verkligt glädjande är alltså statsutskottets positiva hållning i denna fråga. Enligt vad utskottet erfarit »synes vissa möjligheter föreliggande att snabbare uppnå en högre täckningsgrad än som sålunda förutsatts». Utskottet förutsätter också att alla möjligheter i form av provisoriska utbyggnader och andra åtgärder tas till vara. Motionärerna ser också som väsentligast att den nära nog hundraprocentiga täckningsgraden uppnås snabbast möjligt.

Sedan, herr talman, är det emellertid fråga om hur man utnyttjar detta tillskott av sändningstid. Härvidlag vill jag livligt instämma i vad föregående talare har anfört. I början av mars aviserades en del provprogram, bl. a. barnfilmer, som skulle sändas på söndagsförmiddagarna. Beskedet väckte stor oro bland söndagsskolfolk, men dess bättre ändrades tiden till lördagar. Anledningen härtill uppges vara att man kunde råka i konflikt med den programverksamhet som bedrevs i TV 1. Det är lätt att räkna ut att om TV ökade sin verksamhet på söndagsförmiddagarna, skulle detta på ett menligt sätt inverka på söndagsskolans verksamhet. Redan det förhållandet att vissa reprisprogram nu sänds vid den tiden i TV 1 utgör en konkurrens med söndagsskolan. När radion för en del år sedan sände ett radiospel på söndagsskoltid märktes en klar återverkan på barnarbetet. Barn som gärna ville gå i söndagsskolan men samtidigt fångades av radioprogrammet kom i en mycket svår situation.

Söndagsskolan har en hundraårig tradition och engagerar nära en halv miljon barn. TV borde vid planeringen ta lika stor hänsyn till detta som till sina

egna program. Det är klart att många barn skulle välja den lättaste vägen, nämligen att stanna hemma från söndagsskolan för att se på TV. De flesta barn som går i söndagsskola kommer från så kallade icke troende hem, och detta visar vilket brett intresse det ändå finns för söndagsskolan i vårt land.

Under veckohelgerna vill också folk idka friluftsliv. Många föräldrar tar barnen med på utflykter ut till sina lantställen o. s. v. Även detta skulle hindras av en TV-verksamhet som alltför mycket engagerar barnen på söndagsförmiddagarna. Starka skäl talar således för att TV inte borde klampa in i hemmen vid denna tid.

Herr talman! Jag har inget yrkande med avseende på motionen men har funnit det angeläget att framföra dessa synpunkter.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Orsaken till att jag begärde ordet var ett påstående av herr Gustafson i Göteborg som jag gärna vill ha litet bättre definierat. Han sade i sitt inledningsanförande att den tid inte är långt avlägsen då vi kan emotse satellitsändningar som går direkt till våra mottagarapparater. Tidsbestämningen är mycket svävande, men den som har uppfattningen att detta kommer att inträffa mycket snart kommer absolut att bli besviken.

Man har ännu inte löst problemet om hur man skall förse dessa satelliter med den energimängd som går åt för en sändning, som är så stark att den går direkt till våra mottagarapparater. Vi får inte låta oss förvillas av att vi har fått satellitsändningar till våra apparater i hemmen, ty de har hittills alltid sänts över reläsändare med ny energitillförsel. Frågan om satellitsändningar direkt till våra mottagare är ännu inte ens tekniskt löst. Dessutom skulle de få otroliga konsekvenser för hela vår samfärd på detta område, och det måste dröja länge innan myndigheterna kan

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

nå fram till ett beslut om på vilket sätt det hela skall ordnas. Problemet har redan diskuterats i FN.

Man måste ha klart för sig vilken oerhörd källa till störningar över hela TV-mottagningen som ett frisläppande av satellitsändningar skulle bli för de länder som skulle bli berörda — och det är alla länder som finns i världen. Man kan nämligen få satelliter som snurrar runt vår jord och sådana som står stilla över ett visst område. Men vi får nog betänka oss mer än en gång innan vi släpper in den formen av propaganda. Det är också behäftat med otroligt stora kostnader att ha en satellit som är så utrustad att den år efter år kan skapa sin egen energi för sändningar — det är inte småmulor det är fråga om.

Efter att ha lyssnat på herr Carlshamres olika utläggningar tycker jag att han utomordentligt väl har kvalificerat sig för huvudrollen i Verdis opera »Den vilseförda». Hans resonemang hit och dit har varit fullständigt omöjligt att följa. När han till sist säger att han inte har fört moderata samlingspartiets talan är det därför med glädje man konstaterar att man inte kan belasta moderata samlingspartiet för hans uttalanden. Å andra sidan skulle det vara intressant att få reda på var man egentligen har moderata samlingspartiet i denna fråga.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är intressant att herr Henningsson tog upp frågan om det perspektiv som satellitsändningarna ger — alltför sällan har man funnit något intresse härför i denna kammare.

När jag sade att dessa sändningar kommer inom en kort tidrymd menade jag att jag inte kunde ange det exakta året, men nog ligger detta mycket nära, herr Henningsson. En del experter har tidigare sagt att sådana sändningar kan bli möjliga 1975, men andra anser att de kan komma tidigare. Herr Henningsson känner givetvis väl till den

UNESCO-konferens som redan för ett par år sedan hölls beträffande denna fråga. Såväl ryska som amerikanska experter sade då att de tekniska förutsättningarna finns. Dessa sändningar kommer att ske via geostationära satelliter av den typ som herr Henningsson nämnde, sådana som »står stilla»; det är de som hör framtiden till.

De tekniska förutsättningarna finns alltså, och därför sade jag i mitt anförande att det är utomordentligt viktigt att vi får ett internationellt samarbete och infogar den svenska TV-verksamheten i detta internationella samarbete. Pratet om att vi nog skall kunna störa sändningarna eller förbjuda folk att titta på dem är alltför enkelspårigt. Vi bör kunna få en allvarlig debatt i denna fråga.

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag brydde mig tidigare inte om att återkomma till frågan om vad vi representerar — jag tyckte det var onödigt. Men om herr Henningsson känner sig vilseförd skall jag gärna göra det.

Vad jag för någon timme sedan försökte klargöra var att jag inte tillhör statsutskottet och följaktligen inte heller reservanterna. Därför kan jag inte säga att jag representerar reservanterna. Där emot vågar jag lugnt försäkra herr Henningsson att de åsikter som jag i dag framfört både när det gäller att utläsa innebörden av reservationen och när det gäller den allmänna inställningen till friheten respektive monopolen i etern representerar moderata samlingspartiets riksdagsgrupps uppfattning.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Efter herr Carlshamres senaste deklaration behöver kammaren inte längre räkna sig till de vilseförda.

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Herr Gustafson i Göteborg har på ett så klagörande och belysande sätt redogjort för folkpartiets inställning, att det är överflödigt för mig att närmare gå in på den. Alla vet att vi önskar att man snarast prövar ett system med konkurrens mellan självständiga TV-företag, varav det ena finansieras med reklaminkomster men på sådant sätt, att varken de som sitter i ledningen för företaget eller de som köper reklam kan ha inflytande på programmen. Vi har betonat dessa villkor så många gånger att man inte kan vara annat än förvånad över att herr Lindahl ändå låtsas att han under de gångna åren inte uppfattat dem. Det verkar som om han i övrigt intresserade sig för frågan. Men det blir en plötslig dövhet hos herr Lindahl och några andra när det gäller denna markering av folkpartiets ståndpunkt.

Jag begärde närmast ordet för att ställa frågan huruvida det inte skulle vara möjligt att komma ett steg framåt i debatten genom att dela upp problemkomplexet, som i sig rymmer ett par tre olika problem, och få de olika problemen belysta vart för sig. Syftet skulle vara att uppnå en klagörande debatt. Min avsikt är alltså inte att framföra någon annan åsikt än folkpartiets tidigare av herr Gustafson i Göteborg angivna och av mig antydda ståndpunkt.

En fråga är huruvida vi i Sverige skall ha konkurrens eller monopol. Jag menar då verklig konkurrens och inte bara litet grand på vissa områden mellan olika kanaler inom ett monopolföretag, alltså en verkligt effektiv konkurrens även beträffande nyhetsfördylikt. Den andra frågan är: Vilken medling, anställningsförhållanden och inställning har partierna till reklam i radio och TV? Det är ett självständigt problem, något som jag tror att t. o. m. statsrådet Palme betonade för något år sedan.

När det gäller den första frågan om

konkurrens eller monopol kan man naturligtvis inte komma ifrån att parallellen med tidningarna i vissa avseenden är mycket väsentlig. Det gäller ju ett informationsproblem, och det gäller att få mångsidighet i informationerna och den stimulans till bättre program respektive bättre tidningar som konkurrensen ger. Det gäller vidare möjligheterna att få replik. Det behöver inte vara en replik i egentlig mening, men om en fråga blir ensidigt belyst i en tidning, kan förhållandena läggas till rätta i en annan. Om en fråga skulle bli ensidigt belyst i det ena TV-företagets program, kunde det andra finna det motiverat att släppa fram avbalanserade synpunkter. Även med den bästa vilja i världen kan det bli en viss ensidighet i TV-programmen — det vet vi. Det kan slumpa sig så att de reklamprogram som förekommer i dagens TV — konsumentrutor och liknande — råkar bli ensidiga. All right! I sådana fall har man större garantier för mångsidighet och avbalansering genom en effektiv konkurrens.

Jag tror att parallellen med tidningarna håller mycket långt. Vi vet att det finns teoretiska möjligheter att starta nya tidningar. Det brukar emellertid i denna kammare betonas att det i verkligheten är mycket svårt att starta nya väsentliga dagstidningar. Detta har anförts som skäl för att man med hjälp av samhällseliga anslag skulle försöka trycka konkurrens mellan olika tidningar.

Jag tycker, herr talman, att det är ganska uppenbart att en effektiv konkurrens har fördelar. Erfarenheterna från Storbritannien tyder, som herr Gustafson i Göteborg påpekat, onekligen på att man inom vida kretsar och i de båda företagen anser att konkurrensen har stimulerat och lett till bättre program.

Min första fråga till regeringspartiets företrädare blir: Föredrar ni i och för sig monopol med vissa smärre inslag av begränsad tävlan eller skulle ni föredra en mer effektiv konkurrens?

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

Den andra frågan gäller TV-reklam och är alltså oberoende av den första. Det förekommer reklaminslag i omkring tre fjärdedelar av de västeuropeiska TV-företagen. Vi har hela problemet med satelliter. Vi har också möjligheten att i Danmark ta in program med reklam till exempel från Tyskland och att i södra Sverige ta program från Danmark etc.

Säger man på socialdemokratiskt håll definitivt och av principiella skäl nej till all reklam i svensk television? Det har förefallit så ibland. Men jag erinras liksom herr Gustafson i Göteborg om Mr. Wilson i England, som har en helt annan inställning. I Finland hade man ett TV-företag med reklaminslag, som av vissa skäl inte kunde ekonomiskt klara sig utan har slagits samman med de andra. Jag har frågat många ledande socialdemokrater i Finland om det fanns eller finns någon bestämd inställning *mot* reklaminslag. Jag har frågat så under årens lopp. De har svarat att det har de inte hört talas om. Det är därför av stort intresse, herr talman, att få svar på frågan: Är svensk socialdemokrati av principiella skäl — alltså permanent eller för mycket lång tid framåt — motståndare till reklam i televisionen?

Det har tidigare förekommit vissa uttalanden från herr Palme som antytt att han ville hålla dörren öppen för reklaminslag längre fram. Vill man på socialdemokratiskt håll fortfarande hålla möjligheten öppen för reklamfinansiering av en del av kostnaderna för TV? Är socialdemokraterna ängsliga för att licensavgifterna annars skulle bli av storleksordningen 350—400 kronor om året vid mitten av 1970-talet? Det måste nämligen bli mycket mera sändningstid i TV än vad som planerats för 1970 och kostnaderna blir då höga. Vi vet vilka svårigheter det varit hittills att finansiera TV-verksamheten. Detta är en intressant fråga, herr talman, som jag tillåter mig att ställa.

Man kan vidare fråga sig var månne Sveriges folk står när det gäller spörsmålet om att antingen ha avgifter av storleksordningen 350—400 kronor om året vid mitten av 1970-talet eller ha väsentligt lägre avgifter med viss reklamfinansiering.

En gång för åtskilliga år sedan hade jag ett mycket intressant samtal med en framstående socialdemokrat — samtalet var privat så jag skall givetvis inte nämna hans namn. Jag frågade varför vi inte kunde pröva reklam i TV så att Sveriges folk kunde se om det var så otrevligt och medförde så stora nackdelar att man sade »Bort det!» eller om man kanske skulle föredra 100—150 kronor lägre avgift per år och bevara reklamen. Denne socialdemokrat svarade faktiskt att det var inte lämpligt, ty om folk väl börjat vänja sig vid reklam i TV ville man inte avskaffa den för att sedan få betala en mycket högre licensavgift.

Jag brukar, kanske i motsats till några talare på regeringsbanken, vara mycket återhållsam när det gäller att citera samtal där man inte kan namnge källan, men då det förekommer ibland på den sidan, må det tillåtas mig att göra ett undantag och här återge detta enligt min mening mycket upplysande uttalande.

Jag tror att den person jag talade med hade rätt i att om Sveriges folk verkligen fick välja mellan att bevara reklamen och ha lägre licensavgift eller att avskaffa den på prov startade reklamverksamheten och höja avgiften, så skulle valet utfalla till förmån för ett inslag av reklam.

Herr Lindahl talade om organisationerna. Jag tror det vore bra om i en fråga av denna art organisationernas medlemmar hade möjlighet att direkt ge sin mening till känna. Styrelser i organisationer i all ära, men deras uttalanden kan inte alltid ersätta uttryck för en bred demokratisk opinion inom organisationerna och utanför organisatio-

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

nera, alltså bland Sveriges folk, med andra ord bland konsumenterna. Fram för största möjliga konsumentinflytande i det här spörsmålet! — för att nu tala ett språk som jag tror att TV-titarna känner igen.

Mot denna bakgrund, herr talman, vill jag rikta följande tre frågor till regeringspartiet:

Föredrar ni i och för sig ett TV-monopol, eller föredrar ni effektiv konkurrens?

Kan ni tänka er att acceptera en framtida reklamverksamhet i syfte att därmed delvis finansiera två TV-program — alltså inte nödvändigtvis bunden till det ena?

Tror ni att det är möjligt att utan reklaminkomster hålla nere licensavgiften vid mitten av 1970-talet — med en tillfredsställande sändningstid — under en total kostnad av storleken 350—400 kronor?

Herr talman! En del saker här är naturligtvis inte lätta att bedöma. Vår ståndpunkt är att man genom en skyndsamt och energisk utredning bör skaffa sig ökade informationer och sedan möjlighet att utröna den uppfattning Sveriges folk har. Jag erinrar ännu en gång om vad herr Gustafson i Göteborg har sagt, att med den organisation som vi har talat om någon inverkan på programmet inte får utövas av dem som har att göra med reklamen.

Vår position är alltså i huvuddragen fullständigt klar. Vi vill ha en ordentlig utredning och ett skyndsamt utarbetande av planer för en verksamhet som vi tror att Sveriges folk kommer att gilla. Vi är icke rädda för en utredning. Vi önskar den. Det förefaller som om man på den andra sidan vore ängslig för att en utredning av det slaget skulle visa att det finns möjligheter att — utan några risker för programverksamheten — bygga upp ett företag av den typ vi föreslår. Man tycks vara ängslig för att folkopinionen skulle reagera alltför positivt för de riktlinjer som på detta sätt

skulle bli belysta. Det förefaller som om man därför vore rädd att acceptera en sådan förutsättningslös utredning.

Jag vill, herr talman, starkt förorda att en sådan utredning företas skyndsamt och att vi redan i dag får det bidrag till ett klagörande av debatten som en kommentar till de nyss framställda frågorna skulle innebära.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i debatten, inte minst med hänsyn till önskvärdheten av att sluta detta plenum i så god tid att vi undgår kvällsplenum. Men efter herr Ohlins anförande får jag väl anse mig skyldig att ge något svar.

Herr Ohlin började med att berömma sin partivän, herr Gustafson i Göteborg, som enligt hans mening på ett klagörande sätt hade redovisat folkpartiets ståndpunkt. Jag kan begränsa mig till att med samma styrka berömma herr Eliasson i Sundborn, som på ett så utomordentligt klagörande sätt har visat varför folkpartiets uppfattning är felaktig.

Sedan sade herr Ohlin att han ville föra debatten framåt, och jag lystrade med stor spänning, men med all respekt, herr Ohlin, var det samma gamla ståndpunkter som vi har hört här i många år som framkom i debatten. T. o. m. den här socialdemokraten har herr Ohlin motionerat på arenan en gång förut. Nu betonade herr Ohlin alldeles särskilt att det var en framstående socialdemokrat; jag vet inte om det var av misskund med mig för att föra bort mig från de misstänkta skara. Men nytt var inte heller detta inlägg. Jag finner ingen anledning att närmare gå in på en för alla i kammaren utom för herr Ohlin okänd persons eventuella åsikter.

Det var tre problemkomplex som herr Ohlin tog upp och som inte är nya. Det första var: Vill man ha monopol eller konkurrens? Då vill jag endast hänvisa

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

till vad som många gånger tidigare har sagts, nämligen att vi befinner oss i en situation där vi har ett tekniskt monopol i etern, eller i varje fall en stark begränsning i etableringsmöjligheterna. Förut talade man mycket om frihet i etern. När jag häromåret konstaterade att det begreppet nu var borta ur debatten blev man misslynt på borgerligt håll och sade att man hade aldrig talat om frihet i etern men det fanns vissa återklanger av det.

Inom ramen för de tekniska begränsningarna får man skapa förutsättningar för en mångfald, och det är ju vad det förslag går ut på som en stor majoritet i riksdagen tog häromåret beträffande organisationen av radioföretagen. Men vad vi inte vill, herr Ohlin, är att skapa ett kommersiellt monopol, finansierat av reklamintäkter och ägt av stora kapitalintressen. Det är ju denna ståndpunkt som har förenat de stora löntagarorganisationerna jämte centerpartiet och socialdemokraterna.

Jag vet inte om man skall dra några slutsatser av den senaste valrörelsen, men från folkpartiets sida sade man ständigt att folkpartiet och centern är eniga om absolut allting — det är bara den lilla frågan om inställningen till kommersiell TV som skiljer oss åt. Då måste man dra den slutsatsen att centerpartiets uppseendeväckande framgångar på folkpartiets bekostnad i senaste valet beror på att väljarunderlaget just stöder centerpartiets åsikter i TV-frågan. Detta är i enlighet med folkpartiets egna definitioner på skiljelinjen mellan era båda partier. Det är väl en folkopinion, och herr Ohlin frågade ju efter folkets mening.

Vidare har vi sagt att förslaget att låta pressen äga en del av det kommersiella företaget inte är särskilt konkurrensbefrämjande. Jag har i många presssammanhang och med stöd av många pressmän påpekat de vådor som är förenade med att blanda samman tidningsutgivning och TV-produktion, vil-

ket kan påvisas i många länder. Jag kan citera vad Harry Hjärne skrev, nämligen att tidningsmän skall göra tidningar, det kan de, men de skall inte äga TV-företag. Därför tycker jag att det är utomordentligt egendomligt att man från höger- och folkpartihåll driver denna tanke, att det är pressen som skall äga detta kommersiella monopol. Det var det första frågekomplexet.

Det andra frågekomplex, som herr Ohlin tog upp, gäller reklam i radio och TV. Han utgick ifrån det faktum att vi har tillsatt en utredning, som skall behandla reklamens roll i samhället över huvud taget och mot den bakgrunden ta upp frågan om en mycket eventuell reklam inom Sveriges Radios ram. Att vi har tillsatt denna utredning innebär ju, att vi inte har tagit någon definitiv ståndpunkt innan dess förslag föreligger.

Det är ett beslut som är bekräftat av den senaste partikongressen. Herr Ohlin behövde alltså inte alls ställa underfundiga frågor om socialdemokratins inställning. Han hade bara behövt se på direktiven för utredningen. Han hade bara behövt ta del av beslutsprotokollet från den senaste partikongressen.

En annan sak är emellertid att det finns en mycket stark misstro inom socialdemokratiet mot införande av reklam i TV, varför det måste finnas utomordentligt starka skäl för att man skall kunna överväga en sådan sak. Denna misstro grundar sig i en fruktan för att, om man väl börjat släppa in reklamen här, reklamintressena kunde komma att ta överhand och prägla utvecklingen på ett sätt som man inte hade drömt om eller önskat sig.

Jag vill nämna att denna misstro ju inte är begränsad till socialdemokratins led. Jag skall inte citera alla de borgerliga tidningar som har samma uppfattning som vi. Men i samband med Nordiska rådets möte deltog jag i en ungdomskonferens. Där ansattes jag oerhört hårt inte minst av företrädare för bor-

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

gerliga ungdomsförbund och studentförbund, som drev antireklamtanken med en oerhörd frenesi. Liberala studentförbundets omsvängning är signifikant. Jag tror att detta speglar en ungdomsopinion som rådes inför tanken att tillvaron skulle bli alltför kommersialiserad. Att släppa in reklam, som inte kunde motiveras med någon konsumentupplysningssynpunkt, vore ett steg mot ett kommersialiserat samhälle. Det vill de inte vara med om utan säger, att det är andra värden som är mera väsentliga att föra fram.

Jag kan i långa stycken förstå deras rädsla. Jag kommer ihåg — det är nu snart för ett år sedan — när jag satt och såg på TV-utsändningen från senator Robert Kennedys begravning. Där läste den svenske TV-reportern upp ett referat av en artikel, som samma dag hade skrivits av författaren Arthur Miller i New York Times.

Miller frågade bl. a.: Är ni förvånade över att det förekommer våldsdåd i det amerikanska samhället med tanke på att vi från morgonen till sena kvällen får uppleva våldet, icke i största allmänhet utan i dess mest sadistiska detaljer? Miller frågade vidare: Vem är det som producerar dessa program? Är det någon psykopat som smugit sig ut ur städernas getton för att på TV-skärmen sprida sina sjuka tankar? Nej, fortsatte Miller, det är vårt samhälles spetsar, de som har de högsta inkomsterna och de finaste positionerna, som producerar och säljer dessa program, därför att det väsentligaste för dem är att sälja varor. De söker hela tiden det effektivaste sättet att försälja dessa varor.

Det har sagts att det inte är det amerikanska systemet vi eftersträvar och jag tror säkert att varken herr Ohlin, herr Gustafson i Göteborg, herr Carlshamre eller någon annan önskar detta system. Men för att vända på formuleringar som förekommit i debatten: Det finns en inbyggd risk i systemet som gör att vi kan få dessa konsekvenser.

Därför är frågan om det är värt att ta risken.

Ett argument som brukar förekomma i dessa debatter har inte framförts i dag. Man brukar säga att våra nordiska bröder kommer att sätta i gång med reklam i TV och att vi därför tvingas att göra det. Det rör sig om en Nordekvariant av dominoteorin. Vi kommer att tvingas att ha reklam i TV eftersom alla våra nordiska grannländer kommer att ha det, menar man, men detta argument har vi inte hört i dag. Varför? I Danmark har statsminister Baunsgaard i folketinget med utomordentlig skärpa sagt ifrån, att han är motståndare till reklam i dansk TV — så reklamdirektör han ursprungligen är. Detta avgjorde debatten i Danmark.

För min del blev jag mycket kritiserad även av borgerliga ungdomsförbund, därför att jag inte i Sverige tagit ståndpunkt lika skarpt som statsminister Baunsgaard i Danmark å den danska regeringens vägnar. Men det har ju sina uppenbara skäl att jag inte tagit definitiv ställning. Dominoargumentet har alltså försvunnit eller åtminstone försvagats.

Såvitt jag förstår är situationen lika klar i Norge. Vi är alldeles överens om — Nordiska rådet var ju enigt på den punkten — att hela frågan så långt möjligt skall behandlas gemensamt här i Norden, och den riktlinjen kommer jag att följa.

Både herr Gustafson i Göteborg och herr Ohlin var inne på tankegången att satelliter skulle komma att lösa problemet för oss, ty därigenom får vi obönhörligen se tvålannonser och därför är det, menar de, lika bra att släppa fram svensk tvål. Jag skall inte ta upp hela denna argumentation, tekniska synpunkter m. m. Men jag tycker att det resonemanget är tråkigt, då vi i framför allt Förenta Nationerna med viss framgång, i någon mån även på Intel-satkonferensen, driver en svensk linje som går ut på att satelliterna kan an-

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

vändas till att föra folken och människorna närmare varandra i fredens och folkförsoningens tjänst och för att bryta ned analfabetismen och okunnigheten i de fattiga länderna. Det är ett fantastiskt medium vi då får till vårt förfogande.

Detta är vår linje. Och därför skall mediet internationaliseras. Vi skall försöka nå överenskommelser om hur vi bäst skall utnyttja det. Därför skall vi också se till att det inte användes för att slå sönder den kulturella integriteten i de fattiga länderna, som man fruktar kommer att ske om kommersiella intressen blandas in eller om det blir ett instrument i det kalla kriget. Men det enda man från borgerligt håll har sagt är: När vi får satelliter kommer kommersialismen att sprida sig över världen. Då kan vi på en gång sälja samma tvål i Omaha, Conakry och Emaboda.

Det tycker jag är en begränsad syn på detta mycket stora problem.

Vad sedan opartiskheten beträffar är det en ganska fascinerande fråga. Å ena sidan antyder de borgerliga ofta att Sveriges Radio egentligen inte är ett opartiskt företag; det är något fel på dess opartiskhet. Samtidigt säger man emellertid att det kommersiella företag man vill skapa skall vara precis lika opartiskt som Sveriges Radio är i dag. Båda dessa ståndpunkter kan man rimligen inte inta på samma gång. Antingen tycker man att Sveriges Radio inte är högervidet i önskvärd grad — och ett kommersiellt företag skulle alltså med hänsyn till sina ägareintressen bli mera högervidet — eller också vill man ha något lika opartiskt som Sveriges Radio är i dag.

Herr Ohlin sade att han ville tillföra debatten nya dimensioner. Ja, det har väl inte jag för min del gjort i någon högre grad, men jag vill inte heller påstå att herr Ohlin har gjort det. Han talade om det gamla vanliga. Men uppprepningen har väl sin tjusning den också.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Palmes senaste uttalande var verkligen mystiskt. Han menade tydligen att *två* självständiga, konkurrerande företag inte kan bidra till en mera objektiv och mångsidig belysning än *ett* företag, såvida man inte säger att det existerande företags program är starkt snedvridna. Men är det inte så att det av skäl som jag nämnde kan bli en snedvridning i ett TV-företags program? Och är det då inte mycket naturligt att samma snedvridning inte inträffar samtidigt i det andra företaget? Jag säger ingenting om vilket som är det ena och vilket som är det andra företaget, men uppenbart är väl att vi får garantier för större mångsidighet och därigenom en större objektivitet, om vi har två företag.

Vidare har vi det där förhållandet att TV-företagen ger inte någon egentlig replikrätt. Nu är det ju en svår sak att ordna i stor omfattning. Men jag tror att man kan åstadkomma en viss ersättning för replikrätten genom den större mångsidighet som möjliggöres om man har två företag.

Statsrådet Palme var tyvärr inte villig att skilja reklamfrågan från monopolfrågan. På direkt fråga huruvida han föredrar konkurrens eller monopol svarade herr Palme: Vi vill inte ha ett kommersiellt finansierat TV-företag som konkurrerar med det andra. Man fick däremot inte något riktigt svar på frågan, om statsrådet Palme egentligen tycker att ett monopol med en inbyggd mycket begränsad konkurrens är tillfredsställande eller om han i själva verket — bortsett från de finansiella kostnaderna — skulle föredra en effektivare konkurrens.

Beträffande reklamen visar det sig att herr Palme nu åberopar sina tidigare utredningsdirektiv, som innebär att möjligheten till reklam i televisionen

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

hålles öppen. Efter alla de uttalanden som gjorts, även av herrar Lindahl och Palme i dag, har man verkligen undrat om inte socialdemokraterna börjat komma på glid bort från denna ståndpunkt och i princip tar avstånd från reklam i televisionen. Det är nu fastslaget att de inte gör detta.

När det gäller erfarenheterna från utlandet kastar herr Palme sin statsmannablick runt världen men observerar då inte det av en socialdemokratisk regering styrda England. Herr Palme! Res någon gång till England och fråga premiärminister Wilson varför han föredrar ett system med effektiv konkurrens och ett reklamfinansierat TV-företag. Tänk inte bara på förhållandena i Förenta staterna. Låt oss om möjligt få besked om hur Ni ser på frågan om konkurrens eller monopol på TV-området.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet Palme sade att reservanterna hävdade att satellitfrågan löser hela problemet. Vad vi har sagt är i själva verket motsatsen, nämligen att det förhållandet att det inom en ganska kort tid kan föreligga tekniska förutsättningar för sändning direkt från satellit till apparaten i mottagarens hem gör det angeläget att vi intensifierar det internationella samarbetet och sätter in vår TV-politik — inklusive frågan om reklamfinansiering — i det internationella sammanhanget. Jag nämnde därvid vid sidan om FN en fråga som jag tycker är angelägen, nämligen förhandlingarna i Intelsat som gått dåligt, delvis därför att Europa har haft en så ogynnsam förhandlingsposition. Jag uppmanar regeringen att inta en ståndpunkt till förmån för den experimentsatellit för europeisk televisionssändning som man för närvarande arbetar med.

Sedan var det den där skildringen av programmen från USA och av program

med våldsinslag. Ett och annat av dessa program finner ju vägen till vårt »ideella» TV-företag här i Sverige, där de köps in för att placeras på bästa sändningstid. Men detta är inte det väsentliga utan det är ju att vi för vår del uttalat att vi vill ha ett system som motsvarar det engelska.

Riksdagen gör ju ibland resor som stundom kritiserar men som jag tror någon gång kan vara mycket nyttiga. Statsutskottets fjärde avdelning var i slutet av förra året i England och besökte såväl BBC som ITA. Av den reserapport som gjordes av fjärde avdelningen framgår att man från bägge håll på direkt förfrågan förklarade att konkurrensen mellan de olika företagen verksamt hade bidragit till att höja kvaliteten på både BBC:s och ITA:s program. Man hade samma uppfattning inom båda dessa företag.

Självfallet kan invändas att denna uppfattning kanske är felaktig, men när vi nu skall diskutera alternativ till den hittillsvarande TV-organisationen tror jag inte att det tjänar sakens intresse att börja måla upp skräckbilder från USA.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Både herr Ohlin och herr Gustafson i Göteborg vill att jag skall ut och resa. Res till England! säger de. Jag har redan varit i England. Vi for över till England och studerade ganska noga det engelska systemet och vi fick både uppslag och negativa erfarenheter att ta till vara, när vi utformade radiopropositionen.

Om jag får svara på samma plan vill jag säga, att det är närmare till Köpenhamn där den danske statsministern, som tillhör folkpartiets broder eller systerparti — vad det nu kan vara — intar en mycket hårdare ståndpunkt än vad jag gjort när det gäller att avvisa reklam i TV. En sådan resa borde därför ha ett visst värde.

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

Men sedan är det denna fråga om monopol eller konkurrens. Jag sade ju, när jag presenterade förslaget för riksdagen, att då vi skulle utforma TV 2 började vi med modellen två helt skilda företag och undersökte den. Vi fann att den skulle medföra vissa olägenheter — olägenheter på kostnadssidan, olägenheter när det gällde en rimlig samordning för att värna konsumenternas valfrihet. I Tyskland har man två självständiga företag, och vi fann att man där, med tysk grundlighet, tillämpar ett utomordentligt invecklat system. Det går ut på att man träffas varannan vecka, tror jag det är, i Mainz och varannan vecka i Frankfurt och ordnar samordningen mellan programmen genom stora tablåer. Men det är ju lättare att ordna samordningen i nom ramen för ett sammanhållet företag. Vidare gällde det vissa stora inslag av typen Nobelfesten, kröningar och olympiska spel, där det var ganska meningslöst med en konkurrens och där man fick genomföra sändningarna i en kanal dit alltså de stora ekonomiska satsningarna kunde koncentreras.

Av rent praktiska skäl kom vi sålunda till slutsatsen att vi inom ramen för ett sammanhållet företag skulle ha två självständiga kanaler, präglade av stimulerande tävlan. Och jag är säker på att det kommer att bli en sådan tävlan.

Även i England har man fått göra samordningsingripanden. Det befanns exempelvis att ITA till varje pris ville ha ett lättare underhållningsprogram i början av kvällen, och det drevs så långt att en övervakningsmyndighet måste ingripa mot det kommersiella företaget och säga att man inte fick göra så, ty det var ett sätt att försöka låsa tittarna till den egna kanalen.

Vidare hade man dessa ständiga överdrag på fem minuter mellan programmen för att förhindra att en tittare gick över till konkurrentens program. Sådant har ingen mening ur konsumenten-

synpunkt; det är bara en felaktig typ av konkurrens, och det går att undvika genom en samordning.

Detta att vi skulle ha två självständiga kanaler i stället för två självständiga företag — båda allmännyttiga — var alltså inget principiellt ståndpunktstagande, utan det var en praktisk avvägning. Vad som däremot var och är ett principiellt ståndpunktstagande, det är avvisandet av tanken på att vid sidan av Sveriges Radio släppa fram ett kommersiellt monopol, finansierat med reklaminkomster och ägt av starka kapitalintressen. På den punkten var och är glädjande nog de stora löntagarorganisationerna liksom socialdemokratin och centerpartiet fullständigt eniga. Och jag har en bestämd känsla av att opinionen för den ståndpunkten blir allt starkare.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Det intressanta är inte vart statsrådet Palme och jag skall resa. Vi har båda varit i London och Köpenhamn. Det intressanta är att statsrådet Palme angav det amerikanska exemplet för att visa hur ofördelaktigt ett system med reklamfinansierad TV skulle verka. Då sade jag: Varför inte titta på Storbritannien, där det visat sig att spådomarna inte slagit in och där premiärministern vid flera tillfällen sagt att han tycker att ITA-programmet är bättre och allsidigare?

Det är detta som är poängen. Ta inte de amerikanska skräckskildringarna som argument mot ett system som vi har rekommenderat och som ansluter sig till den ordning som labourregeringen i England tycker är bra.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! I stället för att här upprepa och bemöta argument som varit framförda många gånger skall jag nöja mig med att konstatera följande: Med

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

tanke på TV-tittarnas valfrihet är det bättre att ha självständiga företag med konkurrens dem emellan och den stimulans detta innebär. I England har man särskilt under senare år kommit till den slutsatsen att programmen den vägen blivit bättre.

Jag skulle vilja fråga statsrådet Palme, om han verkligen vill hävda att programmen i Sverige är av högre kvalitet än i England. Kan han inte göra detta, bortfaller i alla fall argumentet att programnivån skulle sänkas genorr införandet av ett system liknande de man har i England.

Under de senaste veckorna har många frågat sig, om den organisation som herr Palme tidigare föreslagit och som nu sättes i kraft verkligen utgör ett bidrag till kostnadsänkning och valfrihet. Det blir en gemensam avdelning som utväljer och sammanställer nyheterna — men två andra avdelningar som kommenterar dessa. En gränsdragning mellan arbetsuppgifterna torde där vara mycket svår att företa. Urvalet av nyheter skall i varje fall fortfarande ligga i händerna på en enda grupp. Därvidlag skall det inte finnas någon konkurrens och inte någon valfrihet för dem som i TV vill lyssna till nyheterna.

Det är mycket intressant att höra herr Palme säga att det inte utgör något principiellt utan ett praktiskt ställningstagande att man har två kanaler innanför det statliga företaget i stället för två självständiga företag.

Herr talman! Jag vet inte om herr Palme kommer att uppfatta det som en komplimang — det är inte särskilt avsett som en sådan — när jag säger att herr Palme här i alla fall i någon mån bidragit till att skingra dimmorna. För det första konstaterar han att regeringen inte i princip har bundit sig mot reklam i TV, och för det andra konstaterar han att regeringen inte i princip har bundit sig för att ha ett enda statligt företag med olika kanaler inom detta.

Jag är säker på att ganska många människor kommer att bli överraskade — en del angenämt överraskade — över att finna att herr Palme förbehåller denna långtgående frihet åt regeringen och sig själv. Tyvärr har han inte riktigt velat precisera svaren på de frågor jag ställde, men en del av de häftiga ord som herr Lindahl och andra fört fram mot folkpartiet faller platt till marken när man betänker vad herr Palme här ändå har medgivit.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman och ärade kammarledamöter! Det är litet trist men jag skall i alla fall fortsätta att vara vänlig mot herr Ohlin.

Det som från min sida skulle vara så remarkabelt, det som skulle bidra till att skingra dimmorna för herr Ohlin, det var ett upprepande, nästan ord för ord, av vad jag tidigare sagt i denna kammare.

När det gäller organisationen av de två kanalerna gäller precis vad som står i propositionen och som jag sade i kammardebatten: ett hårt avvisande av det kommersiella monopolet.

Om man inom ramen för ett allmännyttigt företag skall ha två separata företag eller två separata kanaler är däremot en praktisk fråga och inte en principfråga.

När det gäller reklamen har jag redovisat exakt vad som står i direktiven och exakt vad vår partikongress har beslutat. Samtidigt har jag förklarat att det skall finnas mycket starka skäl för att vi skall kunna överväga ett system med reklam. Det är ord för ord vad jag har yttrat vid tidigare tillfällen. Sedan står herr Ohlin upp och säger att detta var något remarkabelt nytt, som inte rättfärdigar kritiken av folkpartiets kommersiella linje.

Om gamla ståndpunkter för varje dag ter sig nya för herr Ohlin, är det någonting som bör ge liv och intresse åt hans

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

tillvaro. På sätt och vis gratulerar jag herr Ohlin, ty det måste vara roligt. Nästa år kommer herr Ohlin kanske att vara lika förvånad över att jag har samma ståndpunkt som jag har i år och säga: »Hör, här säger herr Palme något alldeles nytt!» Men samtidigt som jag gratulerar herr Ohlin vill jag påpeka att detta inte är särskilt gagneligt för debatten, ty det är inte så roligt att ständigt upprepa vad man har sagt förut.

Har det då blivit bättre eller sämre i England? Pilkingtonkommittén ansåg att det var en kvalitetsänkning, andra talar om en kvalitetsförbättring. Jag vill inte uttala mig om det.

Vidare säger herr Gustafson i Göteborg att man inte får dra fram det amerikanska systemet, ty man har ju det engelska. Med risk för att bli beskylld för att tala utrikiska här i riksdagen skall jag citera något som jag också har anfört en gång förut, nämligen en liten vers som stod i underhållningstidsskriften Variety, när den engelska regeringen sade: »Vi skall ha vårt eget system. Det blir på intet sätt likt det som man har i Amerika och inte alls så kommersialiserat.» Då skrev Variety:

»Dear little John Bull,
don't you cry.

You'll be fully commercial
by and by.»

Detta är grundvalen för min argumentation. Det finns en mycket anständig reklam, och man kan tänka sig tillfällena då den inte har något inflytande på programmen. Men det är inte det som är poängen. Risken är att om man släpper in kommersiella intressen över huvud taget inom TV- och radioverksamheten blir det som en snöboll som växer, och man når fram till de enligt min mening katastrofala förhållanden, som uppstår när uppgiften att ge bra nyheter och program åt TV-tittarna underordnas uppgiften att sälja i många fall ytterligt likgiltiga varor. Det är ingen fråga om praktisk avvägning,

herr Ohlin, det är en grundläggande principfråga.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag har begärt ordet i första hand för att fylla en lucka i listan över framställda yrkanden. Till utskottets utlåtande finns en reservation nr 3, som hittills icke är omnämnd i debatten. Den går kort uttryckt ut på att spara 20 miljoner kronor, i det att medelsbehovet för investeringsändamål bedöms vara inte fullt så stort som propositionen har förutsatt. Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Herr talman! När jag ändå har ordet vill jag passa på tillfället att någon minut kommentera statsrådet Palmes insats i dag. Det var glädjande att herr Palme till sist fann det lämpligt att ta del i debatten, men det var mindre glädjande att han fann det lämpligt att ge hela sitt inledande anförande — från första ordet till det sista — karaktären av ett vilseledande av kammaren och opinionen.

Låt mig ge ett par exempel. Statsrådet Palme talar om den tekniska begränsningen, ja, om det tekniska monopol. Det är riktigt att det finns en gräns för hur många företag som kan etableras i etern — särskilt när vi begränsar resonemanget till att gälla TV — men det är inte riktigt att det finns ett tekniskt monopol. Herr Palme driver den tesen nu som tidigare år alldeles för långt. Det är inte sant att det inte finns plats för mer än ett företag. Herr Palme har själv vitsordat detta genom att säga att i övervägandena innan vi fick de två kanalerna ingick också tanken på två fristående företag. Finns det tekniskt utrymme för två av samma monopolsystem karakteriserade företag, finns det också tekniskt utrymme för två fristående företag; det ena systemet tar inte mer sändar- eller våglängdsutrymme än det andra. Det är mycket sannolikt att det senare kommer att visa sig att det kanske finns

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

utrymme för tre eller fyra företag. Det kommer aldrig att finnas utrymme för hundratals, och det har heller ingen hävdats, men det är inte riktigt att ge allmänheten intrycket att vi av tekniska skäl bara kan ha ett företag.

Nu handlar reservationen denna gång uteslutande — jag är medveten om det — om TV 2. Men herr Palme vet lika bra som jag att debatten också omfattar ljudradion, och där finns inte den tekniska begränsningen. Vi har plats för hundratals lokala FM-sändare i Sverige. Där finns inte heller, jag upprepar det, den ekonomiska begränsningen. Det är många gånger billigare att etablera ljudradio än att starta tidningar. Herr Palme borde någon gång kunna vitsorda att detta är sant och inte ge oss den uppfattningen att de tekniska förutsättningarna står i vägen för ett friare system i etern.

Herr Palme gör en i och för sig skicklig glidning från moståndarens argumentation. Jag har tidigare i dag sagt att de svårigheter att upprätthålla balans och objektivitet i information och opinionsbildning som vi kan känna oss oroadade av finns inbyggda i monopolsystemet. Detta är egentligen en truism, det är att säga att i ett monopolsystem ingår monopol. Monopolet kan inte bara gälla de tekniska och ekonomiska frågorna. Men då vänder herr Palme på steken och säger att risken för dåliga program, som till mycket stor del handlar om våld med sadistiska detaljer, är inbyggd i det kommersiella systemet. Det är inte sant, och det vet herr Palme.

Herr Palme uppehåller sig vid Amerika, och utan tvivel finns där många avigsidor. Där finns TV-program med innehåll som vi inte skulle vilja se i vårt land. Men den typen av program är inte inbyggd i systemet. Herr Palme tror mycket på ett starkt samhälle, men nu tycks han anse att om vi släpper loss etableringsmöjligheterna i etern och får ett fristående TV-företag har samhället därmed upphört att fungera.

Vi har en fri press, men den får inte bära sig åt som den vill; vi har både tryckfrihetsförordningen, sekretesslagen och annan övervakning. Naturligtvis skall vi ha regler, och vi skall upprätthålla respekten för hur även ett fristående TV-företag får handla.

Det är samhället som har det ansvaret, och jag trodde att herr Palme hade om möjligt större tilltro än jag till samhällets förmåga att bära ett sådant ansvar.

Den kommersialiserade TV som producerar usla program i Amerika är för övrigt inte helt utan förbindelser med. Vår förträffliga monopol-TV importerar ett och annat därifrån. Och vad är det man importerar? Ja, en del är mycket värdefullt: presskonferenser och annat sådant material. Men importen domineras av den glättade, kanderade underhållningen och våldet. Inte de värsta våldsskildringarna, det är jag medveten om. Vi har dess bättre en annan nivå, kanske en annan smak. Men den kritik som har riktats mot programpolitiken i Sveriges Radio har, när den varit seriöst betonad, mycket ofta handlat om favoriseringen av från Amerika importerade våldsprogram. Ibland har kritiken blivit så stark att man kunnat förmå programledningen att ta bort en redan påbörjad serie av den sorten.

Det är denna typ av program som vår förträffliga monopol-TV importerar. Kan man då säga att risken för den sortens program ligger inbyggd i det kommersialiserade systemet? I så fall ligger den också inbyggd i monopolsystemet, ty vi har dessa program.

Herr Palme älskar att på fri hand teckna en bild av en motståndare som inte existerar och sedan polemisera mot honom. Det är i dag inte första gången han gör det. Han talar om vad vi förväntar oss av satellitsändningarna. Herr Palme vet och vi andra vet, att alla som över huvud taget funderat över detta är fascinerade av de möjlig-

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

heter som öppnas till en världsvid information och till ytterligare krympning av avstånden mellan människor och länder. Vi är skrämnda av de möjligheter till en världsvid propaganda som kan öppnas. Det är så vi tänker — så tänker herr Palme, så tänker jag och så tänker vi alla. Men ingen människa i världen, herr Palme, har ännu antytt att vinsten med satellitsändningarna skulle vara att man på samma gång kan sälja samma tvål i Omaha och Emmaboda.

Detta är alltså att teckna en bild av anhängarna till ett kommersialiserat system, vilken över huvud taget icke är sann. Den är tyvärr icke omedvetet osann — den är medvetet osann. Detta är dessvärre herr Palmes teknik i debatten — sådan har hans teknik varit under alla de år vi fört dessa debatter. Herr Palme ger med andra ord icke en med verkligheten överensstämmande bild vare sig av ett system med fri TV eller av de människor med vilka han polemiserar.

Därför, herr talman, vill jag beklaga att herr Palme, ehuru det var roligt att höra honom igen, icke med ett enda ord bidragit till att göra debatten klarare.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag har under hela debatten suttit och väntat på Mr Pilkington. Herr Palme brukar förevisa honom — det skedde 1966 och väl i varje debatt sedan dess — för att belysa hur det kommersialiserade systemet i England verkar. Nu har det hänt en hel del sedan Pilkington-rapporten lades fram, och den engelska regeringens uppfattning i frågan har tidigare under debatten refererats. Nu läste herr Palme också en vers ur tidskriften Variety. Den var rolig, och jag uppskattade den mycket. Den skulle också göra sig bra i TV:s underhållningssektion. Men som ett sakargument i frågan får den väl tillmätas samma begränsade värde som

den som skrev versen avsåg att den skulle ha; han skrev den som en lustighet. Att som ett sakargument sätta upp Variety på ena sidan och den engelska labourregeringen på den andra är litet för lustigt.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Till herr Gustafson i Göteborg vill jag bara säga, att det jag var inne på är riskerna för en spridningseffekt. Herr Gustafson som är en framstående penningpolitiker har väl hört talas om Greshams lag, att de dåliga mynten tränger ut de goda. Det är detta som kan inträffa inom ramen för en TV-verksamhet om man släpper fram reklam.

Jag tycker att detta varit en trivsamt debatt, som dock avbröts något av herr Carlshamre som var till den milda grad arg och på ett antal punkter beskyllde mig mer eller mindre bokstavligen för lögn. Jag skall inte förstöra denna debatt genom att ta upp herr Carlshamres synpunkter. Jag citerar Syrak, vers okänd: »Du skall icke svara dären på hans tal, på det att du icke må bli honom lik.»

Herr CARLSHAMRE (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att jag har — om man vill använda det ordet — beskyllt statsrådet Palme för att inte ge en sann framställning. Enligt min egen mening har jag endast noterat det faktiska innehållet i herr Palmes anförande, men det må gärna stå som en beskyllning.

När jag själv blivit beskylld för att icke tala sanning brukar jag göra ett försök att belägga det jag har sagt. Herr Palme gör icke något försök att belägga vad han har sagt, han försöker inte tillbakavisa en kritik som faktiskt är allvarlig. Ty det är allvarligt, herr Palme, att beskylla ett statsråd för att försöka vilseleda kammaren och opi-

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

nionen och jag vidhåller denna beskyllning. Herr Palme gör inte något försök att bemöta kritiken utan viker undan med tal om att kritikern karakteriseras av dårskap.

Det må stanna vid detta, herr Palme. Det är herr Palmes anseende och inte mitt det här gäller.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! En sammanfattning: herr Palme vill inte nu binda sig genom att ta ställning på en rad av de brännbara punkterna. Han kan emellertid tänka sig två självständiga TV-företag i framtiden, och han kan tänka sig reklam och reklaminkomster i TV.

Om dessa båda saker framförs vid TV:s nyhetsutsändning i kväll och herr Palme sedan undersöker hur många av tittarna som anser att detta budskap ger ett annat intryck än det som har kommit från socialdemokratiskt håll under senare år, bl. a. från herr Lindahl, skulle herr Palme — tror jag — bli förvånad över hur många av tittarna som funnit något väsentligt i detta herr Palmes budskap.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag vill säga till herr Ohlin att vi övervägde tanken på två självständiga företag. Vi avvisade den inte av principiella utan av praktiska skäl och skapade två självständiga kanaler inom ramen för ett sammanhållet företag.

Vidare har jag sagt att vi inte kan ta definitiv ställning till reklamfrågan förrän reklamutredningen framlagt sitt material. Det skall emellertid finnas utomordentligt starka skäl för att vi skall kunna tänka oss reklam i TV.

Detta är mitt budskap, och jag tror inte att det skall förvanskas om herr Ohlin försöker flimra till i rutan, så att säga.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 55 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 2); och fann herr förste vice tal-

Anslagen till rundradioverksamheten m. m.

mannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 3) i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen 2) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 91 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 6

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Carlshamre begärde emellertid votering, i anledning varav efter gi-

ven varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 6) i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 7 och 8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 9

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dahlgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 9) i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

Konstnärstipendier. Konstnärbelöningar

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Dahlgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 92 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 10—12

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av staten tillhörig fast egendom.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11

Anslag till vissa allmänna kultur- och bildningsändamål samt internationellt-kulturellt samarbete

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1969/70 till vissa allmänna kultur- och bildningsändamål samt internationellt-kulturellt samarbete jämte motioner.

*Punkten 1***Konstnärstipendier. Konstnärbelöningar**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 10, punkterna B 1—B 2, s. 16—18) föreslagit

riksdagen att för budgetåret 1969/70 anvisa till Konstnärstipendier ett reservationsanslag av 3 824 000 kr. och till Konstnärbelöningar ett förslagsanslag av 810 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 646 av fru Diesen m. fl. och II: 761 av fru Sundberg,

dels de likalydande motionerna I: 671 av herrar Wirtén och Thorsten Larsson och II: 766 av herrar Sundman och Källstad, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta

a) att 120 konstnärbelöningar skulle utgå under budgetåret 1969/70,

b) att till Konstnärbelöningar för budgetåret 1969/70 anvisa ett med 35 000 kronor i förhållande till departementschefens förslag förhöjt förslagsanslag av 845 000 kr.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 671 och II: 766 i vad de avsåge viss prioritering av kulturrådets utredningsarbete,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 646 och II: 761 till Konstnärstipendier för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 3 824 000 kr.,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 671 och II: 766 i vad de avsåge antalet konstnärbelöningar,

4. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 671 och II: 766, nämnda motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Konstnärbelöningar för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 810 000 kr.

Reservation hade avgivits

1. beträffande *konstnärbelöningar* av herrar Ivar Johansson (cp), Per Jacobsson (fp), Ottosson (m), Nyman (fp), Eric Peterson (fp), Kaijser (m), Johan Olsson (cp), Bohman (m), Elias-

Konstnärstipendier. Konstnärbelöningar

son i Sundborn (cp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Dahlgren* (cp), *Sundman* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett

dels att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 671 och II: 766, såvitt nu var i fråga, besluta att 120 konstnärbelöningar skulle utgå under budgetåret 1969/70;

dels att utskottet under 4 vid bifall till yrkandet beträffande hemställan under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 671 och II: 766, nämnda motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Konstnärbelöningar för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 845 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SUNDMAN (cp):

Herr talman! Konstnärbelöningarna — det speciella stödet till högt kvalificerade konstnärer av alla slag — instiftades 1964. Antalet belöningar uppgick första året till 25. Året därpå fyrdubblades det till 100, och de därpå följande tre åren ökades antalet belöningar med 5 per år och är alltså i dag 115 stycken.

Denna långsamma utveckling under de senaste tre åren har väckt en del undran inom kulturarbetarkretsar. Det har nämligen många gånger framhållits från departementet, låt vara vid informella sammankomster, att man betraktar 300 belöningar som det riktiga slutmålet. Den långsamma ökningen av antalet belöningar hänger möjligen samman med den kraftiga kritik som riktats mot belöningarnas konstruktion, främst då reduktionsregeln. Det är dock något som man kan rätta till.

Det ringa antalet belöningar medför att stödformen kan kritiseras på ett annat sätt. Många av de nuvarande mot-

tagarna är väletablerade konstnärer för vilka belöningen saknar verklig ekonomisk betydelse. 53 av 115 får på grund av reduktionsregeln ingenting. Endast fyra får ut hela beloppet, och av mottagarna är bara tio under 50 år. Institutionen får faktiskt betydelse först när antalet belöningar är så pass stort, att konstnärer även i åldersgruppen 35—50 år i större utsträckning kan komma i fråga som mottagare.

Statsutskottets majoritet avvisar de motioner som även i år vill öka antalet belöningar med fem. Utskottet hänvisar till att det nyinrättade kulturrådet fått i uppdrag att utreda hur belöningarna fungerar som stödform. Det är ett dåligt skäl. Kulturrådet har, såvitt jag förstår, ett mycket brett arbetsfält med omfattande kommande utredningsuppdrag. Det vore olyckligt om utvecklingen och påbyggnaden tills vidare hejdades inom alla de kulturstödsområden, för vilka rådet visar intresse.

Herr talman! Jag får yrka bifall till reservationen 1.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Herr Per Olof Sundman har på ett koncentrerat men ändå klart sätt redogjort för de skäl som är bakgrunden till att reservanterna har reserverat sig på denna punkt. Det skulle vara oklokt av mig att ta kammarrens tid i anspråk med att upprepa dessa skäl.

Låt mig bara här vid första punkten i utlåtandet säga några ord mera allmänt om det avsnitt som gäller allmänna kultur- och bildningsändamål samt internationellt-kulturellt samarbete. Vi måste konstatera — och härvidlag tror jag att jag vågar säga att femte avdelningens samtliga ledamöter står bakom mig — att anslagen i den del av huvudtiteln som gäller allmänna kultur- och bildningsändamål är mycket knappa. Jag skall bara nämna ett exempel som belyser detta. Till Arkiv och mu-

Konstnärstipendier. Konstnärbelöningar

seer har beviljats endast sju nya tjänster av det 90-tal som begärts.

En nyhet som redovisas i årets statsverksproposition är att den rådgivargrupp som varit knuten till departementschefen sedan 1963 nu ombildats till ett kulturråd. Jag skall inte gå in på dess arbetsuppgifter. Jag vill bara slå fast att det kommer att ha stora arbetsuppgifter.

Tidigare nämnde jag att vi väl alla har haft den känslan, att knapphetens kalla stjärna lyst alldeles särskilt klart vad beträffar dessa frågor. Vi har också haft en rad motioner att behandla i detta utlåtande, så som kammarens ledamöter har upptäckt.

Jag vill säga att vi inom avdelningen har försökt att lösa i motionerna aktualiserade frågor så långt det har gått i enighetens tecken, och jag vågar nog säga att oenigheten inte är så stor som raden av reservationer kan ge ett intryck av. Vi har på tre punkter gått motionärerna till mötes. Det gäller fyra svenska resestipendier till författare. Det gäller Sveriges pressarkiv och museum som skulle få 15 000 kronor för sin verksamhet. Det gäller också ett ökat anslag till reseutbyte för skolungdom — att vi kunnat enas om det hälsar jag personligen med mycket stor tillfredsställelse.

På några punkter har vi dock inte kunnat enas, vilket som jag nämnt har resulterat i en rad reservationer. Den första finns som herr Sundman har påmint om redan vid punkt 1. Jag vill stryka under att vi reseranter anser att det inte finns något skäl att nu bryta den uppbyggnad som skett de sista åren i fråga om konstnärbelöningarna.

Jag vill alltså, herr talman, yrka bifall till reservationen 1.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag vill gärna å moderata samlingspartiets vägnar yrka bifall till reservationen angående konst-

närbelöningarna, även om jag kanske hellre hade sett, att konstnärstödet denna gång hade ökats på ett annat område än i fråga om konstnärbelöningarna, nämligen på konstnärstipendiernas område. Därvidlag föreligger en motion, där det framhålles en del omständigheter som onekligen är relevanta i detta sammanhang. Bland annat påvisas det att hittills endast 5 procent av den konstnärskår, som det här är fråga om, har erhållit statligt stipendium. Det ökade anslag som stipendiemyndigheterna har beräknat denna gång skulle bl. a. möjliggöra en ökning av de stora arbetsstipendierna, som är utomordentligt betydelsefulla och viktiga, och vidare en ökning av de stipendier som har pensionskaraktär och karaktären av tillfälliga bidrag. Denna ambitionsnivå, som inte är särskilt hög men som dock innebär en förbättring, kan inte hävdas med departementschefens prutning av anslaget.

Jag skulle kanske hellre ha sett att stödet helt sattes in på dessa punkter den här gången, men stöd är stöd och varje förbättring är att hälsa med tillfredsställelse. Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag kan på sätt och vis instämma med herr Eriksson i Arvika då han sade att de egentliga motsättningarna i utskottet varit mycket små i de här frågorna. Säkerligen kan man finna många kulturpolitiska områden där det vore önskvärt att satsa mer pengar, men vi har inte bara att ta hänsyn till kulturpolitiken. På många andra områden i samhället vill vi också reformera och satsa mera, men av den kalla, hårda verkligheten är vi tvingade att endast göra vad vi kan.

Att göra upp en statsbudget är att prioritera, att välja ut vad man skall satsa på. Nästa års statsverksproposition har framför allt prioriterat sysselsättningsfrågorna, arbetsmarknadspoli-

Konstnärstipendier. Konstnärbelöningar

tiken och näringspolitiken. I år har inte kulturpolitiken prioriterats, men det hindrar inte att man kan önska mycket mer på detta område liksom på alla andra områden. Så långt är vi överens. Men vi har inte bara att önska utan också att fatta beslut i frågorna, och vi har funnit att den prioritering som gjorts i år är vettig. Man måste ändå komma ihåg att det trots allt skett en rätt betydande upprustning på kulturområdet under 1960-talet, låt vara att det finns mycket att göra även i fortsättningen.

Beträffande stödet till konstnärerna vill jag påpeka att förslaget innebär en förstärkning med 650 000 kronor i vad avser stipendierna, på den punkten är alltså herr Nordstrandhs önskan redan uppfylld.

Det har nu tillsatts ett kulturråd som skall se över hela systemet med konstnärbelöningar. Herr Sundman har själv på ett värtaligt sätt skildrat hur dåligt han tycker det nuvarande systemet fungerar, alltså själva formerna för det. Därför anser jag att det finns all anledning att vänta tills kulturrådet kommer med vettigare principer. Jag kan inte finna att man väsentligt skulle förbättra stödet till konstnärerna genom att enligt det gamla systemet öka antalet belöningar med fem per år. Jag tycker att detta är en mycket obetydlig sak som det egentligen inte finns någon anledning att ta upp.

Herr talman ! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Rent allmänt skulle jag först vilja säga, att det måste göras stora ansträngningar för att ge alla människor kontakt med ett rikt kulturutbud och för att ge människorna möjlighet att själva ägna sig åt kulturellt skapande i vidaste bemärkelse. Enligt min mening är detta en av de viktigaste politiska målsättningarna. Jag tror att de här kontakterna och möjligheterna är

av stort värde för de enskilda människorna. Tillgången på konstnärer och andra kulturarbetare med estetiskt skapande som mål är ett verkligt värde för ett samhälle, och ett ökat uppmärksammande från samhällets sida av dessa människor och deras kunnande skulle, det är min fasta övertygelse, medverka till både en människovänligare allmän miljö och ett berikande av kulturutbudet även i begränsad mening. Jag anser det alltså önskvärt att samhällets totala kulturpolitiska ansträngningar i framtiden får en radikalt utvidgad omfattning.

Utbildningen av utövare av kulturella yrken och det direkta stödet till denna grupp — det gäller alltså konstnärstipendier, konstnärbelöningar o. d. — är ju till största delen en statlig uppgift. De kommunala insatserna, exempelvis i form av stöd till de fria konstskolorna samt de kommunala konstnärstipendierna, är självfallet också av stor betydelse för dem som berörs därav. Även om de insatserna i ett större perspektiv är av relativt begränsad omfattning bör ändå tveklöst en fortsatt utbyggnad av dem komma till stånd. Den kommunala kulturpolitikens huvuduppgift bör vara att underlätta kulturdistributionen och vidga möjligheterna att dels komma i kontakt med ett allt rikare kulturutbud, dels att aktiveras i denna kontakt.

I de frågor som här är aktuella har herr Sundman och jag väckt en motion, II: 766, i vilken vi skriver att vi inte nu anser oss böra föreslå någon höjning av anslaget till konstnärstipendier, men att vi finner det synnerligen angeläget att en utredning verkställs som klargör bildkonstnärernas aktuella ekonomiska situation samt att särskild vikt därvid bör läggas vid de yngre och ännu inte etablerade konstnärernas villkor. En sådan utredning, skriver vi, bör företas ganska snart, så att den kan utgöra underlag för beslut vid 1970 års riksdag.

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

Vad sedan konstnärsbelöningarna angår vill jag framhålla, att trots att jag är ganska skeptisk mot den tekniska utformningen av belöningarna uppfattar jag det ändå som oroande att någon ökning av antalet belöningar inte har föreslagits i statsverkspropositionen. Dessa belöningar kan inte få sin ursprungligen avsedda betydelse med mindre än att de utdelas i så stort antal, att också konstnärliga yrkesutövare i åldersgruppen 35—50 år på allvar kan komma i fråga som belöningsmottagare. Detta har också framhållits i reservationen 1. Vi föreslår därför att antalet konstnärsbelöningar ökas med 5 till 120, innebärande en ökning av förslagsanslaget med 35 000 kronor till 845 000 kronor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 1 vid punkten 1.

Herr **SUNDMAN** (cp):

Herr talman! Herr Svanberg tyckte att de föreslagna fem konstnärsbelöningarna var en liten sak. Ja, den är liten för oss som sitter här, men om det är de rätta mottagarna som får dem, så är det för var och en av de belönade en stor sak.

Vi har kritiserat konstnärsbelöningarnas utformning, men det är ju en sak som går att rätta till. Jag kan inte förstå att det kan vara svårare att undersöka hur systemet med konstnärsbelöningarna fungerar om vi ökar antalet belöningar till 120. Det är väl lika svårt som att undersöka 115.

Herr **SVANBERG** (s):

Herr talman! Herr Sundman sade att de föreslagna fem belöningarna är av stort värde om de kommer till rätt mottagare, men herr Sundman har ju själv sagt att reglerna gör att belöningarna sällan kommer till rätt mottagare. Följaktligen tror jag inte alls att de får det värde som vi båda anser att de borde ha.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3 och 4

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sundman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1) mom. 3) och 4) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sundman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 100 ja och 86 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkterna 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

Kungl. Maj:t hade (punkt B 5, s. 20—

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

22) föreslagit riksdagen att till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 3 260 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 325 av herr *Werner* och II: 369 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen måtte besluta

1. att fastställa bibliotekersättningens grundbelopp för budgetåret 1969/70 till 12 öre för lån av svenskt originalverk och 48 öre för bruk av referensexemplar samt till 6 öre för lån av översatt verk och att företa den uppräknig av förslagsanslaget som föranleddes härav,

2. att uttala sig för en successiv höjning av ersättningen under därpå följande 4-årsperiod till minst 25 öre per lån av svenskt originalverk samt motsvarande höjningar i övrigt samt

3. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om initiativ för skapandet av en ordning med förhandlingar med företrädare för författarnas och översättarnas organisationer, förslagsvis FLYCO, rörande bibliotekersättningarna, varvid ersättningsförhandlingarna i första rummet borde avse den i punkt 2. ovan föreslagna riktpunkten för där nämnd 4-årsperiod,

dels de likalydande motionerna I: 645 av fru *Diesen* och herr *Blomquist* samt II: 756 av herr *Nordstrandh m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen måtte besluta att bibliotekersättningens grundbelopp för författare fr. o. m. den 1 juli 1969 skulle höjas till 12 öre för lån och 48 öre för referensexemplar av originalverk samt till 6 öre för lån och 24 öre för referensexemplar av översatta verk,

dels de likalydande motionerna I: 669 av herr *Wirtén* och II: 764 av herr *Sundman*, vari hemställdes att riksdagen ville

1. bifalla Sveriges författarfonds förslag om att kostnaderna för de fyra nordiska författarstipendierna icke skulle

belasta de medel som anvisats som bibliotekersättningar,

2. för ändamålet anvisa som särskilt anslag under åttonde huvudtiteln 20 000 kr. för fyra nordiska författarstipendier om vardera 5 000 kr. och 2 000 kr. för sakkunniggranskning av inkomna ansökningar eller tillhopa 22 000 kr., samt

3. ställa beloppet till styrelsens för Sveriges författarfond förfogande att användas i särskilt föreskriven ordning,

dels de likalydande motionerna I: 670 av herrar *Wirtén* och *Thorsten Larsson* samt II: 765 av herrar *Sundman* och *Ahlmark*, vari hemställdes att riksdagen måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek måtte höjas enligt i motionerna anförda riktlinjer samt

2. till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 6 490 000 kr.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 325 och II: 369, I: 645 och II: 756 samt I: 670 och II: 765 i vad de avsåge höjning fr. o. m. budgetåret 1969/70 av bibliotekersättningens grundbelopp,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 325 och II: 369 i vad de avsåge hemställan om plan för successiv höjning av bibliotekersättningens grundbelopp och om initiativ till förhandlingar,

3. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 669 och II: 764, såvitt nu var i fråga, besluta att särskilda medel skulle anvisas för nordiska författarstipendier,

4. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 669 och II: 764 samt med avslag å motionerna I: 325 och II: 369, I: 645 och II: 756 samt I: 670 och II: 765, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvis-

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

ningen, till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 3 282 000 kr.

Reservation hade avgivits

2. beträffande *bibliotekersättningen* av herrar *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Eric Peterson* (fp), *Kajser* (m), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Dahlgren* (cp), *Sundman* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett

dels att utskottet under 1 bort hemställa,

1. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 670 och II: 765 och i anledning av motionerna I: 325 och II: 369 samt I: 645 och II: 756, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta höja bibliotekersättningens grundbelopp från 6 öre till 12 öre för lån av rättskyddat svenskt originalverk, från 2 öre till 6 öre för lån av översatt verk, från 24 öre till 48 öre för bruk av svenskt referensexemplar och från 8 öre till 24 öre för bruk av referensexemplar i översättning, varvid hälften av ersättningen för svenskt originalverk skulle utgå som författarpenning och belopp överstigande 6 000 kr. skulle minskas med 50 %;

dels att utskottet under 4 vid bifall till yrkandet beträffande hemställan under 1 bort hemställa,

4. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 325 och II: 369, I: 645 och II: 756 samt I: 669 och II: 764 och med bifall till motionerna I: 670 och II: 765, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 6 512 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr SUNDMAN (cp):

Herr talman! Förra året firade Sveriges författareförening sitt 75-årsjubileum under avmätt solenna former. I år kan de svenska författarna fira ett annat jubileum — ett 35-årsjubileum. Det var nämligen år 1934 de första gången ställde krav på att få ersättning för att deras verk lånades ut från biblioteken.

Det dröjde 20 år innan författarna fick gehör för sina åsikter och krav. År 1954 beslöt riksdagen — ej utan vända — att ersättningen skulle utgå till författarna med ett grundbelopp av 3 öre per boklån. Det bör påpekas att den Edenmanska bokutredningen 1952 föreslagit ett grundbelopp av 5 öre.

Treöringen från år 1954 höjdes med största försiktighet och är nu sedan 1966 uppe i ett grundbelopp av 6 öre per lån av svenskt originalverk. Man har alltså ännu inte nått upp till det reella värdet av den femöring som bokutredningen fann rimlig för 17 år sedan.

Sedan ett par år tillbaka har författarna genom sina organisationer krävt att grundbeloppet skall höjas till 25 öre i dagens penningvärde. Sveriges författarfond, som förvaltar bibliotekersättningarna, har i år äskat en höjning till 12 öre i avvaktan på den förra året tillsatta litteraturutredningens kommande förslag.

Chefen för utbildningsdepartementet ställer sig avvisande i årets statsverksproposition. Han har inte funnit anledning föreslå någon höjning av sexöringen. Statsutskottets majoritet har följt departementschefens linje och avvisat de tre motionspar som biträtt författarfondens äskande och föreslagit en höjning av grundbeloppet till 12 öre.

Det är inte överraskande att de fackliga författarorganisationerna firar 35-årsjubileet genom att tappa tålamodet, utlysa biblioteksaktioner, kalla till extraordinära möten och på annat sätt hissa stridssignaler. Snarare är det väl

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

så, att de uppträtt saktmodigt alltför länge.

Bakgrunden till författarnas krav och otålighet är enkel och klar. Författarna arbetar genom att skriva böcker. Deras arbete konsumeras, förbrukas, genom att böckerna läses. Konsumtionen sker på två sätt: läsarna köper böckerna eller lånar dem på biblioteken. När läsaren köper boken får författaren betalt för sitt arbete genom sin royalty på bokens utförsäljningspris. När läsaren lånar boken får författaren betalt för sitt arbete genom bibliotekersättningen.

Det konsumeras en imponerande mängd författararbete i Sverige. Det rör sig om minst 190 000 böcker per dag — kanske 200 000, kanske en kvarts miljon, kanske ännu mer. En mycket liten del av dessa böcker säljs över bokhandelsdisken — mellan 3 och 5 miljoner per år. Den allra största delen lånas ut över biblioteksdiskarna — förra året var det ungefär 60 miljoner böcker, och antalet är i starkt stigande.

Här finns alltså en mycket stor spontan förbrukning av författarnas arbetsprodukter — men författarna utgör ändå en av samhällets mest utpräglade låginkomstgrupper. En undersökning år 1967 visade att hälften av de författare som försökte leva på sitt författarskap i åldersgruppen 20 till 47 år hade inkomster som understeg 14 000 kronor. I åldersgruppen över 47 år hade hälften mindre än 9 000 kronor i årsinkomst.

Omständigheterna är egendomliga. En liten grupp medborgare, författarna, utför ett i hög grad uppskattat arbete — men deras ekonomiska utbyte av arbetet är inte större än att många av dem lever i något som kan beskrivas som misär. Det hela beror på att författarnas arbete exproprieras av samhället. Det tas — med ett något tillspetsat ordval — i beslag och lånas ut gratis, och författarna får en snålt tilltagen kompensation av 6 öre per lån.

Det råder inget som helst tvivel om att samhället skattar författarnas arbete mycket högt. Man betalar stora belopp för att ställa deras verk till allmänhetens förfogande genom biblioteken. Varje boklån i Sverige kostar i genomsnitt samhället en bra bit över 3 kronor. I Stockholms län t. ex. uppgick kostnaden per boklån år 1967 till 4 kronor 60 öre.

Disproportionen är anmärkningsvärd. Man finner det självklart att samhället skall stå för kostnader som uppgår till 3, 4, och 5 kronor eller ännu mera per boklån, men man har mycket svårt att inse det berättigade i att upphovsmännen, de som producerar böckerna, skall få mer än några futtiga ören i symbolisk ersättning.

Här kommer en annan fråga in i bilden, och det är en väsentlig fråga. Är bibliotekersättningen ett »stöd» till författarna eller är det verkligen fråga om en »ersättning» — en ersättning och betalning för deras arbete som författare?

Samhället tycks hävda att bibliotekersättningen är ett »stöd» och att storleken kan ensidigt bestämmas av riksdagen. Författarna har en annan uppfattning. Bibliotekersättningen är i grunden inte ett »stöd» utan en »ersättning» för ett utträttat arbete.

Jag accepterar författarnas uppfattning, och jag gör det inte i min egen skap av författare utan som bokkonsument och som riksdagsledamot.

Herr talman! Det skulle finnas mycket att tillägga, men jag stannar här tills vidare och yrkar bifall till reservationen 2.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Vi har nu fått en utomordentlig redogörelse för några viktiga skäl varför vi bör höja biblioteksavgiften rejält. Som Per Olof Sundman sade är det här mindre fråga om ett stöd,

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

mera fråga om en ersättning för en insats. Frågan gäller också, om vi har den politiska viljan att hjälpa en grupp människor som till stor del tillhör låginkomsttagarna och vilkas insatser är omistliga för svenskt kulturliv.

Dessa skäl är i sig själva utomordentligt starka. De blir nära nog överväldigande när man också tar del av de argument som skulle kunna anföras mot en höjning av bibliotekersättningen.

Någon kan säga att själva principen om ersättning till författaren när hans eller hennes böcker lånas ut på biblioteken är tvivelaktig. Det är, kan det heta, en rättighet för allmänheten att utan att stat och kommun behöver betala kunna låna och läsa de böcker som nu ges ut i landet.

Den tanken måste avvisas av många skäl. Dels innebär den en konfiskation av en yrkesgrupps produkter som knappast skulle kunna förekomma någon annanstans. Dels blir det svårt att i rimliga former ordna författarnas ekonomiska villkor, om inte någon ersättning knyts till bibliotek och utlåning. Den synen delas inte heller av statsutskottets majoritet. Den säger klart ut att »stödet» — som alltså egentligen är en ersättning — är av »stor betydelse för den enskilde författaren». Och man hoppas att litteraturutredningen skall lägga fram »förstärkningsförslag av provisorisk karaktär» medan utredningen fortsätter sitt arbete.

Om man då i princip är anhängare av bibliotekersättning — vilka skäl kan man då anföra mot den motion som Per Olof Sundman och jag har undertecknat på våra båda partiers vägnar? På vilket sätt kan man motivera ett avslag på den reservation som hela oppositionen i dag står bakom?

De finansiella skälen är i detta fall så pass svaga, att de knappast kan utgöra något allvarligt hinder. Vårt reformförslag att öka ersättningen per lån från 6 till 12 öre skulle kosta staten 3,2 miljoner kronor. Det är ungefär

$\frac{1}{13\,000}$ -del av den samlade statsbudgeten. Någon statsfinansiell eller samhällsekonomisk betydelse kan det beloppet inte gärna ha. När så många krafter under avtalsförhandlingarna ute i samhället är i rörelse för att få ett rejält lyft för låglönegrupperna, är det knappast möjligt att låta de låginkomsttagare som skriver böcker ligga still, och därmed i realiteten få en försämring, med motiveringen att vi inte orkar med den här blygsamma höjningen.

Ibland hör man ett annat skäl. Det sägs då att bibliotekersättningen framför allt gynnar succéförfattarna, de som redan har goda inkomster. Det skulle vara ett riktigt påpekande, om hela ersättningen gick direkt till författaren. Men så är alls inte fallet. Det mesta går till en fond som ger stipendier och pensioner till de författare, som annars inte alls skulle klara sig. Konstruktionen bygger alltså i hög grad på en solidaritetsprincip mellan dem som tjänar litet och dem som tjänar litet mer, en solidaritetsprincip som här är mer markerad än nästan överallt annars i samhällslivet. Till detta kommer enligt vårt förslag, att när en författare fått 6 000 kronor på ett år i bibliotekersättning, görs ytterligare en halvering av den del som författaren får i s. k. författarpennning.

Utskottet anför inte heller några av dessa skäl för sitt avstyrkande. Det enda man har att komma med är en hänvisning till litteraturutredningens arbete. Den utredningen tillsattes förra året, och i avvaktan på dess insatser säger majoriteten nej till vårt initiativ om en höjning av bibliotekersättningen.

Herr Sundman och jag är båda ledamöter av litteraturutredningen. Vi har ändå ansett det vara ytterst angeläget att redan nu höja bibliotekersättningen. Det kommer inte alls att binda eller försvåra utredningens arbete. För oss står det klart att vad utredningen än kommer fram till i övrigt i ett framtida betänkande, måste ett reformprogram

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

rymma en rejäl höjning av den ersättning som knyts till biblioteksutlåningen.

Varför då vänta tills utredningen blir klar om ett par år? Varför låta en låginkomstgrupp fortsätta att leva under stora svårigheter på grund av det formella skälet, att det sitter en utredning som, såvitt jag förstår, inte skulle ha någonting emot att biblioteksersättning-
en höjdes?

Den frågan har utskottet vägrat att besvara. Det har t. o. m. gjort ett rimligt svar omöjligt, ty man säger ju i sitt utlåtande att litteraturutredningen bör »överväga att lägga fram förstärkningsförslag av provisorisk karaktär». Därmed säger också statsutskottet att man visst inte behöver avvakta utredningens betänkande. Man kan och bör höja biblioteksersättningen i förväg.

Men då finns det heller inget skäl för att vänta till nästa år med en sådan ökning. Den höjning som författarfonden föreslagit bör genomföras nu. Den kan bli verklighet om reservationen 2 får stöd också utanför de tre partier som fört fram den. Ansvaret för utgången av den votering som skall följa ligger alltså helt och fullt hos socialdemokratin.

Får jag sluta med att citera ett par meningar ur en artikel i Expressen här-
om dagen av Jan Gehlin, som är ordförande i Sveriges författareförening. Han säger så här: »Fast litteraturförbrukningen är enorm (av de 60 miljoner lånen gäller 40 miljoner de s. k. skyddade verken, d. v. s. skrivna av författare som enligt lagen har upphovsrätt), fast vi år efter år grundligt har motiverat våra krav ur både förbruknings-
synpunkt och ekonomisk synpunkt, fast vår fackliga verksamhet svällt enormt och kraftigt utnyttjas av statsmakterna för remissvar och annat så att person-
resurserna slits ner och penningresurserna sinar, fast alla andra arbetstagare — t. o. m. stats- och kommunaltjänstemän — har strejk- och blockadrätt, fast alla dessa fakta föreligger låtsades man

i statsverkspropositionen 1969 inte om våra yrkanden.»

Herr talman! Reservation nr 2 har tagit hänsyn till de synpunkterna. Jag yrkar bifall till den.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Även från moderata samlingspartiet föreligger en motion, som i stort sett går ut på detsamma som mittenpartiernas. Det finns därför ingen större anledning för mig att lufta ungefär samma argument som redan har framförts.

Jag skulle vilja formulera situationen på det sättet att samhället-staten åker snålskjuts på författarnas bekostnad. Det är förunderligt, att regeringen så länge har funnit denna ersättning så väl avvägd att man inte på flera år har ökat på den. Det torde inte vara herr Palme och hans medhjälpare obekant att det har förekommit inflation, olyckligtvis, och att det har förekommit allmän standardhöjning, lyckligtvis, men detta har icke på något sätt förmått rubba regeringens inställning. Detta bör ändå sägas ut.

Att just nu krypa bakom utredningen rörande litteraturstöd finner jag inte på något sätt befogat. Framför allt bör inte utredningen hindra, att riksdagen — som ändå skall vara suverän, om den finner att någonting bör ändras — nu tar ställning till de förslag som är framförda i motionerna och beslutar höja biblioteksersättningen redan i dag.

Det talas i dessa dagar så mycket om författarvrede, och man läser i tidningarna om att författarna är på krigsstigen och skall ockupera biblioteken i Göteborg, Malmö, Stockholm och Umeå. Den 23 april skall de tåga in i dessa stillhetens och kulturens salar och låna största möjliga antal böcker för att nästa dag återställa dem, givetvis utan att ha hunnit läsa dem på den korta tiden. Jag har inte så mycken förståelse för den sortens demonstrationer, varifrån de än kommer, men otvivelaktigt är de ändå

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

ett symtom på att någonting inte är riktigt i vårt samhälle. Man kan emellertid förstå författarnas vrede — ordet har använts i en ledare i en Göteborgstidning — och man kan försvara den.

Vi har i dag tillfälle att äntligen kunna göra någonting på detta försummade område — ty det är sannerligen försummat. Jag skulle gärna vilja veta hur statsrådet Palme ser på denna fråga. Betyder standardhöjningen för alla andra kategorier i samhället ingenting? Betyder urholkningen av penningvärdet genom inflationen ingenting? Varför väntar man så länge?

Jag ber att för yrka bifall till reservationen 2.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Den bästa argumentationen för kravet på höjd författarsättning och förhandlingsrätt har gjorts av författarna själva i den tryckta information som de har utgivit. Där betonas att de kräver rätt till ersättning för all verklig förbrukning av sina verk och rätt att förhandla om denna ersättning precis som alla andra samhällsgrupper förhandlar om löner och ersättningar. Vänsterpartiet kommunisterna stöder helt dessa krav, och det är ingen ny ståndpunkt från vår sida — vi har fört fram den en rad av år i motioner som tyvärr har avslagits av kammaren.

Det finns ingen som helst anledning till att författarna skall hänvisas att söka sin utkomst och trygghet genom avtal med kommersiella förbrukare, när den samhällseliga förbrukningen av deras arbetsprodukter, som de själva påpekar, är mångfaldigt större. Det bör alltså betalas en hygglig bibliotekersättning. FLYCO:s krav på en höjning av grundbeloppet till 25 öre anser vi helt befogat. I anslutning till debatten på föregående punkt, där det talades så mycket om att *stödet* till författarna var det väsentliga, vill jag betona — och här instämmer jag helt med herr Sundman — att det inte är stöd som författare och andra

konstnärliga yrkesutövare vill ha; de kräver en rimlig *ersättning* för sitt arbete.

Vi kan tänka oss att höjningen till 25 öre genomförs successivt under en fyraårsperiod och har föreslagit detta i våra motioner, men vi menar att beslutet måste fattas nu. En omedelbar höjning är nödvändig, och vi kan acceptera 12 öre för grundbeloppet, vilket föreslagits av författarfondens styrelse. På denna punkt överensstämmer reservationen 2 med kravet i våra motioner, och vi kan därför stödja reservationen i den delen.

Men, herr talman, det viktigaste är enligt vår mening — och det förefaller av vad som skrivits i pressen och vad som sagts som om detta också är författarnas mening — kravet på förhandlings- och avtalsrätt. Det är en principiell fråga. Varför skall kulturarbetarna sättas i en undantagsställning? Argumentet att det inte finns någon förhandlingspart tycker jag inte väger tungt. Riksdagen bestämmer ensidigt om bibliotekersättningen. Om man anser att det behöver skapas ett nytt riksdagsorgan för sådana förhandlingar kan man säkert göra det utan större svårigheter. Annars finns det redan nu riksdagsorgan som kunde ta på sig denna uppgift. Den tekniska frågan om ett organ som är förhandlingspart kan inte få hindra ett riktigt beslut i den principiella frågan om rätt till förhandling och avtal för författarna.

Statsutskottet avvisar med hänvisning till litteraturutredningen författarnas krav som vi tagit upp i vår motion. Även de borgerliga representanterna, som här varmt har talat för författarnas krav, avvisar kravet i motionerna att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle hemställa om initiativ för att skapa en ordning med förhandlingar. På denna punkt kryper alltså de borgerliga bakom utredningen. Varför gör ni det här när ni i ett annat avsnitt kritiserar socialdemokraterna för att de kryper bakom utredningen? Det ställningstagandet

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

från de borgerliga ledamöterna i statsutskottet förefaller mig inte särskilt modigt och konsekvent.

Vi anser för vår del att ett principiellt ställningstagande av riksdagen i dag skulle vara ett gott stöd för författarnas grundläggande krav. Det föregriper inte ett kommande detaljförslag från litteraturutredningen, utan berör själva den princip som jag tror att det är nödvändigt att riksdagen hävdar.

Jag yrkar därför bifall till motionerna I: 325 och II: 369 i de delar som behandlas under punkt 4 mom. 2 och som alltså gäller denna principiella fråga om förhandlings- och avtalsrätt för författarna.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! I onsdags kväll hade vi en debatt om systemet med bruttopriser på böcker. Då utfalade jag från denna talarstol att bibliotek ersättningen till författarna sticker i ögonen. Jag ansåg då och anser fortfarande att ersättningen till författarna för bokutlåningen är otillfredsställande. Men jag vill vid detta tillfälle, herr talman, ändå deklarerat att jag inte kommer att stödja den reservation som fogats till denna punkt i utlåtandet. Skälen härtil är följande.

Jag anser att det måste ske en avvägning mellan vad samhället satsar på ersättning för biblioteksutlåning och vad man satsar på andra åtgärder som uppenbarligen måste vidtas för att stärka författarnas ekonomiska situation. Jag tycker inte att riksdagen i dag ensidigt skall ta ställning på en punkt, när en litteraturutredning är tillsatt och har till uppgift att penetrera dessa problem och för Kungl. Maj:t lägga fram förslag på olika alternativa vägar på vilka man kan förbättra författarnas ekonomiska situation. Av det skälet anser jag alltså att man bör avvakta, men samtidigt uttrycker jag den förhoppningen att, som statsutskottet säger i sitt utlåtande, litteraturutredningen arbetar mycket snabbt och så snart som möjligt presen-

terar ett förslag så att riksdagen får möjlighet att ta ställning till dessa ting och förbättra författarnas situation och därigenom också slå vakt om den kulturellt värdefulla litteraturen.

I detta anförande instämde herr *Hellström* och fru *Hjelm-Wallén* (båda s).

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Vad jag under punkten om konstnärsbelöningar rent allmänt sade om den stora enighet i sak i utskottet gäller naturligtvis också på denna punkt, liksom vad jag sade om prioritering, statsbudget o. s. v. Jag kan också i långa stycken instämma i vad herr Sundman i sitt anförande sade om författarnas situation. Men därifrån till att acceptera reservationen vid denna punkt är steget väldigt långt.

Den tillsatta litteraturutredningen skall inte bara syssla med frågan om bibliotek ersättningarna. Bibliotek ersättningarna är ju ändå för de allra flesta författare en mycket ringa del av deras inkomst, även om deras inkomster är mycket små. Utredningen skall också titta på bokkonsumtionens villkor och behov och på andra åtgärder för att stärka författarnas ställning. Jag tycker inte att det här är fråga om ett stöd till författarna, utan det är fråga om en ersättning för deras arbete, och bibliotek ersättningarna är ju inte ensamma om att utgöra sådan ersättning.

Herr Sundman nämnde att det kostar 4 kronor 60 öre att rent tekniskt låna ut en bok i ett visst bibliotek, medan författaren får 6 öre per lån. Det är säkerligen riktiga siffror; jag betvivlar dem inte. Men då kan man fråga sig hur det är med författarens förhållande till hans förläggare och övriga kostnader i samband med utgivningen och om det inte finns någonting att göra på den punkten. Bibliotek ersättningen är ändå en mycken liten del av det hela. Skillnaden mellan det nuvarande förhållandet och fondens förslag när det

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

gäller en större grupp av författare är mycket liten. Det finns för närvarande 30 författare som får mindre än 3 000 kronor — 2 899 kronor — och de skulle nu få 6 000 kronor. Det finns 47 stycken som får 2 272 kronor och de skulle få 5 037 kronor. När det gäller belopp som betyder något — en författare som nu får 13 000 kronor skulle få 22 000 kronor — är det ytterligt få personer som kommer i fråga. Därför har jag mycket svårt att förstå herr Ahlmark när han säger att vi gjort det omöjligt i utskottet att hitta en vettig motivering genom att vi säger att för den händelse litteraturutredningen dröjer länge med sitt förslag så skulle man bryta ut denna del och ta upp den särskilt. Det är väl inte så underligt. Vi förväntar oss väl inte att litteraturutredningen bara skall ta upp denna detalj och föreslå vissa öres höjning, utan förutsätter att man ur utredningen bryter ut en rätt stor bit som hör ihop med detta. Vad som kommer att ta tid är — såvitt jag förstår — frågan om upphovsmannarätten och liknande ting, och den saken kan väl utredningen fortsätta med sedan den granskat detta.

I övrigt vill jag bara påpeka att herr Sundman varit framgångsrik i ett avseende med sitt motionerande. Det gäller de nordiska författarstipendierna som vi i utskottet är ense om att det bör utgå särskilda medel till. Jag tycker man skall notera att vi där är fullt överens.

Vidare tror jag inte att vi vinner så mycket här i kammaren genom att upptäcka något tal om författarvrede — jag konstaterar att det inte var herr Sundman som gjorde det, utan det var en helt annan talare. Jag anser också att vi från samhällets sida skall göra vad vi kan för att förbättra författarnas ställning, men när man försöker haussa upp denna reservation till någonting så viktigt vill jag reagera.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr SUNDMAN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg förvånar mig. Han har sagt tidigare i dag att konstnärsbelöningarna var så små belopp att de inte spelade någon roll! Nu är det biblioteksersättningen som är så liten att den inte spelar någon roll. Då var det väl något misstag med de nordiska författarstipendierna på tillsammans 22 000 kronor. Det var väl egentligen också för liten summa för att bifallas, så det är kanske bäst att försöka få en ändring där också.

Vad gäller ersättningen till författarna har herr Svanberg nog något missuppfattat denna fråga. Höjningen till 12 öre betyder inte så mycket i direkta författarpengar till var och en av författarna. De ökar totalt från 790 000 kronor till 1 700 000 kronor. Hela anslaget ökar emellertid från 2 900 000 kronor till ungefär 6 500 000 kronor. Det som ökar mest är nämligen fondens fria del, solidaritetsdelen, där vi författare själva kan dela ut pengarna till olika kolleger alltefter behov och prestationer.

Herr Hermansson klagade över att vi inte i reservationen vidhöll kravet på förhandlingsrätt. Herr Hermansson och jag är ense på den punkten, att vi måste eftersträva förhandlingsrätt. Men jag tycker detta är en sak som litteraturutredningen bör ta itu med.

Vad beträffar litteraturutredningen och vad den sysslar med, är det ändå på det sättet att författarnas ekonomi i framtiden på ett eller annat sätt kommer att bli knuten till konsumtionen via biblioteken. Det finns inga andra möjligheter. Då är det, därest vi övergår till ett eventuellt något annorlunda utformat system, likgiltigt, om vi vid övergången har 6 eller 12 öres ersättning som grundbelopp. Totalt måste det i framtiden ändå bli ett betydligt större belopp som skall utgå till författarna.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det här sista som herr

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

Sundman sade är ju alldeles avgörande när man diskuterar vilken inverkan som litteraturutredningens existens har på denna fråga. Herr Svanberg säger att utredningen skall arbeta med mycket annat. Ja, just det! Den skall studera bokspredningens villkor, kulturutbudet när förutsättningarna för bibliotekens verksamhet ändras, den skall göra sociologiska undersökningar, och vi utreder om delar av det norska systemet kan överföras till Sverige.

Men just därför att vi sysslar med så mycket i litteraturutredningen är det viktigt att se till att den här frågan inte begravs och att bibliotekersättningen inte stannar vid den nivå som gäller i dag. Jag tycker alltså att herr Svanberg har givit ett utomordentligt argument just för den linje som reservation 2 pläderar för.

Då faller också den ståndpunkt som herr Hugosson och tydligen även herr Hellström intar, att man måste göra en avvägning längre fram och därför inte kan höja ersättningen i dag. Det skulle ju betyda att en låginkomstgrupp i samhället måste fortsätta att leva på en mycket låg standard, därför att man avvaktar en utredning som kan ta ett par år och därför att man inte har den politiska viljan att höja ersättningen provisoriskt.

Herr Hugossons inlägg är intressant också på ett annat sätt. Det skulle inte behövas många röster från det socialdemokratiska partiet för att vår reservation får majoritet och bibliotekersättningen höjs redan i år. Låt oss säga att hälften av de unga socialdemokrater som kom in i riksdagen genom förra årets val följde reservationen — då skulle levnadsnivån för flera inom den här låginkomstgruppen höjas en del.

Efter valet förra året presenterade SSU:s tidning Frihet en ny förening, »SSU Helgeandsholmen». Den har ungefär 20 medlemmar. Den som stöder reservationen, kommer reservationen att seg-ra. De medlemmar av SSU Helgeands-

holmen som är närvarande här i kam-maren kan ju gå till SSU:s program. På sid. 52 står det: Vi kräver »att bibliotekens ersättning till författare, konstnärer och musiker för bok-, konst- och musiklån höjs avsevärt». Det är ett bra krav, i motsats till många andra krav i SSU:s program. Vi i oppositionen har gett SSU-arna en chans att härvidlag följa sitt eget program.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr Sundman säger sig vara förvånad över mig. Det förvånar mig i högsta grad, eftersom han och jag har använt ungefär samma motivering tidigare i utskottet. Vi känner igen argumenten rätt bra — jag känner igen hans, och jag hoppas han känner igen mina.

Jag har inte sagt att beloppen är så små att de inte spelar någon roll, men jag har sagt att vad man totalt åstadkommer inte är av sådan omfattning att man kan säga att vi löser problemen på ett avgörande sätt. Det är ändå en liten del i det stora hela. Naturligtvis betyder det något för någon enstaka författare, men det är inte så många det kommer att gälla.

Vad beträffar de nordiska författarstipendierna är väl frågan i och med detta besvarad.

Jag är medveten om att fondens fria del kan betyda åtskilligt, men herr Sundman och jag kan väl ändå vara överens om att detta inte löser författarnas problem på något sätt, utan att det måste till mera radikala åtgärder.

Herr Ahlmark säger att utredningen sysslar med så många andra ting, att det är risk att denna fråga begravs. Det skulle förvåna mig mycket om herr Sundman sitter i en utredning och låter en sådan här sak begravas. Jag får hoppas att även herr Ahlmark ser till att den inte blir begravd.

Vad utskottet har gjort är att säga, att om ni skall syssla med alla dessa andra ting, som egentligen inte har med författarnas ekonomiska situation att göra,

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

och det dröjer flera år, så kan ni bryta ut denna fråga och ganska snart komma med ett förslag om författarnas ekonomiska situation, alltså inte enbart bibliotekersättningen.

Hur SSU Helgeandsholmen skall klara ut detta överlåter jag till dem. Herr Ahlmark uppträder här som den som skall hjälpa våra unga socialdemokrater att få ett politiskt inflytande. Jag tror emellertid att det är en dålig hjälp. Bockfoten sticker fram litet för tydligt. SSU har liksom partiet en bestämd inställning till denna fråga, men den inställningen innebär inte att man skall hoppa på första bästa lilla fnuttiga sak som kommer fram. Gör ett ordentligt arbete i litteraturutredningen, så att vi får ett verkligt förslag att behandla! Jag tror att både unga och gamla socialdemokrater skall gå med på det.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sundman sade att man i princip var överens om kravet på förhandlings- och avtalsrätt för författarna men att man ville avvakta litteraturutredningens förslag. Jag tvivlar inte ett ögonblick på herr Sundmans inställning till den frågan. Men nog tycker jag att det är litet svagt att de borgerliga i statsutskottet inte har skrivit en enda rad om detta, när de säger att de är överens om den viktiga principen för författarna nu slåss för och som vi vet att författarna anser avgörande i de aktioner de förbereder till nästa vecka. Varför har de borgerliga helt tigit om den saken? Det finns ingenting positivt skrivet från de borgerligas sida som stöder denna princip om förhandlingsrätt.

Till frågan om författarsättningar vill jag ännu en gång betona att detta är ingen ny fråga som plötsligt kommit fram i kammaren genom att herr Ahlmark eller någon annan har vunnit inträde här. Det är en fråga som vi har debatterat i många år, och vårt parti har under en följd av år fört fram det

krav som ställts av författarnas egna organisationer och av styrelsen för författarfonden. Men man har avslagit det med olika motiveringar. Vi har också för vår del, liksom en del enskilda socialdemokrater, ställt kravet på en litteraturutredning. Det kravet avvisades också under många år. Sedan beslutades äntligen litteraturutredningen och då kunde man säga: Vi skall inte höja nu utan vi skall göra en utredning. Nu säger man att det sitter en utredning som man måste avvakta, och därför kan vi inte höja.

Faktum är emellertid att författarna själva under en lång följd av år — herr Sundman vet hur många — har ställt kravet på höjning av bibliotekersättningen. Jag tycker att det är mycket förvånande att herr Svanberg kan gå upp i talarstolen och säga att höjningen till 12 öre är en liten futtig sak. Jag undrar om inte herr Svanberg borde fundera på att ta bort det omdömet ur protokollet.

Herr HELLSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag menar, herr Ahlmark, att man inte kan se bibliotekersättningen som en isolerad fråga. Jag anser som herr Hugosson att samhällets stöd till författarna och till kulturarbetarna över huvud taget bör väsentligt utvidgas. Men frågan är då om man i första hand skall gå den vägen att stödet skall knytas till omsättningen — i detta fall till hur många gånger man lånar en bok — eller om det skall vara oberoende av populariteten hos författarnas böcker. Jag förstår att i den liberala marknadshushållningens princip är det rimligt att knyta stödet till någon form av omsättning. För mig är det inte självklart och inte heller för SSU, även om herr Ahlmark försöker få det dithän genom att citera en enskild mening i ett programförslag.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:
Herr talman! Till herr Ahlmark skul-

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

le jag vilja säga att det är en illusion att tro att bibliotekersättningen som sådan kan avhjälpa de brister som finns i det svenska kulturlivet och de problem författarna har att brottas med. Vad som krävs — och här tror jag att jag talar för inte bara SSU utan hela det socialdemokratiska partiet — är att samhället kanske ännu mera konsekvent än hittills erkänner sina skyldigheter gentemot kulturarbetarna och handlar därefter.

Den klena bibliotekersättningen är en sak som man kan ha anledning diskutera. Men det är detta som litteraturutredningen — där både herr Ahlmark och herr Sundman är ledamöter — har att titta på. Jag menar att det norska systemet med betydande statliga inköp av nytutkommen litteratur och med statliga bidrag till författarroyalty på en grundupplaga bör nog prövas också när det gäller den svenska bokmarknaden. Det finns alltså en mängd olika saker som, eventuellt tillsammans med en väsentligt ökad bibliotekersättning, kan förbättra författarnas ekonomiska villkor.

Jag vill därför uppmana ledamöterna i litteraturutredningen: Gör mer för boken, gör mer för författarna, handla snabbt, lägg fram ett program så att vi får möjlighet att ta ställning och ge kulturarbetarna och författarna bättre ekonomiska villkor!

Herr SUNDMAN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ge herr Hermansson rätt: det skulle nog ha gått att plocka in någonting om förhandlingsrätten i skrivningen, men man arbetar ju ibland under stark tidsnöd. På den punkten ger jag alltså herr Hermansson rätt.

Herr Hellström förde på tal bibliotekersättningens konstruktion. Han talade om liberala metoder och liknande. Jag får väl påpeka att vad beträffar inkomstfördelning har inte någon yrkesgrupp här i landet kommit så långt som

författarna vad gäller bibliotekersättningen. I dag går direkt till författarna, i proportion till den omfattning vari deras böcker lånas ut, 790 000 kronor. Men gemensamt fördelas i långtidsstipendier 480 000, i punktstipendier 607 000, i belöningar 120 000 och som pensioner utgår 560 000 kronor. Här är det verkligen fråga om att man i mycket stor utsträckning avstår ifrån egna inkomster via biblioteken till fromma för hela författarkåren. Det är, närmare bestämt, 75 procent av den bibliotekersättningen som går till solidaritetsfonden. Det kan tjäna som gott exempel för andra på många håll.

Herr Svanberg och herr Hugosson var överens om att bibliotekersättningen inte ensam löste de problem som författarna har. Nej, inte gör den det; det är alldeles självklart. Men ingen har väl hävdad det heller. Här gäller det emellertid att få ytterligare 3,2 miljoner i år till en oerhört underbetald yrkeskår. Allt tal om att skjuta på det hela ett år till — det är det som det här är fråga om — tycker jag är omöjligt att försvara moraliskt.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Denna diskussion har varat tillräckligt länge nu, men jag kan inte underlåta att uttrycka min förvåning över herr Hermansson. För honom är inte en ökning av de flesta författarnas villkor med ungefär ett par tusen kronor, som det här skulle gälla, någon liten sak. För honom är det tydligen något mycket stort. Det är liksom slutmålet för hans kulturella giv.

Jag tycker inte att man kan betrakta denna lilla höjning som någonting så revolutionerande som här görs gällande. Jag vill lösa dessa frågor i ett betydligt vettigare och större sammanhang.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg säger att

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

vi i oppositionen hoppar på »första bästa lilla fnuttiga sak» — om jag uppfattade honom rätt. Det är den eniga författarfondens styrelse som har lagt fram det här förslaget. Dess inriktning stöds av de svenska författarna, fastän de naturligtvis vill gå ännu längre. Det är det som är »första bästa lilla fnuttiga sak» enligt herr Svanberg.

Vidare säger han att jag skulle vilja rädda de unga socialdemokraterna till politiskt inflytande. Nej, inte alls! Jag vill rädda förslaget om höjd bibliotekersättning att gå igenom redan i år.

Då svarar mig herr Hellström, att »populariteten» i fråga om olika författare och olika böcker inte skall vara avgörande för författarstödet utan man kan tänka sig andra lösningar. Ja, men populariteten i fråga om författare och bokutlåning är ju inte ensamt avgörande. Konstruktionen i bibliotekersättningen hoppas jag herr Hellström känner till. Det mesta går ju till en fond för pensioner och stipendier, även till författare som inte är så populära. Dessutom finns det ingenting i SSU:s program, som antyder något annat än att man vill höja bibliotekersättningen enligt ungefär den konstruktion den har i dag.

Men nu säger herr Hugosson att det inte räcker med en höjd bibliotekersättning. Annat behövs därutöver för att det skall bli en bra politik på det här området. Jag är helt överens med herr Hugosson på den punkten. Det norska systemet är t. ex. utomordentligt intressant, men det strider inte mot en höjd bibliotekersättning. Man kan genomföra det ena provisoriskt först, innan man genomför resten. Och det är viktigt att höja en låginkomstgrupps levnadsstandard redan i dag.

Herr Hugosson slutade sitt anförande med att uppmana oss i litteraturutredningen att »handla snabbt». Jag vill returnera den uppmaningen: handla snabbt, herr Hugosson, rösta på reservation nr 2!

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg upptäckte tydligen att han var ute på svag is genom sitt tidigare yttrande. Så måste man tolka hans senaste inlägg. Jag anser självfallet inte att en höjning av bibliotekersättningen skulle lösa alla problem för författarna, för kulturspridningen och vad beträffar övriga allmänna frågor som inbegrips här, och det anser inte heller författarna själva. Men de kräver en rimlig ersättning för sitt arbete. Det är ju detta som är det grundläggande. Och det är därför de är efter år ställt detta krav.

Jag trodde inte det var nödvändigt att för herr Svanberg, som är gammal reformist, påpeka att det finns frågor och problem, som ligger mellan futtiga saker och revolutionen. Det borde herr Svanberg kanske tänka på.

Med anledning av herr Sundmans förklaring, som jag tycker var mycket ärlig, att de borgerliga borde ha i sin skrivning fastslagit principen om förhandlingsrätt, vill jag också uttrycka den förhoppningen att det inte var någon annan nöd än tidsnöd som förhindrade dem att göra det.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Statsutskottet har enhälligt skjutit frågan om förhandlingsrätten ifrån sig och jag tror inte att skälet enbart var tidsnöd. För herr Sundman var det kanske det, men jag är tveksam om man inom alla borgerliga partier ser saken så.

En förhandlingsrätt skulle ju medföra ganska långtgående konsekvenser för upphovsrätten och upphovslagen liksom för synen på hela den fria litteratordistributionen. Detta är ju också anledningen till att man inte har någon förhandlingsrätt. Jag tror inte att man varit i tidsnöd men att man velat

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

vinna tid genom att hänskjuta frågan till litteraturutredningen. Med hänsyn härtill skall jag inte ta upp argumentationen i denna mycket komplicerade fråga. Jag har tidigare sagt och är beredd att upprepa det, att vi oavsett detta självfallet är beredda att inom departementet överlägga med författare och alla andra grupper om deras villkor. Att vi inte skulle vilja diskutera frågan behöver ingen riskera.

Innan jag tar upp herr Sundmans resonemang skulle jag vilja säga herr Ahlmark att jag inte riktigt kan begripa vad han har på den här galejan att göra. Om frågan vore så ekonomiskt likgiltig från statsfinansiell synpunkt borde väl herr Ahlmark varit uppe år efter år och slagits för högre författarersättning. Men det har inte herr Ahlmark gjort förrän den dag regeringen säger ifrån, att vi över huvud taget måste förbättra författarnas villkor, och tillsätter en litteraturutredning. Herr Ahlmark får förtroendet att tillhöra utredningen. Och då plötsligt vaknar han till liv och utnyttjar sitt ledamotskap till att med åthävor, som herr Sundman aldrig skulle drömma om att använda, tala om författarnas betryckta läge. Jag kan inte vara något slags sedelärare för herr Ahlmark, men det är en gammal god princip här i riksdagen att har man slagits för en fråga och man sedan blir medlem av en utredning får man fortsätta på samma linje. Men har man varit ointresserad av en fråga och plötsligt blir medlem av en av Kungl. Maj:t tillsatt utredning, skall man ta det litet försiktigt medan utredningen pågår. Detta är en regel som otaliga riksdagsmän före herr Ahlmark brukat följa. Mot denna bakgrund framstår herr Ahlmarks argumentation som minst sagt avfyrad från leksakspistoler.

Herr Sundmans argumentation är av en helt annan typ. Att han driver den här frågan som vice ordförande i Författarföreningen och som ny i riksdagen betraktar jag som självklart. Det är

ett fullföljande av Stellan Arvidsons mångåriga gärning.

Jag vill polemisera på en punkt. Herr Sundman sade att jag inte hade funnit anledning att höja författarnas bibliotekersättning. Då vill jag säga att jag kan finna ett mycket stort antal anledningar till att höja bibliotekersättningen — men jag har inte haft pengar för det i år. Det är den enkla förklaringen. Vi började budgetarbetet under vissa bestämda förutsättningar. För det första skulle vi åstadkomma en åtstramning av budgeten med ungefär en miljard kronor. För det andra skulle vi inte höja skatterna. För det tredje skulle de pengar vi fick över huvudsakligen användas på sysselsättningssidan. Detta betydde att vi måste göra en mycket hård prioritering på kulturbudgeten, eftersom de automatiska utgiftsökningarna där är ganska stora. De pengar vi hade fick därför läggas på vissa punkter: riksteatern, rikskonsertverksamhetens utbyggnad och en förbättring av konstnärstipendierna, som ju till ungefär en tredjedel kommer författarna till godo. Det är den prioriteringen vi har gjort i ett hårt och skärpt budgetläge.

Jag tycker det var rimligt att lägga de pengar vi hade på de direkta stipendierna, men det är ju inte något prejudikat för framtiden. Den dag vi får det statsfinansiella utrymmet härför skall vi självfallet förbättra bibliotekersättningen liksom mycket annat.

Men jag återkommer till att om vi hade haft de 3 miljoner kronor som det här talats om, så är jag inte alldeles säker på att de i sin helhet hade lagts på bibliotekersättningen. FLYCO avstod ju häromåret från en tänkbar höjning till förmån för målarna, och jag tror att bildkonstnärerna är den grupp som har det svårast. Det är möjligt att pengarna hade gått till dem i stället; det vill jag dock inte uttala mig om. Någon kanske tycker att 3 miljoner kronor är litet pengar, men det är en gans-

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

ka stor summa i kulturbudgeten, och vi har därför tvingats till en hård prioritering.

Jag sade att jag kan finna många anledningar att förstärka ersättningen eller stödet till författarna, vilket ord man nu vill använda. Vårt system med biblioteksersättning kan sägas ge mager resultat, men å andra sidan är det unikt. Det finns ingen motsvarighet någonstans utom i de nordiska länderna, där danskarna ligger ungefär på vår nivå men med ett annat system och där det i Norge är fråga om små belopp. Det är såvitt jag vet bara de nordiska länderna som ersätter författarna på detta sätt. I andra länder är den tanken okänd. För övrigt har vi också andra typer av stöd, t. ex. för tidskrifter, för översättning och för referenslitteratur. Det är också sådant som har genomförts de senaste åren.

Under det gångna året har vi inte bara tillsatt den litteraturutredning som många har talat om här i dag, utan vi har också vid årsskiftet tillsatt det nya kulturrådet, i vars direktiv en av uppgifterna har angivits vara att undersöka levnadsvillkoren för olika kulturproducenter, t. ex. författare och bildkonstnärer, samt föreslå lämpliga åtgärder. Litteraturutredningen har också tillsammans med låginkomstutredningen en undersökning på gång om författarnas villkor. Jag förmodar att kulturrådet kommer att göra en undersökning om andra gruppers villkor. Vi får nämligen inte bara se till den så att säga mest välskrivande och mest talföra gruppen, som bäst kan slåss för sina villkor, utan vi måste se till alla grupper av kulturproducenter i ett sammanhang. Det finns ofantligt många anledningar att ge dem alla en förstärkt ställning.

Jag vill ta upp ett argument i detta sammanhang. Det har ibland sagts att biblioteksersättningen skall höjas därför att biblioteken genom hemlånen skulle minska bokförsäljningen och där-

med också författarnas inkomster av deras produktion. Författarna får ju genom förlagsavtal med förläggarna för närvarande normalt royalty med 16²/₃ procent av priset på varje försäld bok. Det är för övrigt en honorarsberäkning som sedan länge varit oförändrad. Författarna har tydligen inte fått vara med om att dela på några rationaliseringsvinster, om sådana gjorts.

Visst är det sant att de bokexemplar, som efter utgivningen hamnar på biblioteken, troligen utnyttjas mer intensivt än andra, även om boklån hos vänner och bekanta enligt en undersökning av läsvanorna på 1950-talet var dubbelt så frekventa som boklån i bibliotek. Därför har man lämnat en viss ersättning för boklånen. Men är det verkligen sant och finns det något belägg för att hemlånen negativt påverkar författarnas situation? Är det inte snarare så att biblioteken fungerar som en bas för litterär stimulans och ett vidgat läsintresse, framför allt hos ungdomen som är nästa generations bokköpare?

Det är ett viktigt argument, ty om biblioteksverksamheten skulle ha denna negativa effekt, skulle ju bokförläggare, bokhandlare och alla andra intressenter i bokutgivningen med samma rätt göra anspråk på ersättning från staten. Jag tvivlar alltså på denna negativa effekt. Jag tror att effekten tvärtom är positiv. Men det faktum att biblioteken är en positiv stimulans till bokläsning och till spridningen av författarnas verk är i och för sig inget skäl mot en biblioteksersättning och mot en högre biblioteksersättning än den vi har för närvarande.

Jag har också tagit del av de skrifter, som författarna givit ut i den aktion som de nu skall inleda. Jag har kanske inte uppfattat denna som någon stor stridsaktion mot statsmakterna, utan jag har sett den på ett positivt sätt, som en aktion från en grupp, som vill skapa kännedom om sina medlemmars villkor och om bokens betydelse och som vill

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

skapa opinion för ett förbättrat kulturstöd. Vi som sitter med pengarna har att ta ställning till de svåra avvägningsproblemen, jagade av ivriga skattesänkare på den borgerliga kanten, vilka naturligtvis när det gäller något litet överbud på utgiftssidan gärna vill ställa sig i främsta ledet men sedan inte vill vara med om att betala räkningen. Vi ser en opinionsbildning av denna typ icke som en strid utan som en naturlig strävan att skapa opinion för en förbättrad situation för kulturproducenterna och för en allt aktivare kulturpolitik i vårt land. På denna punkt har jag ingen som helst annan mening i förhållande till författarna.

Herr SUNDMAN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Palme, detta var ganska mycket på en gång. Jag får hacka ut ett och annat i det hela. Frågan om den negativa effekten på bokförsäljningen av biblioteksutlåningen var något som vi talade om för 10—15 år sedan, men nu har den bara akademiskt intresse för oss. Det är för oss en teoretisk frågeställning utan betydelse i detta sammanhang. Jag kommer inte ihåg hur vi resonerade, men jag lämnar funderingarna i detta sammanhang helt åsido eftersom de saknar intresse.

Något som däremot har intresse är herr Palmes klara besked att man helt enkelt saknade pengar. Min formulering var mycket riktigt avsedd som en liten provokation, och jag fick det svar jag hade väntat, nämligen att det inte fanns några pengar.

Det är härvidlag som vi inte kan komma överens. Detta är alltså resultatet av stödtanken: biblioteksersättningen är ett stöd, och har man inte pengar drar man in stödet. Men vi författare menar att biblioteksersättningen är inte ett stöd, utan ersättning för arbete. Och sådant snålar man inte in därför att man har dåligt med pengar. Har vi ett år ont om pengar i detta hus, så nekar vi ju inte städerskorna — de som har

de lägsta inkomsterna — löneförhöjningar som andra får. Det kan vi inte göra — det vore orimligt.

Nej, detta är en ersättning, och vi kan inte acceptera att man av budgettekniska skäl skall vägra att höja ersättningen. Det framstår för oss som horribelt — ja, helt enkelt omoraliskt.

Herr Svanberg återkom till att 3,2 miljoner är en struntsak. Men det är inte en struntsak, herr Svanberg. Vi kan t. ex. inte betala pensioner till så många som vi skulle vilja betala ut pensioner till. Författarfonden betalar 7 000 kronor — ett futtigt belopp — i pension. Och bara några pensionsrum till på 7 000 kronor skulle kunna åstadkomma stor glädje i våra led. — Författarankor får 4 000 kronor av oss i pension per år. Det är horribelt lågt.

3,2 miljoner kronor är icke en struntsumma — det är ett jättebelopp för Författarfonden som har så ont om pengar.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Min replik kan bli mycket kort, eftersom herr Palmes replik till mig låg helt utanför sakfrågan.

Jag har tagit upp och bemött de argument som brukar anföras mot en ökad biblioteksersättning: det kostar för mycket, man skall inte föregripa utredningens förslag, det finns andra lösningar som skulle kunna vara bättre. Men mina synpunkter tar herr Palme inte upp i sin replik till mig. Han viftar undan frågan. Och då har han verkligen en leksakspistol i handen: den innehåller ingenting och den är inte avsedd att skjuta med. Han säger ju bara att jag inte skulle ha rätt att debattera den här frågan, eftersom jag tillhör litteraturutredningen.

Nu är det faktiskt så att herr Sundman och jag har lagt fram, på våra partiers vägnar, en gemensam motion som oppositionen anslutit sig till i sin reservation i år. Det är väl alldeles klart att om man vill markera att en lösning kan uppnås utan att man föregriper lit-

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

teraturutredningens arbete, så kan det bl. a. göras genom att medlemmar av litteraturutredningen själva säger det. Men den synpunkten vågar herr Palme inte att ta upp. Han står där med en leksakspistol i handen.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Detta med leksakspistoler tycks ha gått herr Ahlmark djupt till sinnes. Jag funderar över varför han egentligen beväpnat sig. Eftersom han talade om de unga socialdemokraterna fick man nästan intrycket, att de äldre folkpartisterna numera är så vissna mot sina yngre halmhattar, att den stackars Ahlmark känner sig tvungen att bevärna sig av rena skyddshänsyn.

Men herr Ahlmark begriper icke det som var min enkla synpunkt och som så många riksdagsmän före honom har respekterat. Den innebär att om man drivit en fråga, så fortsätter man att driva den oavsett om man blir ledamot av en utredning eller ej. Men har man icke visat ett dugg intresse tidigare under rätt många år i riksdagen för en fråga — som när det nu gäller herr Ahlmark och litteraturstödet — och blir ledamot av en utredning, så brukar man ålägga sig en viss återhållsamhet under den tid utredningen arbetar.

Att herr Ahlmark använde de största åthävarna gjorde det hela så mycket mera remarkabelt. Men om herr Ahlmark inte vill följa de principer som alla andra riksdagsmän följt må det vara hans ensak.

Skälet till att jag inte så mycket tog upp herr Ahlmarks argumentation som herr Sundmans var dessutom att det fanns en betydligt större saklig lödighet i vad herr Sundman sade. Och låt mig återkomma till herr Sundmans yttrande.

Herr Sundman säger att det här är en ersättning till författarna på 6 öre — 3 öre utgår automatiskt. Denna ersättning får alltså inte bli föremål för budgetprövning i vanlig ordning utan den

skall så att säga öka i takt med den allmänna lönestegringen. Jag kan förstå herr Sundmans argumentation, men jag tror inte att han med den gör det lättare för sig, därför att då skulle vi ha något slags index på författarsättning, som skulle knytas till en viss nivå. Jag tror för min del att den då skulle hamna på för låg nivå, ty om vi får pengar borde vi kunna höja stödet till författarna mycket kraftigare än vad som motiveras av den allmänna löneutvecklingen i samhället. Utan att vilja binda mig för formerna tror jag detta. Om så skulle bli fallet har herr Sundman bundit ris åt egen rygg.

Det är inte alla kulturproducenter som har den här speciella formen av bibliotekersättning. När det gäller bildkonstnärerna får vi hjälpa dem dels genom att köpa men dels också genom förstärkta stipendier, vilka måste bli föremål för vanlig budgetprövning. Därför bör man redan av detta skäl inte låsa sig så hårt vid en lönetanke, eftersom man då får svårare att göra en rättvisande fördelning mellan olika typer av kulturproducenter.

Jag skall inte fördjupa mig i detta, men jag tror att herr Sundman har uppfattat vad som är det centrala för mig; vi har inte höjt författarsättningarna i år helt enkelt därför att vi icke haft några pengar därtill. Det har inte berott på någon principiell ovilja. Men bara denna korta debatt visar hur mycket det finns både för litteraturutredningen och kulturrådet att överväga. Personligen ser jag mycket fram mot dessa överläggningar.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Kan det vara herr Sundman till någon glädje vill jag gärna säga att om jag använde uttrycket struntsumma var detta en mycket tokgig formulering.

När det gäller den enskilde författaren är det inte fråga om någon struntsumma. Jag reagerade inte mot något av

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

det som herr Sundman sade. Jag uppskattar honom som en hederlig debattör och vi är överens i långa stycken.

Men jag reagerar när man gör ett försök att framställa det som reservationen vill som ett sätt att lösa författarnas problem; man framställer t. o. m. de däri framförda önskemålen som om de gäve ett tillfälle för de unga socialdemokraterna att äntligen vara trogna mot partiprogrammet. Det är detta jag kallar strunt, och då är vi väl i stort sett överens.

Herr SUNDMAN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Mitt inlägg skall bli mycket kort. Det är inte fråga om att lösa problemet, herr Svanberg, det är bara fråga om att få fram en interimslösning.

Jag talade om ersättning och inte om stöd. Jag tror att statsrådet Palme drog ut konsekvensen av mitt resonemang in absurdum. Men vi skall inte besvära kammaren med detta utan vi kan fortsätta resonemanget vid något mera privat tillfälle.

Fru MOGÅRD (m):

Herr talman! Jag är glad över att många synpunkter redan har framförts men vill ändå framlägga mina åsikter, även om intresset kanske håller på att mattas.

I och med att levnadsstandarden höjs ökar också möjligheterna för allt fler att ta del av kulturens yttringar. Ofta hör man det ganska lättvindiga påståendet att det enbart är brist på pengar eller brist på utbildning som hindrar kulturkonsumtion. Det är det självfallet inte. Man kan anföra många exempel på att kulturkonsumtionen skär tvärs igenom befolkningslagren och på att pengar och utbildning visst inte garanterar någon kulturell aktivitet. Men vilka hinder man än anser föreligga är det en gemensam målsättning i vårt samhälle att verka för att sprida

kulturkonsumtionen till så många som möjligt.

En ökad kulturkonsumtion förutsätter självfallet att vi har en stor skara kulturskapare och att de lever under drägliga villkor. I det samhälle som vi hade så sent som fram till andra världskriget var det ofrånkomligt för staten att se på kulturen som något av en lyx, som man först i sista hand kunde tänka på att stödja. I välståndssamhället bör bilden vara en helt annan. Om vi vill betrakta kulturen som en central samhällsfunktion och inte bara som en vacker garnering på ett samhälle som egentligen har viktigare saker att syssla med, måste vi också betrakta kulturskaparna som en grupp arbetande människor inom samhället som har rätt att få betalt för sina insatser; d. v. s. de skall ha betalt, ha ersättning, inte stöd, belöning.

Dithän har vi naturligtvis långt ifrån hunnit. Fortfarande stöder staten t. ex. konsten med stipendier och konstnärsbelöningar — de har diskuterats i dag — och det vill i klarspråk säga att den utövar en sorts välgörenhet, som dessutom inte kommer så särdeles många till del. Fortfarande kan det alltså, som i dag, hända att berättigade anspråk på ersättning för den prestation, som författarna faktiskt gör genom att deras verk lånas ut till allmänheten genom biblioteken, inte betraktas som en förhandlingsfråga utan en fråga som regering och riksdag beslutar över författarnas huvuden, som en sorts belöning för välartat uppförande.

Staten sitter alltså kvar i det gamla samhällets, fattigsamhällets, värderingar. Kulturskaparnas livsvillkor görs beroende av statens välvilja. Men en aktiv kulturpolitik måste i stället sikta på att få fram allt fler arbetstillfällen för kulturskaparna, inte minst att definiera de arbetstillfällen som redan finns, och att betala för deras arbete.

Det är självklart att vi har långt kvar till exempelvis införandet av en ga-

Ersättning åt författare m. fl. för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m.

ranterad minimiinkomst eller andra liknande åtgärder. Det finns många och svårlösta problem i detta sammanhang. Jag vill emellertid hävda dels att vi med det snaraste måste tänka om och inse, att vi med det nu tillämpade förfarandet bara konserverar många människors inställning till kulturen som en sorts ganska onödig lyx, vilket direkt motverkar vår målsättning att sprida kulturen till så många som möjligt, dels att vi nu har tillfälle att någorlunda tillfredsställande betala för ett utfört arbete genom att åtminstone tillmötesgå de förslag, som styrelsen för Sveriges författarfond lagt fram.

Jag skall inte redovisa hela förslaget — det har redan gjorts här i dag och det görs även i reservationen. Det rör sig alltså om 12 öre per boklån. Mot det skall man, som herr Sundman påpekade, ställa penningvärdets fall och det förhållandet att författarna själva kräver minst 25 öre. Genom att följa Författarfondens förslag skulle vi kunna visa att vi ändå börjar närma oss en modern syn på kulturen och kulturskaparna.

Utskottet hänvisar, som alla vid det här laget vet, som grund för sitt avstyrkande av motionerna om att Författarfondens förslag skall följas till en år 1968 tillsatt litteraturutredning, och denna skall helt symtomatiskt syssla med att utreda författarstödet. Eftersom författarna under en lång följd av år har krävt höjd bibliotek ersättning och utförligt motiverat sina krav har de säkerligen svårt att förstå, att en under förra året tillsatt utredning omöjliggör ett tillmötesgående av deras krav. Det förefaller mig och väl också författarna närmast som den obotfärdiges förhinder.

Det har redan sagts att kulturskaparna i allmänhet inklusive författarna är en utpräglad låginkomstgrupp. Här finns nu tillfälle att visa att allt tal om det angelägna i att lösa låginkomstproblemet inte bara är tomma ord — under förutsättning självfallet att man verk-

ligen anser att författarna utför ett hederligt arbete. Det gäller här en princip. Den tekniska diskussion som herr Svanberg och andra socialdemokrater vill ha det till — för herr Palme är det en budgetteknisk diskussion — är inte särskilt intressant annat än ur den synvinkeln att det avslöjar inställningen till kulturskaparna. Vilken annan yrkesgrupp skulle finna sig i att dess arbetsersättning diskuterades i sådana termer som vi hört i dag, även om de varit välvilliga?

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sundman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Ivar Johanson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-pro-

Bidrag till Tekniska museet

positionen. Herr Sundman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 97 ja och 90 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 325 och II: 369 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 5—13

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14

Bidrag till Tekniska museet

Kungl. Maj:t hade (punkt B 37, s. 78—80) föreslagit riksdagen att till Bidrag till Tekniska museet för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 921 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 650 av herr Nyman *m. fl.* och II: 750 av herr Mattsson *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära att anslaget till Bidrag till Tekniska museet höjdes med 63 822 kr. utöver vad departementschefen föreslagit för ytterligare två tjänster,

dels motionen I: 667 av herr Wallmark.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å

motionerna I: 650 och II: 750 till Bidrag till Tekniska museet för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 921 000 kr.,

2. att riksdagen måtte avslå motionen I: 667.

Reservation hade avgivits

3. beträffande *bidrag till ytterligare tjänster* av herrar Ivar Johansson (cp), Per Jacobsson (fp), Ottosson (m), Nyman (fp), Eric Peterson (fp), Kaijser (m), Johan Olsson (cp), Bohman (m), Eliasson i Sundborn (cp), Nordstrandh (m), Källstad (fp), Dahlgren (cp), Sundman (cp) och Eriksson i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 650 och II: 750 till Bidrag till Tekniska museet för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 985 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Bara några få ord som motivering för vår reservation vid denna punkt.

År 1964 avlämnades betänkandet från den sakkunnigutredning som haft till uppgift att utreda Tekniska museets utveckling och organisation. Utredningen slog fast att det för att säkerställa museets framtida utbyggnad erfordrades att 14 nya tjänster tillsattes. Utredningen framhöll också att dessa tjänster borde tillsättas redan budgetåret 1965/66. Beslutet blev att fyra tjänster då tillsattes, och sedan dess har ytterligare en tjänst tillsatts. Det fattas alltså nio tjänster i målsättningen.

Det kan påpekas att besöksfrekvensen vid Tekniska museet har nästan fördubblats under denna fyraårsperiod, från 80 000 år 1964 till 150 000 under förra året. Det mest glädjande är att

Bidrag till Tekniska museet

det är ett så starkt ungdomligt inslag bland de besökande.

I en fyrpartimotion har denna eftersläpning när det gäller personalförstärkningen vid Tekniska museet uppmärksamrats. I motionen föreslås att anslag beviljas för två av de tre nya tjänster som Tekniska museet begärt att få tillsätta nästa budgetår.

Reservationen nr 3 anknyter till denna fyrpartimotion, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

I detta anförande instämde herrar Eliasson i Sundborn och Sjönell (båda cp).

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Även i denna fråga har utskottet varit ense så till vida att vi alla i högsta grad uppskattar Tekniska museet. Museet är en utmärkt institution som är till stor nytta även för skolundervisningen. Men nu sysslar 1965 års musei- och utställningssakkunniga även med frågan om vår museiverksamhet. Vi inom utskottsmajoriteten anser oss inte vara kompetenta att plocka ut några tjänster ur hela den bing av tjänster som föreslagits på kulturområdet. Vi har framhållit att även detta är en budgetfråga, och det är en massa av de föreslagna tjänsterna som inte kunnat beviljas. Vi anser oss inte kunna säga att just dessa två tjänster är de allra viktigaste och att det är dessa som bör tillsättas. Vi överlåter den bedömningen till Kungl. Maj:t, som bör ha större möjligheter att ta ställning till denna budgettekniska fråga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Låt mig bara för att bevisa att eftersläpningen är särskilt stor under denna punkt säga, att det år som utredningen föreslog en utökning med 14 tjänster på Tekniska mu-

seet hade Nordiska museet 106 tjänster. Utredningen skrev bl. a. följande i sitt betänkande: »Genom sin storlek i fråga om lokaler, föremåls- och arkivbestånd, sitt vittomfattande och betydelsefulla samlingsområde och sina därmed månggrenade förbindelser till en mängd olika intresse- och samhällssektorer är det naturligt att sätta museet i full paritet med de båda kulturhistoriska centralmuseerna Nordiska museet och Historiska museet.»

Jag har, herr Svanberg, velat nämna detta som ett bevis för att eftersläpningen är större på denna punkt än på de flesta andra punkter. Det är detta som motiverar vår reservation.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 14) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag

kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 85 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 15—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 18***Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag**

Kungl. Maj:t hade (punkterna B 44—B 46, s. 91—129) föreslagit riksdagen att

a) godkänna de riktlinjer för statligt stöd till ungdomsorganisationernas verksamhet som angetts i statsrådsprotokollet,

b) till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 5 925 000 kr.,

c) till Bidrag till ungdomsledarutbildning för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 4 200 000 kr.,

d) till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 13 200 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 159 av herr *Nyman m. fl.* och II: 143 av herr *Mundebo*,

dels de likalydande motionerna I: 485 av herrar *Nils Nilsson* och *Thorsten Larsson* samt II: 560 av herr *Mattsson m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 635 av herr *Andreasson* och II: 732 av herrar *Boo* och *Larsson* i Borrby, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att fördelningen av bidraget till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet måtte ske i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer,

2. till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 7 500 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 639 av herrar *Blomquist* och *Nils Persson* samt II: 752 av herr *Nelander m. fl.*, vari hemställts

1. att riksdagen till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet anvisade ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 260 000 kr. förhöjt anslag,

2. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) framhölle vikten av att ungdomsorganisationernas vägledande och fostrande verksamhet sattes in så tidigt som möjligt och hemställde att därför den nedre åldersgränsen för statsbidragsberättigade medlemmar sänktes från 12 till 10 år fr. o. m. budgetåret 1970/71,

b) hemställde att grundbidraget till vissa ungdomsorganisationers centrala verksamhet höjdes från 20 000 kr. till 30 000 kr. budgetåret 1969/70 och till 40 000 kr. budgetåret 1970/71,

dels de likalydande motionerna I: 647 av herrar *Lidgard* och *Akerlund* samt II: 730 av herrar *Björck* i Nässjö och *Wennerfors* i vad avsåge hemställan

1. att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1969/70 till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet anvisa ett med 75 000 kr. förhöjt anslag av 6 000 000 kr.,

2. att av anslaget för budgetåret 1969/70 till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet skulle an-

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag

visas 150 000 kr. till Sveriges ungdomsorganisationers landsråd,

dels de likalydande motionerna I: 656 av herr *Harald Pettersson m. fl.* och II: 734 av herr *Boo m. fl.*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte till Bidrag till ungdomsledarutbildning under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 6 800 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 657 av herr *Harald Pettersson m. fl.* och II: 733 av herr *Boo m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att nedre åldersgränsen för deltagande i statsbidragsberättigad fritidsgrupp måtte sänkas från 12 till 10 år,

2. till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet anslå 14 000 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 673 av herr *Wirtén m. fl.* och II: 745 av herr *Källstad m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta

1. att höja anslaget Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet till 6 705 000 kr.,

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om

a) att grundbidraget till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet ökades till 40 000 kr. per organisation och år,

b) att Kungl. Maj:t vid fördelning av bidrag till Sveriges ungdomsorganisationers landsråd och Frikyrkliga ungdomsrådet beaktade dessa organisationers behov av anslagsökning motsvarande andra ungdomsorganisationers,

dels motionen II: 737 av herr *Carlstein*.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte godkänna i statsrådsprotokollet förordade riktlinjer för statligt stöd till ungdomsorganisationernas verksamhet,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 159 och II: 143,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 635 och II: 732, I: 639

och II: 752 samt I: 673 och II: 745, samtliga motioner i vad de avsåge grundbidragets storlek, besluta att grundbidrag skulle utgå med 25 000 kr.,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 635 och II: 732, I: 639 och II: 752 samt I: 657 och II: 733 i vad de avsåge ändrade åldersgränser för statsbidrag,

5. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 635 och II: 732, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, besluta att spridningsvägningstalet skulle bestämmas utifrån organisationens spridning i landets primärkommuner,

6. att riksdagen måtte avslå motionen II: 737 och motionerna I: 635 och II: 732 samt I: 656 och II: 734, de fyra sistnämnda i vad de avsåge femårsplaner,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 635 och II: 732 i vad de avsåge visst andelsbelopp,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 647 och II: 730 i vad de avsåge beslut av riksdagen om visst bidragsbelopp till Sveriges ungdomsorganisationers landsråd,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 673 och II: 745 i vad de avsåge uttalande av riksdagen om bidragsgivningen till Sveriges ungdomsorganisationers landsråd,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 673 och II: 745 i vad de avsåge uttalande av riksdagen om bidragsgivningen till Frikyrkliga ungdomsrådet,

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 485 och II: 560, såvitt nu var i fråga,

12. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 635 och II: 732, I: 639 och II: 752, I: 647 och II: 730 samt I: 673 och II: 745, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 5 925 000 kr.,

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag

13. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 656 och II: 734, nämnda motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till ungdomsledarutbildning för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 4 200 000 kr.,

14. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 657 och II: 733, nämnda motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 13 200 000 kr.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande:

Då utskottet anser sig kunna utgå från att Kungl. Maj:t vid sin prövning av bidragsgivningen kommer att beakta alla för ett ställningstagande till denna avgörande faktorer påkallar enligt utskottets mening nu ifrågavarande yrkande i motionerna I: 673 och II: 745 inte någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida. Utskottet anser det sålunda uppenbart att Kungl. Maj:t kommer att göra sin bedömning även med hänsyn till vikten av att landsrådet kan främja information i u-landsfrågor.

Reservationer hade avgivits

4. beträffande *grundbidrag* av herrar *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Eric Peterson* (fp), *Kaijser* (m), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Dahlgren* (cp), *Sundman* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 639 och II: 752 samt med bifall till motionerna I: 635 och II: 732 och I: 673 och II: 745, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att grundbidraget fr. o. m. budgetåret 1969/70 skulle vara 40 000 kr.;

5. beträffande *åldersgränser* av herrar *Ivar Johansson*, *Johan Olsson*, *Eliasson* i Sundborn, *Dahlgren* och *Sundman* (samtliga cp), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 635 och II: 732 och I: 657 och II: 733 samt i anledning av motionerna I: 639 och II: 752, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, besluta att beträffande nu ifrågavarande bidrag skulle fr. o. m. budgetåret 1969/70 gälla nedre åldersgränsen tio år;

6. beträffande *spridningsvägningstal* av herrar *Ivar Johansson*, *Johan Olsson*, *Eliasson* i Sundborn, *Dahlgren* och *Sundman* (samtliga cp), som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 635 och II: 732, såvitt nu var i fråga, och med avslag härutinnan å Kungl. Maj:ts förslag besluta att spridningsvägningstalet skulle beräknas enligt i motionerna intagen tabell;

7. beträffande *andelsbelopp* av herrar *Ivar Johansson*, *Johan Olsson*, *Eliasson* i Sundborn, *Dahlgren* och *Sundman* (samtliga cp), som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 635 och II: 732, såvitt nu var i fråga, besluta att det s. k. andelsbeloppet skulle vara lägst 12 000 kr.;

8. beträffande *visst bidrag till Sveriges ungdomsorganisationers landsråd* av herrar *Ottosson*, *Kaijser*, *Bohman* och *Nordstrandh* (samtliga m), som ansett att utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 647 och II: 730 besluta att Sveriges ungdomsorganisationers landsråd skulle för budgetåret 1969/70 uppbära statsbidrag med 150 000 kr.;

9. beträffande *bidragsgivningen till Erikyrkliga ungdomsrådet m. m.*

a. av herrar *Ottosson*, *Kaijser*, *Bohman* och *Nordstrandh* (samtliga m), som — vid bifall till reservationen 8 — ansett att ovan intagna stycke i ut-

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m.fl. anslag

skottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Vid bifall till utskottets förslag torde yrkandet i motionerna I: 673 och II: 745 ha blivit tillgodosett beträffande SUL. I anledning av yrkandet i nämnda motioner i vad det avser FUR vill utskottet framhålla att utskottet anser sig kunna utgå från att Kungl. Maj:t utan särskilt uttalande från riksdagens sida vid sin prövning av bidragsgivningen kommer att beakta alla för ett ställningstagande till denna avgörande faktorer. Med hänsyn till det anförda anser utskottet att motionerna inte påkallar någon åtgärd.»;

b. av herrar *Per Jacobsson, Nyman, Eric Peterson, Källstad* och *Eriksson* i Arvika (samtliga fp), som ansett att utskottet under 9 och 10 bort hemställa,

9. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 673 och II: 745 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande bidragsgivningen till Sveriges ungdomsorganisationers landsråd;

10. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 673 och II: 745 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde beträffande bidragsgivningen till Frikyrkliga ungdomsrådet;

10. beträffande *anslag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet*

a. av herrar *Per Jacobsson, Nyman, Eric Peterson, Källstad* och *Eriksson* i Arvika (samtliga fp), som — vid bifall till reservationen 4 — ansett att utskottet under 12 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 635 och II: 732 och I: 639 och II: 752 samt med bifall till motionerna I: 673 och II: 745 ävensom med avslag å motionerna I: 647 och II: 730, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 6 705 000 kr.;

b. av herrar *Ottosson, Kaijser, Bohman* och *Nordstrandh* (samtliga m), som — vid bifall till reservationerna 4 och 8 — ansett att utskottet under 12 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 635 och II: 732 och I: 639 och II: 752 samt med bifall till motionerna I: 647 och II: 730 ävensom I: 673 och II: 745, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 6 780 000 kr.;

c. av herrar *Ivar Johansson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn, *Dahlgren* och *Sundman* (samtliga cp), som — vid bifall till reservationerna 4—7 — ansett att utskottet under 12 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 639 och II: 752 och I: 673 och II: 745 samt med bifall till motionerna I: 635 och II: 732 ävensom med avslag å motionerna I: 647 och II: 730, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 7 500 000 kr.;

11. beträffande *anslag till ledarutbildning* av herrar *Ivar Johansson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn, *Dahlgren* och *Sundman* (samtliga cp), som — vid bifall till reservationerna 5—7 — ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 656 och II: 734, nämnda motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till ledarutbildning för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 6 800 000 kr.;

12. beträffande *anslag till fritidsverksamheten* av herrar *Ivar Johansson, Johan Olsson, Eliasson* i Sundborn,

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag

Dahlgren och *Sundman* (samtliga cp), som — vid bifall till reservationen 5 — ansett att utskottet under 14 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 657 och II: 733, nämnda motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett förslagsanslag av 14 000 000 kr.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN** yttrade:

Överläggningen rörande denna punkt må omfatta jämväl punkt 19, men yrkanden beträffande sistnämnda punkt framställs först sedan densamma föredragits.

Punkten 18 föredrogs; och anförde därvid:

Herr **ERIKSSON** i Arvika (fp):

Herr talman! Under denna punkt skall vi ta ställning till en rad delfrågor som gäller statens stöd till ungdomsverksamheten. Jag måste beklaga att ett sådant ärende kommer upp just en fredagseftermiddag, när tidsschemat är pressat. Jag skall inte gå in på så många detaljer, eftersom jag vet att det finns flera talare anmälda.

De anslag som avses i betänkandet bygger i stort sett på 1962 års ungdomsutrednings förslag. Jag måste dock redan nu konstatera att förslaget får betraktas endast som en etapp på vägen. Vi gör alla, i både privata och allmänna sammanhang, innan vi företar en satsning eller en investering ett övervägande, om satsningen kommer att löna sig. Jag vill påstå att det torde finnas få satsningar som är så riktiga och så väl motiverade som att i vårt samhälle i dag satsa på frivilligt ungdomsarbete.

Såväl ungdomsutredningen som remissinstanserna har också strukit under vikten av den personlighets- och

samhällsfostrande uppgift som ungdomsorganisationerna har. Departementschefen föreslår en höjning under denna rubrik med ungefär 25 procent, men jag måste konstatera att det ändå har uppstått stor besvikelse bland dem som arbetar inom ungdomsleden.

Det har jag förståelse för. De aktiva inom organisationerna brottas med svåra problem av både ekonomisk och annan art. Ett ekonomiskt stöd från samhället har inte bara den innebörden, att det gör arbetet ekonomiskt lättare, utan det verkar också stimulerande för ledare och andra som ägnar en stor del av sin fritid åt ungdomsarbete.

Några ord om ett par av de reservationer som är fogade till punkt 18! Reservation 4 gäller förslaget att grundbidraget till den centrala verksamheten skall utgå med 25 000 kronor till varje organisation. Utskottsmajoriteten vill inte gå längre än vad departementschefen har föreslagit men skriver att målsättningen måste vara en förstärkning av detta bidrag.

Ungdomsutredningen har föreslagit 40 000 kronor, och en förkrossande majoritet bland remissinstanserna har avslutit sig till det förslaget. Det finns ett par remissinstanser som ställer sig tveksamma, men det beror på att de vill ha en annan konstruktion. En del remissinstanser anser att grundbidraget är så viktigt, att man bör gå ännu längre än utredningen. Jag kan inom parentes tillägga att det skulle finnas en hel del att säga om konstruktionen av ungdomsbidraget, men jag skall inte gå in på den saken, eftersom debatten då skulle bli alltför utgrenad.

Det finns 52 bidragsberättigade organisationer, och en höjning av grundbidraget med 15 000 till 40 000 kronor skulle innebära en ökning av anslaget med 780 000 kronor. Det anser vi reservanter vara väl placerade pengar, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 4.

Reservation 9 b gäller anslag till Sve-

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag

riges ungdomsorganisationers landsråd och till Frikyrkliga ungdomsrådet. Även till denna reservation vill jag yrka bifall. Vi anser det anmärkningsvärt och beklagligt med tanke på dessa båda organisationers stora värde för samordning och stimulans av respektive medlemsorganisationers verksamhet att ungdomsutredningens förslag innebär en sänkning för dessa organisationer. Departementschefen tar emellertid avstånd från ungdomsutredningen på denna punkt. Vi förutsätter i vår reservation att Kungl. Maj:t skall ha som riktpunkt att även Sveriges ungdomsorganisationers landsråd och Frikyrkliga ungdomsrådet tillerkänns en anslagsökning.

Jag yrkar bifall till reservationerna 4, 9 b och 10 a.

Statsrådet fru **ODHNOFF**:

Herr talman! Årets statsverksproposition upptar den första etapp av förbättringar som har föreslagits i ungdomsutredningens betänkande beträffande statens stöd åt ungdomsorganisationerna. I anslutning härtill har också regeringens syn på organisationernas betydelse och uppgifter kommenterats. Av statsutskottets utlåtande framgår att utskottet ansluter sig till synpunkterna i propositionen, nämligen att formerna för ungdomsarbetet kontinuerligt behöver ses över och förnyas, att bättre kontakt måste åstadkommas med de stora grupper av ungdomar som finns utanför organisationerna och att ett särskilt utredningsarbete måste igångsättas för att tillgodose ungdomarnas verksamhetsbehov, sociala kontaktbehov och behov av kulturellt stimulerande miljöer.

Inte minst inom ungdomarnas egna organisationer har vi kunnat märka ett intresse för att vidga och förnya verksamheten. Det har märkts på skilda fält. Vi ser hur politiska och religiösa organisationer bjuder konstruktiva möjligheter att kanalisera ungdomarnas

växande internationella engagemang. Vi ser hur initiativ tas inom till exempel nykterhetsorganisationer att kritiskt granska den reklam som riktar sig i synnerhet till ungdom. Vi har sådana exempel som SSU:s »Syneförrättning i folkhemmet». Jag tror att vi härvidlag arbetar hand i hand med organisationerna och att våra intressen är samstämmiga när vi går ut med dessa utredningsförslag.

Ungdomsorganisationernas värde för ungdomen och inte minst för samhället har betonats kraftigt. Samtidigt har vi presenterat planer för en aktiverad ungdomspolitik. Förutom anslagsförstärkningar föreslås riktlinjer för att genom ett utvecklingsarbete förbättra organisationernas och samhällets möjligheter att skapa en ungdomsvänlig miljö. Den försöksverksamhet och den utredningsverksamhet som föreslås bör kunna ge underlag för förslag såväl till successiva förbättringar på kort sikt som till större planmässighet på längre sikt.

Vad som framförs i propositionen är att uppfatta som ett uttryck för ett starkt förtroende för ungdomsorganisationerna och som ett uttryck för en bestämd vilja att förbättra deras arbetsmöjligheter. Därigenom främjas en av de viktigaste vägarna för ungdomarna att växa in i vårt demokratiska samhällsliv. Som ett led i denna strävan till förtroendefullt samarbete med organisationerna har vi kommit överens med statens ungdomsråds ordförande om att få komma till ett styrelsemöte i statens ungdomsråd och där diskutera igenom de utredningsförslag som har lagts fram i propositionen.

Herr **BOO** (cp):

Herr talman! Ett demokratiskt samhälle har stora värden att värda och försvara. Den enskildes möjligheter att vara med i samhällsarbetet måste alltid vara riktmärket för vårt arbete och för organisationerna. Utan detta har

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag

man ingen möjlighet till en reellt fungerande folkstyrelse.

Vilka är då de organisatoriska vägar-
na? Ja, självklart är organisationer och
föreningar som komplement till de po-
litiska partierna hörnpelare i ett sy-
stem som ger de flesta möjligheter att
vara med och ge någonting av sitt bäs-
ta i samhällsarbetet. Föreningsarbete
av olika slag kan även ge den lågmälda
med goda idéer och värdefulla syn-
punkter en chans. I föreningsarbetet
med dess grupp- och lagarbete kan ock-
så den verkliga dialogen komma till
stånd mellan den vanlige medlemmen
och ledaren, alltså ofta ombudet som
skall föra uppfattningarna vidare. Det-
ta är grundläggande principer i en de-
mokrati och vi måste på allt sätt odla
förutsättningarna för ett sådant arbete.

Det gäller inte minst ungdomen.
Ingenting kan vara viktigare än att ge
ungomen allt det stöd och all den
hjälp som den behöver för att kunna
engagera sig i samhällsarbete av olika
slag i positiv riktning. I en verksamhet
med avgörande inslag av solidaritet
och hänsynstagande till andra har ung-
domarna möjligheter att arbeta.

Att det bland dagens ungdom finns
ett starkt intresse för och engagemang i
samhällsfrågor av olika slag saknas det
inte bevis för. Detta är utomordentligt
glädjande. Utbildningssamhällets fram-
växt leder till en ökad självständighet
hos ungdomen. Man accepterar inte utan
vidare de äldre generationernas vär-
deringar. Man ifrågasätter, man disku-
terar och man till och med protesterar.
Ungdomen engagerar sig hårt, som ock-
så statsrådet Odhnoff nyss sade, i de in-
ternationella frågorna och vill inte
gärna veta av några nationella gränser.

En av förutsättningarna för ungdo-
mens starka engagemang i internatio-
nella frågor är naturligtvis dess möjlig-
heter att följa utvecklingen ute i värld-
en genom massmedia och genom resor
etc. Det är väl alldeles klart att detta
ger ungdomen nya perspektiv och nya

möjligheter att agera. Vi måste också
hoppas att det snabbt föränderliga sam-
hället förmår skapa öppna individer,
beredda att ta intryck av och kritiskt
analysera uppfattningar som de kom-
mer i kontakt med. Det krävs åtskilligt
mer i dag av ungdomen i detta avseen-
de än kanske tidigare. Det krävs mycket
av tolerans och anpassningsförmåga,
och vi tror att det är viktigt i det
framtida samhället.

Men ibland får man den känslan att
aktiviteten från ungdomens sida alltför
markant inriktas på spontana aktioner.
Givetvis är detta bra och riktigt, men
det kan aldrig bli annat än komple-
ment till föreningsaktiviteter och aktivi-
teter genom föreningsarbete.

Vid denna avvägning spelar själv-
fallet massmedia en stor roll. Man kan
inte förneka att massmedia betydligt
mera ägnar sig åt dessa direkta aktio-
ner än åt det tysta och viktiga arbetet
i föreningar och organisationer. En TV-
kamera riktas snabbare och oftare mot
dem som talar högt än mot dem som
arbetar tyst och målmedvetet i sin före-
ning eller organisation. För samhället
bör det vara en mycket angelägen upp-
gift att på allt sätt stödja arbetet bland
och för ungdom, och härvid är de
ekonomiska frågorna självfallet avgö-
rande. De anslag som utgår från stat,
landsting och kommuner har varit vär-
defulla men är fortfarande otillräckli-
ga.

När det gäller det statliga stöd som
behandlas i ifrågavarande avsnitt av
statsutskottets utlåtande har centerpar-
tiet under en lång följd av år krävt en
ordentlig uppräknings. Tidigare har
detta krav avvisats av riksdagsmajori-
teten med hänvisning till olika utred-
ningar, och förra året ville man också
överarbeta förslaget från 1962 års ung-
domsutredning.

I år har Kungl. Maj:t i fråga om bi-
drag till ungdomsorganisationernas
centrala verksamhet med vissa undan-
tag baserat sitt förslag på de av utred-

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag

ningen förordade principerna. Beloppen har dock inte höjts till den nivå som vare sig utredningen eller ungdomsorganisationerna föreslagit. Grundbidraget borde enligt utredningen och vår uppfattning utgå med 40 000 kronor och detta förslag har stötts på många håll.

Det rörliga tillägget är enligt propositionen baserat på spridningsvägningstal som grundar sig på etablerad verksamhet i olika kommuner. Centern har i sin motion föreslagit att tillägget borde baseras på antalet avdelningar och klubbar med egen styrelse. Enligt vår mening skulle detta ligga i linje med inriktningen på och träningen med organisationernas självstyrelse som är så utomordentligt väsentlig. Vid självstyrelse får ju ungdomarna träning i samhällsarbete i miniatyr och sådant bör självfallet uppmuntras och stödjas.

Vägningsstalet bör också enligt vår åsikt ges ett fast materiellt innehåll och vi har därför föreslagit ett anslag på 12 000 kronor per vägningsstal. Detta är nödvändigt för att organisationerna på lång sikt skall kunna planera sin verksamhet och veta vilka resurser de har att räkna med. En långtidsplanering är nödvändig även i ungdomsarbetet. Jag tror också att det är fel att en organisation i en viss mån skall få reducerat rörligt bidrag om andra organisationer gör ökade insatser. Detta är en orimlig uppläggning av stödet till ungdomsverksamheten. Vi har också föreslagit att åldersgränsen skall sänkas till 10 år, vilket överensstämmer med utredningens förslag och önskemål från många håll. Fritidsgrupperna är ju utomordentligt väsentliga eftersom de utgör ett instrument för att fånga upp ungdomarna, skapa kontakt och bereda möjligheter att aktivt delta i lagarbete och liknande.

Ledarutbildningen är en central fråga i allt ungdomsarbete. Skall organisationerna kunna verka effektivt måste de ha både tillräckligt många ledare

och ledare med god utbildning. Under en lång följd av år har organisationerna i sina framställningar redovisat ett behov av ledarutbildning som är tre till fyra gånger större än anslaget i statsbudgeten. Även med den uppräknade som nu gjorts i statsverkspropositionen täcks inte det föreliggande behovet på långt när.

Utredningen har räknat med att ungdomsledarutbildningen skulle kräva cirka 15 miljoner kronor, och utredningen har förutsatt att föreningarna själva bidrar med 5 miljoner härav samt att resterande 10 miljoner skulle vara statens insats. I centerpartiets motioner i år har vi föreslagit en uppräknade till 6,8 miljoner kronor, vilket vi anser vara ett minimibelopp i nu föreliggande situation.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 4, 5, 6, 7, 10 c, 11 och 12 vid punkten 18 i statsutskottets utlåtande.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Johansson* i Skärstad, *Johansson* i Växjö och *Sjönell* (samtliga cp).

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! I reservationen 8 vid punkt 18 i statsutskottets förevarande utlåtande har yrkats att Sveriges ungdomsorganisationers landsråd skall erhålla förhöjt statsbidrag, som då skulle komma att uppgå till 150 000 kronor.

Sveriges ungdomsorganisationers landsråd omfattar praktiskt taget samtliga svenska ungdomsorganisationer, sammanlagt ett 50-tal, med totalt över 1 miljon medlemmar. Landsrådet får nu 75 000 kronor av staten för sin verksamhet, som uteslutande är av internationell karaktär. Under många år har landsrådet varit en central för utländska kontakter, inte minst då kontakterna mellan ungdomar från u-länderna och

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag

de svenska ungdomsorganisationerna. Det föreligger stort behov av ett centralt clearingorgan för denna ungdomsorganisationernas internationella verksamhet. Dessutom är Sveriges ungdomsorganisationers landsråd nationalkommitté för World Assembly of Youth, som omfattar ungdomar från i stort sett hela världen med undantag för öststaterna.

Kungl. Maj:t har som sagt föreslagit 75 000 kronor, och den summan tycker jag liksom reservanternas kontrasterar starkt mot att statens ungdomsråd för sin verksamhet erhåller inte mindre än 600 000 kronor. Utan att här ingå på någon närmare bedömning av de båda organisationernas verksamhet vill jag ändå säga att Sveriges ungdomsorganisationers landsråd har fått ut oerhört mycket av sitt lilla anslag, och det finns därför all anledning se till att ungdomsorganisationerna för sina internationella kontakter lämnas ett ordentligt stöd. Som jag sade omfattar landsrådet nästan alla ungdomsorganisationer, och ordförandeskapet och styrelseposterna där cirkulerar mellan de större ungdomsorganisationerna.

Sedan skall jag också mycket kort uppehålla mig vid reservationen 4, som gäller grundbidraget till ungdomsorganisationerna. Liksom reservanternas tycker jag att en uppräknings av detta grundbidrag är självklar. Ser man på de politiska ungdomsorganisationerna — som jag liksom väl de flesta i denna kammare har mest erfarenheter av — så gäller där samma sak: de har ett lika stort antal människor att bearbeta. Att då konstruera ett system som det nuvarande, som så ensidigt gynnar mycket stora organisationer, tycker jag är olyckligt. De små organisationerna har oftast, helt naturligt, de största svårigheterna att klara sin centrala ekonomi. Ute i landet är det lättare, inte minst tack vare en mera generös bidragsgivning från kommuner och landsting.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten ytterligare utan ber att få yrka

bifall till reservationerna 4, 8, 9 a och 10 b.

Herr ALMGREN (s):

Herr talman! Statsrådet Camilla Odhnoff har alldeles nyss från denna talarstol framhållit värdet av ungdomsverksamheten och av stödet till ungdomsorganisationerna. Kungl. Maj:ts förslag om stöd till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet och till ungdomsledarutbildning innebär en anslagsökning med 2,8 miljoner kronor, vilket jämfört med nuvarande anslag innebär en ökning med 25 procent för den centrala verksamheten och cirka 70 procent för ledarutbildningen. I propositionen föreslås en höjning av grundbidraget med 5 000 kronor till 25 000 kronor.

Vi inom utskottsmajoriteten understryker i vårt utlåtande propositionens uttalande att detta är ett första steg mot det mål som uppställts av ungdomsutredningen. Följaktligen räknar vi med att fortsättning följer och att det efter hand skall bli möjligt att ytterligare förstärka denna del av bidragsgivningen. Beträffande förslaget om att sänka åldersgränsen till tio år för bidragsgivningen anser vi i likhet med föredragande statsrådet med hänsyn till att i propositionen inte nu föreslås någon ändring av bestämmelserna för statsbidrag till fritidsgrupper — man vill gärna först avvakta resultatet av 1965 års idrottsutredning — att det inte heller nu bör göras någon ändring av åldersbestämmelserna för de två aktuella bidragen.

Utskottsmajoriteten godkänner alltså Kungl. Maj:ts förslag och hemställer om avslag på motionsyrkandena.

Centerpartiets utskottsledamöter har med anledning av ställda motionsyrkanden i en reservation hemställt att andelsbeloppet skall bestämmas till lägst 12 000 kronor. Detta förslag har nära anknytning till yrkanden i motioner angående femårsplaner för utbyggnaden

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag

av stödet till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet och ungdomsledarutbildningen.

Vi framhåller i utskottsutlåtandet att vi är väl medvetna om att femårsplaner från planerings- och uppbyggnadssynpunkter kan vara till fördel för organisationerna. Men vi vill inte göra några uttalanden som innebär en framtida bindning av bidragsgivningen.

När det gäller Sveriges ungdomsorganisationers landsråd och Frikyrkliga ungdomsrådet bör det enligt propositionen ankomma på Kungl. Maj:t att pröva hur bidragsgivningen skall ske. Utskottet anser sig kunna utgå från att vid denna prövning kommer att beaktas alla de faktorer som kan vara avgörande för ett ställningstagande vid bidragsgivningen, även den omständigheten att landsrådet kan främja information i u-landsfrågorna.

När det gäller bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet föreslås i propositionen att anslaget tas upp med 5 925 000 kronor för nästa budgetår, vilket innebär en ökning med 1 109 000 kronor.

Propositionens förslag om utökad bidragsgivning till ungdomsledarutbildning innebär en anslagsökning till 4 200 000 kronor, eller med 1 700 000 kronor. Detta betyder en 70-procentig höjning av anslaget. Det tillhör väl, herr talman, ovanligheterna att en sådan kraftig höjning sker.

Vi inom utskottsmajoriteten anser Kungl. Maj:ts förslag vara sådant att vi till alla delar kan godkänna detsamma.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten 18.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 18) mom. 3) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 84 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Boo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 18) mom. 4) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m. fl. anslag

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Boo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 44 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6) av herr Ivar Johansson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 6

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Boo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 18) mom. 7) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

5 — Andra kammarens protokoll 1969, Nr 18

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Boo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 148 ja och 35 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 8

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 8); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björck i Nässjö begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 18) mom. 8) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 8) av herr Ottosson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Bidrag till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet m.fl. anslag

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björck i Nässjö begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 159 ja och 23 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

*Mom. 9 och 10**Hemställan*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 18) mom. 9) och 10) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9 b) av herr Per Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 136 ja och 39 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Motiveringen

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 11—14

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 19—21

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 22***Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning**

Kungl. Maj:t hade (punkt B 52, s. 136—137) föreslagit riksdagen att till Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 1 400 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 637 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 772 av herr *Wiklund* i Stockholm *m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

dels motionen II: 770 av herr *Westberg* i Ljusdal i vad avsåge hemställan att riksdagen måtte besluta att i enlighet med skolöverstyrelsens förslag höja det nu utgående bidraget till Centralförbundet för nykterhetsundervisning med 200 000 kr.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 637 och II: 772 samt II: 770, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 1 400 000 kr.

Herr TALMANNEN yttrade:

Debatten beträffande denna punkt må omfatta jämväl punkten 23, men yrkan-

Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning

den rörande sistnämnda punkt framställes först sedan densamma föredragits.

Punkten 22 föredrogs; och anförde därvid:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! År 1967 gjordes en SIFO-undersökning för att klarlägga omfattningen av alkoholmissbruk i jämförelse med utbredningen av narkotikamissbruk. Man frågade via en så kallad veckobuss ett urval medborgare: Känner Ni någon som är alkoholskadad, d. v. s. närmast sjukligt beroende av alkohol, respektive på samma sätt beroende av narkotika? Var tredje kände en alkoholist, räknat bland tillfrågade i alla kommuntyper, medan var femtonde i storstäderna, var tjugofemte i övriga städer och var femtionde på landsbygden kände en narkoman.

Denna undersökning visar hur mycket högre frekvensen av alkoholskadade är och hur alkoholmissbruket som ett socialt problem alltjämt dominerar giftmissbruket jämfört med narkotikamissbruket. Detta får naturligtvis inte tas till intäkt för att jag skulle mena att narkotikamissbruket inte är ett särskilt allvarligt problem eller att jag skulle vilja bagatellisera det problemet — det vill jag naturligtvis inte alls. Generaldirektör Bror Rexed i socialstyrelsen sade i början på veckan i ett offentligt uttalande att alkohol är den farligaste hälsorisk som vi fritt låter utveckla sig i vårt samhälle; alkoholmissbruk är vårt nuvarande största medicinska problem.

Vi har hört liknande uttalanden av myndighetspersoner i andra sammanhang, men nu får vi alltså höra det även av socialstyrelsens chef.

Det förefaller som om statsutskottets majoritet till den grad fångats av beskedet om vissa ökade anslag till narkotikaupplysning att man är tämligen nöjd med omfattningen av de »profy-

laktiska» åtgärder, som föreslagits av Kungl. Maj:t under rubrikerna Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning respektive Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. I det första fallet nöjer sig regeringen med att yrka en ökning av anslaget med 80 000 kronor mot den av skolöverstyrelsen begärda ökningen med 200 000 kronor till olika ändamål inom ramen för detta förbunds verksamhet, bl. a. narkotikaupplysning.

I motionen II:772 begärs nu att ytterligare 130 000 kronor skall anslås för att i erforderlig mån täcka rent automatiska utgiftsökningar och få till stånd en nödvändig upprustning med en administrativ kraft hos Centralförbundet för nykterhetsundervisning. Motionen tillkom efter en skriftlig vädjan från företrädare för ett tiotal nykterhetsorganisationer på riksplaneln.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning har inte kunnat öka sin personal sedan 1954, då beslut fattades om den stora nykterhetspolitiska reformen. Ändå känner vi till hur alkoholmissbruket, liksom narkotikamissbruket, bland i synnerhet ungdomen ökar. Jag syftar i första hand på att nya och allt yngre grupper dras in i alkohol- eller narkotikamissbruk, och allra främst tänker jag på de problem som t. ex. uppkommer i skolorna.

Kostnadsökningar är särskilt markanta när det gäller alla typer av informationsverksamhet på alla områden. Utskottet hänvisar nu till att hälsovårdsupplysningsanslaget föreslås ökat med 800 000 kronor till 1,9 miljon kronor och att man därvid bl. a. tänkt på behovet av ökad narkotikaupplysning. Vidare skall det nya samarbetsorganet för upplysning i narkotikafrågan tillföras 1 miljon kronor. Därtill skall en viss summa utgå till stöd åt ungdomsorganisationernas särskilda upplysningsverksamhet i narkotikafrågan genom ett anslag från allmänna arvsfonden. Det verkar ju vara stora påslag.

Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning

Såvitt jag har fått riktig information är det meningen att något över hälften av den nämnda miljonen i viss mån skall administreras av Centralförbundet för nykterhetsundervisning. Detta innebär ytterligare arbetsbelastning på detta förbund utan att förbundet sålunda sedan 1954 fått någon personalökning.

Men de belopp det här gäller — för att bedriva en viss profylax mot giftmissbruk genom upplysning som medel — är enligt min mening alltför av tämligen blygsam storleksordning. Över huvud taget är det ett märkligt förhållande att vi så relativt lätt sätter in mångmiljonbelopp på sjukvårdande åtgärder och terapeutiskt arbete, då skadeverkningar på olika områden redan uppstått. Det kan gälla trafiken eller varför inte samhällsmiljön i stort — den hotas ju nu av förgiftningar av olika slag som vi inte har tänkt på förut — eller just de nu aktuella s. k. bruksgifterna. Statens kostnader för vård av alkoholskadade inom nykterhetsvården ökar t. ex. kraftigt även i år. Det rör sig inte om små summor därvidlag. Totalbeloppet är nu 159 miljoner kronor. Bara för de kommunala nykterhetsnämndernas del är det fråga om en ökning i år på 15 miljoner kronor. Dessa belopp avser säkerligen angelägna och högst nödvändiga anslagsförstärkningar. Därtill kommer sedan dryga sjukvårdskostnader, som är alkoholbetingade, kostnader för kriminalvård o. s. v. Det gäller alltså kostnader för vård, då skadan redan har skett.

Till alkoholupplysningen, d. v. s. profylaxen, skall emellertid enligt Kungl. Maj:ts förslag i år utgå totalt bara 3,7 miljoner kronor. Man kan, om man vill, pryda upp detta belopp genom att lägga till de nya pengarna för narkotikaupplysning, alltså kanske 2 miljoner kronor, och det ökade anslaget till hälsovårdsupplysningen — egentligen är det dock inte korrekt att räkna med det sistnämnda anslaget, eftersom detta bara till en del gäller narkotika- och alkohol-

upplysning. Man kommer med en sådan sammanläggning inte upp till mer än knappt 8 miljoner kronor. Jämför detta belopp med exempelvis nykterhetsvårdens anslag på 159 miljoner kronor! Det är alltså egentligen ett relativt sett litet belopp man satsar på profylax, om man nämligen jämför med de mycket stora kostnaderna för vård i tung mening. Jag tänker framför allt på sjukvården, där det ju är fråga om miljardbelopp.

Man har på detta område också att räkna med en motreklam, inte vad det gäller narkotikan men i fråga om alkoholen. Bara under år 1966 satsade alkoholintressena 10,5 miljoner kronor på reklam — ett belopp som nu, tre år senare, säkerligen ligger mycket högre.

Vi kan som sagt konstatera mycket kraftiga kostnadsökningar på informationsområdet i stort — inte speciellt på detta område. För t. ex. produktion av film för upplysningsändamål på olika områden har det förekommit mycket stora kostnadsökningar. En föreställning om hur mycket det verkligen kostar att få till stånd en samhällsinformation med full slagkraft fick utbildningsministern i sin tidigare egenskap av kommunikationsminister. 1966 års riksdag anslog 30 miljoner till information rörande högertrafikreformen. Då hade man ändå ingen som helst motreklam att räkna med utan snarare en mycket kraftigt positiv och kostnadsfri medverkan från de mest skilda håll i syfte att få reformen att gå väl i lås.

Det måste uppenbarligen kosta mycket mera än nu att bedriva verklig alkoholprofylax i form av upplysning och information, men det skulle säkert löna sig i längden att satsa på denna eftersom terapikostnaderna ju blir enormt mycket större, särskilt på sjukvårdsområdet. Jämfört med dessa kostnader talar vi tydligen här om småbelopp för alkohol- respektive narkotikainformation.

När får riksdagen för övrigt något förslag av regeringen om en särskild

Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning

upplysningsverksamhet för ungdom i alkoholfrågan? Ett sådant förslag har för länge sedan utarbetats av statens ungdomsråd.

I motionen II: 772 finns också ett yrkande om höjning med 2 000 kronor av det s. k. instruktörsbidraget. Detta bidrag utgår nu med 23 000 kronor per instruktör och år — undantagsvis, nämligen i tre fall, med 28 000 kronor. Det rör sig om 29 instruktörer, och skolöverstyrelsen har påyrkat en höjning av 4 000 kronor per år för 26 instruktörer. I vår motion har vi alltså nöjt oss med hälften av det belopp skolöverstyrelsen föreslagit i bidragsförstärkning.

Någon närmare argumentation, herr talman, tror jag knappast är nödvändig för detta yrkande. Det är här fråga om kompensation för penningvärdeförsämringen och en absolut nödvändig uppjustering för att få behålla lämpliga och kompetenta krafter för det för dessa organisationer mycket viktiga instruktörsarbetet.

Utskottet säger att man inte kan helt överblicka konsekvenserna av detta motionsyrkande och ett yrkande, ställt av herr Westberg i Ljusdal i en särskild motion, om en höjning av instruktörsbidraget enligt skolöverstyrelsens förslag, alltså med 4 000 kronor per år. Det är egentligen, herr talman, lätt att överblicka konsekvenserna av ett avslag på vårt yrkande i motionen II: 772. Ett sådant avslag kommer att innebära ytterligare stora svårigheter att behålla innehavarna av dessa instruktörstjänster och säkerligen också leda till att en del av dessa tjänster inte alls kan besättas och uppehållas.

Jag ber att senare få yrka bifall till reservationen vid punkten 23. Jag har på grund av frågans läge beträffande punkten 22 i utskottsutlåtandet, som vi nu behandlar, intet yrkande.

I detta anförande instämde herr *Nils-son* i Lönsboda (fp).

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag ber att få instämma med herr Wiklund i allt vad han har sagt utom beträffande anslaget till instruktörer där jag har ett högre bud än han redovisade. Jag menar att de fakta som han här har lagt fram är utomordentligt vägande, och jag vill för min del endast göra några små anmärkningar i anslutning till vad han har sagt.

Det fanns i Dagens Nyheter i vintras en hörnartikel som skakade mig och jag hoppas även andra. Det var skolöverstyrelsens chef som stod för artikeln. Han började med att fråga så här: »Hur stryktåligt är välfärdssamhället? Hur långt kan utvecklingen mot en mera utbredd och intensivare användning av tobak, alkohol och narkotika gå utan att vi blir tvungna att skruva ned ambitionerna på den sociala och kulturella tillväxten?» Hur stryktåligt är välfärdssamhället? Jag tycker att det är en mycket allvarlig fråga, en fråga som vi inte kan nonchalera. Vårt samhälle är enligt min mening alltför giftvänligt, och vi utsätter människorna i samhället för ett mycket allvarligt tryck när det gäller umgänget med gifterna.

Vi har uppmärksammat narkotikafaran, och på det området har vi nyligen vidtagit mycket kraftfulla åtgärder. Men det är inte bara narkotikan som är farlig, utan också andra gifter. I den artikel som jag hänvisade till tog man också upp framför allt alkoholen och tobaken. Det är många, många som delar generaldirektör Löwbeers mening i dessa frågor, och jag måste bekänna att jag ser på dessa frågor med mycket stort allvar.

Herr Wiklund citerade nyss socialstyrelsens chef, och det vill jag också göra. Enligt generaldirektör Rexeds mening måste vi angripa alkoholen med samma energi som knarket. Vi måste angripa alkoholen med samma vilja och energi som narkotikaproblemen. Det går inte att ta spritproblemen så lätt som man hittills gjort.

Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning

Alkoholen är den största faran för hälsan, säger generaldirektör Rexed, och han fördömer även tobaken och menar att det inte råder något tvivel om dess skadeverkningar: »Det finns ett klart samband mellan tobaken och olika kärlsjukdomar.»

Statens konsumentråd hävdar den uppfattningen, att tobaksreklamens bild av rökningens behag innebär en grotesk förljugenhet. Också där är man alltså vaken inför vad bruket av de här gifterna innebär och vilka faror det för med sig.

Det är inte lätt för den ungdom som växer upp i dag att klara det tryck som den allmänna samhällsattityden och de vuxnas exempel utövar på de unga i det här avseendet. Inte minst måste den psykologiskt utstuderade reklamen utöva ett starkt tryck, speciellt på unga människor. Det är i högsta grad otillfredsställande att denna reklam får bedrivas på det sätt som sker. På den punkten hoppas jag att vi så småningom skall komma fram till en ändring. Riksdagen beslöt i höstas att hos Kungl. Maj:t begära en utredning av frågan om åtgärder för att minska tobakskonsumtionen. I det sammanhanget kommer säkerligen reklamfrågorna med i bilden. Det är självklart. Vi har också den alkoholpolitiska utredningen, som — om det inte redan har skett — skall ägna uppmärksamhet åt frågor rörande undervisnings- och upplysningsverksamhet på detta område. Vi kan alltså vänta förslag till åtgärder i det här avseendet.

Enligt min mening är det emellertid inte bara fråga om att minska eller helt hindra reklamen för dessa gifter; det gäller också att effektivisera upplysningsverksamheten om gifternas skadeverkningar — att sätta in en effektiv profylax, som herr Wiklund sade — och få till stånd en motreklam. Jag vet mycket väl att det inte är lätt att åstadkomma en sådan, men visst borde det vara möjligt att med hjälp av annonsering, artiklar i pressen och propaganda i

våra övriga massmedia föra en kampanj mot här berörda gifter som ledde till en ändring av opinionsläget.

Men det är också viktigt — jag ansluter mig till vad herr Wiklund har sagt — att utnyttja de organisationer och organ som i dag står till förfogande i kampen mot gifterna — jag tänker närmast på Centralförbundet för nykterhetsundervisning och på nykterhetsorganisationerna. Skall de kunna fylla sin uppgift behöver de emellertid ökade ekonomiska resurser. Regeringens förslag, som stöds av utskottet, innebär en ökning med cirka 80 000 kronor till CFN och en ännu mindre ökning till nykterhetsorganisationerna, vilket ju med hänsyn till kostnadsökningarna och penningvärdeförsämringen i realiteten innebär en sänkning av bidraget.

Enligt min mening kan vi inte stå till svars för en sådan politik. I det allvarliga läge som skolöverstyrelsens chef tecknade och som var och en av oss kan konstatera måste det innebära bristande ansvar att låta utvecklingen fortgå utan att vidtaga kraftfulla åtgärder för att förstärka de organ och organisationer som har att svara för åstadkommandet av ett mottryck. Förslaget, vilket utskottet har ställt sig bakom, innebär att verksamheten inte ens kan hållas på samma nivå som tidigare och ännu mindre anpassas till de ökade kraven på kraftfulla insatser mot gifterna.

Skolöverstyrelsen har föreslagit ökade anslag på en rad punkter, och jag för min del har i en motion, II: 770, tagit upp dessa förslag. Men tyvärr har utskottet inte velat stödja dem. Jag har yrkat på ett ökat anslag av 200 000 kronor — alltså mot regeringens 80 000 kronor — till Centralförbundet för nykterhetsundervisning och ökningsar av anslagen till nykterhetsorganisationerna i enlighet med vad skolöverstyrelsen hade föreslagit. Jag skall be att få återkomma till det sistnämnda.

I första omgången ber jag alltså att få yrka bifall till motionen beträffande ök-

Bidrag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning

ningen av anslaget till Centralförbundet för nykterhetsundervisning.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Efter herrar Wiklunds och Westbergs i Ljusdal utförliga redovisningar av detta ärende kan jag bara tillägga att vi under nästa punkt har en trepartireservation när det gäller instruktörsbidragen. Jag vill stryka under vad herr Wiklund i Stockholm sade, att det visar sig att det börjar bli svårt att rekrytera kunnigt, bra och engagerat folk till dessa uppgifter just på grund av de ekonomiska svårigheterna.

Jag återkommer, herr talman, med yrkande om bifall vid nästa punkt men vill framhålla att jag beklagar att vi inte under denna punkt kunde komma överens i avdelningen. Det gäller ett litet belopp som skulle ha haft stor nytta med sig.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Jag vill också understryka betydelsen av det arbete som CFN bedriver. Det är nödvändigt att på allt sätt bekämpa det alkohol- och narkotikamissbruk som förekommer i landet. Kungl. Maj:t har också höjt anslaget till CFN med 80 000 kronor till 1,4 miljon kronor. Utöver det har utskottet inte funnit anledning att gå.

Herr Wiklund motiverar en ytterligare anslagshöjning med behovet av en bättre upplysningsverksamhet i narkotikafrågan. På det vill jag svara att Kungl. Maj:t under annan huvudtitel har anvisat medel för en sådan upplysningsverksamhet. Det kommer därför utanför det ärende vi nu behandlar. Det har alltså skett en rejäl resursförstärkning för just den upplysningsverksamheten.

Bidraget under punkten 23 till nykterhetsorganisationer, som vi också behandlar, har Kungl. Maj:t i budgeten räknat upp med 45 000 kronor. De borgerliga motionärerna vill att ytterligare medel skall anslås för det ändamålet.

Det är väl heller ingen ovanlig företeelse i dessa dagar att bjuda över Kungl. Maj:ts förslag då vi har att behandla statsbudgeten.

Utskottet ansluter sig till regeringens anslagsbedömning. Vi anser också att vi inte har möjlighet att helt överblicka konsekvenserna av den höjning av bidraget till nykterhetsinstruktörerna, som man här pläderat för. Det förhåller sig nämligen så, att liknande bidrag utgår till andra organisationer och under andra huvudtitlar, och skall man höja ett anslag för en instruktörsgrupp, så måste man också höja övriga liknande anslag. En jämförande bedömning bör alltså företagas.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan under punkt 22. Då det gäller utskottets yrkande under punkt 23 ber jag få återkomma senare.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Utskottets talesman anser det nödvändigt att på alla sätt bekämpa missbruk av alkohol och narkotika, men det han säger i fortsättningen stämmer mycket dåligt med den parollen. Detta framgår tydligt när han försöker motivera utskottets ställningstagande. Jag vill framhålla att jag ingalunda motionerade mitt yrkande om höjt anslag till Centralförbundet för nykterhetsundervisning och nykterhetsorganisationerna med behovet av ökad narkotikaupplysning. Hela mitt anförande gick ut på att visa att det är upplysningsverksamheten i alkoholfrågan som är otillräcklig. Herr Nilsson i Kristianstad har sålunda fullständigt missuppfattat mitt anförande.

Vad slutligen gäller påståendet att det skulle vara svårt att överblicka konsekvenserna av höjda instruktörsbidrag i detta sammanhang vill jag framhålla att man vid varje även rätt enkel löneförhandling får räkna med att om man höjer lönen för en grupp, kan det få konsekvenser för andra grupper. Men det är inte svårare att bedöma

Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

denna fråga än när det gäller ett avgörande i samband med vanliga löneförhandlingar. Statsutskottet borde vara kompetent nog att göra sådana bedömanden och överblicka konsekvenserna. Det är i varje fall min uppfattning.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 770 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Punkten 23**Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt B 53, s. 137—138) föreslagit riksdagen att till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 2 342 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 637 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 772 av herr *Wiklund* i Stockholm *m. fl.* i vad avsåge hemställan att reservationsanslaget Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1969/70 måtte höjas med 58 000 kr. jämfört med vad Kungl. Maj:t föreslagit,

dels motionen II: 770 av herr *Westberg* i Ljusdal i vad avsåge hemställan att riksdagen måtte besluta att i enlighet med skolöverstyrelsens förslag höja det nu utgående bidraget till Nykterhetsorganisationer m. m. med

- a) för grundbidrag 50 000 kr.
- b) för upplysning rörande narkotikafrågan 50 000 kr. samt
- c) för rekrytering av kvalificerade instruktörer 104 000 kr.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionen II: 770 i vad den avsåge höjt grundbidrag,

2. att riksdagen måtte avslå motionen II: 770 i vad den avsåge medel till upplysning rörande narkotikafrågan,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 637 och II: 722 samt II: 770 i vad de avsåge instruktörsbidrag,

4. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 637 och II: 772 samt II: 770, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 2 342 000 kr.

Reservation hade avgivits

14. beträffande *instruktörsbidrag* av herrar *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman* (fp), *Eric Peterson* (fp), *Kaijser* (m), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Dahlgren* (cp), *Sundman* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett

dels att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 637 och II: 772 och i anledning av motionen II: 770, samtliga motioner i vad de avsåge instruktörsbidrag, besluta höja bidragen till instruktörer för upplysning i alkoholfrågor med 2 000 kr. per instruktör;

dels att utskottet under 4 vid bifall till yrkandet beträffande hemställan under 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 770 samt med bifall till motionerna I: 637 och II: 772, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1969/70 anvisa ett reservationsanslag av 2 400 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 14.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 770 vad beträffar grundbidraget till nykterhetsorganisationerna. I fråga om bidraget till in- struktörer yrkar jag bifall till reservation 14.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 770 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 och 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 14); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 23) mom. 3) och 4) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 14) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 85 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

*Punkten 24***Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet**

Kungl. Maj:t hade (punkt B 54, s. 138—140) föreslagit riksdagen att till Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 2 575 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 569 av herr Eric Peterson m. fl. och II: 636 av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl. i vad avsåge hemställan att riksdagen under åttonde huvudtiteln till Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet för budgetåret 1969/70 måtte bevilja ett med 300 000 kr. utöver Kungl. Maj:ts förslag förhöjt anslag på tillsammans 2 875 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 666 av herr Tistad m. fl. och II: 729 av herr Andersson i Örebro m. fl., vari hemställtts att riksdagen under anslagstiteln Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet utöver i statsverkspropositionen begärt belopp av 2 275 000 kr. måtte anvisa ytterligare 100 000 kr. till De blindas förenings allmänna biblioteksverksamhet,

Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet

dels motionen II: 739 av herr *Dockered m. fl.*, vari bl. a. hemställts att anslaget till De blindas förenings biblioteksverksamhet uppräknades till 1 140 000 kr. eller med 100 000 kr. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 569 och II: 636 i vad de avsåge ytterligare medel för kurs- och studieverksamhet,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 666 och II: 729 samt II: 739 i vad de avsåge utöver Kungl. Maj:ts förslag höjt bidrag till De blindas förenings allmänna biblioteksverksamhet,

3. att riksdagen måtte avslå motionen II: 739 i vad den avsåge höjt bidrag till framställning av studielitteratur för synskadade universitetsstudierande,

4. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 569 och II: 636, I: 666 och II: 729 samt II: 739, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 2 575 000 kr.

Reservationer hade avgivits

15. beträffande *bidrag till kurs- och studieverksamhet m. m.* av herrar *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Eric Peterson* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Källstad* (fp), *Dahlgren* (cp), *Sundman* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 569 och II: 636, såvitt nu var i fråga, bevilja ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 300 000 kr. höjt bidrag till kurs- och studieverksamhet m. m.;

16. beträffande bidrag till *De blindas förenings allmänna biblioteksverksamhet* av herrar *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Ottosson* (m), *Nyman*

(fp), *Eric Peterson* (fp), *Kaijser* (m), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (m), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nordstrandh* (m), *Källstad* (fp), *Dahlgren* (cp), *Sundman* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 666 och II: 729 samt II: 739, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, bevilja ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 100 000 kr. höjt bidrag till De blindas förenings allmänna biblioteksverksamhet;

17. beträffande *medelsanvisningen*

a. av herrar *Ivar Johansson* (cp), *Per Jacobsson* (fp), *Nyman* (fp), *Eric Peterson* (fp), *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Källstad* (fp), *Dahlgren* (cp), *Sundman* (cp) och *Eriksson* i Arvika (fp), som — vid bifall till reservationerna 15 och 16 — ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 739 samt med bifall till motionerna I: 569 och II: 636 samt I: 666 och II: 729, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 2 975 000 kr.;

b. av herrar *Ottosson*, *Kaijser*, *Bohman* och *Nordstrandh* (samtliga m), som — vid bifall till reservationen 16 — ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 739 och med bifall till motionerna I: 666 och II: 729 samt med avslag å motionerna I: 569 och II: 636, samtliga motioner i vad de avsåge medelsanvisningen, till Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet för budgetåret 1969/70 anvisa ett anslag av 2 675 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Skolöverstyrelsen lade för tre år sedan fram ett förslag till en plan för att underlätta de handikappades kulturella verksamhet. Den totala kostnaden för denna plan uppgick till närmare 7 miljoner kronor. Det anslag som anvisas i årets statsverksproposition är knappt 2,6 miljoner kronor, alltså endast drygt en tredjedel av målsättningen i den ursprungliga planen.

Skolöverstyrelsen har framhållit ett speciellt viktigt område, nämligen kurs- och studieverksamheten. Man har äskat en ökning av anslaget med 680 000 kronor. Av detta belopp har departementschefen gått med på knappt en fjärdedel, eller 157 000 kronor. I en motion har vi föreslagit en ytterligare ökning med 300 000 kronor, och det yrkandet har följts upp i reservation nr 15, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till.

Beträffande ytterligare ett anslag under rubriken Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet råder det delade meningar inom utskottet, något som jag djupt beklagar. Det gäller De blindas förenings biblioteksverksamhet. Jag vill påminna om att 1961 års utredning föreslog att staten helt skulle överta ansvaret för litteraturförsörjningen för de blinda. Man beslöt inte detta då utan satte som mål att statens anslag skulle höjas successivt tills man kom fram till att hela kostnaden täcktes av statsmedel.

Det skall erkännas att det har skett en höjning under årens lopp, men med tanke på kostnadsutvecklingen och den ökade efterfrågan på blindlitteratur släpar vi fortfarande långt efter. För detta behjärtansvärda ändamål har det nu begärts en, som jag tycker, välmotiverad höjning med 200 000 kronor, men departementschefen har prutat till 100 000 kronor. I en trepartireservation föreslås bifall till skolöverstyrelsens förslag.

Statsutskottets femte avdelning hade för ett par år sedan möjlighet att besöka de blindas bibliotek och fick på nära håll se den goda organisationen. Ledamöterna informerades också om den stora uppgift som detta bibliotek för talböcker har.

Jag kan också påminna kammarens ledamöter om att riksdagen 1966 beviljade den höjning som reservanterna då föreslog. Också den gången gällde det 100 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag. Det riksdagsbeslutet betecknades av många som ett uttryck för den betydelse riksdagen tillmätte de blindas bokförsörjning. Jag föreslår att också 1969 års riksdag måtte följa reservanterna och besluta om en höjning med ytterligare 100 000 kronor till detta synnerligen behjärtansvärda ändamål.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 16 och följdreservationen 17 a.

I detta anförande instämde herrar *Sjönell* (cp), *Wiklund* i Stockholm (fp), *Vigelsbo* (cp) och *Andersson* i Örebro (fp).

Herr DOCKERED (cp):

Herr talman! Jag har i denna punkt samma yrkande som den föregående ärade talaren, ett yrkande som vi också tidigare har fört fram i en fyrpartimotion.

Det har här i debatten sagts att man visat lust att överbjuda regeringens förslag, men det är ingalunda den lusten som drivit oss när vi motionerat om De blindas förenings biblioteksverksamhet. Vi är övertygade om att det är en verksamhet som är värd allt stöd. Inte heller är det ett ovanligt yrkande, ty som herr Eriksson i Arvika sade förklarade 1960 års blindvårdsutredning att staten borde överta denna verksamhet. Efter förhandlingar träffades dock överenskommelse om att De blindas förening tills vidare skulle stå för huvudmannaskapet, under förutsättning

Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet

att staten påtog sig kostnaderna. Åren 1964 och 1965 uppnåddes paritet mellan statsbidraget och kostnaderna, men sedan har bidraget sackat efter. I år räknar man med att, även om man får 100 000 kronor av riksdagen, bli tvungen att bidra med 150 000 kronor av egna medel för att hålla den budget som uppgjorts.

För alla som vet vad biblioteksverksamheten betyder för att bryta de blindas isolering och vet till vilken glädje den är i deras ensamhet, bör det inte vara svårt att stödja vårt förslag. Beloppet, 100 000 kronor, betyder inte mycket i statsbudgeten — även om vi har respekt också för små belopp — men för De blindas förening är det mycket pengar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 16 med följdreservationen 17 a.

I detta anförande instämde herr *Persson* i Heden (cp).

Herr **BLOMKVIST** (s):

Herr talman! Jag vill först försäkra kammarens ledamöter att också vi som står bakom utskottsmajoritetens utlåtande är mycket positivt inställda till de handikappades kulturella verksamhet.

Under den punkt som vi nu behandlar har upptagits en rad olika anslag till den kulturella verksamheten för de handikappade. Det gäller bl. a. ekonomiskt stöd till De blindas förenings framställning av talböcker, till konsulentverksamhet, till fritidsverksamhet och till ungdomsledarutbildning. De statliga insatserna på dessa olika områden har självfallet medverkat till att bryta de handikappades isolering. Talböckerna har exempelvis gett de blinda större möjligheter att få kontakt med studieböcker och skönlitteratur.

Jag vill i detta sammanhang gärna understryka att de blindas biblioteksverksamhet är en betydelsefull kulturinstitution. Vi har också vid utskotts-

behandlingen mycket noga prövat motionerna i detta sammanhang. Så gott som samtliga motionsförslag har ju också följts upp i reservationer till utskottsutlåtandet. Såsom tidigare framhållits innefattar reservationen 15 bl. a. önskemål om ett med 300 000 kronor i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag höjt anslag. I reservationen 16 föreslås en ökning av anslaget till De blindas förenings allmänna biblioteksverksamhet med 100 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag.

Herr talman! Utskottsmajoriteten har inte ansett sig kunna biträda de av motionärerna och reservanterna föreslagna anslagsökningarna, och jag kan försäkra att det finns flera skäl till detta ställningstagande. Jag skall nu bara redovisa några av dem.

Först och främst har vi förståelse för att Kungl. Maj:t i ett ganska kärvt budgetläge varit nödsakad att göra en viss prioritering av anslagen även till arbetet för de handikappade. Men jag tycker att det ändå i detta sammanhang finns anledning påminna om att den sammanlagda föreslagna ökningen avseende olika statliga åtgärder för de handikappade under nästa budgetår är något över 287 miljoner kronor. Folkpensionskostnader och kostnader för förtidspensioner är självfallet de största utgiftsposterna. Departementschefen har dock inom ramen för dessa 287 miljoner kronor kunnat förstärka det ekonomiska stödet till de handikappades kulturella verksamhet med 500 000 kronor. Det gäller framför allt en ökning av anslagen till kurs- och studieverksamheten och till De blindas förenings biblioteksverksamhet. För dessa båda verksamhetsgrenar föreslår departementschefen en anslagsökning med 257 000 kronor. Vi inom utskottsmajoriteten har — det vill jag framhålla — med glädje noterat denna välvilliga inställning hos departementschefen.

Beträffande de kommande statliga insatserna för De blindas förenings biblio-

Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet

teksverksamhet vill jag understryka vad utskottet uttalat. Det heter i utlåtandet: »Utskottet anser sig kunna räkna med att frågan om samhällets ansvar vad gäller att helt täcka kostnaderna för de blindas bokförsörjning kommer att prövas av Kungl. Maj:t så snart resultatet av pågående utredningsarbete i hithörande frågor föreligger.»

Jag vill framhålla, herr talman, att utskottsmajoriteten alltså förväntar att Kungl. Maj:t så snart som möjligt när detta utredningsarbete föreligger lägger fram ett positivt förslag på denna punkt för riksdagen.

Härmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Låt mig helt kort säga till herr Blomkvist att det naturligtvis är värdefullt med en välvillig skrivning, men för de blindas talbibliotek behövs det pengar. Jag instämmer till mycket stor del i herr Blomkvists anförande och i hans välvilliga synpunkter på denna fråga. Hans anförande hade bara ett fel; herr Blomkvist skulle ha tagit konsekvenserna av det ställningstagande som han här redovisat genom att gå med på en ökning med ytterligare 100 000 kronor till detta behjärtansvärda ändamål.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag vill ännu en gång erinra om att den sammanlagda ökningen till de handikappade i nästa års budget föreslås uppgå till 287 miljoner kronor. Det är uppenbart att med den prioritering som måste göras kan man inte på alla punkter tillgodose bl. a. de olika institutioner och organisationer som begär anslag. Enligt utskottsmajoritetens uppfattning har regeringen i detta avseende gjort en riktig avvägning.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja peka på

två särskilda motiv för förbättrat stöd till De blindas förenings biblioteksverksamhet.

Det ena motivet är att det ju försigår en allmän standardhöjning i fråga om kulturkonsumtionen i landet och den bör väl också komma de handikappade i största allmänhet, men nu de blinda i synnerhet, till del. Med andra ord: behovet av talböcker ökar om man skall hålla jämna steg med kulturutvecklingen bland helt friska människor.

Det andra motivet är att antalet åldringar stiger kraftigt för varje år. Sådan är ju den demografiska situationen i vårt land. Vi får allt fler åldrade människor. Det blir då också allt fler gamla som har synskador — inte därför att något slags speciell ögonsjukdom skulle grassera bland dessa utan därför att totala antalet åldringar ökar och därmed också antalet gamla med synskador. Behovet av talböcker ökar då och bör tillgodoses.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 16.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Jag skulle vilja vädja till herr Wiklund i Stockholm att läsa vad vi i utskottet har framhållit. Den sittande handikapputredningen har ju bland annat att pröva dessa frågor, och vi har inom utskottsmajoriteten ansett att det finns anledning att avvakta utredningens resultat. Som vi tidigare framhållit får sedan departementschefen bearbeta detta material och lägga fram ett positivt förslag beträffande denna verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 15); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Arvika be-

Ersättningen vid yrkesskada

gärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 24) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 15) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 16); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 24) mom. 2) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 16) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Arvika begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 96 ja och 87 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 25—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 33, i anledning av motioner om samordning av samtliga lagbestämmelser angående underhåll till barn, och

nr 34, i anledning av motioner angående förbättrat skydd vid sjukdom i anslutning till anstaltsvistelse eller värnpliktstjänstgöring.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13

Ersättningen vid yrkesskada

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av motion angående ersättning vid yrkesskada.

Andra lagutskottet hade behandlat en till lagutskottet hänvisad motion, II: 870, av herrar *Ekvall* och *Sörenson*, i vilken hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning i syfte att nå full eko-

Ersättningen vid yrkesskada

nomisk kompensation vid inträffad yrkesskada».

Utskottet hemställde,

att motionen II: 870 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr EKVALL (s):

Herr talman! Som motionär vill jag ta tillfället i akt att vid behandlingen av andra lagutskottets utlåtande nr 35 över motionen II: 870 något beröra bakgrunden till motionskravet.

Andra lagutskottet har av skäl, som jag ber att få återkomma till, inte ansett sig kunna tillmötesgå motionärernas hemställan om tillsättande av en utredning med syfte att pröva möjligheterna att nå full ekonomisk kompensation vid olycksfall i arbete och vid yrkessjukdom. Jag måste beklaga utskottets ställningstagande eftersom jag anser detta vara en fråga av stor betydelse för flertalet löntagare här i landet. Liksom i många andra frågor råder på detta område stora olikheter mellan löntagargrupperna, i huvudsak mellan arbetare och tjänstemän.

Flera stora LO-förbund har sedan många år tillbaka drivit en mycket bestämmd linje på två punkter.

Det första kravet gäller ersättningen vid olycksfall i arbete och yrkesskada. Man har krävt att den som blir skadad skall hållas helt skadeslös under sjukfrånvaron. Det betyder med andra ord full kompensation för inkomstbortfall och ersättning för alla utgifter i samband med läkarvård och dylikt. Målsättningen på lång sikt har naturligtvis varit att full kompensation skall utges vid varje form av sjukdom, men i avsaknaden på en sådan reform har man ansett det nödvändigt att yrkesskadeförsäkringen reformeras.

Det andra viktiga kravet avser skadestandsfrågan. Enligt den rättsordning som i dag gäller skall den yrkesskada-

de inför domstol kunna bevisa att det är arbetsgivaren som varit försumlig. Kan det inte bevisas, blir det inget skadestånd. Det grundläggande kravet måste vara att hela detta ovärdiga rättgångsförfarande avskaffas. Om så inte sker, måste ändå bevisföringen bli den motsatta, nämligen att arbetsgivaren inför domstol har att bevisa att den anställde genom egen försumlighet varit vållande till olyckan. Skadestandsfrågan tas inte upp i föreliggande motion, men det är rimligt att antaga att en eventuell utredning även hade sett över detta problem.

Herr talman! Vi har i dagarna haft en omfattande diskussion om pensionsåldern, där man med rätta anför motiveringar för en sänkning av pensionsåldern med syftet att åstadkomma större jämlikhet mellan olika löntagargrupper med hänsyn till arbetets art och förslitningen i arbetet. Personligen anser jag att liknande motiveringar kan anföras i frågan om kompensationsgraden vid olycksfall i arbete och vid yrkesskada.

Om antalet yrkesskador i vårt land kan man säga att de varierar mellan 120 000 och 130 000 skador per år och att cirka 40 000 årsarbetare ständigt är arbetsoförmögna på grund av yrkesskador.

Det som emellertid är av intresse i detta sammanhang är hur dessa skador fördelas på olika branscher och yrken. Tyvärr går det inte att få alldeles färsk statistik om detta, men erfarenhetsmässigt vet man att dessa skador vad kvantiteten beträffar endast ändrat sig obetydligt.

Jag skall bara nämna några exempel, hämtade ur Statistisk årsbok, på olycksfallsfrekvensen i olika branscher. Per en miljon arbetstimmar har malmgruvor 62,0 skador, skogsbruk 60,9, träindustri 53,1, stenbrott 35,8, offentliga tjänster 9,2, försvarsväsen 6,1, finans- och försäkringsföretag 1,7 och kontor slutligen 1,5 skador.

Ersättningen vid yrkesskada

Denna statistik talar sitt tydliga språk och visar exempelvis att en av åtta gruvarbetare skadas varje år så allvarligt, att han för längre eller kortare tid måste vara borta från sitt arbete. Motsvarande siffra för en kontorist är cirka ett olycksfall per 333 anställda och år.

Detta är dock inte hela sanningen. Om man går ytterligare ett steg i statistikgranskningen finner man nämligen att de svårare olycksfallen, de som medför död, invaliditet eller andra kvarvarande men, huvudsakligen förekommer i yrken med kroppsarbete.

Man kan därför med hjälp av denna statistik klart fastslå, att ingen jämlikhet råder då det gäller att i arbetslivet satsa det värdefullaste vi äger, vårt liv och vår hälsa.

Råder det då jämlikhet beträffande tryggheten och inkomstbortfallet i samband med olycksfall i arbetet? Ja, man kan säga att det går en klar skiljelinje i det svenska näringslivet beträffande de anställdas skydd mot inkomstbortfall, en skiljelinje som med ett viktigt undantag — den offentliga sektorn — går mellan arbetare och tjänstemän. De förra får vid yrkesskador ett mera kännbart inkomstbortfall. Vi kan således även här konstatera en väsentlig brist på jämlikhet.

Utskottet framhåller i sin skrivning att denna brist på jämlikhet inte skall överdrivas. Men, herr talman, jag kan inte anse att en skillnad på mellan 10 och 18 procent av inkomsten, som vissa löntagargrupper har utöver sjukersättningen vid olycksfall i arbete eller vid yrkesskada, är en bagatell, jämfört med att det stora flertalets ersättningsnivå ligger på cirka 80 procent av inkomsten. Anser utskottet verkligen att en påbyggnad med 10—18 procent av inkomsten utöver den allmänna sjukpenningen inte har någon större betydelse för en yrkesskadad arbetare?

Utskottet har vidare i sin skrivning framhållit samordningens fördelar som

motiv för sitt yrkande om avslag på motionen. Häremot kan bl. a. invändas att tillkomsten av samordningen mellan yrkesskadeförsäkringen och den allmänna sjukförsäkringen otvivelaktigt innebär en viss försämring av ersättningen vid yrkesskada, jämfört med vad som tidigare gällde. Å andra sidan kompen-serades dessa försämringar bl. a. genom den fördelen att man i flertalet fall inte omedelbart behövde gå in på frågan huruvida yrkesskada föreligger. Detta medförde att sjukpenning genast kan utbetalas, medan man tidigare kunde få vänta långa tider tills alla utredningar om skadefallet blev klara och utbetalning av sjukpenning kunde ske.

Även om det skulle medföra administrativa svårigheter att ha olika kompensationsgrader inom den allmänna försäkringen och yrkesskadeförsäkringen, anser motionärerna att ett sådant system kan motiveras eftersom man därigenom ökar jämlikheten. Det känns visserligen motbjudande att över-sätta frågor som har med människors liv och hälsa att göra till krassa lönsamhetstermer. Men vad finns att göra i ett läge där inget annat språk tycks vara gångbart?

Herr talman! Jag vill yrka bifall till motion II: 870 av den enkla anledningen, att det inte kan accepteras i ett välfärdssamhälle, att de som drabbas av kroppsliga lidanden och en psykisk press även skall göra ekonomiska förluster vid olycksfall.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Utskottet har inte ansett sig kunna tillmötesgå motionärernas yrkanden. Det tyngst vägande skälet mot ett bifall är att det skulle innebära att den samordning som vi nu har mellan sjukförsäkringen och olycksfallsförsäkringen skulle brytas.

Det är riktigt, som herr Ekvall sade, att full ersättning inte utgår från sjukförsäkringen i vissa fall — det gäller läkarvård, mediciner och en del annat

Ersättningen vid yrkesskada

— och det är klart att de som drabbas av detta förhållande kan se det som en viss orättvisa om de gör jämförelser med olycksfallsförsäkringslagen. Där utgår nämligen full ersättning efter samordningstiden när olycksfallsförsäkringslagen börjar tillämpas. Även om samordningen för de olycksfall som faller inom samordningstiden — och det är det stora antalet olycksfall — inte kan betecknas som fullt tillfredsställande, har ändå samordningen vissa fördelar som har mycket stor betydelse.

Herr Ekvall nämnde bl. a. den höga olycksfallsfrekvensen i gruvorna. Jag känner till förhållandena där, men jag vet också att innan vi fick denna samordning var det ett mycket stort antal tvister om huruvida ett sjukdomstillstånd eller en skada var föranledd av olycksfall i arbetet eller om orsaken var en annan. Inom gruvindustrin förekom tidigare — liksom det fortfarande gör — en mängd ryggsador. Det uppstod ofta tvistemål och överklaganden i det oändliga huruvida en skada var föranledd av ett olycksfall, t. ex. en sträckning i ryggen, eller av en degeneration i ryggkotorna o. s. v. Det hela var synnerligen besvärligt. I och med samordningen kom vi ifrån dessa besvärligheter i den mån sjukdomstillstånden inte blev långvariga.

Den samordning som kom till stånd i och med den nya sjukförsäkringslagen och nuvarande olycksfallsförsäkringslag år 1955 innebar vissa nackdelar för de olycksfallsskadade jämfört med den tidigare olycksfallsförsäkringslagen. Då innefattade sjukförsäkringen tre karensdagar, vilket inte olycksfallsförsäkringslagen gjorde. Men samordningen blev ändå allmänt accepterad på grund av de fördelar man ansåg var förenade med den. Sedan dess har sjukförsäkringen förbättrats undan för undan. Så sent som år 1966 var det högsta sjukpenningbeloppet 28 kronor. I och med de förbättringar som infördes år 1967 påbyggdes sjukförsäkringen med sex nya sjuk-

penningklasser; det högsta sjukpenningbeloppet är nu 52 kronor, och karensdagarna har tagits bort. Vidare har graden av kompensation för inkomstbortfall ökat i väsentlig utsträckning genom att sjukpenningbeloppen höjts betydligt för varje sjukpenningklass. Gamla livräntor har också räknats upp, och alla livräntor har gjorts värdebeständiga.

Med hänsyn till dessa förhållanden har ett enigt lagutskott inte ansett sig kunna bifalla motionen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr EKVALL (s):

Herr talman! Såsom det bärande argumentet för utskottets skrivning anförde herr Fredriksson samordningens fördelar. Jag vill understryka att motionen inte har till syfte att bryta samordningen, utan motionen mynnar ut i ett krav på utredning. Jag föreställer mig att denna fråga mycket väl skulle kunna lösas utan att samordningen behöver brytas.

När det gäller samordningsaspekten är att märka att av cirka 130 000 inträffade skador under ett år omkring 1 700 utgör tveksamma fall som föranleder utredning. Kan det vara rimligt att 1 700 fall skall påverka kompensationskraven från de övriga som alltså utgör över 128 000? Nej, herr Fredriksson, den omständigheten kan inte vara avgörande.

Ett av de bärande argumenten för borttagandet av karensdagarna var den bristande jämlikhet som rådde mellan arbetare och tjänstemän. I den aktuella frågan har en liknande brist på jämlikhet påtalats.

Ett exempel härpå kan nämnas. Fabriksverkets avtal ger de anställda 98 procent av inkomsten vid olycksfall i arbetet eller vid yrkesskada. Dessutom ger samma avtal 90 procent av inkomsten vid vanlig sjukdom. Detta skall sättas i relation till vad det stora flertalet

Interpellation ang. utformningen av arbetsförmedlingarnas förteckningar över arbetslösa

av löntagare uppbär i ersättning vid samma förhållande.

Det måste anses vara rimligt att full ekonomisk kompensation skall utgå vid olycksfall i arbetet och vid yrkesskada för alla löntagargrupper i landet.

Därmed, herr talman, vill jag än en gång yrka bifall till motionen i denna kammare nr 870.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Jag vet inte om det är lämpligt att vid denna tidpunkt ta upp kammarens tid med någon jämlikhetsdebatt.

Vi känner ju alla till att utövarna av vissa yrken genom avtal har tillförsäkrat sig bättre förmåner i form av en påbyggnad på yrkesskadeförsäkringens ersättningsnormer. Jag tror emellertid ändå inte att den väg som motionärerna har förordat är den rätta vägen att gå. Jag är överens med motionärerna om att kompensationsgraden vid olycksfall bör vara så hög som möjligt, men jag tror det är bättre att undan för undan förbättra sjukförsäkringen, såsom vi har gjort hittills, än att bifalla utredningskravet, som i varje fall såsom jag har uppfattat det skulle innebära ett brytande av samordningen. Man anser ju det angeläget att få till stånd en förbättring, och innan sjukförsäkringen har förbättrats måste det ju innebära att man syftar till att den samordning vi har bryts på något sätt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 870; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av motioner angående

ende värnpliktigs sjukpenningavgift, och

nr 37, i anledning av motioner angående ersättningen från den allmänna sjukförsäkringen för sjukhus- och läkarevård utomlands; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 26, i anledning av motion om föreskrifter angående personalmatriklar bekostade av allmänna medel.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 15

Interpellation ang. utformningen av arbetsförmedlingarnas förteckningar över arbetslösa

Ordet lämnades på begäran till

Fru RYDING (vpk), som yttrade:

Herr talman! När en industri söker arbetskraft och vänder sig till arbetsförmedlingen erhåller den förteckning över arbetslösa inom visst område i landet. Denna utsändes genom länsarbetsnämndens försorg och upptar arbetslösa vilka bedöms vara geografiskt flyttbara. De flesta av dessa listor är helt korrekta och upptar förutom namn och födelseår också huvudsaklig tidigare sysselsättning samt civilstånd.

Tyvärr har det också hänt att dessa listor varit av den karaktären att man måste betrakta dem som nästan »fiskskala». I kolumnen »Anteckningar» kan man på dessa listor finna bl. a. följande noteringar:

Diabetes. Väger minst 100 kg. G. 5 barn. Rem.ave. — Egen häst, og. ischias. — Gammal mor, kor, slaktare. — S. Törstig. — Glasögon. Torde klara enkl. tempoarb. — Gift, eget hem. Enögd.

Enligt min uppfattning är det synnerligen upprörande att listor av denna karaktär sänds till företagen från arbetsförmedlingarna. Det torde därför vara

Interpellation ang. rätten till avdrag vid beskattningen för kostnader för intäkternas förvärvande

nödvändigt att utfärda enhetliga föreskrifter för erforderliga lämpliga uppgifter på listorna och att tillse att dessa föreskrifter också i praktiken följs.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att omgående instruktioner utgår till arbetsförmedlingarna respektive länsarbetsnämnderna så att personuppgifter av här relaterade karaktär icke behöver befaras återfinnas på listor till arbetsgivarna, och vilka åtgärder avser statsrådet i så fall att föreslå?

Denna anhållan bordlades.

§ 16**Interpellation ang. rätten till avdrag vid beskattningen för kostnader för intäkternas förvärvande**

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt gällande taxeringsförordning har den skattskyldige i princip rätt till avdrag i självdeklaration för de kostnader som sammanhängande med inkomstens förvärvande. Det kan vara kostnader som är förenade med rörelsens bedrivande. För löntagaren kan avdraget gälla resor till och från arbetsplatsen, traktamenten för fördyrade levnadskostnader eller andra för inkomsternas förvärvande erforderliga kostnader. Avdragsrätten blir ofta föremål för uppmärksamhet både från den skattskyldige och från taxeringsmyndigheternas sida.

För den skattskyldige skogsarbetaren som av taxeringsmyndigheterna förvägrats rätt till avdrag för arbetskläder är

det naturligt att fråga sig hur det kan vara möjligt att en viss »kändis» kunde erhålla ett avdrag på cirka 10 000 kronor för lyxiga scenkläder. Kostnaderna har avdragits såsom utgift för inkomstens förvärvande.

Även om avdraget avser kostnader för intäkternas förvärvande synes det starkt ifrågasättas huruvida ett så stort avdrag kan motiveras med hänsynstagande till den restriktivitet som utmärker taxeringsmyndigheternas handläggning av avdragsrätten. När det gäller avdrag för arbetskläder som användes för arbetets bedrivande beviljas exempelvis som regel icke något avdrag. Inte heller för kostnader till följd av andra behov som kan uppstå för att klara arbetet beviljas avdrag. Det har hänt att personer som är nödgade att använda kontaktlinser för att klara sitt arbete inte beviljats avdrag för inköp av dessa.

Man kan anlägga vissa jämlikhetsaspekter på dessa frågor. Personer som tillhör låginkomstgrupper beviljas inte avdrag för kostnader som utan tvivel kan anses som nödvändiga för att de skall kunna utföra sitt arbete. Samtidigt kan en person, som tillhör de högre inkomstgrupperna, beviljas stora avdrag för kostnader som uppkommit i samband med uppvisande av fantasikostymer.

Med hänsynstagande till avdragsrättens tillämpning i taxeringsarbetet kan det synas motiverat med en översyn av gällande bestämmelser och praxis.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande fråga:

Anser herr statsrådet det befogat med en översyn av gällande bestämmelser och praxis då det gäller avdragsrätten beträffande kostnader för inkomsternas förvärvande?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för den fortsatta utformningen av fordonsregistreringen, m. m. i vad propositionen hänvisats till statsutskottet,

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1969/70 till högre utbildning och forskning m. m. jämte motioner,

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1969/70 till iberio-amerikanska institutet i Stockholm, jämte motion,

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om befrielse i vissa fall från skyldighet att återbetala ridhuslån,

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1969/70 till teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB m. m. jämte motioner, och

nr 50, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1969/70 till bostadsbyggnade m. m. jämte motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 23, med anledning av motioner om begränsning av möjligheterna till avdrag för gälldränta vid inkomsttaxeringen m. m.,

nr 30, med anledning av motion om befrielse från stämpelskatt i syfte att främja samverkan mellan byggherrar, m. m., och

nr 32, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för den fortsatta utformningen av fordonsregistreringen m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av motioner angående Sveriges Investeringsbank AB, m. m.,

nr 16, i anledning av motioner om åtgärder inom den ekonomiska politikens och näringspolitikens områden,

nr 17, i anledning av motioner om postgirokonto för alla medborgare,

nr 18, i anledning av motioner om förstatligande av bensin- och oljehandeln, och

nr 19, i anledning av motioner angående zonindelningen vid beräkningen av bilförsäkringspremier;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av motion om utvidgning av ansvarighetsförsäkring att gälla även vid skada på grund av olyckshändelse, och

nr 26, i anledning av motioner om viss uppgiftsplikt för försäkringsgivare vid förmånstagarförordnande;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av motioner om skyldighet att samråda med kyrkoråd i stadsplanefrågor,

nr 28, i anledning av motioner om byggnadslov för vissa ekonomibyggnader,

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden, och

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för den fortsatta utformningen av fordonsregistreringen, m. m., såvitt avser förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648);

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stödåtgärder på fiskets område, m. m. jämte motioner,

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående veterinärmedicinsk rådgivnings- och laboratorieverksamhet jämte motioner, och

nr 13, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss staten eller allmänna arvsfondens tillhörig fast egendom; samt

allmänna beredningsutskottets utlå-

tanden och memorial:

nr 27, i anledning av motioner angående företagens hälsovård,

nr 28, i anledning av motioner om bättre arbetarskydd m. m. inom vissa yrkesområden,

nr 29, i anledning av motion om åtgärder för att stimulera konsumtionen av fruktdrycker,

nr 30, i anledning av motioner angående åtgärder mot reklam för sprit och tobak m. m., och

nr 31, angående överlämnande till lagutskott av vissa till allmänna beredningsutskottet remitterade motioner.

§ 18

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 4, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1969/70 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

nr 124, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

nr 125, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning; och

nr 126, till fullmäktige i riksbanken om användande av riksbankens vinst för år 1968.

§ 19

Anmäldes följande motioner:

nr 1156, av herr *Nelander m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 77, med förslag till kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan den 14 december 1956 (nr 617),

nr 1157, av herr *Nilsson* i *Agnäs m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 86, angående försöksverk-

samhet på det nykterhetspolitiska området, och

nr 1158, av fru *Nettelbrandt m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 87, angående fortsatt valutareglering.

Dessa motioner bordlades.

§ 20

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen, herrar vice talmän samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta kammarens kanslipersonal, den 16 april 1969.

§ 1

Föredrogs protokoll, hållet vid sammanträde den 25 februari 1969 med herr talmannen i riksdagens andra kammare och kammarens sekreterare i ärende angående viss personalfråga.

Av protokollet framgick, att herr talmannen beslutat bevilja maskinskrivaren vid snabbprotokollet fru Gunvor Elg begärd tjänstledighet för enskilda angelägenheter från och med den 1 mars 1969 tills vidare samt att med förordnande å ifrågavarande tjänst skulle tills vidare anstå.

Herrar deputerade beslöt godkänna de av herr talmannen sålunda vidtagna åtgärderna.

§ 2

Vid sammanträde den 14 januari 1969 beslöts, att med tillsättandet av en tjänst som maskinskrivare vid snabbprotokollet skulle tills vidare anstå.

Herrar deputerade beslöt nu utse fru Ulla Fernroth till maskinskrivare vid snabbprotokollet från och med innevarande dag.

§ 3

Anmäldes, att den arvodesanställda stenografen hos kammaren fröken Ani-

ta Hallberg enligt inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 10 april—den 30 april 1969.

I anledning härav beslöt herrar deputerade dels bevilja fröken Hallberg erforderlig ledighet, dels förordna reservstenografen fru Barbro Lyssarides att under fröken Hallbergs ledighet uppehålla hennes tjänst som stenograf.

§ 4

Anmäldes vidare att reservstenografen Sven Sjöberg förordnats som stenograf hos första kammaren under tiden den 11 april—den 31 maj 1969.

Herrar deputerade beslöt förordna redaktören Anders Christensson att under nämnda tid uppehålla Sjöbergs reservstenografbefattning.

In fidem

Sune K. Johansson

§ 21

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Hedin* (m), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående möjlighet för värnpliktig att erhålla sjukvårdsutbildning med befrielse från vapenutbildning, och

herr *Westberg* i Ljusdal (fp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder mot export av pornografisk film m. m.

§ 22

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.42.

In fidem

Sune K. Johansson